

Dorothée Kindelbraud
1854.

HEMMEN

I

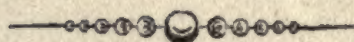
DEN NYA VERLDEN.

EN DAGBOK I BREF, SKRIFNA UNDER TVENNE ÅRS RESOR I NORRA AMERIKA OCH PÅ CUBA.

AF

FREDRIKA BREMER.

"Sjunger Herranom en ny viso."
Ps. 149.

TREDJE DELEN.

STOCKHOLM, 1854.
P. A. NORSTEDT & SÖNER,
Kongl. Boktryckare.

Niagara.

Häst-sko fallet från Get-ön.

TRETTIONDEANDRA BREFVET.

NewOrleans (Louisiana). *D. 1 Jan. 1851.*

God morgon! Godt nytt år, min lilla syster, min vän! Måtte morgonen på det nya året blicka gladare in hos dig än den gör det hos mig, och den höga norden ge dig en klar sol öfver den snöhvita jorden. Ack! en stilla, solklar vinterdag hos oss, när alla träden stå hvitpudrade, och allt lyser och glimmar vänligt och gladt i den rena luften, huru lätt och lifvande att andas, och att då få vandra, som jag gjort det, så mången gång denna tid på året, öfver djurgårdens fjärdar och fält — det är herrligt! Men här, i den herrliga södern, regnar det och slaskar oupphörligt. Den vackra dagen, då jag sist skref, hade ingen efterföljare. I dag är det äfven snöglopp och alldeles utsökt ruskigt. De unga träden på La Fayette-torget se helt bedröfliga ut. Löfven hänga som trasor. Men jag har det godt i mitt varma, ljusa, trefliga rum; och der lyser öfver min kamin en stor gren full af de allrasötaste — på allt vis söta — små oranger, och der bredvid stå två stora buteljer Louisiana äkta »grape juice», — nyårsgåfvor från goda, nya vänner, som gifvit mig sommar i rum och hjerta.

Jag har sol nog på det nya året, ja, äfven litet »til overs», om någon skulle vilja ha deraf.

Men jag måste nu berätta dig litet om *Bushkitou!* Bushkitou är en fest, som årligen firades af Indianerna vid Mississippi i dessa sydliga nejder, då europeerna först inträngde der. Den synes mig märkvärdigast bland Nord-Amerikanska Indianernas fester, och torde äfven ha fortplantat något af sin andemening på nyårshögtiden hos den hvita ras, som nu intagit den rödas jord.

Bushkitou-högtiden inföll vid årets slut, och räckte i åtta dagar. Hvar dag hade sin särskildta ceremoni.[1] Men hufvuddragen i alla ceremonier voro fasta, reningar och — sjelfbegrundning. Det heter nemligen alltemellanåt i berättelsen derom: »den dagen (3:dje, 5:te och 7:de, om jag rätt minnes) sitta männerna tysta på torget». Reningarne voro tvagningar, i hvilka askan spelar en hufvudrol; och det förefaller mig anmärkningsvärdt att denna aska skulle bäras till krigarne af unga flickor, som ännu voro halft barn. Äfven den föda, som de emellan fastan fingo njuta, skulle räckas dem af dessa barna-händer. Männerna (ty qvinnorna nämnas icke) hade äfven nattliga dansar vid eldens sken, hvarunder de twådde sig med det varma vattnet, i hvilket de kokade vissa örter och rötter af växter, innehållande välgörande krafter. Sjette nattens dans synes mest symbolisk och betydande. Sjunde dagen »sitta åter männerna tysta på torget». Åttonde dagen var den sista stora reningsdagen. Då gingo männerna till en höjd vid floden, störtade sig hufvudstupa i den och döko djupt ned förnyade gånger. Derefter gingo de

upp, återtogo sina hvardagskläder, seder och sysselsättningar. Men det märkliga är, att efter denna tid skulle allt, som förefallit före densamma, anses såsom — hade det icke varit. Alla oförrätter, alla större eller mindre misshälligheter emellan medlemmarne i nationen skulle vara glömda, och menniskan och lifvet anses som pånyttfödda. Den som efter denna tid påminte om något ledsamt, som inträffat före den, eller visade agg eller långsinthet, måste betala böter. Bushkitou kom hvart år, som en försonings- och förnyelsefest. Huru ypperligt om i denna Indianska Lethe äfven alla bittra minnen kunde dränkas! Men hvem skall neka att Bushkitou, med dess inre vilja och yttre arbete kunde vara en god hjelp dertill.

Vi civiliserade menniskor kunde behöfva ärfva af vildarne deras Bushkitou.

En sed råder i Förenta Staterna, isynnerhet i deras stora städer (och lärer vara i sin blomma i New-York och NewOrleans), som möjligen har sitt ursprung från Indianernas försoningsfest. I dessa städer anses nemligen nyårsdagen, som en slags försonings- och förnyelsedag. Nyårsbesöken äro medlen. Om något litet groll uppstått under året emellan två menniskor eller två familjer, om de ha upphört att se hvarandra eller tala med hvarandra, — så är en visit på nyårsdagen nog att utan vidare förklaring göra allt godt igen. Och man är tyst öfverens om, å båda sidor, att glömma allt gammalt, och låta lifvet bli såsom nytt.

Fruntimmerna af »la hauté Volée» gå icke ut den dagen, men sitta i stor paryr, i sina, midt på dagen grant eklärerade salonger, för att mottaga herrarne

som göra allt visiterandet och komplimenterandet. Och jag har hört sägas att mången ungherre, som varit välsignad med ett stort antal bekantskaper, sprungit sig till ohälsa på den dagen, under oupphörligt kuskande ur hus och i hus, trappa upp och trappa ned, många hundrade trappsteg från morgonen och till sent på natten.

En vänlig familj af mina nya vänner i NewOrleans bjöd mig att hos sig tillbringa denna dag, för att se det glada spektaklet. Men — det skulle trötta mig, utan att likväl gifva mig hvad jag behöfde af nyårsdagen. Om här funnes något äkta Indianskt Bushkitou då skulle jag vilja vara med derom, för att försöka att — glömma. Gerna skulle jag derföre dyka ned i Mississippi, om jag blott vore viss om att — komma upp igen! . . . . . Guds nådes djup skall bli min Bushkitou! Och nu, medan vädret grälar och gråter, och den granna verlden visiterar och komplimenterar, och artiga kavaljerer sola sig i eleganta damers vackra leenden och gasupplysta salonger, vill jag, i min goda ro, tala med dig om de sednaste dagarnes uppträden, om slaf-marknaden och om en slaf-auktion, som jag bevistat i NewOrleans. Jag såg ingenting särdeles stötande på dessa, utom — det hela; och jag kan ej hindra mig att känna en slags förundran öfver att sådana ting och tilldragelser äro möjliga i ett samhälle, som kallar sig kristligt. Det förekommer mig ibland, som kunde det icke vara verklighet, som om det vore en dröm.

Slafmarknaden är här i flera hus. Man gissar sig lätt till dem genom de grupper af färgade qvinnor

och män (i alla skiftningar emellan svart och ljusgult), som stå eller sitta sysslolösa vid portarne. Jag besökte, under min vänliga doktors anförande, några af dessa hus. I ett af dem var slafvaktaren (eller ägaren) en vänlig, godlynt man, som skröt af sitt folks goda utseende. Slafvarne kallades in i en stor sal och uppställdes på två rader. De voro väl födda och klädda; men jag har hört sägas af folk här i staden, att de se mycket annorlunda ut när de efter tröttande dagsmarscher komma hit, sammankedjade två och två i långa rader.

Jag anmärkte bland männen några riktigt athletiska gestalter, med goda ansigten och märkvärdigt goda pannor också, breda och rakt uppstigande. Det minsta vänliga ord eller skämt framkallade på deras ansigten ett soligt leende, fullt af godmodighet, och de breda munnarne lyste af perlhvita, vackra tandrader. Der var en neger isynnerhet — hans pris var tvåtusen dollars — som jag fattade förtroende till; och jag sade högt att jag tyckte om »that boy», och var viss på att vi skulle bli goda vänner! »O yes, Missis!» sade han med ett hjertligt skratt. Bland qvinnorna, som voro fåtaliga i förhållande till männerna — de förra voro 70 à 80 till antalet — voro några mycket täcka, ljusa mulattskor. En herre tog en af de vackraste af dessa i käken och öppnade hennes mun, för att syna hennes gom och tänder, med icke mera ceremoni än då man synar ett får eller en häst i munnen. Hade jag varit i hennes ställe, så tror jag att jag hade bitit honom i tummen, så häftigt kände jag mig retad af detta beteende, hvaruti likväl han tydligen lika litet som hon

fann något stötande. Sådant är plägsed på stället. Mina frågor till dessa stackars menniskovaror inskränkte sig förnämligast till frågan hvarifrån de kommo. De flesta kommo från Missouri och Kentucky. Som jag jemt åtföljdes af slafvaktaren, kunde jag ej begära några biografiska notiser, och kunde i alla fall ej här ha varit viss på tillförlitligheten af dem jag kunnat erhålla.

I ett annat af dessa slafhus såg jag en man, hvars utseende och uttryck jag icke skulle glömma, om jag än lefde i hundra år. Han tycktes rå om slafvarne der, och min följeslagare begärde af honom tillstånd för mig och sig att se hans slafvar. Han samtyckte, men med en min och blick på mig, som om han velat pulverisera mig. Han var en man af ovanlig kroppsstorlek och skönhet. Hans gestalt var herkulisk och hufvudet var ett jupitershufvud till dragen, men majestätet och mildheten voro här förvandlade till en hårdhet, som verkligen var förfärlig. Så gerna kunde man tala om rätt och menskligheten till en stenhäll, som till denne man. I det stela uttrycket af de mörkblå ögonen, i de hårdt sammanslutna läpparne såg man att han hade satt sin fot på sitt eget samvete, afslutat med allt tvifvel och tvekan, och bjudit himmel och helvete trots. Han *skulle* ha penningar. Om han kunde i sin starka hand krossa hela menniskoslägtet, för att förvandla det i penningar, så skulle han göra det med nöje. Hela verlden var för honom ingenting utom såsom medel till penningar. Hela verlden kunde få falla i ruiner, blott han fick sitta derpå som en rik man, som den enda rika och mäktiga mannen i verlden. Om jag ville

måla en bild af den fulländade, förhärdade sjelfviskheten, så skulle jag måla detta sköna hufvud. Det fullkomligt mörka uttrycket deri, bristen på ljus, lif, glädje, var så mycket mer påfallande, som anletsfärgen var ljus och kinderna, ehuru något infallna, hade vackra rosor. Mannen syntes vara omkring femtio år.

Efter att ha besett tre slafhus, eller slafläger, och äfven ett af de rum, der slafvarne hållas öfver nätterna, och som var utan sängar, stolar och bord, begaf jag mig till hospitalet för NewOrleans. Det syntes mig en stor, väl vårdad inrättning. Der voro några kolera-sjuka. En ung man och en ung flicka lågo döende. Jag lade min hand på deras pannor. De kände det icke. De hade redan sjunkit i den sista sömnen.

Till middagen denna dag, den 30 December, var jag hos min landsman herr Schmidt, som ville traktera mig med en äkta NewOrleans-middag och isynnerhet med en favoritsoppa i Louisiana, kallad »gumbo», af en slags sagoartade gryn.

Herr Schmidt är en liten, liflig man, med creolsk gratie i sitt väsen, mycket språksam och vänlig. Han är gift (i andra giftet) med en fransysk Creolska från NewOrleans, och har med henne flera små allrakäraste vackra gossar, med mörka ögon och mörka lockar, som små fransoser. Frun var också vacker, en treflig, enkel menniska, som aldrig förr hade sett en författarinna och tycktes vara något förvånad öfver att denna var som en annan menniska och talade som en sådan. Hon tycktes tro att en person, som skrifver böcker, måste tala som en bok.

NewOrleans-middagen var utsökt god, och *gumbo* är kronan af alla smakliga, utsökta soppor i verlden, en riktig lifselixir af den bastantare sorten! Den som har ätit gumbo, kan se förnämt ned på den äktaste sköldpaddsoppa. Efter middagen språkade min värdinna, hennes syster och jag helt trefligt vid spiselden. Jag hade nöje af att språka med den okonstlade vänliga frun och att höra henne tala fransyska, och att få tala det också. Det är en ren vederqvickelse för tunga och öra efter det omelodiska och tillbråkade engelska språket.

Om aftonen drack jag thé hos en familj Callendar, plantage-egare i Louisiana. Djup sorg öfver förlusten af tvenne hoppgifvande barn tyckes ha nedböjt fadren och nästan krossat modrens hjerta. En dotter är qvar, Julia. Ljufva, unga flicka! Vid månskenets dans på vägen, vid doftet af violetter och anblicken af milda förgät-mig-ej, vid allt som är täckt och liffullt, oskuldsfullt och lefnadsvarmt, men som ändå ser ut som det ej skulle dröja länge på jorden, Julia C., dervid skall jag tänka på dig, och längta att sluta dig åter i min famn, du bleka, ljufva, strålande barn af södern, och hålla dig qvar på jorden, på det att din moders hjerta ej måtte brista och din fader och ditt hem ha något ljus ännu!

Den 31 Dec. vandrade jag (allt i regn och rusk), arm i arm med min hederliga, vänliga doktor, för att bevista en slaf-auktion, som försiggick icke långt ifrån min boning. Den hölls på en af de mindre auktionsställena, som finnas i åtskilliga delar af NewOrleans. Förnämsta stället för slaf-auktionen är en magnifik

rotunda, hvars praktfulla hvalf skulle vara värdigt att genljuda af frihets-sånger. Jag var der en gång med M:r Harrison, för att bevista en större slaf-auktion; men vi kommo för sent.

Doktor D. och jag gingo in i en stor, temligen ruskig och smutsig sal, på nedra botten i ett hus, der en mängd folk var församladt. Några och tjugu herrelika männer stodo i halfcirkel omkring en hög pall af smutsfärgadt träd, som för ögonblicket var tom. På sidan, längs med muren, stodo några svarta män och qvinnor tysta och allvarsamma. Hela församlingen var tyst, och det tycktes mig som om ett tungt, grått moln hvilade deröfver. Genom den öppnade dörren åt gatan till hörde man det fallande regnet. Herrarne kastade på mig sneda, mörka blickar, och önskade troligen skicka mig till nordpolen.

Ett par herrar kommo hastigt in. Den ene af dem, en stor, fetlagd man, med ett gladt, äfven godmodigt utseende, och tydligen en »bon vivant», uppsteg på auktionspallen. Han var, sades det mig, en engelsman, och jag skulle så tro af hans blomstrande, icke amerikanska, anletsfärg. Han kom tydligen från en god frukost, och tycktes muntert ännu arbeta på att nedsvälja sista biten. Han tog auktionsklubban i sin hand och tilltalade församlingen ungefärligen sålunda:

»De slafvar, som nu skola försäljas, — *för hvad pris som helst,* äro några få hus-slafvar, alla tillhöriga en enda husbonde. Han har gått i borgen för en sin vän; och då denne gjort cession är han nödsakad, för att honorera sin förbindelse, att göra sig af med sina trogna tjenare. Dessa slafvar säljas således icke i följd

af något fel, som de begått, eller för några deras brister. De äro trogna och förträffliga tjenare; och endast en hård nödvändighet har kunnat förmå deras husbonde att skiljas vid dem. De äro värda det högsta pris, och den som köper dem, kan vara viss på att dermed föröka trefnaden i sitt hus».

Härefter tecknade han åt en qvinna bland de svarta att framträda, och gaf henne handen för att stiga upp på pallen, der hon blef stående jemte honom. Hon var en lång, välväxt mulattska, med vackert, men sorgbundet utseende, och af utmärkt blygsam, ädel hållning; hon bar i sina armar ett spädt, sofvande barn, på hvilket hon, under hela auktions-ceremonien, oafvändt såg med nedböjdt hufvud. Hon var klädd i en grå klädning, hög i halsen, och ett blekgult, brunrutigt kläde var knutet i bandå kring hennes hufvud. Auktionsmannen begynte nu inför församlingen upphöja denna qvinnas alla goda egenskaper, samt konster och färdigheter. Han prisade hennes karakter, hennes goda sinne, ordning, trohet, hennes ovanliga förmåga att vårda ett hus, hennes fromhet, hennes talanger, och anmärkte att det barn, som hon bar vid sitt bröst, och som skulle gå under klubban jemte henne, äfven förhöjde hennes värde. Derefter ropade han med hög röst:

»Nu, gentlemen, huru mycket för denna särdeles öfverlägsna qvinna (this very superior woman), denna utmärkta etc. etc. och hennes barn?»

Härvid pekade han med uträckt arm och pekfinger från den ena till den andra af de kringstående herrarne, hvilka här och der besvarade hans upprop

med en kort, stum nick af hufvudet. Han fortfor härunder oupphörligt sålunda:

»Bjuder ni mig femhundra dollars? gentlemen! Jag är bjuden femhundra dollars för denna öfverlägsna qvinna med sitt barn. Det är icke att tänka på. Hon med barnet är värd dubbelt så mycket. Femhundrafemtio! sexhundra! sexhundrafemtio, sexhundrasextio, sexhundrasjuttio! Min bästa herre, hvarföre icke genast säga sjuhundra dollars, för denna ovanliga, öfverlägsna qvinna med sitt barn? sjuhundra dollars är ett röfvarpris. Hon kunde aldrig säljas till det priset, om icke hennes husbonde varit olycklig nog o. s. v.»

Klubban föll ned tungt. Qvinnan var såld med sitt barn, för sjuhundra dollars, till en af de mörka, stumma figurerna framför henne. Hvem han var, om han var god eller elak, om han skulle föra henne i ett drägligt, eller odrägligt slafveri — det visste den försålda qvinnan och modren lika litet som jag, ej heller till hvilken del af verlden han skulle föra henne. Och fadren till hennes barn — hvar var han?

Med ögonen alltjemt fästade på det sofvande barnet, med nedslagen men undergifven uppsyn nedsteg den vackra mulattskan från auktionspallen, för att ställa sig utmed väggen, på motsatta sidan om denna. Derpå steg en ung, mycket mörk negerflicka upp på pallen, med ett gult, grant kläde, prydligt fästadt kring hufvudet så att snibbarne stodo ut som små vingar, på båda sidor om hufvudet. Hon var särdeles nätt och behändig till figur, och ögonen spelade modigt och nyfiket omkring i församlingen.

Auktions-mannen upphöjde äfven hennes förtjenster och utropade sedan: huru mycket för denna ganska hyggliga unga flicka, »this very likely young girl!»

Hon såldes snart för, som jag vill minnas, trehundrafemtio dollars.

Derefter uppsteg på pallen en ung man. Han var mulatt, och hade ett utmärkt godt ansigte, uttryckande mildhet och finkänsla. Han hade varit betjent i sin förre husbondes hus, blifvit uppfostrad af honom, var mycket älskad af honom, och förtjenade att vara det, en alldeles förträfflig ung man! »a most excellent young man!»

Han såldes för fem, eller sexhundra dollars.

Härnäst kom en äldre qvinna, äfven med ett af dessa godmodiga, trefliga ansigten, som man så ofta finner hos den svarta befolkningen, och med ett väsen, som tydligen vittnade om att äfven hon varit i en god husbondes tjenst, varit van vid mild behandling och hade blifvit mild och lycklig under den. Alla dessa slafvar, så när som på den unga flickan, som såg mera yster än god ut, buro prägeln af att ha lefvat i ett kärleksfullt familjelif.

Och nu, härefter, hvad skulle deras öde bli? Huru bittert måste de ej, om de kommo i elaka händer, känna skillnaden mellan förr och nu, huru förfärlig måste ej deras lott kännas. Modren isynnerhet, hvars hela själ är samlad i hennes barn och som kanske snart skall se detta barn — säljas bort långt bort från henne, huru månde hon vara till mods?!....

Ingen predikan, inga antislavery-tal kunde tala så kraftigt mot slafveri-institutionen, som denna slaf-auktion!

Husbonden var god, tjenarena goda också, tillgifna och trogna; och ändå såldes de till — hvem som ville köpa dem, såldes som oskäliga djur! . . . . .

Om aftonen.

Nyårsdagen är till ända. Äfven jag har på den haft visiter af artiga herrar, hittills mig främmande. Bland dessa minnes jag med särdeles nöje tvenne bröder, vid namn Duncan, bankirer i staden, allvarliga och hjertliga män, och som lära vara utmärkte genom deras broderliga kärlek och medborgerliga sinne. Min landsman, herr Ch. Schmidt, har sutit och språkat hos mig i afton. Han har lefvat länge i NewOrleans och känner till en hel mängd förhållanden, är öppen och meddelsam, så att jag har mycket godt af hans sällkap.

Mitt lif här i huset är det trefligaste jag kan önska mig. Jag har riktigt njutit af det fula vädret, emedan det gifvit mig tid att litet läsa och rita. Det sednare är en nödvändig hvila och vederqvickelse för mig. Jag har tecknat några vänners porträtter, och målat af min lilla uppasserska här, en täck, mörk mulattska, med sköna ögon, och ett grant gult kläde om pannan, fästadt så som det brukas af Louisianas negrinnor. Hon har hittills varit jemförelsevis en lycklig slafvinna.

»Ha dina ägare varit goda emot dig?» frågade jag henne.

»De ha aldrig sagt mig ett ondt ord, Missis!» svarade hon.

Söndag d. 5 Januari.

I hast och korthet några ord om — många ting upplefvade under dessa sednare dagar, särdeles i går och i dag.

I går, förmiddagen, besökte jag fängelserna i staden, åtföljd af föreståndarne samt ett par utmärkta och hyggliga lagherrar. Den yttre vården af fängelserna syntes mig god. Ordning och snygghet var rådande här, såsom öfverallt der den anglo-amerikanska rasen stiftar lag. Af den inre ordningen har jag bevarat följande drag.

Jag hade besökt några rum, der fruntimmer, misstänkta för grofva brott, sutto på bekännelse. Deras klädsel vittnade om vilkor, långt öfver fattigdomen, men deras utseende om väldet af våldsamma och oädla passioner. Bland dessa anmärkte jag isynnerhet en fru, misstänkt för mord (af svartsjuka) på sin man, som hade ett mycket fräckt och öfvermodigt väsen. Alla dessa damer bedyrade sin oskuld och klagade öfver orättvisa. De hade rum hvar och en för sig, men begagnade samfäldt en piazza, som följde längs med muren inåt gården. På denna piazza sutto, i en grupp, några negerqvinnor, som värmde sig i den framstickande solen. De sågo så goda och fridsamma ut, isynnerhet hade ett par unga flickor en så tydlig prägel af oskuld och godsinthet, att jag med någon förundran frågade:

»Hvarföre äro dessa här? Hvad ondt ha de gjort?»

»De ha ingenting ondt gjort», svarades det mig. Deras husbonde har gått i borgen för en man, som

gjort cession, och på det att borgenärerne icke skola borttaga hans tjenare och låta dem gå på auktion, så äro de insatta här så länge, till dess han får tillfälle att återtaga dem».

»Ni ser», tillade en af domrarne, »att det är för att beskydda dem, för deras bästas skuld, som de äro insatta här!»

»Huru länge kunna de få sitta här?» frågade jag, i det jag tänkte på det synnerliga goda, som de måste hafva af det dagliga sällskapandet med »de oskyldiga», för de gröfsta brott anklagade hvita damerna.

»Åh, högst två à tre veckor; en helt kort tid!» svarade domaren.

En af de unga negerflickorna log halft vemodigt, halft ironiskt; »två veckor!» sade hon, »vi ha redan sutit här i två år!»

Jag såg på domaren. Han syntes litet förbryllad. »Åh! sade han, detta är besynnerligt, något mycket ovanligt, mycket ovanligt. Alldeles ett undantagsförhållande;.... mycket sällsynt!» Och han skyndade att föra mig derifrån.

Åter och alltid denna orättvisa mot menniskor, hvilkas hela skuld är — en mörkt färgad hud!

Straxt efter middagen besökte jag det katholska orphan-asylet för tvåhundra små flickor, vårdade af femton barmhertiga systrar, — en vacker och väl vårdad anstalt. Knappt hemkommen derifrån afhämtades jag till den franska operan. Man gaf Jerusalem af Verdi, och gaf den ganska väl. Prima donnan M:me D. är en stor gunstling hos publiken och förtjenar att vara det för sin vackra gestalt, det ädla i hennes vä-

sen, och hennes utmärkt musikaliska sång, fastän hennes röst icke är stark. Hennes händer och armar voro af sällsynt skönhet och dessas rörelser i skön harmoni med sången.

Den för mig mest intressanta scenen var emellertid icke på scenen, utan i theater-salongen, der New-Orleans damer sutto i logerna och på amfitheatern, likt en parterr af hvita rosor. De voro alla klädda i hvita florsklädningar, med bara halsar och armar (stundom mycket bara), bart hår, stundom med blommor. Alla voro mycket bleka, men utan sjuklighet; många unga voro mycket täcka, med fina drag och barnsligt runda ansigten. *Skönhet* var ondt om här, liksom öfverallt i verlden. Det hvita sminket, som fruntimren här allmänt nyttja, ger hyn mycken mjukhet, men är ofta alltför synligt. Och jag har ingenting emot att man söker, i sällskapslifvet, göra sig så vacker som möjligt; men man måste då göra det på fint sätt, och göra det väl, eljest ser det groft ut, och gör ett obehagligt intryck.

Jag satt i loge på amfitheatern (som är indelad i loger), bjuden af en vän af Mr Harrison, en hygglig och musikalisk Mr Day. Jag hade af Mr Harrison fått en vacker hvit kamelia och hade satt den i Mrs Geddes vackra, mörkbruna hår, och hade nöje af att se den lysa i hennes ädelt vackra hufvud, der hon satt i en loge på första raden. Jag hade i öfrigt ondt i hufvudet af dagens hetta och strapatser; men var så angelägen att bli bra till morgonen derpå, då jag skulle besöka »french market» med Mr Harrison, att jag genom stark vilja och starkt kaffe lyckades att bli bra,

och kl. 6 i dag på morgonqvisten vandrade jag med min kavaljer till den franska delen af staden.

Den franska marknaden är i sitt högsta flor om söndagsmorgonen hvar vecka, och äfven detta betecknar franska folklynnets skiljaktighet med det anglonormanska, — som skulle anse en sådan tillställning som ett sabbatsbrott.

Den franska marknaden är en af NewOrleans mest liffulla och pittoreska uppträden. Man finner sig här förflyttad till en stor parisisk marché, med den skilnad att man här ser flera folkslag, hör flera tungomål, och ser en större mängd af olika zoners produkter. Här äro engelsmän, irländare, tyskar, fransoser, spanjorer, mexikanare, här äro negrer och indianer. De flesta af säljarena äro svarta creoler (eller infödda), ha fransysk lifligitet och glädtighet, tala väl fransyska, och »bon jour madame! bon jour madame!» ljöd emot mig från mången mun med det gladaste leende och de vackraste hvita tänder, under det jag vandrade emellan de öfverfyllda stånden, med foglar och frukter och blommor, bröd och bakelser, gryn och grönsaker, och oräkneliga goda ting, allt ordnadt med prydlighet och vittnande om ett öfverflöd af jordens alster, som ofrivilligt bibringade känslan att det var rent af omöjligt att någon kunde behöfva lida nöd på jorden, om — allt der ställdes väl till. Fruktstånden voro riktigt en praktsyn; — de prålade af alla zoners granna frukter, bland hvilka många tropiska voro mig helt och hållet nya. Omkring två- à tretusen personer, dels köpare, dels säljare, voro i rörelse här, under så god ordning och ett så soligt, fryntligt lif, att man icke kunde annat än

vara hjertligen road. Man frukosterade och pratade och skrattade — alldeles som på torgen i Paris, och var högljudd och skämtsam; isynnerhet voro de svarta, vändkretsens barn, strålande af muntert lif. Det hela var ett riktigt soligt söderns uppträde, fullt af solsken gladt lif och godt lynne. På utkanterna af marknadsplatsen voro Indianerna. Små indianska flickor sutto på marken insvepta i sina filtar, med allvarsamma, stela ansigten, nedslagna ögon, fästade på utbredda dukar framför dem, med några vilda rötter och örter på, dem de hitfört till salu.

Bakom dem och utanför marknadsplatsen sköto indianska gossar med bågar och pilar i luften, lockande hvita ungherrar att köpa deras leksaksvapen. De röda gossarne voro prydda med några lysande band om pannan och fjädrar, och visade, äfven här, en stark kontrast med de bleka, blyga, oprydda flickorna. Dessa Indianer voro af Choctaws- och Chickasaws-stammarne, hvaraf flera familjer ännu finnas i vestra Louisiana samt i Alabama.

I den stigande solen (ty solen var äfven med på marknadsfesten), och drickande saften af ljufliga oranger, lemnade Harrisson och jag det glada uppträdet, och gingo hem längs med hamnen, der ofantliga sockerfastager voro upplagda.

Sednare på dagen var jag i kyrkan. Presten, som sades vara »a genius», predikade menniskokärlek på — hedniskt vis, i det han anförde en ryktbar romares ord:

»Om en man icke vårdar sig mer om sin nästa, än om sin boskap och sina slafvar, så förtjenar han icke namnet af en god man».

Vare detta nog af predikan och om predikanten, som i öfrigt icke var utan talang, isynnerhet i utförandet, hvartill dock hörde alltför stora åthäfvor.

På eftermiddagen förde mig Mr Geddes att bese de franska kyrkogårdarne. Der var en riktig »de dödas stad», hela gator och torg af stenkapeller och grifter, alla stående ofvan jorden (för fukten och vattnets skull derunder, ty marken är öfverallt här mycket vattensjuk), och emellan dessa intet träd, ingen gräsplan, intet grönt (utom vid några ensliga grafvar), inga blommor, intet som vittnade om lif, minne, kärlek. Allt var dödt, allt förstenadt, allt öde. Här voro ej heller några vandrare. Hvart jag gick, gick jag emellan murade grafvar och kapeller, hvart man såg, mötte ögat grafhus och nakna murar, med intet öfver dem eller i bakgrunden, utom den klart blå himmelen, ty den var klar öfver de dödas stad. Tre ofantliga grafplatser vandrade jag så igenom. Det var den största tänkbara kontrast till morgonens uppträde.

I morgon följer jag med Mr och Mrs Geddes till Mobile i Alabama, dit jag är inbjuden af en ung Mrs Walton Le Vert, som jag hört ofta omtalas som en mycket förtjusande och mycket firad »belle», både i nord och söder af Förenta Staterna. Vi skola fara med ångbåt öfver Lake Pontchartrain, och sedan in i mexikanska viken, vid hvars vatten Movilla, nu Mobile ligger.

Mobile (Alabama). *D. 8 Jan.*

Sommar, sommar, fullkomligt midsommarväder, min Agathe! Ack! att jag kunde, genom någon trollkonst flytta dig i denna luft, eller denna luft till dig, ty den skulle göra dig frisk, och göra dig lycklig, liksom den gör mig helt lycklig till mods nu sedan några dagar. Allt ifrån den 5:te Januari, dagen då vädret slog om från ohyggligt till förtjusande (dock hade det begynt klarna upp ett par dagar förut), har jag gått uti en slags förundran öfver en sådan luft och en sådan ljuflighet; och hade jag blott haft dig att njuta den med mig, så skulle ingenting ha felats mig.

I måndags eftermiddag afreste jag från NewOrleans i sällskap med den hederliga svedenborgaren Mr Geddes och hans älskvärda, innerligt behagliga fru.

Det var den allraskönaste afton och solnedgången var herrlig på lake Pontchartrain, en stor insjö med utlopp i mexikanska viken, vid hvars låga stränder Louisianas plantage-egare ha sköna lyx-uppfyllda villor och trädgårdar. Ångfartyget Florida, som bar oss öfver den stilla, klara sjön, var en blomma bland ångfartyg, så prydlig och täck, och i sin första friskhet ännu; Mr Geddes, delägare i fartyget, ville icke tillåta mig att betala min öfverfart.

Vi njöto den ljufliga luften, betraktade den praktfulla aftonhimlen, åto, drucko, sofvo godt, och sågo, nästa morgon, solen lysa klar öfver Mobile.

Mrs Le Vert kom och afhämtade mig i vagn. Jag såg i henne en liten vacker fru, märkvärdigt lik fru L. till utseende, väsen och sätt att tala, men med

mindre stål i sin natur, än hon. Jag hade mycket hört omtalas hennes liflighet och behag, och det förundrade mig att i hennes ansigte tydligen se spåren af en djup sorg. Hon har nemligen för tvenne år sedan träffats slag på slag af sin broders och två sina barns död, och sedan den tiden har hon öfvergifvit sällskapslifvet, hvars prydnad hon varit, och all verldens fåfänglighet. Hon stängde sig inne i sina rum och lefde der innesluten i flera månaders tid under ständiga tårar. Lady Worthly Montagues visit i Mobile, själfulla sällskap och sympathi, ryckte henne först ur hennes djupa melankoli och hon blef småningom bättre. Men svart bär hon allt ännu, och för verldens nöjen är hon som död. Hon tror ej att hon någonsin kan öfvervinna den känsla af sorg, som likasom krossat henne. Likväl är hon liflig, och kan ibland hjertligen skratta. Men man ser på hennes ögon att de mycket gråtit.

I går eftermiddagen förde hon mig i vagn på en skön promenad genom en magnolia-skog, längs med mexikanska vikens strand. Magnolian är ett lagerträd med evigt gröna löf af mörk, men klar färg; det är oregelbundet i sin gestalt, men resligt och dess krona är merendels rundad och rik. De långa mosslafvarne »Tillandsia Usnoides», hänga som slöjor på dess starka, knotiga armar emellan grottor af dunkla löf. Det är ett i hög grad romantiskt träd, och när det sänder ut sina snöhvita, doftande blommor, påminner det om ett Byronskt poem.

Luften var ljuflig. Mexikanska vikens vågor bröto sig mjuka och breda mot stranden under ett stort,

men dämpadt sorl. Skogen stod tyst, frisk och grön. Jag hvilade, andades, njöt, i djup harmoni med naturscenen och den unga, älskliga frun vid min sida.

Om aftonen var jag på spektaklet, bjuden af theaterns föreståndare, som haft den artigheten att ställa en loge till min disposition under mitt vistande i staden.

Jag såg en liten rolig pjes, kallad »Jenny Lind i Heidelberg», utförd med humoristiskt lif, och hade stort nöje att i en annan pjes, »the daughter of the stars», se en helt ung, ovanligt begåfvad aktris, Miss Julia D., som lät mig till min egen öfverraskning fälla tårar. Så naturfriskt och sant med så mycken pathos har jag ej sett spelas, sedan jag på theatern i Stockholm såg Jenny Lind.

D. 8—12 Januari.

Sköna, stilla dagar! Jag tycker om Mobile, och folket i Mobile, och vädret i Mobile, och allting i Mobile. Jag trifves förträffligt i Mobile. Mitt hem der är hos Mrs Walton, moder åt Mrs Le Vert, en god, gammal fru, enka efter förre guvernören i Florida. Hemmet är soligt och fridfullt, och negerslafvarnes utseende och väsen är soligt och fridfullt också. Hvar morgon går jag ut till ett läger af Choctaws-Indianer straxt utanför staden, ty det roar mig oändligen att se dessa vilda folks lif och lefverne. För att komma dit går jag uppföre »Government-Street», förnämsta gatan i staden, en bred, rak allé, af vackra villor, omgifna af träd och trädgårdsplaner; de allraskönaste, unga orangeträd, betäckta med frukter, lysa i solen, och solen, den

varma välsignade söderlands-solen lyser här alla dagar, och gör dem till sköna sommardagar.

Indianlägret består af tretton barkhyddor, byggda ungefär som våra marknadsstånd, men alldeles öppna på en sida, åtminstone om dagen. Inom hyddorna ser det högst torftigt ut. Invånarnes hela verksamhet och omtanke synes gå ut på magens försörjande. Jag har varit der vid åtskilliga tider på dagen, och ser dem alltid sysselsatta med att äta, eller med att tillreda mat. I dag på morgonen frukosterade de på oranger, som i stora högar tycktes blifvit nyss hämtade till lägret. Jag misstänkte att de ej voro af friskaste beskaffenhet. Men det röda folket, ätande de granna frukterna vid den gröna sollysta skogens kant, var ett rätt gladt uppträde. Eld brinner ständigt framför barkhyddorna, och vid elden sitta gamla qvinnor, gråhåriga och skrumpna, med utseende af riktiga hexor, som antingen röra i en kittel öfver elden, eller värma sina magra händer, och tyckas vilja så mycket som möjligt insvepa sig i röken. Barnen, som sitta i grupper kring elden eller springa på gräsvallen och kasta boll, äro vackra, lifliga, och ha sköna mörka ögon. De unga qvinnorna äro stundom mycket prydda med armband och halsband, och ha åtskilliga målade grannlåter på kinderna. Man möter ständigt på vägen till staden Indianskor, bärande på ryggen stora korgar med lysved (light wood)-stickor (liknande vår torrved) dem de försälja i staden; korgen uppbäres genom ett bälte, som de fästa om pannan, liksom Indianskorna i Minnesota. Männerna äro ute på jagt högre upp i Albama bergstrakter denna tid. Ett par af dem, som dröja här, ha gjort sig, emel-

lan några träd, en skärm af qvistar och löf, bakom hvilken de kläda, måla och pryda sig. De bära ringar i näsan, och kläda sig mycket grant. En af dessa Indianer är en ovanligt vacker ung man, och bär sitt hår i långa, utåt skuldrorna fallande lockar. Ett par unga flickor har jag aftecknat. De se rätt frodiga och muntra ut, och äro till anletsdragen lika judinnor, nemligen judinnor, som ha något breda och platta näsor.

Man berömmer dessa Indianers trohet och ordhållighet. Längre uppåt Alabamafloden lär man ännu finna en hel mängd Indianer i vildt tillstånd. Och en stor del af Alabama stat är i vildt tillstånd ännu, så till natur som till dess hvita inbyggares seder. Staten är ung, fick först år 1819 sin konstitution, och har slafveri-institutionen (den af alla institutioner mest befordrande andligt och materielt stillestånd). Slafbojan binder de hvita herrarne, lika väl som de svarta tjenarne.

Äfven Mobile har sin slafmarknad, som jag besökt; men jag fann der blott några öfverblefna mulattflickor, som sågo tröga och likgiltiga ut.

På theatern har jag varit flera gånger, alltid road och intresserad af den unga, lofvande skådespelerskan Miss D. En afton såg jag, hos Mrs Le Vert, Miss D. och flera af skådespelarsällskapet. De föreföllo mig såsom angenäma och bildade menniskor, och den unga Miss D. var vackrare i rum än på scenen, och så blygsam i klädsel och väsen, som någonsin en af Nya Englands unga puritanskor. Hon är åtföljd af (eller åtföljer) sin far, som äfven är en skådespelare af förtjenst.

Hos

Hos Mrs Le Vert har jag sett en hel del af Mobiles granna sällskap, och vackrare unga fruntimmer har jag ingenstädes sett. Några af dessa voro från de norra staterna och röjde det intelligenta lif, som företrädesvis tillhör dessa stater. Och åter måste jag tänka, att något behagligare än den vackra och bildade amerikanskan finnes näppeligen på jorden.

Några äldre herrar, embetsmän i staten, minnes jag ock med nöje, kloka och klara i alla frågor, så när som i den om slafveriet. Och bland unga herrar måste jag göra mig nöjet att för dig presentera, såsom min synnerligen goda vän, den unga talangfulle skalden och dramatiska författaren Mr Reynolds, som åtföljt mig på mången vandring, och skänkt mig genom sitt goda hjerta och sitt okonstlade samtal mången angenäm stund. Han har bearbetat för scenen några inhemska historiska tilldragelser; och en af hans dramer: »Alfred och Inez, eller belägringen af S:t Augustine», tar jag med härifrån till resläsning.

Sist måste jag säga dig något om min lilla väninna Mrs Le Vert. Jag kommer sist till henne, emedan hon krupit in i det inre af mitt hjerta.

Hvad det är roligt att hålla af, att tycka om! Det vet du, min Agathe. Och det har så underligen kommit sig att den der lilla verldsliga frun, som jag hört talas om som en »Belle» och en sällskapslifvets grannaste prydnad, öfverallt hvart hon kom, blifvit mig kär nästan som en ung syster. Men det är derföre att hon är mycket god, att hon lidit mycket, att under den verldsliga ytan finnes ett ovanligt godt och rent

förstånd, och ett hjerta, som kan hålla af, och kasta bort all verldens flärd, för att göra dem till viljes som hon älskar. Och med denna unga fru har jag talat om transcendentalister och praktiska kristna, om hedendom och kristendom, och funnit ett nöje att tala med henne och för henne, som jag föga väntat mig. Ofrivilligt och helt naturligt har det kommit sig så emellan oss, att vi äro tillsammans som om vi känt hvarandra alltid. Hon säger att jag ger henne den andliga föda, som hon behöfver; och hon ger mig ett nöje, ett välbehag, som närer mitt hjerta. Octavie Le Vert blir alltid i min själ förenad med minnet af söderns ljufvaste vindar, vällukter, magnolia-skogens grönska, mexikanska vikens friska brus, solen, fogelsången i Mobiles orangelundar.

Octavie är född i Florida, och har der tillbringat sin ungdom, är omgifven af en krets anhöriga, som synas betrakta henne såsom sin ögonsten. Och vill du se idealet af förhållandet emellan en fru och dess slafvinna, så skulle du se Octavie Le Vert och hennes qvicka, vackra, mulattska tjenarinna Betsy. Betsy tyckes verkligen icke lefva för något annat än för sin matmoder Octavie; att kläda hennes hår »à la Marie Stuart» hvar dag, att se henne vacker, glad, beundrad, det är Betsys lif och lycka. Hon har rest med Octavie i Förenta Staterna, och när hon kommer på det kapitlet, och får berätta hur förtjusande, hur beundrad, hur dyrkad hennes fru varit, då är Betsy i sitt element. »Men ack!» säger Betsy, »hon är sig ej mera lik. Förr hade hon så vackra rosor; — ni skulle ha

sett henne! .... Nej, hon är sig icke lik sedan den sorgen!» Och Betsys ögon tåras.

Oaktadt Betsys hängifna kärlek, oaktadt Octavie i sitt och sin moders hus ser blott lyckliga slafvar, hörer hon dock till dem, hvilkas goda hjerta och förstånd icke kunna förvillas och taga fel om godt och ondt. Och enkelt och allvarligt uttalar hon sin öfvertygelse, när och hvar som helst, att »slavery is a curse». Och vi äro på detta kapitel i fullkomlig harmoni.

Octavie Le Vert och jag ha uppgjort ressällskap till Cuba, resa derföre i morgon till NewOrleans, för att tidigt på morgonen den 14 gå ombord på ångfartyget »Pacific», som den dagen afgår dit. Palmerna på Cuba skola flägta Octavies förgråtna ansigte och kalla fram nya rosor på hennes kinder; hennes vackra goda ögon skola få ny glans i det de lyfta sig till den molnfria himmelen der; — och jag skall der i lugn tala för henne om hvad som skall göra henne lycklig och mera glad än förr, då jag ej mer är nära henne; så är min dröm, min förhoppning.

Och nu, innan jag lemnar Alabama och den vackra staden, der jag njutit mycket godt, vill jag blott säga dig att Alabama är en bomulls-planterande stat, har i söder plantager, sandmarker och betydliga tallskogar, och i de norra vackert högland — (Alleghany-bergen sänka sig dit och upphöra der) — samt prairier. Man berömmer sceneriet längs dess segelbara floder, isynnerhet på Mobile-floden, som förer upp till statens politiska hufvudstad Montgomery. Och jag har varit mycket frestad att göra en resa uppför den. Men tiden, tiden! .... jernvägar, ångbåtar, skolor, akade-

mier ha begynt under sednare år sprida ljus och friskt lif inom slafstaten, hvars hvita medborgarinnor likväl ännu här och der lära ha för sed att söka en högre lifs-njutning genom att gnida sitt tandkött med starkt snus, hvaraf uppkommer ett slags rus, mycket befordrande upprymda känslor och dito konversation.

Movillas intagande damer, som jag sett, måste förhålla sig till de snusande, dem jag icke sett, som magnolia-blommor till Bolmörtens blommor.

Adieu vackra, vänliga Mobile!

Adieu, min Agathe, min egen systervän. Nästa gång mer ifrån Cuba!

NewOrleans. *D. 15 Jan.*

Ack nej! Det blef ingen Cuba-resa af denna gång. Afresan från Mobile begyntes under de bästa tecken. Octavie var glad och hoppfull. För första gången efter sin stora sorg, skulle hon lemna sitt hem och se nya föremål. Och hon var glad att vara med mig; och jag var glad att vara med henne. Den goda D:r Le Vert hade skänkt sin lilla fru en ansenlig penningesumma, för att rätt kunna roa sig på Cuba. Octavies gamla mor, hennes två små snälla flickor togo afsked med kärlek och hopp att se henne återkomma lycklig. Betsy var med, ty Betsy talar spanska, nästan lika väl som Octavie, och Octavie kan icke umbära Betsy, och Betsy icke lefva utan Octavie; och Betsy var full af gladt nit, och sörjde raskt och flinkt för alla resbestyren. Vi gingo ombord, och morgonsolen uppgick herr-

lig öfver »lake Pontchartrain». Hela dagen foro vi i lugn och solljus. I Octavies rymliga hytt (jag ber om ursäkt, »state»-rum skulle den kallas) sutto vi mellan blombuketter, vid öppet fönster, drickande den balsamiska luften, läsande högt, eller språkande stilla — innerligt trefligt. Om aftonen blef det herrligt månsken. Vi sutto på däcket; några herrar gjorde sällskap med oss, presenterade sig eller blefvo presenterade af andra, och bildade snart en krets kring Octavie, hvars naturligen lätta och behagliga samtals-sätt alltid öfvar en fängslande makt. Sent gingo vi till sängs. Midt på natten märkte jag att vi hastigt stannade i farten. Jag gick upp och såg ut genom fönstret. Månan lyste klar öfver den spegelklara sjön. Och vi — sutto på grund. Klockan var 1 om natten. Nästa morgon kl. 6, skulle vi vara i NewOrleans, för att klockan 9 gå ombord på »the Pacific». Så var vår plan. Men vi blefvo sittande på grund ända till klockan 1 dagen derpå, då floden kom och gjorde oss loss. Det var på en sandbank vi hade fastnat.

Den dagen blef lika skön, som den föregående, och då vissa mörka förespeglingar, att vi ingen middag skulle kunna få, blefvo förskingrade genom några af herrarnes bemödanden (de läto ro sig i land för att anskaffa matförråder) och den mest delikata och öfverflödande middagsanrättning följde, så var ingenting obehagligt vid vår lilla motgång, utom att resan till Cuba blef fördröjd för obestämd tid, och att jag troligen måste resa dit utan Octavie, som ej kan dröja så länge från sitt hem.

Först klockan 10 om aftonen kommo vi i land. Ingen jernvägsträng fanns till hands att föra oss till NewOrleans. En express afskickades dit; den rådiga Betsy sörjde för våra effekter och tog reda på allting; och tvenne herrar gjorde sig, med äkta anglo-amerikansk ridderlighet, till våra kavaljerer, förde oss in i ett landthus nära jernvägen, der herrskapet icke var hemma, men der det gjordes eld för oss i en stor sal.

Det var den allraskönaste natt. Utomkring huset var en stor trädgård, full af halft-tropiska palmartade växter, sådana jag ej sett förr. Jag tillbringade större delen af förmidnatten att irra omkring der emellan de sköna sällsamma växterna, mera sällsamma och sköna ännu af månskenet som kastade öfver dem sitt mystiska ljus. — Våra artiga herrar, som hade beställt en vagn, förde oss slutligen lyckligen och välbehållna till NewOrleans. Klockan half 1 kommo vi till S:t Charles Hotel. Det var öfverfullt. Ändtligen fingo vi rum fyra trappor upp. Då jag gick in i Octavies rum, fann jag henne badande i tårar, liggande framstupa öfver en stol, och Betsy stående alldeles konsternerad midt i rummet, med ögonen fästade på sin matmoder. »Det var här i detta rum», hviskade till mig Betsy, »som hon (hon kastade en blick på Octavie) bodde för två år sedan, med de två små flickorna, och klädde dem till en barnbal!» ....

Jag lyfte sakta upp den gråtande Octavies hufvud. Hon sade blott:

»Vill ni byta rum med mig?»

»Mer än gerna!» — —

Betsy och jag flyttade Octavie in i mitt rum, och jag lemnade henne ej innan jag såg henne litet lugnare.

Våra rum voro nära under takåsen. Jag kunde ej hindra mig att mäta med ögonen afståndet från mitt fönster och ned på gården, med tanka på det slags språng, som jag skulle ha att göra i fall elden skulle komma lös i hotellet under natten; ty eldsvådor måste man alltid hålla sig beredd på i Amerikas stora städer. Jag stannade vid den öfvertygelsen att det språnget skulle bli mitt — allrasista.

Jag kände mig glad och tacksam att nästa morgon finna mig helt lugn i min säng. Min stackars Octavie fann jag alldeles förgråten; men jag höll så ömt af henne i hennes sorg, att jag lyckades genom min ömhet draga henne bort från bilderna af döden och förgängelsen.

På eftermiddagen i dag skall jag lemna henne, för att flytta till ett enskildt hem, mig tillbjudet af en ung Miss W. från Massachusetts i hennes kusiners namn. Hennes personlighet hade något för mig så behagligt och sättet af tillbudet äfvenså, att jag genast kände mig böjd att antaga det och gaf ett halft löfte. Det gjordes mig innan jag afreste till Mobile. I dag, förmiddag, var Miss W. här och sade till mig med sitt fina, litet skälmaktiga leende och stilla, bestämda väsen:

»Miss B. jag anser mig ha någon rätt att fråga hvarföre ni är på detta ställe?» Jag måste lofva att låta afhemta mig till »Annunciation Street» och Mr Cooks hem denna eftermiddag. Miss W. upphäfde alla mina men och om. Hon är en äkta afkomling af pil-

grimerna till viljans bestämdhet och har dertill det behag, som gör den oemotståndlig.

Här finner jag mig åter midt ibland vänner, Mr Harrison, Mr och Mrs Geddes, med hvilka jag om en timme skall åka ut på en väg gjord af snäckskal, af en svensk mils längd, ned till sjökusten. Den hörer till NewOrleans märkvärdigheter. Mr Geddes är hemma i Cincinnati, men gör affärer på NewOrleans, och hans fru bor med honom på hotellet här under vintermånaderne, jemte deras två gossar, två präktiga pojkar, (den yngsta helt liten ännu) och dessas sköterska, en tjock, treflig negrinna; fri, men bunden af tillgifvenhetens silkesband starkare än af slafveriets jernkedjor. Många familjer bo på detta vis i hoteller under några månader. Många unga par bo äfven så, under de första månaderna af deras äktenskap. Men det är mindre af smak för hotell-lifvet, än emedan det kostar så mycket i Amerika att bosätta sig i eget hus, då vanligen en familj vill ha ett helt hus. Och unga älskare vilja vanligen ej vänta med att gifta sig till dess de blifvit förmögna nog »to keep house», som det heter. Emellertid är det målet, dit de sträfva. Jag har hört många fruntimmer klaga öfver det tomma och ledsamma af ett lif på hotellet, samt klandra dess inflytande på unga flickor, som der få alltför många frestelser att lefva blott för nöjen, kurtis och fåfänglighet.

Sednare.

Nu har jag sett Octavie åter en »Belle» (fast blek och rödögd ännu) i stor paryr, i en svart sidenklädning, (som jag kallar Juca Gloriosa af dess många uddar och

grannlåter) omgifven af ett litet hof af herrar, »faire la belle conversation» i en af hotellets vackra förmak. Vänner och beundrare skola snart göra Octavie munter här. Och jag kan tryggt lemna henne och fara till ett stillare hem med min älskvärda Nord-amerikanska.

Octavie är en ros, Anne W. är en diamant, Mrs Geddes är en äkta perla.

Annunciation-Street d. 19 Januari. Mitt lilla hjerta! .....

D. 20 Jan. Jag begynte föregående rad andra dagen efter min flyttning till detta goda, lugna hem, tillhörigt två unga makar, milda och stilla menniskor, som synas lefva helt och hållet för hvarandra och sina två små barn, den yngsta ännu en baby, som först nu begynner öppna sin lilla rosenmun och småle och prata. Det var det allraherrligaste väder om eftermiddagen och aftonen den dagen då jag flyttade dit. Jag kan ej beskrifva luftens ljuflighet, himmelens skärhet, solens och skyarnes, månans och stjernornas tjusande skönhet denna dag och afton, då blott att lefva, se och andas var nog för att känna lifvet fullt. Miss W. och jag sutto ute på piazzan med oleander och magnolia-träd rundtomkring oss och njöto. Höga aloe, Juca gloriosa och flera sällsynta träd och växter lyste gröna från de små trädgårdsplatserna kring de vackra husen, på den landtliga, stilla gatan. Jag njöt dessutom af hennes samtal, af hennes friska, egendomliga, fullkomligt sjelfständiga och innerliga sätt att känna och dömma. Jag kände igen den bundna elden, som jag sett tindra i hennes klara, mörkbruna ögon, varmt och stilla. Den värmde

mig. Vi talade om »Jane Eyre», och för första gången hörde jag någon öppet yttra min hemliga önskan med afseende på Janes förhållande till Rochester. Jag älskar en dygd, som står öfver den konventionella moralen, och vet något bättre än att — vara tadelfri.

Men jag skulle berätta dig hvad som afbröt mitt skrifvande i förrgår. Jo, först kölden, så — elden. Dagen nemligen efter den der sköna sommardagen var det fult väder och en köld, som skakade både själ och kropp och lät mig känna mig så retlig och så ur humör att — jag tackade min lycka att icke ha slafvinnor, och att ej kunna retas att på dem kasta mitt dåliga lynne. Jag har aldrig förr än här (i Amerika) förstått kroppsliga känslors välde öfver själen. Gud bevare slaf-egare och slafvar i detta ombytliga klimat, hvars genomträngande luft låter kropp och själ vibrera efter dess temperatur!

Nå väl! Jag frös; men jag fick eld i mitt stora, vackra rum. Octavie le Vert kom, Mrs Geddes kom, ty jag hade begynt teckna deras hufvuden i mitt album, och de skulle sitta för mig.

Jag njöt af att betrakta och afteckna de båda älskvärda fruntimren, Mrs Geddes ädla, allvarliga, regelmässiga profil, Octavie Le Verts barnsligt runda, pikanta ansigte med dess lilla uppnäsa — som jag förmodar vara lik Cleopatras — med hufvudets fantastiska hårklädsel, konstigt tillverkad af Betsys händer: — vi hade det trefligt; Mrs Geddes satt framför kamin-elden, Octavie framför mig, vi språkade allvarligt och glädtigt om — kärleken, då ett bud kom till den

förra från hennes man, begärande att få hennes nycklar. St. Charles hotell stod i brand.

Mrs G. hade nu ingen ro att stanna. Hon visste sin man och sina barn i det brinnande hotellet. Hon skyndade dit.

Octavie Le Vert hade, innan hon kom till mig, gifvit Betsy lof att gå ut, och hade läst igen dörren till sitt rum. Der var ingen i hotellet, som kunde taga reda på hennes rum eller saker. Hennes vackra garderob, hennes skrin med nipper och flera hundra dollars uti, ämnade till bestridande af Cuba-färden — allt skulle troligen bli lågornas rof. »Åh, det är ganska visst. Det skall alltsammans brinna upp!» sade Octavie och satt stilla framför mig med ett makalöst lugn. Hjertat, som hade blödt af de djupaste sorger, kunde ej slå af oro öfver mistningen af jordiska egodelar; det såg jag tydligt, under det Octavie helt lugnt uppräknade allt som var inläst i hennes rum och som allt skulle brinna upp. Hon berättade att hon tidigt denna morgon fått se en massa svart rök tränga fram under sin säng. Hon gjorde allarm, och sände bud derom till värden i hotellet. Han lät svara, att ingen fara var å färde, att röken hade kommit genom en bristfällig skorstenspipa; att allt skulle snart vara i ordning åter. Om en stund minskades också röken i rummet; men det var ej fritt ännu då Octavie lemnade hotellet.

Jag hade sett så mycket af Betsys rådighet, och hennes kärlek till sin matmoder, att jag ej kunde låta bli hoppas på hennes hjelp vid detta tillfälle. »Hon skall snart», sade jag, »få höra om eldsvådan, och då

genast skynda till stället och finna medel att rädda edra saker!»

»Hon skall ej hinna», sade Octavie, »hon har gått till en vän långt bort i staden. Hotellet är en trädbyggnad, och elden skall förtära det inom några timmar; — dessutom har säkert elden kommit lös invid mitt rum. O! nej, alla de sakerna skola brinna upp».

Men förlusten var såsom ingen för Octavia. Mera orolig var hon för sin mans och sin moders oro, om de skulle få höra af händelsen, innan hon hann skrifva till dem.

Emellertid blef tiden lång, då vi inga nyheter fingo från Betsy, eller från St. Charles, och Octavie beslöt att gå till en af sina vänner, som bodde närmare det stora hotellet, och der hon kunde erfara något om branden, samt om det lät göra sig ännu att fara till stället.

Hon hade varit omkring en timme borta, då det ringde häftigt vid grinden framför trädgårdsplanen åt gatan till. Jag kände igen Betsy, och sprang ned för att tala med henne.

»Hur är det Betsy?» ropade jag.

»Allt väl! (All safe!) ropade hon till svar, andtruten så att hon knappt förmådde tala, men med strålande ansigte. »Jag har alla penningarne på mig!» Hon lade handen på sitt bröst. »Hvar är min Missis?»

»Jag tror att hon farit till St. Charles», sade jag.

»Det finnes intet St. Charles mer», sade Betsy. Det är alldeles nedbrunnet! . . . . .

Det var så. Inom mindre än tre timmars tid hade den granna byggnaden blifvit lagd i aska; och dess befolkning af nära 400 personer blifvit husvilla.

Jag gick ut med Betsy, för att uppsöka Mrs Le Vert. På vägen berättade mig den trogna flickan huru ryktet om branden kommit till henne, huru hon skyndat till hotellet, huru en af herrarne der, vän till Mrs Le Vert, brutit upp dörren till hennes rum, och huru han och Betsy bergat alla Octavies saker. Ingenting hade gått förloradt. Betsy talade vidare om huru mycket hon höll af sin matmoder. Hon hade väl kunnat bli gift mer än en gång; och der var ännu en fri man i norr, som gerna ville ha henne, men hon kunde ej tänka på att lemna Mrs Le Vert. Hon höll så mycket af henne. Hon skulle aldrig lemna henne».

Då vi kommo till huset, der Mrs Le Verts vän bodde, fingo vi veta att Octavie blifvit afhemtad derifrån till ett litet hotell i grannskapet af St. Charles, och Betsy skyndade att uppsöka sin matmoder.

Med tanken på Mrs Geddes, gick jag till platsen för eldsvådan, i hopp att der få höra någonting om henne. Och jag var lycklig nog att der nära möta hennes äldsta son, och att få höra det hon, hennes man och lilla gosse, alla voro väl bergade i en väns hem ett stycke derifrån.

Jag gick nära förbi S:t Charles, der nu blott ett litet antal menniskor voro sysselsatta med elden. Den hade gjort sitt verk, och flammorna slickade nu de nedra delarne af de vackra kolonnerna, och grasserade på lemningarne af jordvåningen. Den brinnande ruinen gaf en ganska pittoresk anblick; inga spår af oreda

eller oordning syntes på platsen derutanför. Allt var redan bergadt och ordnadt, allt stilla; det var omkring fyra timmar efter brandens utbrytande. Och jag har i dag hört att en subskription redan är i gång för att bygga ett nytt S:t Charles. Amerikansk expedition! Några personer ha blifvit skadade vid branden och flera mistat sina saker. Elden hade brutit ut invid Octavies rum, som låg helt nära mitt. Hvilken lycka att händelsen ej skedde om natten!

Jag sörjer ej S:t Charles. Det var ett dyrt, otrefligt, präktigt hotell, tyckte jag, och sin död värdt. För en natts och en half dags vistande der, i ett mörkt rum fyra trappor upp, måste jag betala fem och en qvart dollars (tjuguen riksdaler riksgäld). Men Louisiana är en mycket dyr ort, den dyraste i Förenta Staterna.

D. 20—27 Jan.

Stilla dagar, stilla lif; ohyggligt väder. Alltifrån dagen, då jag sist skref, och då väderleken vände sig ifrån värme till bitter köld, har det oupphörligt regnat och ruskat med en ihärdighet, hvars make jag knappt förr sett. Ingen blå fläck på himmelen, ingen solstråle; jemt töcken, slask och gråköld. Först i dag har det klarnat och synes vilja bli vackert åter. Många färder både inom och utom staden ha genom detta väder blifvit om intet för mig. Men huru tacksam har jag ej varit för mitt lugna och behagliga hem under denna tid! Mr och Mrs Cook äro vänliga, milda, mycket stilla menniskor, och i deras hus råder den trefnad och ordning, som utmärker amerikanska hemmet. Anne W.

är full af lif och stilla eld (hos henne bundna liksom elden i diamanten), en tänkande och intressant varelse, som skänkt mig stort nöje, genom sin originella karakter och sin läsning högt om aftnarne. Så har hon gjort mig bekant med några engelska skalder, mig hittills nästan obekanta. Det har varit mig en stor njutning att höra henne läsa Shelleys storartade poem: »Prometheus unbound», som vore tidehvarfvets herrligaste poem, om dess slut motsvarade dess förutgångna scener. Men detta strandar i en tarflig moral. Så äfven har jag njutit af att höra henne läsa J. Brownings poemer och dramatiska stycken, och några af Elisabeth Barrets (nu Brownings maka). Browning är icke stor som artist. Man saknar styrka och sammanhang i komposition. Men något sällsynt storartadt och rent i känsla och sinnelag gläder och värmer hjertat. Det går en anda af ädelt och friskt hjeltemod genom hans sång. Man känner sig förfriskad af en flägt gudomligt lif.

En afton var jag hos Mr Harrisons vänner, Mr och Mrs Day, och hörde god musik, förträffligt utförd af några musikälskare och älskarinnor från norra staterna. En annan afton hörde jag på operan Meyerbeers Profet. Stycket är opoetiskt och torftigt i sin grund, men har grant spektakel, och den Meyerbeerska musiken har, under allt sitt bråk, några dramatiska, karakterssköna stycken. Mrs D., här Profetens mor, spelade och sjöng ädelt och väl. Profeten var en ledsam figur, och ej mycket bättre var hans älskarinna. Om stycket, i stället för att grunda sig på en fattig kärleksintrig, hade hållit sig till den religiösa fanatism

och det andliga öfvermod, som vi finna hos den historiska profeten, Johan af Leyden, så hade operan haft sannt intresse. Nu gaf den ingen föda åt tanken, och angrep, med sina jemna knalleffekter, så mina nerver, att jag hade svårt att hålla ögonen uppe. Den sista scenen var ohyggligt praktfull, och väckte upp mig litet. Anblicken af de hvitklädda, vackra unga creolskorna på amfitheater och i loger fägnade mina ögon, som förr. Men jag upptäckte starkt hvitsminkade näsor på några äldre damers ansigten.

Skolor och asyler har jag äfven besökt, i följd af inbjudningar. NewOrleans är indeladt i tre municipaliteter. Skolorna inom dessa lära, sedan några få år, ha fått stora förbättringar och ny fart. Lärare och lärarinnor från norra staterna komma hit. Och hvart de komma, föra de med sig det energiska, uppfostrande lif, som utmärker dessa stater. En lärarinna i NewOrleans skolor kan ha ända till 1000 dollars i lön. Men hennes vivre är äfven der tre gånger dyrare än i andra Unionens stater.

I de stora goss-skolorna hörde jag gossarne tappert besjunga deras fosterland, såsom

»the land of the brave, and the land of the *free!*»

Detta sjöngs i slafstaten, utan en aning om den parodi, som berömmet innebär på denna institution.

Så, ända från barndomen, förfalskas af slafveriet ungdomens naturliga rättsinne och rena blick.

Och den verkar icke blott menligt på barnens sanningssinne, så att de icke se lögnen, utan äfven på deras hjerta och karakter. En ädel fru i NewOrleans, der bosatt sedan flera år, har sagt mig mycket om

slafveri-institutionens olyckliga inflytande på barnauppfostran, och dess verkan att göra barnens sinnen obändiga och vilda. Barnet, omgifvet från vaggan af slafvar, vänjer sig att befalla dem och att få sina nycker åtlydda, eller en vägran bestraffad, stundom med grymhet. Deraf den häftighet i lynnet, och de vilda, blodiga uppträden, som äro så vanliga inom slafstaterna.

Och hur kan det vara annorlunda? Äfven jag har här sett ett par exempel af barns förhållande till slafvar, som visar hvilken utveckling denna institution ger åt det naturligen despotiska menniskosinnet redan hos barnet.

I en skola för unga flickor måste jag verkligen beundra dessas färdighet i att göra andliga saltos mortales.

Under den examen, som öfverlärarinnan lät dem genomgå, och som de med märkvärdig skicklighet öfverstodo, förelades dem frågorna ungefärligen i denna ordning:

»Hvaraf kommer snö? Hur stor är kejsarens af Ryssland krigshär? Hvar ligger Lappland? Hvem var Napoleon? Hvad är salpeter? Hur långt är jorden ifrån solen? När lefde Shakespeare? När dog Washington? Hur stor folkmängd har Frankrike? Hvad är månan?» o. s. v., o. s. v.

Flickorna svarade i chorus mycket raskt och merändels riktigt. Hela examen var mig en kedja af öfverraskningar, och jag kan ej annat än förundra mig öfver den slags ordning, som måste uppkomma i dessa unga själar genom den röra af »snö, Rysslands krigs-

här, Lappland, Napoleon, salpeter, Washington, Frankrikes folkmängd och månan, m. m., m. m.

Jag måste nu berätta dig om en äkta afrikansk tornado, som jag bevistade, jemte Anne W., förliden söndags eftermiddag. Det var i afrikanska kyrkan. Ty äfven här, i den glada, lättsinniga staden New-Orleans, har kristendomens anda begynt sitt verk af förnyande lif; och man har söndagsskolor för negerbarnen, der de undervisas om Frälsaren, och negerslafvarne få hålla gudstjenst i egen kyrka.

Vi kommo för sent att höra predikan i den afrikanska kyrkan, dit vi begåfvo oss. Men efter gudstjenstens slut var så kallad »Classmeeting». Jag vet ej om jag sagt dig, att methodisterna bilda inom sin församling vissa afdelningar eller klasser, som hvardera väljer sin ledare, eller uppmanare »Exhorter». Vid klassmötet gå dessa Exhorters omkring till de medlemmar af deras klass, dem de anse i behof af tröst eller uppmuntran, och tala för dem, högt eller sakta, mottaga deras bekännelser, meddela dem råd o. s. v. Jag hade sett ett sådant klassmöte i en negerkyrka i Washington, och visste derföre ungefärligen hvad vi hade att vänta oss. Min väntan på stort spektakel blef likväl öfverträffad här. Vi voro här närmare den tropiska solen, än i Washington.

Uppmanarne gingo omkring och begynte tala här och der till folket på bänkarne. Men knappast hade de talat en stund, förrän den person, som de talade till, kom i exalteradt tillstånd och begynte tala och perorera högre och häftigare än uppmanaren, och öfverröstade honom. Der var isynnerhet en uppmanare,

hvars svarta, välvilliga ansigte lyste af så mycket inre ljus, så mycken godsinthet och glädje, att det var en lust att se honom, och att höra honom också; ty ehuru hans fraser voro temligen samma och samma, så voro de dock kristliga kärnord, och uttalades med så mycken hjerlighet, att de ej kunde annat än gå till hjertat med upplifvande kraft. Ibland blef det slut på hans koncepter, och han stod liksom sökande en liten stund; men så begynte han om med hvad han nyss sagt, och det kom alltid lika varmt och trofast, och han såg ut som ett lifslefvande solsken. Det var också endast kristendomens glädjebud som han predikade:

»Håll fast vid Kristus! Han är Herren! Han är den mäktige. Han skall hjelpa. Han skall göra allt väl. Tro på honom, min syster, min broder. Anropa honom! Ja.... Ja.... Håll fast vid Kristus; han är Herren», o. s. v.

Småningom steg sorlet i kyrkan och blef till en storm af röster och rop. Man hörde: »Ja, kom Herre Jesus! Kom o kom! O glory!» och de ropande begynte hoppa högt upp med en fart liksom korkar ur buteljer, under det de fäktade med armar och näsdukar i luften, såsom sökte de att rycka ned något, allt under rop af: »kom, o kom!» De hoppande vredo sig under hoppen korkskrufs-likt, och voro tydligen i konvulsiviskt tillstånd; somliga föllo omkull, och rullade sig på gången under höga rop och suckar. Jag såg vår tropiska Exhorter (mannen med solskens-ansigtet) tala med en ung neger, som hade krokigt böjd näsa, och ögon, som sågo i kors. Snart började denne äfven tala och predika, och bäst det var, for han högt i vädret, hoppande

upp och ned med otrolig elasticitet. Hvart man såg i kyrkan, såg man någon hoppa upp och fäkta i vädret; hela kyrkan tycktes förvandlad till ett verkligt Bedlam, och bullret och skränet var förfärligt. Men Exhorters gingo omkring, förnöjda med strålande ansigten, såsom vore de i sitt rätta element, och allt som sig borde.

Vår hjertliga Exhorter hade talat en stund med en stor, vacker mulattska framför oss, och sedan han predikat för henne, begynte hon predika för honom; båda talade på en gång med synbar förtjusning, tills hon äfven tog fart och for i vädret med sådan häftighet att tre andra qvinnor fattade henne i kjorteln, liksom för att hålla henne qvar på jorden. Två af dem skrattade stilla, under det de fortforo att hålla i henne, och hon att hoppa och att slå omkring sig med armarne. Slutligen föll hon omkull och rullade sig omkring under konvulsiviska suckar. Sedan steg hon upp och begynte gå omkring, upp och ned i kyrkan, med utbredda armar, då och då utbristande: »Hallelujah!» Hennes utseende var nu lugnt, allvarligt, och verkligen skönt. Under allt det vilda tumultet af ropande och hoppande, till höger och venster, fortfor hon att gå genom kyrkan i alla riktningar med utbredda armar, blicken rigtad uppåt och ropande sakta: Hallelujah! Slutligen nedföll hon knäböjande vid altardisken och blef alldeles stilla der.

Skrikandet och hoppandet och väsnandet i kyrkan fortfor ännu visst en god qvart. Då gingo några negrinnor och upplyfte den vid altaret ännu liggande mulattskan. Hon var alldeles stel. De buro henne till en bänk framför oss och lade henne ned der.

»Hvad är på färde med henne?» sade Anne W. till en ung negerflicka, som hon kände.

»Omvänd!» (Converted!) var dennas lakoniska svar, och hon förenade sig med dem, som sakta gnedo den omvändas pulsar.

Jag lade min hand på hennes panna. Den var alldeles kall. Så voro ock hennes händer.

Då hon småningom kom till sig, var hennes blick stadigt fästad, men det syntes mig att den såg mera inåt än utåt, hon talade sakta för sig, och ett så vackert, lycksaligt uttryck målade sig i hennes ansigte att — jag skulle vilja erfara hvad hon då såg, eller förnam. Det var ingen vanlig, ingen jordisk syn. Hennes ansigte var som förklaradt. Allt som hon, under tunga suckar, åter kom till sitt vanliga tillstånd, blef hennes utseende vanligt också. Men hennes väsen var förändradt; hon gret mycket, fast lugnt och stilla.

Småningom saktade sig tornadon i kyrkan, skrik, skutt, förmaning och predikan, allt blef stilla; och nu skakade man händer med hvarandra, pratade, skrattade, lyckönskade så hjertligt, så gladt, så innerligt varmt och välvilligt att det var ett nöje att se. Af hela det brusande, exalterade uppträdet återstod blott en innerlig känsla af belåtenhet och förnöjelse, som om man haft en glad fest tillsammans.

Jag tillstår att jag varit ända igenom road af upptåget. Icke så Anne W., som såg på denna regellösa, vilda gudstjenst med ett uttryck af förvåning och nära nog indignation. Och då vår varmhjertade »Exhorter» nu kom till oss och vände sig isynnerhet till henne med ursäkt att han »icke förr hade märkt oss,

han skulle då icke försummat oss», o. s. v. såg jag hennes vackra underläpp litet föraktligt framtränga, i det hon svarade: »jag kan icke inse hvaruti ni försummat oss!» Mannen såg ut, som om han hjertligen gerna skulle ha predikat för oss, och jag hade gerna hört hans med afrikansk värma försatta kristliga förmaning. Vi skakade händer i vår gemensamma Herres och Husbondes namn.

Och så oförnuftigt och så smaklöst detta uppträde än må förefalla, så är det mig klart att i detta ligger, — om än i kaotiskt tillstånd, elementet till den rätta afrikanska gudstjensten. Gif mening, ordning, system åt dessa det varma känslolifvets, längtans och aningens utbrott, och hvad som nu är fult, skall blifva skönt, det disharmoniska skall bli harmoni. Afrikas barn skola ännu gifva oss en form af gudstjenst, der åkallan, tillbedjan, lofsång, motsvarar eldiga själars inre lif!

Huru mången har icke inom sig i ungdomsåren känt, äfven i vår kalla nord, ett Afrika af religiöst lif, som hade kunnat frambringa herrliga blommor och frukter, om det fått — *lefva;* om det icke blifvit qväfdt under konvenansens snö och gråköld, inspärradt i lifvets statskyrka! . . . . .

Jag har besökt några andra kyrkor i NewOrleans, en unitarisk, en episkopal, en katholsk, med det mig kära namnet af S:t Therese. Men S:t Thereses himmelska ande var ej der. En Irländare bräkte sin rotvälska; och i intet af dessa »Guds hus» kunde jag märka eller vinna hvad jag sökte, uppbyggelse. I negerförsamlingens kyrka var åtminstone lif och eld! . . . .

Hvad skall jag mer säga dig om NewOrleans? Att det är en stor stad med 100,000 invånare och Mississippidalens södra komerciella hufvudstad, det kan du få reda på i böcker. Stadens läge vid Mississippi i halfmånekrets är vackert, och den har några vackra gator och torg med prydliga hus, kringplanterade af träd och buskväxter, liksom andra amerikanska städer. Den franska och tidigare byggda delen af staden har en mera kal och affärslik karakter. Men hela NewOrleans är framför allt en affärs- och handelsstad, och står långt efter Förenta Staternas andra stora städer i anstalter för högre intellektuell och moralisk bildning. Konstnjutningar har man inga, utom på theatrarne, och dessa, isynnerhet de som tillhöra den dramatiska scenen, stå icke särdeles högt.

Under de få vackra dagarne jag tillbringat här, har jag mycket vandrat omkring i staden, men derunder mött få saker af intresse för ögat, utom de vackra, färgade creolskorna, som med deras fina drag, sköna ögon, och täcka hufvuden, prydda med granna kläden, smakfullt knutna enligt NewOrleanska bruket, se allrakäraste ut; och jag har på gatorna sett unga tjenstflickor, mestizer och quarterons, som varit fullkomliga skönheter; vanligen är deras växt äfven utmärkt smärt och väl proportionerad.

NewOrleans har länge varit känd som en »mycket glad stad», men haft mindre godt rykte för sin moralitet, som varit starkt bemängd med fransyskt lättsinne. Detta säges likväl med hvart år få mindre makt, allt som det anglo-amerikanska folket får välde i staden. Och det tillväxer äfven här med makt. Den franska

befolkningen tillväxer deremot icke, och dess inflytande är i aftagande. Om affärslifvets moralitet i NewOrleans har jag icke hört de bästa vitsord, och hörde en gång en handlande af mina vänner säga, stående bland sockerfastagerna på en stor nederlagsplats i staden: »det sker mera skurkstreck (more rascality) på detta ställe, än som behöfves för att låta hela staden sjunka!»

Den goda medborgaranden är emellertid ej overksam att göra staden värdig att stå qvar ofvan jord. En god inrättning, nu i verket här, är ett stort sjömanshem, ämnadt att herbergera på godt vis och för godt pris sjömän, hvilkas fartyg ligga i stadens hamn, för att utlasta eller inlasta varor. Hittills har det främmande sjöfolket i staden endast haft att tillgå boställen på krogar, som varit riktiga röfvarnästen. Det stora och ståtliga huset, som nu uppbygges af goda medborgare i staden, skall gifva sjöfolket en god och säker hamn. Ett par af mina herrvänner, som arbeta derför, önska att derför intressera Jenny Lind, som inom kort väntas hit ifrån Cuba. Och då huset bygges, äfven till svenska sjömäns fromma, är det troligt att den fosterländskt sinnade och gifmilda svenskan skall deltaga härför.

Jag läste häromdagen i en NewOrleansk tidning »the daily Picayune» (Picayune är det spanska namnet på ett gångbart litet silfvermynt, värdt fem centes) en vacker och allvarlig uppmaning till NewOrleans invånare, att lemna den ryktbara svenska sångerskan i full frihet vid bestämmandet af hennes välkända godgören-

het,

het, att icke fela i grannlagenhet mot främlingen genom påtrugningar eller uppmaningar, o. s. v.

Och det måste sägas, att ehuru Jenny Lind nog ofta fått besvärligt vidkännas amerikanarnes välmenta, men ofta ungdomligt obesinnade, påträngande sätt och väsen, så har jag ofta haft tillfälle att lära känna och beundra det vackra och ädelsinnade intresse, hvilket man här känner för henne. Huru många har jag ej hört, som nöjt sig att välsigna i stillhet hellre än att falla henne ett ögonblick besvärlig, huru många som med saknad afhållit sig att närma sig henne, endast emedan de icke känt sig kunna skänka henne med detsamma ett nöje, eller vågat tillbjuda henne sina hem.

Jag påminner mig att jag hörde en gammal aktningsvärd domare i Cincinnati (en ståtlig gammal man var han) säga, att han i tidningarne följde alla hennes steg med det intresse och den oro, som en far kunde ha för sin dotter, och kände en verklig ångest för att hon på något vis, genom något oförsigtigt steg, skulle kompromettera sig. Och så mycket har jag hört talas här om Jenny Lind, att jag vet att man väl i henne älskar sångerskan och penningegifverskan, men mer ännu den unga qvinnan i hennes vackra rol och rykte, den ideala Jenny Lind.

Men jag skulle nu tala om Louisiana och New-Orleans. Louisiana blef, som du vet, först upptäckt af spanjorer och fransoser. Fransoser voro de första som försökte kolonisera Louisiana. De begynte och stannade af, och begynte ånyo, — det ville ej gå. Men de talade stort i Frankrike och England om Louisiana

som ett förlofvadt land, ett eldorado, med omätliga inre rikedomar färdiga att komma i dagen, och tron derpå frambringade slutligen den bekanta John Laws gigantiska finans-spekulation på det sagolika Louisianas förespeglade rikedomar, och senare den stora bankrutten för alla dem som deltagit i den vilda spekulationen. Louisiana eller det stora landet, omfattande södra delen af Mississippi (från hvilket Arkansas då icke var afskiljdt), gick sedermera från franska väldet till det spanska, så till det franska igen, till dess år 1803 Louisiana inköptes af Förenta Staternas styrelse och förenades med dessa, som en stat för sig. Emellertid hade Louisiana blifvit uppodladt och befolkadt af fransoser, spanjorer, engelsmän, tyskar m. fl. folkslag, och NewOrleans hade uppvuxit långsamt, under öfversvämningar och orkaner, och med ringa utsigter att blifva den »Crescent City» som den nu är.

Louisianas folkmängd öfversteg ej 50,000 själar (Indianerna oberäknade), då det införlifvades med Förenta Staterna. Sju år sednare hade folkmängdens antal stigit nära tredubbelt. Men Louisianas och New-Orleans nya epok och nya lif begynte först år 1812, då den första ångbåt begynte gå på »den stora floden».

Louisiana är alltigenom lågt land, dels sumpigt och vattensjukt, dels med bördiga rika fält och marker. Louisiana odlar socker, bomull, majs, ris, indigo. De norra delarne, der marken höjer sig i vågor, har skogar af många slags ek, kastanie, valnöt, sassafras, magnolia och poppel. I söder äro palmettos, mullbär, lifek, ceder och tall, och öfverallt en stor rikedom vilda vinrankor. Der äro äfven flera segelbara floder, skatt-

bärare till Mississippi; och i dessa och i träsk och små sjöar in i landet lefva en mängd alligatorer. Dessa våga sig ej på fullväxta menniskor, men ha icke sällan bortsnappat små negerbarn. Louisiana säges ha många giftiga plantor, ormar och andra skadedjur. Otrefligt ställe på det hela, tycker jag. Jag ville icke bo der för allt dess socker och bomull.

Om NewOrleans inre historia måste jag nu säga dig litet, eller rättare om *en* historia der, som frapperat mig. Den gamle ädelsinnade exministern Poinsett i södra Carolina hade sagt mig, att slafveri-institutionen tycktes verka ändå mera skadligt på qvinnorna än på männerna, och att icke sällan qvinnor hade bevisat sig som de grymmaste slafplågare. Och var det en tillfällighet eller ett prof på sanningen af denna utsago, men de starkaste prof af slafvars misshandling, som jag i södra Carolina hörde omtalas, hade blifvit gifna af qvinnor och af qvinnor ur den högre societeten. Jag tror att jag redan berättat dig om de tvenne fruntimmer i Charleston, som blifvit stämda inför domstol för det de mördat slafvar, den ena genom svält, den andra genom hugg och slag; och som, ehuru frikända af fega lagar och lagkarlar, dock fälldes af allmänna opinionen, och lemnades åt en ärelös ensamhet och — Guds dom.

Min vän på Mississippi, Louisianas rena samvete, hade fällt samma yttrande som Mr P., och liksom till bekräftande häraf har NewOrleans i sin missgerningskrönika icke ett blodigare och mera förhatadt namn än det af — en qvinna, M:me Lalloru född Macharthy. Det länder NewOrleans folk till heder, att den rika

frun måste fly för dess raseri. Men huru länge derförinnan hade hon icke plågat sina offer? Det vill synas, att hennes bröders förhållande till älskarinnor af det färgade folket uppretat hennes hat till detta. Andra slafegare misshandla slafvar i ögonblickets hetsighet och dåliga lynne. M:me Lalloru misshandlade sina, som det synes, af nöje och lust i deras lidande. Hon ägde en stor plantage, och njöt der af sitt envälde på ett sätt, som slutligen bringade i harnesk hennes grannar. Man antydde henne att man icke ville vidare höra af sådana handlingar; man skulle i annat fall anklaga henne. M:me Lalloru flyttade då till NewOrleans, der hon mera obemärkt kunde hängifva sig åt sina enskilta nöjen. Hon lefde här af att hyra ut slafvar, som hvar vecka skulle bringa henne den veckopenning som de förtjenat. Men kommo de ej i tid, eller var veckopenningen icke stor nog, då — ve dem! Hennes egna husslafvar hade ej bättre öde; på den ringaste anledning — som aldrig saknas för den som vill finna den — kastades de i husets källrar fjettrade med jern, och här behöll hon dem och besökte dem för att på dem öfva sin hämd. Jag skall ej tala om för dig de medel, som hon utvalde för att mätta sin lust i grymhet — hedendomens och fanatismens krönikor känna intet värre. Nog, offrens klagorop banade sig väg under jorden, genom murar och lästa dörrar, och blefvo hörda. Det spridde sig i staden. Folkets hjerta reste sig. Folket samlade sig i hopar kring huset, der M:me Lalloru bodde; de ville befria offren, nedrifva huset och hämnas på bödeln i qvinnohamn. De grepo saken raskt an. Redan började hu-

sets murar falla, då kom mairen och en beväpnad styrka. De beskyddade med våld M:me Lallorus hus, och gåfvo henne tillfälle att fly genom en bakport. Halfklädd undkom hon och flydde till NewOrleans, och sednare från Amerika.

I Paris lefde hon sedan och njöt räntan af en ofantlig förmögenhet, förvärfvad i Louisiana på sätt som vi veta. Hon lärer ha dött för kort tid sedan.

Hvem kan tvifla på ett helvete efter döden, då man ser sådana menniskors lif och lust på jorden?

M:me Lallorus man, en fransos, lefver ännu i New-Orleans, och säges vara en beskedlig karl. Han måste då ha lefvat skiljd från sin fru.

Detta tilldrog sig för en tio à tolf år sedan. Om verkligen det är sant att qvinnor äro de värsta af elaka slafegare, så måste det komma deraf att deras lynne är i allmänhet lättretligare, att klimatet här är af ovanligt nervretande och hetsande beskaffenhet, och att dessutom qvinnan i allmänhet öfvergår mannen i ytterligheterna af både godt och ondt, att hon är af naturen mera excentrisk, mera andlig, närmare andarne, englar eller djeflar.

Äfven i Sverige, i Stockholms högsta kretsar, ha vi känt fruar, som så behandlade sina tjenarinnor att polisen måste taga sig dem an. Grefvinnan L*** var älskvärd, god, angenäm mot alla, utom — mot sitt tjenstfolk, och kunde icke behålla en tjenarinna i huset öfver sex veckors tid. Vi ha haft två utländska ministerfruar (båda engelskor), som båda förtjenade, genom behandlingen af sitt tjenstfolk, hvad den ena af dem fick till julgåfva från en bekant i huset — blodiga

tapperhets-medaljer. Godt, att dessa damers tjenarinnor kunde flytta, tack vare våra fria länders lagar. Men här i detta »fria» land kan man, i ansigtet på dagliga dylika rön, ännu försvara slafveriet, såsom en patriarkalisk institution, väl förenlig med ett fritt folks lagar och menniskors rätt och lycka! . . . .

Jag har flera gånger här haft att strida med en fru, som försvarar dessa satser och som, för att bevisa slafveriets rättvisa och rättmätighet och negerslafvarnes lycka under denna förträffliga institution, begagnar skäl och sofismer, så fram och tillbaka, med ett så förvånande förakt af all logik och allt sundt förnuft, att jag stundom blir stum af lutter förvåning.

Jag undviker i öfrigt, så mycket jag det kan, samtal i dessa ämnen. Frågan om slafveriet är ett sjukt öga, som ömmar vid minsta vidrörande. Det smärtar de goda, det retar de icke goda, och det — tjenar till ingenting. Jag tiger derföre, när jag kan det med godt samvete. Det är dessutom klart att frågan icke skall hvila, att ljusets verk äfven här begynt till Afrikas barns förlossning, och att deras belägenhet äfven här med hvart år förbättras.

Gerna ville jag nu kunna berätta dig om någon slafegarinna, som gör på den goda sidan en motbild till M:me Lalloru, men — jag vet ingen sådan. Den torde dock finnas. Det mycket onda gör mycket buller af sig, det goda föga. Men jag måste berätta dig om en herre, slafegare, som synes mig stå i slafstaten såsom i fängelset en öppnad dörr.

Han hette Macdonough och dog för ett par år sedan i NewOrleans, efterlemnande en förmögenhet af

flera millioner dollars, den han disponerat helt och hållet till förmån för allmänna välgörande inrättningar i Louisiana. Denna besynnerliga man lefde som den största gnidare, sparade på sig sjelf i yttersta grad och gaf aldrig bort något åt enskilt person, äfven om denna var hans nära slägting och dertill nära att förgås af nöd. Spara, lägga tillsammans med hvar dag, öka, fördubbla sitt kapital, det var hans ständiga omtanke och derpå gick all hans verksamhet ut, ända i de minsta ting. Han var sparsam äfven på sina ord, och depenserade icke något sådant onödigtvis.

Icke dessmindre hade han stora tankar och planer. Han ansåg sig bestämd af försynen att förvärfva en stor förmögenhet, för att sedan dermed uträtta stora ting för den stats bästa, som var hans fosterland. Derföre ansåg han sig blott som förvaltare af sin förmögenhet och påstod sig ej ha rätt att bortgifva det ringaste deraf för mindre ändamål. Åtminstone var detta förevändningen, hvarmed han förgylde sin snålhet och hårdhet.

Han sade: »om jag år efter år fortfar att föröka mitt kapital i denna (en viss angifven) proportion, så blir jag slutligen den rikaste man i Louisiana; jag kan, fortfarande på detta vis, slutligen inköpa hela Louisiana, och då» .... och då skulle han utföra stora ting, som skulle göra Louisiana till den friaste och lyckligaste stat. Macdonough hade häröfver åsigter och ett system, som vittnar om en verkligen djupt tänkande ande. Men stackars Macdonough glömde att han var — dödlig; och ehuru han hann till en hög ålder, hade han ännu på långt när icke uppnått den rikedom han eftersträfvade, då han öfverraskades af — — döden.

Hans storartade planer skola dö med honom, och verka litet eller intet i Louisiana, utom möjligen i ett afseende, och det är detta, som jag ville omtala såsom — den öppnade fängelsedörren.

Macdonough var plantage-egare och slaf-egare. Han beslöt att emancipera sina slafvar, på det sätt, att de skulle vinna och han icke förlora derpå.

Han sade till dem:

»J skolen få arbeta er fria, och köpa er lösa ur slafveriet för den summa penningar som J kostat mig vid inköpet. Jag skall ge er medel att förvärfva den. Fem dagar i veckan skolen J arbeta för mig som förr, för kost, kläder och bostad; den sjette dagen skolen J äfven arbeta för mig, men jag skall betala er för den, och lägga upp penningarne och förvalta dem för er räkning. Så detta år. Nästa år skolen J få tvenne dagar i veckan, på hvilka ert arbete betalas er, förutsatt att ni arbeten bra och redligt; — och nästa år tre, och så vidare till dess den summa är full, som fordras till ersättning för mig, och J kunnen ha litet öfver för er till att sätta bo med i Liberia, dit jag skall hjelpa er att komma sedan J blifvit fria».

Slafvarne visste att Macdonough skulle hålla ord. De begynte arbeta med nytt mod, ty de arbetade för sin frihet och framtid. Det gick fortare för somliga, långsammare för andra, men — inom tio år hade *alla* slafvarne på plantagen arbetat sig fria, och Macdonough uppgjorde räkning med dem såsom han utlofvat. Slafvarne kunde nu befrias utan våda för sig sjelfva eller andra. De hade vänjt sig vid arbete, förtänksamhet och sjelfstyrelse, åtminstone med afseende på deras ekono-

miska lif. Macdonoughs plantage hade blifvit väl uppodlad, och slafvarne hade återlemnat honom det kapital för hvilket han köpt dem.

Jag vet icke om det varit Macdonoughs plan att sedermera låta plantagen odlas af hvita arbetare eller af fria svarta, men ett synes mig visst, och det är att Macdonoughs sätt att behandla slaf-emancipationen är värdt att besinnas och efterföljas, såsom ett af de klokaste för att verkställa en gradvis allmänlig befrielse från slafveriets boja för både svarta och hvita i Nord-Amerika.

Och jag känner flera aktade och tänkande män i NewOrleans, som anse att en dylik emancipation, som småningom skulle förvandla negerslafvarne i fria arbetare, skulle kunna försiggå utan särdeles svårighet, och att de farliga följder, som man förespeglar sig häraf, äro till största delen drömmar.

Såsom de hårdaste af slafegare häromkring har jag hört nämnas fransoserna, och tror det af fransosernas folklynne. Skottar och Holländare komma derefter. Hos små och fattiga jordbrukare lida slafvarne ofta mycket af svält, liksom kreaturen. Jag hörde häromdagen omtalas ett ställe der flera af dessa (kreaturen) legat döda af svält.

Jag har frågat efter dansarne och festerna för negerslafvarne om jul och nyår, dem jag hört så mycket omtalas, men — sockerskörden har blifvit sen förlidet år, arbetet med sockermalningen räckte öfver jul och nyår, bomullen plockas ännu på plantagerna, dansarne ha blifinställda. Jag har nu rest efter dessa negerfester från ena ändan till den andra af slafstaterna utan att ha

varit lycklig nog att få fatt på, få se, ja, icke ens få höra om en enda, verklig sådan.

I NewOrleans har jag i öfrigt rönt så mycken godhet, funnit så många goda och varma vänner, att jag deraf blifvit både förvånad och rörd. Jag hade alltid hört omtalas NewOrleans som en mycket munter och föga litterär stad, och Mr Harrison hade beredt mig på att NewOrleans-folket tyckte om »att se det som var vackert». Det var då klart att de icke skulle tycka synnerligen om att se på mig. Och likväl ha de kommit, och åter kommit till mig, öfverhopat mig med godhet och gåfvor, så väl män som qvinnor, och glädt mina dagar på mångfaldigt sätt. För min egen del har jag från NewOrleans inga andra minnen än nöjets och tacksamhetens.

Från mina närmare vänner här skiljes jag med en blandning af glädje och saknad. Det gör mig rik och det gör mig lycklig att ha lärt känna dem, att tänka på dem, hålla af dem, och när jag tänker på att nu skiljas vid dem, kanske för alltid, är tåren, som jag känner i hjerta och öga, icke endast af smärta. Det är så roligt att hålla af, att tycka om!

Octavie Le Vert for tillbaka till de sina för några dagar sedan. Ögonen, som förblifvit torra och klara då hon stod i fara att förlora alla sina prydnader och penningar, badade nu i tårar, då hon skulle skiljas vid en nyss förvärfvad vän. Jag kysste bort tårarne från de bleka kinderna. Jag kände mig hålla riktigt hjertligt af henne.

Mrs Geddes har varit makalös för mig denna tid, under det jag haft åtskilligt toilett-bestyr för att ut-

rusta mig passande för Cuba (på en gång litet elegant och sommarlätt), och haft derunder åtskilliga motgångar, vållade dels af modkrämerskor, dels och mestadels af mina egna »blunders». Jag kan ej säga dig hur god, hur söt, hur tålig, hur outtröttligt hjelpsam och rådig hon dervid beständigt varit, och huru väl och snällt hon slutligen hjelpt mig. Du vet huru plågsamt det vanligen är mig att befatta mig med sådana ting; men du kan knappt föreställa dig huru jag känner det här, der själs- och kropps-trötthet samt obekantskap med priser och personer i modeverlden tiodubbla alla svårigheter. Men du kan ej heller föreställa dig huru god och älskvärd Mrs G. under alla dessa stora småbekymmer varit för mig, hennes tålamod, hennes goda lynne; ja — jag skäms, när jag jemför mig dermed.

Om aftonen.

Nu har jag, med Anne W., haft min sista åkande promenad på den vackra snäckvägen ända till »lake Pontchartrain». Luften var ljuflig, och himlen såg åter på oss med blåa ögon emellan molnen som allt mera åtskilja sig. Snäckvägen går för det mesta genom låg, ännu vild skogsmark. Man ser ej här våra vackra moss- och löfklädda berg och backar; men ur skogens snår titta öfverallt de vackra palmetto-plantorna upp med sina stora, solfjäderlika blad, hviftande i vinden. Det regelmässiga och gratiösa i formerna af flera halftropiska växter, som bebåda en ny face af jordvegetationen, locka mig med en glad tjusningskraft.

I morgon, *i morgon,* min Agathe, går jag ombord på det stora ångfartyget »the Philadelphia», och om tre

dygn är jag på Cuba. Jag är outsägligt glad att komma dit, både för att se denna nya skönhet, och dricka en mildare luft, och för att få under vinterveckorna fly detta amerikanska klimat, hvars ombytlighet frestar på mina krafter till både själ och kropp. Jag har blifvit tio år äldre till kroppen under detta års resor i Norra Amerika.

Var icke rädd för mig, mitt lilla hjerta, utan förtro dig, såsom jag, åt min *res-nisse,* den lilla vän, som hittills fört mig välbehållen genom alla farligheter, som lät mig komma utan minsta äfventyr genom hela Mississippi och till NewOrleans, just som fem ångbåtar flugit i luften, jemte passagerare, på dess farvatten, och lät mig flytta från S:t Charles hotell till detta goda hem dagen innan hotellet blef lågornas rof. Den skall föra mig välbehållen åter till min egen systervän, till dig.

P. S.

Bref från mina vänner i norr, Downings, Springs och Lowells ha glädt mig här. Dessa vänner följa mig som goda andar, och jag måste säga det för dig. Ty mina vänner skall du hålla af. Maria L. skrifver: »den lilla reskamraten» som var öfverallt med oss (vid Niagara) och likväl aldrig sade något och höll sig så stilla, var — en gosse, som nu stor och fet och röd är lilla Mabels orakel. Hon lyssnar till hvarje ljud från honom, och säger vid allting: »hvad tycker lilla bror?» Älskliga, lyckliga Maria! . . . . .

Jenny Lind är nu i Havanna, och man talar olika om framgången af hennes konserter. Jag tror likväl

att hon vunnit seger på motståndarne, som egentligen höra till det franska partiet i landet, som vill bestrida henne rangen af stor sångerska. Här i NewOrleans blir hon emottagen med enthusiasm; alla hjertan äro varma, alla öron öppna för henne. Hon reser ifrån Havanna just som jag kommer dit, och jag vet icke ännu om jag kommer att träffa henne.

Jag är frisk, min Agathe, och vid godt mod. Gud gifve att du vore så med! Och du skulle blifva det med hjelp af homöopathien. Måtte Esculapius upplysa dig och vederbörande!

Snart mera från Cuba!

TRETTIONDETREDJE BREFVET.

Havanna (Cuba). *D. 5 Febr. 1851.*

Lilla hjerta! Jag sitter under tropikens varma, klara himmel och sköna palmer; och det *är* vackert och underligt!..... Den herrliga, ljufliga luften, de höga palmträden äro gifna skönheter. Det öfriga, misstänker jag, ger nöje mera genom dess ovanlighet, dess olikhet med hvad jag förr sett, än genom verkligen större skönhet. Men det ovanliga och nya är så roligt och uppfriskande; och så känner jag det nu och är förtjust att vara här.

Jag afreste från NewOrleans tidigt om morgonen den 28 Januari. Det var en skön, solklar, sommarvarm morgon. Mina vänner förde mig ombord på »the Philadelphia». Harrison kom för att taga afsked af mig, gaf mig en röd kamelia ännu i knoppning. Hans ärliga, hjertliga ansigte, och Anne W—s, med dess rena drag, dess stilla eld i de mörka ögonen, voro de sista jag såg i salongen under däck. Sedan gick jag upp. »The Crescent City» låg badad i morgonsolen, och vattnet i hamnen låg som en klar spegel i dess ljus. Jag stod och njöt den sköna luften, den vidsträckta scenen; men då kommo »ladies» med »how do you like America?» och min morgonfröjd var störd, och jag ställde dem bland getterna.

Men vi foro af, och jag satte mig med en bok i handen på piazzan i aktern och såg på stränderna och lefde — högt lif. Ty jag fick nu vara ensam, och skådespelet på stränderna var likt ett skönt sydländskt feeri. Vi foro alltutför Mississippi, på den arm deraf som faller ut i Atchafalaya vik och derifrån i Mexikanska hafsviken. Plantage efter plantage lyste på stränderna med hvita hus infattade i buketter af orange och cederlundar, blommande oleander, aloes och palmettos. Småningom syntes de på längre afstånd mellan hvarandra. Landet sänkte sig allt mer och mer, till dess det blef till en gräs- och vassbevuxen sumpmark utan träd, buskar och bostäder. Det höll sig jemt och rätt ofvan vattnet; slutligen sjönk det ned deri, men bildade derförinnan den sällsamma regelmässiga figur, som kallas »the Delta of the Mississippi» af dess likhet med den grekiska bokstafven af detta namn. Några grässtrån svajade ännu öfver vattnet, rörda af vågorna och vinden. Så upphörde äfven de. Vågorna rådde allena. Och nu låg landet, Nord-Amerikas stora fastland bakom mig, och framför mig den stora mexikanska hafsbugten med dess omätliga djup, söderhafvet med alla dess öar.

Vattnets mörkblå, nästan svartblå färg frapperade mig. Man säger att den kommer af det stora djupet. Himlen, med sina sommarlätta, hvita skyar, låg ljusblå öfver det mörkblå hafvet, som häfde sig och brusade gladt för den friska, sommarvarma vinden. Ack! hvad det var skönt! Jag drack vinden och lifvet, och hvilade från tankar och tal och allt som ej var ögonblic-

kets sköna lif. Hafvet! Hafvet har uti sig en outsägligt hvilande, helande och pånyttfödande kraft.

Vill du begynna ett nytt lif inom dig, utom dig — far öfver hafvet. Låt hafvets luft och lif under dagar och veckor bada din själ. Allt blir nytt och friskt på hafvet.

Så lefde jag första dagen på hafvet; så lefde jag den andra också. Men nu njöt jag äfven af en bok, nemligen af J. Brownings sorgspel »the return of the Druses», hvars högsinta, lifsvarma anda var i harmoni med det sköna, stora skådespelet omkring mig; i bådadera andades jag det gränslösa, stora och djupa. Kom så en eller annan herre som frågade: »how do you like America?» eller begärde en autograf, så var det som en flugas surrande förbi öra och tanke. Der var ock en herre ombord, som var mig mer behaglig och beskyddande än andra voro störande. Samma artiga herre, som hade gjort sig till min chevalier vid missödet på Lake Pontchartrain, ledsagat mig till den sköna trädgården och sedan till NewOrleans, var här ombord, stadd på resan till Cuba för att söka ett mildare klimat än Förenta Staternas under vintern. Mr Vassar är en medelålders gentleman, med ett ädelt och godt ansigte, ett fint, mildt sätt att vara, och har under långa resor i österland och vesterland blifvit väl bekant med många ting af intresse. På »the Philadelphia» gjorde han sig åter till min chevalier såsom en sak »of course», gaf mig armen till måltiderne och från dem, satt vid bordet bredvid mig, och gjorde mig sin uppmärksamhet angenäm genom sitt intressanta och behagliga väsen.

Fartyget var icke likt de vackra, beqväma ångbåtar, som jag varit vand vid i Amerika. Allt under däck var trångt och mörkt, hytter, gångar, matsal. För att få vara allena hade jag valt min hytt längst i aktern, der fartygets rörelse kändes starkast, men der det fanns en liten enslig, trekantig cell, med en rund fönsterglugg utåt hafvet. För sjösjuka var jag icke rädd; och här kunde jag få vara ensam.

Bland passagerare af intresse ombord var en af Louisianas rikaste plantörer, en äldre man, och hans enda barn, en ung flicka. Hennes mor hade dött i lungsot; och allt sedan dotterns barndom hade fadren sökt uppföda henne så, att hon skulle bevaras för det farliga arfvet. Hon uppföddes i stor frihet på landet, var mycket ute i fria luften, och fick ej nyttja snörlif. Så växte hon upp till en vacker, blomstrande flicka. Så kom hon ut i sällskapslifvet. Efter blott en vinters snörning och dans i NewOrleans sällskapskretsar, var den sköna blomman bruten. Och kännetecken till den sjukdom, som hade bortryckt modren, infunno sig hos dottern. Ögonens glans, rodnaden på kinderna, dessas afmagrande, hela den långa smärta gestaltens ställning vittnade om faran.

Det var rörande att se den gamle fadren stå och se på dottern tyst, med ögon, som tycktes dimmiga af framträngande tårar. Det låg ett så stumt bekymmer, en så stor känsla af hjelplöshet i hans uttryck. Då såg hon upp ibland och log grannt mot honom som ett solsken, men det var tydligt att molnet var der, var i stigande, och att allt millionärens guld ej kunde åt hans enda barn och arftagerska köpa lifvet.

Den resa, som de nu förehade, var dock ett försök dertill; de ämnade sig först till Cuba, sedan till Europa. En vacker och blomstrande ung flicka, kusin till invaliden, var hennes sällskap.

Ett par svenskar voro äfven ombord, stadda på väg till Chagres, för att derifrån afgå till Californien. Den ene af dem hette Hörlin, var en brorson till biskop H., hade ett godt utseende och bildadt väsen, och for nu för andra gången till guldlandet, der han redan hade, som handlande, vunnit ett icke oansenligt kapital.

På eftermiddagen, andra dagen, blef himmelen molnig och blåsten växte. Jag trodde knappt mina ögon, då jag fick se, högt upp i skyarne framför oss, höga berg och klippspetsar, ej olika en dimmig fästning med vallar och torn, och man sade mig att det var — *Cuba*. Vi kunde likväl icke komma dit fram förrän på morgonen dagen derpå. Så höga och djerfva bergshöjder hade jag icke ännu sett i vesterlandet.

Natten blef stormig; men den var mycket varm, och för att få luft hade jag min fönsterlucka uppe. Jag såg från min bädd, straxt under den, den molnfulla himlen, det stormiga hafvet, när fartygets rörelser sänkte det ned mot vattenbrynet åt min sida. Böljorna skummade och frasade tätt utanför mitt fönster. Bäst det var, kommo de in i min bädd. Men vattnet var så ljumt att jag icke märkte det i förstone; och sedan, då jag hade att välja emellan att stänga fönstret och lefva i den qväfvande luften i rummet, eller att andas den mjuka hafsluften och få då och då en omfamning af den salta vågen, så valde jag det

sednare. Jag blef duktigt blött, men jag kände mig lugn och lycklig; jag kände mig helt du med vågen och det stora hafvet. Jag låg deri som ett barn i sin goda vagga. Det kunde ej göra mig ondt. Nästa morgon lågo vi i Havannas hamn.

Bränningar reste sig höga och bröto sig våldsamt mot den framskjutande klippudde, der Morro fästning står med vallar och torn (ett af dessa mycket högt) och försvarar det trånga inloppet till Cubas hamn. Men i den sköna, nästan cirkelrunda hamnen lågo vi stilla, som i lugnaste vattenbassin, och solen lyste på en verld af nya föremål rundtomkring mig.

Der låg den stora staden, Havanna, längs med kusten till höger om inloppet, med låga hus af alla färger, blå, gula, gröna, orange, lik ett ofantligt lager af granna glas och porslins-saker i en galanteribod; och ingen rök öfver den, ingen den minsta rökpelare tillkännagaf stadens atmosfer, köks- och fabrikslif, som jag varit vand vid i de amerikanska städerna. Grupper af palmer reste sig emellan husen.

En höjd till venster om oss betäcktes af en mängd underliga växter, liknande höga gröna kandelabrar med många par armar. Emellan de gröna höjderna rundtomkring hamnen lågo grupper af landthus, och lunder af kokospalmer och andra palmlika träd; och öfver detta allt hvilade den klaraste, mildaste himmel, andades den ljufvaste luft. Vattnet i hamnen syntes kristallklart, och öfverhufvud syntes mig luft och färger af den renaste klarhet och skärhet. Bland föremål, som föllo i ögonen, var fästningen der statsfångar sitta, ett annat fängelse och en — galge. Men de

sköna, hviftande palmerna, de gröna höjderna tjusade mina ögon.

Små halftäckta båtar, och roddare med spanska fysionomier, lade till vid fartyget för att föra passagerarne i land. Men — passagerarne fingo ej gå i land. Det förljöds att en viss Colonel White, en af anförarne, jemte Lopez, för den förra röfvare-expeditionen mot Cuba, var ombord på fartyget, att spanska auktoriteterna på ön fått vink derom, och hade utfärdat förbud för passagerarne samt och synnerligen att gå i land tills vidare. Detta var icke riktigt trefligt. Några af herrarne voro ganska förtörnade och önskade icke godt åt Colonel White, som, lång och skranglig, röd i synen, med en irländsk näsa och obekymrad, vårdslös uppsyn, nu gjorde sin apparition på däck, och spatserade der upp och ned, rökande en cigarr midt för deras vreda blickar. Han ämnade sig, sades det, till Chagres för att afgå till Californien.

I sex timmar fingo vi ligga väntande i hamnen. För mig voro de ej långa. Åsynen af stränderna och föremålen på dem var mig så förtjusande; vädret var gudomligt, och vi hade fått ombord stora klasar af sköna, gyllene bananas. Artiga herrar trakterade dermed, och jag frukosterade med njutning på min älsklingsfrukt, för mig lika ljuf och välgörande som den tropiska luften. Sockerrör trakterades äfven med, och sögos på af amatörer. Det var en rätt tropisk frukost i solskenet i hamnen.

Ändtligen kom en båt med spanska flaggan och åtskilliga militärpersoner. De stego ombord på vårt fartyg. Colonel White fördes afsides och affordrades

sitt hedersord att icke gå i land på ön, och att fortsätta resan till Chagres utan att här lemna fartyget. Jag såg åtskilliga af officerarne (vackert folk med fina drag) ge röfvaranföraren — sådana ögon! Det var spanska dolkar i dem.

De spanska herrarne afreste, och nu fingo vi, oskyldiga passagerare, komma i land. Några vänliga herrar sörjde för min landstigning, och det behöfdes, ty större svårigheter för att komma i land, än här, har jag ingenstädes funnit. Jag öfvertogs af en amerikansk värdshusvärd Mr Woolcott, som förde mig och mina saker i land, och sedan genom tullen och till sitt hotell, der han lofvat vår hederliga kapten på the Philadelphia att göra mig »comfortable». Och snart satt jag der, i en ljus sal, med marmorgolf, vid ett utsökt serveradt bord, i stort sällskap, medan den sköna luften och ljuset strömmade in genom öppna dörrar och fönster. Ty på Cuba är man icke rädd för solljuset.

Här fick jag veta, att Jenny Lind ännu var i Havanna och ej skulle afresa förrän om ett par dagar. Jag skref derföre ett par rader till henne, och afsände dem med min unga landsman Hörlin, som var glad att blifva brefbäraren. Det var om afton, och jag tog derefter mitt ljus och ett glas vatten, och gick uppför trappan till mitt rum, för att begifva mig till hvila. Men knappt hade jag gått några trappsteg uppföre, förr än jag hörde någon nedanföre nämna mitt namn. Förvånad såg jag mig om, och der vid trappans fot stod ett fruntimmer hållande i ledstången, blickande uppåt med vänligt strålande ansigte. Det var J e n n y L i n d. Jenny Lind här, och detta strålande, friska, glada anlets-

uttryck, oförgätligt för den som en gång sett det hos henne!! Hela den svenska våren är utslagen deri. Jag blef glad. Glömdt var i ett ögonblick hvad som förr hade kommit emellan mig och henne. Jag måste genast gå ned, böja mig öfver ledstången och kyssa henne. Den unga, hyggliga svensken Max Hjortsberg var med henne. Jag skakade hand med honom; men Jenny Lind tog jag upp med mig på mitt rum. Vi hade icke träffats sedan i Stockholm, då jag förespådde henne ett europeiskt rykte. Nu hade hon vunnit det, i högre grad än ännu någon qvinlig artist, ty det lof och de lagrar, som hon öfverallt skördat, gälla ej ensamt hennes sångargåfva.

Jag tillbringade sedan med henne större delen af de tvenne dagar, som hon ännu var qvar i Havanna, dels hemma hos henne, dels åkande med henne på de sköna promenaderna häromkring, dels hemma hos mig, der jag aftecknade hennes profil. Och — jag måste åter så oändligt mycket tycka om henne. Under palmerna på Cuba talade vi blott om Sverige och gemensamma vänner der; och greto tillsammans öfver smärtsamma förluster.

Vi talade mycket om gamla vänner och gamla förhållanden i Sverige, ja, egentligen om ingenting annat, ty allt annat, ära, rykte, rikedom, som hon vunnit utom Sverige, synes ej ha slagit minsta rot i hennes själ. Jag ville gerna ha hört något derom, men hon hade intet sinne derför, eller lust att tala derom. Endast Sverige, de gamla vännerna samt religionsämnen voro högt i hennes själ; och blott derom ville hon tala.

Jag blir i vissa afseenden icke riktigt slug på henne. Men en ovanlig och i flera fall öfverlägsen natur blir hon alltid, och så friskt *svensk.* Jenny Lind är slägt med Trollhättan, med Niagara och alla friska, omedelbara naturmakter; och den verkan, hon frambringar, liknar deras.

Amerikanarne förtjusa sig öfver hennes godgörenhet. Jag kan icke beundra henne häruti, endast lyckönska henne, att kunna följa sitt hjertas drift. Men att Jenny Lind under all den makt hon känner sig äga, allt det välde hon öfvat, under allt det lof, den dyrkan, som slösats på henne, och de menniskomängder som hon sett för sina fötter, likväl blifvit vid att se upp till något högre öfver detta, öfver sig sjelf, emot hvilket hon räknar sig och allt detta ringa, — denna blick, denna åtrå till det heliga och högsta, som under många skiften alltid återkommit och visat sig ett herrskande drag hos Jenny Lind, — det är i mina ögon det största, ovanligaste och bästa hos henne.

Mycket, mycket älskvärd och söt var hon emot mig, ja, så att det rörde mig. Icke tänkte jag, att vi under vändkretsens palmer skulle komma hvarandra så nära.

Hos henne till middagen såg jag hela hennes ressällskap, Belletti, M:lle Åhrström, herr Barnum och hans dotter m. fl. Det bästa förhållande syntes råda emellan henne och dem. Hon berömde dem alla, och berömde mycket Barnums uppförande mot henne. Hon hade nu upphört att ge konserter på Cuba, och njöt af att hvila och af den sköna, tropiska naturen och luften. För mig sjöng hon opåkallad (ty jag ville ej bedja

henne sjunga) en af Lindblads sånger: talar jag, så hör du mig etc., och rösten syntes mig så frisk och ungdomlig som förr.

En dag förde hon mig åkande till biskopens trädgård, en skön, parklik anläggning, nära Havanna, der hon var angelägen att visa mig brödfruktträdet m. fl. tropiska växter, hvilket vittnade om hennes friska natursinne. Om afton foro vi på den praktfulla promenaden »el Passeo de Isabella seconda», som visst under en half svensk mils väg går genom breda alléer med palmer och andra tropiska träd, en mängd blomgrupper, marmorstatyer och springbrunnar, och är en den grannaste promenad man kan tänka sig, helst under Cubas klara himmel. Månan var i nytändning och simmade alldeles som en liten båt öfver vestra horizonten. Jenny Lind gjorde mig uppmärksam på dess olika ställning här, emot den hos oss, der nymånan alltid står på ända eller i lutad riktning öfver jorden. Månans hela ring syntes ovanligt klar.

Det begynnande milda månskenet öfver de gröna vågande fälten med deras grupper af palmer var obeskrifligt skönt.

Jag tyckte mig finna, att Jenny Lind var trött vid sitt kringresande lif och sin rol af sångerska. Hon önskade tydligen ett lif af stillare och djupare innehåll. Vi talade om — giftermål och ett husligt lif.

Helt visst förestår för Jenny Lind en förändring af denna art. Men kommer den att fylla hennes själ, att bli nog för henne? Jag tviflar.

I går afreste hon, sorgligt stämd och föga lycklig i sitt sinne, till NewOrleans. Fartyget, på hvilket hon afreste, var öfverfullt af California-farare (400 sades det) som skulle återvända till NewOrleans. Och Jenny Lind hade nyss fått höra, ryktesvis, att kapten West, som fört henne öfver från England till Amerika, omkommit under en olycklig resa öfver hafvet. Allt detta gjorde henne betryckt, och mina uppmuntringar — jag gick ombord på fartyget för att taga afsked af henne, gifva henne min lyckönskan och en bukett med rosor — och kaptenens tillbud af sin hytt och salong, der hon kunde, ofvan däck, lefva ostörd af alla California-fararne derunder, — allt detta förmådde ej uppmuntra henne. Hon förblef blek och fåordig. Hon såg knappt på mina stackars rosor, ehuru de voro bra vackra, de vackraste jag kunnat få i Havanna. Men när jag åter satt i min lilla gondol och redan aflägsnade mig från fartyget, då på en gång såg jag Jenny Lind luta sig öfver relingen, vänd till mig. Och alla vesterlandets sköna, regelmässiga ansigten bleknade för den strålande, lefvande skönheten i det ansigtes uttryck som jag här såg badande i tårar, kyssande rosorna, blickande, strålande en hel sommar af rikt, förtjusande, varmt innerligt lif.

Och skulle jag aldrig härefter få se Jenny Lind, skall jag alltid härefter se henne så, alltid älska henne så! . .

Jag är nu på sjette dagen i detta ganska goda, men mycket dyra hotell. Jag betalar 5 dollars (20

r:dr r:gs) om dagen för vivre och ett litet rum, som man icke kan tänka sig tarfligare, och om ett par dagar får jag betala 6 dollars eller ock dela mitt lilla rum med någon okänd gäst. Ty om ett par dagar väntas ett ångfartyg med nya gäster från NewOrleans. Jag har derföre hört mig om efter ett annat boställe; men det är icke här, som i Amerika. Emellertid ha vänliga, menniskor, dels tyskar, dels engelsmän och amerikanare, äfven här tagit sig an mig, och tänka på att ställa det trefligt för mig, och i följd af deras omsorger skall jag i morgon, på ett par dagar, flytta till ett landtligt hem, helt nära biskopens sköna trädgård, der jag kan i frihet göra bekantskap med Cubas träd och blommor. Är detta icke roligt? Är ej min lilla res-nisse snäll?

Min dag har jag hittills tillbringat sålunda: klockan half 8 om morgonen kommer Mrs Mary in till mig med en kopp kaffe och ett litet hvetebröd, som ser ganska aptitligt ut. Och Mrs Mary är en Irländska, en den trefligaste, snällaste, omsorgsfullaste, mest godlynta och godhjertade fru man väl kan tänka sig, och är detta hotells största skatt, för mig åtminstone. Mrs Marys godlynthet och vänliga omsorg gör att jag här har känslan af ett hem, och skulle trifvas oändligen väl, om blott stället vore menskligt dyrt.

Sedan jag druckit mitt kaffe och ätit mitt bröd, går jag ut, först till »La plaza de Armas», der guvernören, intendenten och stor-amiralen, de tre stora dignitärerne på ön, ha sina palatser, upptagande tre sidor af torget, och den fjerde utgöres af en trädplanterad inhägnad, genom hvars jerngaller man ser en marmor-

byst, på dess piedestal, och bakom denna ett kapell. Det är platsen, der Columbus första gången lät katholska messan läsas på ön. Bysten är hans, och står der jemte kapellet till den första gudstjenstens minne. Midt på torget är en stor hvit marmorstaty af — Carl den femte, tror jag, och omkring den stå några höga, magnifika kungspalmer — riktiga kungar bland träden; och deromkring äro små qvarter med andra träd och buskväxter. Bland dessa har jag anmärkt träd, som ha löf och kronor mycket lika våra lindar (ehuru ej så stora) och eldfärgade blommor ej olika våra indianska krassablommor, men dunklare i färgen, samt buskväxter som ha samma art blommor, och på hvars stammar små gröna, granna ödlor springa omkring och titta helt trankilt på mig, när jag tittar på dem. Här äro en mängd hvita marmorbänkar, på hvilka man sitter i palmernas skugga. Men de ge icke stor skugga, och man får passa på stund och ställe, der deras stolta kronor för en liten stund erbjuda skydd mot solen. Men det är ett nöje att se deras qvistar svaja susande i vinden; deras rörelser äro på en gång så majestätliga och så gratiösa.

Sedan går jag på en Esplanade eller hög terrass, kallad »la Cortina de Valdez», byggd längs med hamnen på motsatta sidan till Morro. Det är en inskränkt promenad, men med den skönaste utsigt. Och här vandrar jag drickande hafsvinden, och ser vågorna utifrån hafvet, om än det är lugnt, bryta sig i höga hvitskummande bränningar emot Morros klippa, som utestänger hafvets oro och gör hamnen lugn; ser genom hamnens öppning de hvita seglen flyga öfver det stora

blå hafvet, ser små ödlor springa eller sitta och sola sig på den låga muren längs Esplanaden åt hamnen till, och hvita dufvor slå ned och dricka vid en hvit marmorbassin nedanför ett vackert monument till Valdez ära, hvilket afslutar promenaden. En stråle klart vatten springer alltid ur monumentets marmorvägg uti bassinen.

Klockan half 10 är jag åter hemma och äter den andra frukosten i stort sällskap, i den ljusa marmorsalen, vid rikt fyllda bord; men jag förtär blott, utom kaffe, mina kära Carolina-risgryn och ett ägg. Sedan går jag på mitt rum och skrifver bref, ritar eller målar ända till middagen. På eftermiddagen kommer en eller annan af mina nya vänner här och afhämtar mig i sin »volante» (Cuba-ekipaget,) till en färd utom staden på en af dess vackra och ståtliga promenader. Om aftonen, efter théet, går jag upp på taket af huset, hvilket är platt (såsom alla tak här, och kallas »Azoteon»), omgifves af en låg mur eller ett stenstaket på hvilket stå urnor, af en grå stenart, med gröna upphöjda prydnader, och små förgyllda bronsflammor i toppen. Här går jag allena till sent på natten, betraktar stjernhimmelen öfver mig och staden under mina fötter. Morroljuset — så kallas ljuset af den höga fyren på Morrofästningen — tändes och lyser, som en stor stadigt strålande stjerna, med det klaraste ljus öfver hafvet och staden. Luften är ljuflig och stilla, eller andas blott som ett sofvande barn, och omkring mig hör jag allt emellanåt det ljufligaste, klaraste lilla qvitter, ej olika sparfvens hos oss, men klarare eller mera mildt klingande. Man säger mig att det är af de små öd-

lorne, som här finnas i så stor mängd, och som här fått stämma.

Staden har ett högst eget utseende. Husen äro låga (aldrig öfver två låga våningar höga), gatorna trånga, så att en mängd lärftsdukar, som agera skyltar för bodarna, hänga öfver gatan från den ena husraden till den andra. Murarne på hus, palatser, torn äro strukna blå, gula, gröna, orange, och man ser ofta frescomålningar. Man fruktar, för ögonen, den hvita färgen och solens sken på denna. Man ser inga rökpelare, inga skorstenar. Öfverallt platta tak, med staket af sten eller jern och urnor med bronslågor. Jag förstår ej hvart eld och rök tar vägen. Stadens atmosfer är klar som kristall. De trånga gatorna äro ej stenlagda, och när det regnat (som det gjort skurvis ett par dygn) uppstå ofantliga pussar och gropar; när det är torrt, åter mycket dam. Smala trottoirer, sällan breda nog för två personer att gå förbi hvarandra, följa längs med husraderna.

På gatorna springa och kila omkring i alla riktningar en slags stora insekter, med ofantliga bakben och en lång nos, på hvilken är ett högt svart horn eller tornlik upphöjning. Så nemligen föreföllo mig i förstone de Cubanska ekipagerna eller volanterna, som utgöra Havannas enda slags åkdon. Och vill du se dem på närmare håll, så se de ut som en slags kabrioletter, men de tvenne ofantliga hjulen sitta bakför sjelfva vagnskorgen. Denna hvilar på fjädrar emellan hjulen och hästen, som drar den, och till stor del på denne. På hästen, som är ett godt stycke ifrån vagnskorgen, rider köraren, alltid en neger, i stora, utstående ridstöflor.

Denne kallas »Calashero», och är stundom, jemte hästen, rikt silfverbesmidd, stundom, säges det, till flera tusen dollars värde. Hela ekipaget är ovanligt långsträckt och påminner om en harkranka.

När volanten är i stor stat, eller ock förspänd för längre resor, har den två hästar (och äfven tre). Den andra hästen föres vid handen af Calasheron och springer litet före hästen som han rider på. När volanten är i stor stat, ser du två eller tre signoras sitta i den, alltid i bart hår, stundom med blommor i håret, bara armar och halsar, hvita florsklädningar, klädda som till bal. När de äro tre, sitter den yngsta emellan, litet framom de två. Det är en allrakäraste bukett af lefvande blommor. Man ser den ofta på promenaderna om eftermiddagarna, eller om afton på La Plaza de Armas, då der är musik och stor församling. Blott sällan ser man en slöja öfver hufvud och hals, nästan aldrig en hatt. Synes den, så tillhör den en utländska.

Jag tänkte först, då jag såg volantens guppande rörelser på gatorna: »Det måtte vara ett förskräckligt obeqvämt åkdon!» När jag satt der, tyckte jag mig gunga på moln. Jag har aldrig känt en mjukare rörelse.

Creolska damerna (de infödda på ön) söka intet skydd för solen eller vinden. Ej heller behöfves det. Efter middagstiden, sedan »la brise» kommer från hafvet, är luften ej het, ej heller bränner solen här såsom på fasta landet. Creolernas hy är blek, men utan sjuklighet, har en mjuk, ljus olivefärg, som, jemte deras sköna, mörka, men ändå mjuka ögon, gör deras utseende mycket behagligt. Prester i stora kåpor och stora ku-

riösa hattar ser man gå till fots. Större delen af folket på gatorna äro negrer och mulatter; äfven i bodarne ser man mulatter som säljare, isynnerhet i cigarrbodar. Öfverallt ser man cigarrer rökas, isynnerhet en slags små cigarrer eller cigarritos. Den färgade befolkningen synes berusa sig af tobaksrök. Ofta ser jag negrer och mulatter sitta utanför bodarne småsofvande med cigarr i mun. Calasheron, der han väntar utanför ett hus, stiger af och sätter sig nära åkdonet, röker och blundar i solskenet. Men hvart tar all röken vägen? Man ser den ej. Den måste absorberas af hafsluften.

Men jag skulle afsluta min dag. Sedan jag vandrat eller sutit på Azoteon tills mot midnatten, njutit af luften, som jag tycker här har ett eget helande, välgörande lif, och af en bananas, som har desso likt, går jag in i mitt rum, och går der till hvila i en tältsäng nästan utan sängkläder, men der jag hvilar förträffligt och somnar vid vindens fläktar, som spela in genom jerngallren, vid dörr och fönster, dem inga glas eller luckor stänga.

Mitt rum har, jemte en rad andra rum, utgång på taket, hvilket är mig mycket angenämt, då jag, när som helst, kan hemta luft der, och från mitt tak har jag blott en liten trappa upp till den egentliga Azoteon. Azoteon är de Cubanska familjernas förnämsta församlingsplats, då de om aftonen vilja njuta »la brise».

Jag måste nu säga dig litet om de familjer, som här taga sig af mig med godhet. De äro, först en familj Tolmé, ett högt aktadt handelshus i staden, och ett ungt par, herr och fru Schaffenberg, måg och dotter

till herr och fru Tolmé. Herr Tolmé är engelsman, har varit agent på Cuba för Rhotschildska huset i London, men har nu öfverflyttat sysslan på sin måg, herr Schaffenberg, en tysk herre. Hr Tolmé den äldre är en gammal, ungdomlig man, med ett utseende och väsen fullt af välvilja och godt lynne, en glad och qvick umgängesman. Hans fru är af danska föräldrar, född på danska ön S:t Croix, har varit en stor skönhet, och är ännu vid omkring 50 år en ganska vacker fru, med fina drag och ett uttryck af godhet, som förtjusar mig. Huset är fullt af vackra barn, fyra söner och fem döttrar; isynnerhet äro döttrarne vackra, och de tvenne äldsta gifta döttrarne äfven oändligt behagliga. De kunde för dragens fina skönhet och figurernas behag jemföras med Fanny och Charlotte Franzén; den yngsta af dem är ljus och täck som en nordisk mö. Husets äldsta son har från England hemfört en ung skönhet, blomstrande som blott Europas döttrar äro det; och hela huset är fullt af skönhet och kärlek och glädje; nygifta, nyförlofvade, kärlekskutter och blickar i hvar vrå. Familjen har dessutom en glad umgängeskrets, der muntra herrar från Europa, tyskar, engelsmän, skottar, fransoser, hålla musik och munterhet vid makt.

I förrgår förde mig den goda fru Tolmé i sin volante till herr och fru Schaffenbergs villa i en by ett par mil från Havanna. Der var en vacker sällskapskrets församlad — ej bjuden, utan der, emedan det var mottagnings-afton i huset. Man hade »tableaux vivants», musik, dans. De utmärkt vackra fruntimren, riktigt förtjusande i taflornas kostymer, de artiga, muntra herrarne, den goda musiken (de unga sy-

strarne Tolmé sjunga väl), den Cubanska kontradansen och dess musik, så egendomliga, så målande creolernas lynne och lif, ett vekt, lekfullt, njutningsfullt och ändå vemodigt lif, i hvilket brisens fläktar, palmernas grenar tycktes mig susa och gunga, den glada, fria umgängestonen, de många språken som taltes, den sköna aftonen, de milda nattvindarne som fläktade, och stjernorna som genom den mörka natten blickade in genom öppnade dörrar och fönster, — allt gjorde denna afton till en af de vackraste, mest fullkomliga fester jag bevistat. Ingenting var möda, ingenting tvång; man hvilade och njöt och roade sig på en gång.

Jag har ett par gånger bevistat messan om morgnarne i domkyrkan härstädes, och sett der riktigt stort prestspektakel, och prestmagnificensen i fullt flor. Man tycker sig här förflyttad två à tre århundraden tillbaka i tiden. Bedjande i kyrkan såg jag nästan inga. Presterna marcherade i procession och rökte och tände ljus och sysslade med många kyrkliga ceremonier, men synbarligen utan all andakt. Men musiken bad; musiken var skön och full af innerlig andakt. En from och inspirerad ande hade andats sin själ i den, och jag bad med den. Domkyrkan är vacker och ljus, ehuru ej stor. Der äro några taflor som göra mig nöje. En af dem föreställer andarne i skärselden; öfver lågorna sväfvar madonnan med barnet, blickande ned i förbarmande. Några själar bli dem varse, intagas af deras skönhet, och medan de se på dem och ofrivilligt tillbedja, höja de sig ur lågorna utan att märka det.

En annan tafla visar den heliga jungfrun stående på jordgloben. Hennes blick är i himmelen, hennes

bön, hela hennes själ lefver der, och utan att tänka derpå, trampar hon på ormen som smyger fram öfver jorden. Dessa taflor äro tydligen från en tid af djupt andligt lif.

Columbi ben hvila i domkyrkan; en hvit marmortafla i muren nära choret utvisar platsen. Den framställer också hans hufvud i basrelief; nedanför detta äro några symboler af mycket vanligt innehåll, och nedanför dem en inskrift, matt och platt och illa sammansatt, innehållande att hans stoft hvilar här, men att hans rykte skall lefva genom flera århundraden.

Jag besökte en dag kyrkan med Mr Vassar, och ledsagades der af en yngling, som tycktes vara af kyrkans unga prestämnen. Då han hörde att Mr Vassar varit i Jerusalem, blef han helt glad, och så angelägen att höra om den heliga grafven och de heliga orterna nära staden, och dertill så ifrig att visa oss allt märkvärdigt i kyrkan, att det just var ett nöje att se. Denne yngling hade tydligen ännu ett oförderfvadt sinne och en fast tro.

I går, under en stor procession i kyrkan och stor handkyssning af biskopen, hvilken var en vacker prelat, med feta hvita händer, betäckta med blixtrande juveler, såg jag en af storherrarne (jag tror att det var amiralen) skratta i det han knäböjde för den helige fadren och gjorde min af att kyssa hans hand; men sant är att biskopen log äfven. Båda visste att det var spektakel. Kostymerna af presterliga och embetsmanna-korpserna, hvilka sutto i ländstolar midtemot hvarandra i kyrkan, voro pittoreska, och så imponerande som klädande kostymer nu för tiden kunna vara

det. Och jag är ingalunda fri från att inverkas deraf, så länge åtminstone som jag ej sett att de äro bedrägliga masker.

Jag hör mycket klagas öfver styrelsen på ön, öfver monopolier, orättvisor och officiella röfverier på alla håll, så af embetsmän som af lagkarlar. De sägas bokstafligen uppsluka »enkones och den faderlösas del». Jag har derom hört nästan otroliga historier. Nu hoppas man godt af den nya guvernören, general Concha, hitsänd från Spanien för två månader sedan, och som säges vara en bra och hederlig karl. Den sednast afsatte guvernören utmärkte sig genom prejerier, som gjorde honom till en rik karl. Presterna omtalas såsom ganska opresterliga, de fleste lefvande i öppen strid med deras löften, och religionen här säges vara — död. Slafhandeln pågår jemt, ehuru i smyg. Styrelsen vet deraf, men får trettio eller femtio pesos (dollars) för hvar slaf, som införes från Afrika, och — blundar för trafiken, ja, säges äfven gynna den.

Ack, att detta jordiska paradis skall vara så förgiftadt af den gamle ormen!

Serro. *D. 10 Februari.*

Sedan tre dagar är jag i en landtlig bostad, i en liten landtlig by eller köping (Serro) ett par mil ifrån Havanna, hos en tysk-amerikansk familj, Schneidler, som vänligen tillbjudit mig att vistas hos sig några dagar, för att göra bekantskap med landet (hvilket jag så mycket önskat) och biskopens sköna trädgård, som

ligger helt nära deras hem. Jag har ett litet nybygdt hus för mig sjelf, bestående af tvenne luftiga rum. Nedanför fönstret till mitt sofrum står en liten grupp frodiga bananaträd med sköna frukter och sammetsmjuka, ljusgröna, alnsbreda löf, svajande i vinden; och straxt utanför dem brusar en liten bergsström. Bortom vår lilla trädgård och gent öfver den, ser jag, inom en blåmålad mur, på en kulle uppstiga grupper af herrliga kokospalmer, popplar och bambuträd; under dessa springer, i präktig marmorbassin en vattenkonst. Hela byn utgöres af trädgårdar med små bostäder, och utanför dem är landet med vida fält, beströdda af kungs- och kokospalmer, och flera träd, hvilkas namn jag ännu ej känner.

Den första natten jag låg här på min svala tältsängsbotten, och hörde strömmen brusa och bananlöfven susa utanför mitt fönster, och kände de ljufva nattvindarne omkring mig liksom englars vingar, var mig förtrollande skön, så skön att jag knappast kunde sofva. Flera gånger måste jag upp för att betrakta himmel och jord. Då såg jag en konstellation af makalös prakt och glans skrida öfver höjden med kokospalmerna. Var det skeppet Argo, eller skyttens stjernbild? — det vet jag ej. Jag är ännu okunnig om hvilka stjernbilder af södra hemisferen kunna ses här; och har ännu ej träffat någon, som kan säga mig det. Man tänker här på handel och nöjen mycket mer än på stjernorna. Visst är att en praktfullare konstellation har jag icke sett. När morgonrodnaden grydde med sköna guld och rosenfärgade fjädermoln, måste jag åter upp och helsa den. Då såg jag morgonstjernan stå öfver jorden, så

underligt klar och stor. Jag vet icke hvarföre, men den gjorde på mig ett vemodigt intryck. Den syntes mig som ett öga fullt af ett klart, men sorgfullt vetande, blickande stilla, med djupt, rent allvar ned på jorden. Den visste om jordens synd och sorger. Den klara stjernan stod öfver den sköna ön som dess klara, förebrående samvete.

Det hade skurvis regnat och ruskat sedan ett par dagar, men morgonen var klar och skön, och jag ville nödvändigt efter frukosten besöka biskopens trädgård, hvilken ligger blott några minuters väg från vår Serro. Mrs S. sade: »Ni skall ej kunna komma dit. Ni skall fastna i jorden, nu uppblött af regnet». Jag ville ej tro henne, utan begaf mig åstad. Men hon hade rätt; jag kunde verkligen icke komma fort; vid hvart steg fastnade mina fötter i en tjock, rödaktig jorddeg, hvars beskaffenhet jag aldrig förr haft föreställning om. Jag måste återvända och vänta till dess solen torkat jorden, hvilket går hastigt nog. De regnskurar, som på Cuba mött mig och som gjort mig litet stött, äro, säges det, afskedshelsningar af den våta årstiden, som nu är slut och lemnar rum för den torra, »la seca», hvilken räcker ända till fram i Maj. I går var det solsken hela dagen, och i dag, *i dag* har jag, i biskopsträdgården, lustvandrande under palmer, bambus och mångfaldiga tropiska sköna träd, ibland granna, ovanliga blommor och fjärilar, firat den herrligaste morgon, ensam en lofsjungande ande bland de stumma naturandarne. Ack! då skaparen redan här på jorden låter oss få se en sådan skönhet, låter oss få erfara en sådan fröjd — hvad har han ej ännu af sin rikedoms

skatter för sina ur stoftet befriade, uppståndna barn på andra sidan grafven!

Skönheten af dessa träd och blommor, af denna luft, låter mig ana en herrlighet af skapelsen, en fullhet af tillvarelsen och i känslan af naturlifvet, som öfverstiger allt hvad jag hittills känt. När naturen, i en fulländad verld, blir en lofsång af skönhet, af harmonisk storhet och ljuflighet, — huru skall ej lifvet kännas, huru skola ej vi lofsjunga?!..... Vi äro för litet djerfva, för klentrogna i våra blickar in i himmelriket, bortom döden, för litet fantasirika i våra föreställningar om skaparens makt och rikedomar.

Cubas palm-alléer, dess lunder af bambuträd, de gula jasminerna, som i doftande rankor kastade sig från stam till stam, den ljufliga luften uppfylld af renaste lif, de hviskade till mig aningar och tankar derom denna morgon. Och jag gick ensam, genom de ståtliga alléerna, i de tysta lundarne, der hundratals granna, mig obekanta fjärilar fladdrade upp ur det fuktiga gräset, och jag prisade Gud i alla väsens namn. Hvad jag var lycklig denna morgon!.....

»Men slafvarne, slafveriet rundtom detta eden?!» skall du säga. Ja, jag vet. Men slafveriet skall förgå och slafvens boja affalla; men Guds godhet och herrlighet blifver evinnerliga. Jag lefde här i dess åskådning. Slafven skall göra det en dag också.

Trädgården, eller rättare parken, är mycket försummad allt sedan den gamla biskopens död, och sedan en förfärlig »hurricane» (tornado) år 1846 alldeles förstörde biskopshuset, hvaraf blott en ruin nu qvarstår, och skadade en mängd träd och statyer. Men jag är

glad åt parkens mindre vårdade tillstånd, ty derigenom blir den mera lik en skön natur.

Jag blir väl ännu ett par dagar här för att sällskapa med den sköna parken; sedan reser jag åter till Havanna, der den älskvärda familjen Tolmé bjudit mig till gäst, och ställt i ordning ett rum för mig. Der vill jag också söka göra bekantskap med botanisten Don Filippe Poé, och lära litet af honom om öns träd och örter. Sedan — få vi se hur saker och ting vilja ställa sig för mig.

I går var jag borta på middag hos herr och fru Schaffenberg på deras villa, en utsökt middag, som serverades på den öppna verandan åt trädgården till, och som gaf oss en herrlig utsigt bortom denna, öfver ön. Trädgården var, liksom andra vackra trädgårdar jag här sett, mycket prydlig, men stel. Palmer af flera slag, granna blommor, i rader längs med väl sandade eller stenlagda gångar, marmorbassin med guldfiskar i o. s. v. En liten skön två-årig gosse är husets bästa skatt. Till afton var jag hos familjen Tolmé, såg unga älskande, och muntert ungt folk dansa af hjertats lust, och hörde åter denna förtrollande Cubanska dansmusik. Den har en bruten, besynnerlig, men högst liffull rythmisk rörelse. Min vänliga, hyggliga värd, Mr Schneidler, spelar den på fortepiano, med tyskt musikaliskt snille.

Serro. *D. 12 Febr.*

I går var söndag, och fastän våran lilla by, »Serro», icke gick i kyrka (ty den har ingen kyrka), så såg

der helt helgdagsmässigt ut, och vid middagstiden hörde jag från åtskilliga håll den afrikanska trummans liffulla rythm, icke olika slagornas ljud i byarne omkring oss, då der tröskas; endast att här är vida mer sprittande lif. Det var tecken att de fria negrerna nu hade sina dansar på sina samlingsställen i trakten. Min värd hade godheten att följa mig till ett af dessa, helt nära vår Serro. Här, i en sal, lik en gästgifvaresal hos oss, såg jag tre negrer, nakna intill midjan, med vilda energiska figurer och ansigten, slå på trumma med ett likaså energiskt lif. Trummorna voro af urhålkade trädstammar, öfverspända ofvantill med skinn. På det spända skinnet trumlade negrerna dels med pinnar, dels med händerna — tummar, handlofvar — med märkvärdig färdighet, en vildt artistisk fulländning, jag ville kalla det en fulländad naturkonst. De trumlade såsom biet surrar och fogeln sjunger och bäfvern bygger. Takt och rythm, som stundom ombyttes, voro ypperliga; man kan ej tänka sig en mera naturligt fullkomlig, liffull bestämdhet, i den ojemt jemna takten. Trummorna höllo de emellan sina knän. På handlofvarne buro de stora klot, invändigt fyllda med stenar eller andra skramlande ting, utvändigt prydda med en tofs tuppfjädrar. Att åstadkomma så mycket buller som möjligt, tycktes vara en hufvudsak. Några dansande par infunno sig, damer af åtskilliga färgskiftningar, klädda i slarfgrann paryr, männer (negrer) utan paryr och nästan utan kläder på den öfre delen af kroppen. En man tog en qvinna vid handen, och så begynte de dansa, hon vändande sig på en fläck med nedslagna ögon, han omgifvande henne med en mängd ömma ka-

prioler, hvaribland de mest hänförande kullerbyttor och volter, som voro beundransvärda för deras djerfhet och vighet. Andra negrer upphäfde derunder, då och då, vilda rop, och slogo med käppar på väggar och dörrar. De trummande negrerna svettades och sågo desperat ifriga ut. Som salen begynte fyllas af folk, ville jag der icke länge uppehålla min värd och hans lilla dotter; men jag skall göra allt möjligt för att flera gånger få se dessa afrikanska dansar med sitt egendomliga vilda lif, på en gång så regellöst och ändå så rythmiskt.

Under det vi återvände till vår Serro, hörde vi från flera håll doft de vilda trummornas ljud. Det är dock endast de fria negrerna på ön, som denna tid hålla sina dansar. På plantagerna males sockerröret under hela tiden af »la seca», och negerslafvarna få icke dansa, knappt nog sofva. Men på Cuba finnes det en hel mängd fria negrer.

Då vi åter kommo in i byn, mötte oss tvenne unge män, som gingo, spelande på guitarrer en glädtig melodi; de åtföljdes af några andra unge män. På detta vis firades någon födelsedag eller namnsdag. Ett vackert, poetiskt bruk!

Jag har här vandrat mycket omkring, och lärt känna flera af öns vackra träd. Bland dessa måste jag presentera för dig Ceibaträdet, ett af de högsta och skönaste trädslag på ön. Det skjuter med en stark, mjukt vågande stam i höjden, högre än palmerna, och utan alla grenar, till dess på en gång det breder ut i horisontel riktning tre à fyra starka armar med böjningar snarlika ekens, men mera mjuka; de dela sig i flera grenar och uppbära den skönaste krona af lum-

miga, fingerlikt delade, saftgröna löf. Det är af de vackraste träd jag någonstädes sett, och jag vet intet som jag kan likna det vid. Men det sköna trädet har sin afundsamma fiende, och på de små tagglika utväxter, hvarmed dess stam betäcker sig, sätter sig gerna en parasit-växt, som småningom omslingrar och slutligen dödar trädet. Vidare märker jag de vackra, dunkelgröna träden: Mammai Colorado och Mammai San Domingo, nu betäckta med frukter, stora som äpplen, gråbruna utanpå, och inuti fyllda med ett rödgult, mycket sött, men i mitt tycke smaklöst kött, och Sapotæ-trädet, också med dunkelgröna löf och bruna frukter, stora som små apelsiner, och liksom dessa fulla med saftiga klyftor, mycket söta, men oändligen behagliga till smaken. Mangoträdet har en tät, löfrik krona, som påminner, till skapnad och täthet, om våra kastanieträd. Dess frukter äro nu gröna, hänga ned, flera på en stjelk, lika kolossala mandlar till skapnad. De sägas bli skönt guldgula, när de bli mogna, kallas Cubas äpplen, och älskas mycket på ön. Mangoträdet ger en tät, ogenomtränglig skugga. Tamarinden åter utbreder sig öfver ditt hufvud, som en fin, skir, broderad grön slöja, genom hvilken du ser den blå himlen. Den bär skidor med små bönor i, som ha en syrlig, men mycket behaglig och frisk smak.

Gourd-trädet eller Calabash-trädet (nb. jag säger dig trädens namn såsom jag hörer dem nämnas här, jag har ej tillgång på någon botanisk bok) liknar ett äppleträd till växten, har sina grenar bevuxna med löf tätt intill grenen, och bär på dem stora, klotrunda frukter utan stjelkar. Dessa frukter, som kunna bli

stora som menniskohufvuden och ha ett mycket hårdt skal, förse det fattiga folket med deras förnämsta husgeråd, och bli, när de klyfvas itu, för dem skål, fat, tallrik, dryckeskärl, tvättkar, skopa, slef, allt i allom. Calabashen eller gourden, är isynnerhet negrernas förnämsta bohag, och det är äfven calabashen, som pryder deras handlofvar och förökar nöjet och bullret vid deras dansar. Flera träd kunde jag nämna för dig; flera känner jag icke ännu till namn; men jag måste omtala för dig hur mitt älskade bananaträd blommar och sätter frukt; ty det är en egen historia, som länge intrigerat mig, då jag sett den på afstånd, och som jag här studerat på nära håll.

Du ser bananaträdet — du skall få se det i mitt album — ett lågväxt träd med palmlik krona, icke mycket högt öfver ditt hufvud. Stammen uppstiger rak, omgifven af hylsor, som affalla allt som stammen skjuter upp, och lemna denna litet skräpig och liksom vissnad till utseendet. Kommet till fyra eller fem alnars höjd, växer trädet ej längre, men utrullar och utbreder en krona af långa (två à tre alnar), breda, ljusgröna, sammetsmjuka blad, hvilka böja sig och svaja gratiöst för luftens fläktar. Dessa umgås dock ej länge artigt med dem, utan slita löfvet, på båda sidor om den starka bladnerven eller senan, i många delar, hvarigenom bladet ofta ser trasigt ut; men behåller dock under trasorna ännu sitt mjuka behag, sina vackra rörelser. I midten af bladkronan uppskjuter på sin stjelk en knopp, som liknar en mycket stor, grön blomknopp. Den skjuter hastigt upp, blir lika hastigt för tung för sin stjelk, som böjer sig

under dess tyngd. Knoppen hänger nu nedåt stammen och växer stor ungefärligen som en kokosnöt; dess skapnad är lik en törnrosknopp, och den har en mörk gredelin färg. På nästan alla bananasträd, äfven de, som buro rika klasor fullmogen frukt, såg jag hänga denna ofantliga gredelina knopp, och var ej litet nyfiken att se den på närmare håll. Nu skall du få se! Ett af knoppens yttre blad eller bladskärm löser sig derifrån, eller öppnar sig sakta i toppen och du ser dess inåt vända sida stråla af den grannaste cinnoberröda färg, och i dess djup ser du framtitta, tätt slutna i rad, sex eller sju små ljusgula figurer, icke olika små kycklingar, och mycket lika kycklingarne uti pionblomman. Bladskärmen öppnar sig mer och mer för ljuset och luften, och de små ljusgula kycklingarne titta mer och mer fram. Småningom skiljer sig bladet, med sin lilla familj, alldeles från knopphufvudet; det blir ett stycke bar stjelk emellan dem. De små kycklingarne gapa nu med ljusgula blomnäbbar, och räcka ut sina tungor (de äro didynamister) för att dricka solen och luften; men ännu höjer sig bladet öfver deras hufvuden som en skyddande vinge, som ett skuggande tak. Ännu är solen för het för de små. Men de växa allt mer. De begynna kråma sig, böja ut sina bröst, och vända sina hufvuden allt mer och mer uppåt. De vilja vara för sig sjelfva; de vilja se solen, de behöfva ej mer det gamla taket. Då löser sig bladet, det sköna moderliga bladet, och faller ned på marken. Jag har ofta sett dessa bladskärmar ligga under trädet på marken, och upptagit dem och betraktat dem med innerlig beundran, både för den rol de utfört, och för den säll-

synta skönheten och skärheten af deras röda färg på bladets inre sida. Man skulle säga att en droppa blod af ett varmt modershjerta hade utgjutit sig der. Ungarne, kycklingarne (som äro tuppar och hönor på en gång) brösta sig nu helt stolt, och med bröstet utåt vändt, ryggen inåt, hufvudena i vädret och näbbarna äfvenså, resa de sig upp, kranslikt omgifvande stjelken, der de om en à två veckor mogna till den ljufliga bananasfrukten och afskäras knippvis.

Hela det tunga, mörkt purpurfärgade knopphufvudet är en tät sammansättning af sådana bladhylsor, omslutande sådana ungar. Så löser sig blad efter blad och affaller, så växer kull efter kull af frukt-ungar, till dess den tjocka stjelken är fullsatt af deras kransar. Men alltid ännu återstår en god del af knopphufvudet, som aldrig hinner utveckla hela sin inre rikedom under det år som bananasträdet lefver. Ty det lefver och bär frukt endast ett år, och dör sedan. Dock ger det dessförinnan lif åt en stor familj af små telningar, som växa upp vid dess fötter, och hvaraf de äldsta äro färdiga att blomma och bära frukt, då moderträdet dör.

Och detta är historien om bananasträdet, »*Musa Paradisiaca*», som det kallas i vändkretsens flora. Och säkert var det hemma i det första paradiset, då allt var godt!

Något täckare och fullkomligare än de små telningarne, bananasbarnen, kan man knappast tänka sig. De äro moderträdets fullkomliga afbilder i miniatyr, men med deras unga blad får icke vinden makt. De

stå under moderträdets vingar i paradisisk frid och skönhet.

Man har försökt att plantera bananasträdet i södra delen af Norra Amerika, der så många träd af främmande zoner trifvas. Men bananasträdet vill ej trifvas der, dess frukt icke mogna. Det fordrar en jemnare, ljufvare värma. Det vill ej gå utom vändkretsens paradisiska luft.

Stekta bananas är en lika vanlig rätt på creolernas frukostbord som bröd och kaffe. Men jag äter dem icke annorlunda än råa.

Fruarna här i landet ha ett lätt hushållsbesvär. Kokerskan, alltid en negrinna (då familjen ej har kock, som då är en neger), har en viss summa penningar i veckan, för hvilken hon bestrider familjens middagar. Hon går på torget och gör uppköpen, och tar der hvad hon finner bäst, eller hvad hon finner för godt. Frun i huset vet ofta icke hvad familjen får till middag, innan middagen kommer på bordet. Och jag kan blott förundra mig öfver att husmödrarna kunna med så fullkomlig trygghet öfverlemna denna sak åt deras kokerskor, och att det lyckas så väl. Men fallenhet och nöje att laga mat lärer vara en allmän sak hos negerfolket, och de sätta en heder uti att servera goda middagar.

Mrs Schneidler sitter om förmiddagarne och läser med sina två små flickor i en sal, som har dörrarne öppna åt piazzan, och derifrån åt gatan eller landsvägen, och när landtfolket (»monteros» kallas de här och äro alltid männer) kommer med sina små hästar, tungt lastade med grönsaker, frukter och fjäderfä, då stannar en och annan framför porten och ropar åt »la señora»,

frågande om hon vill ha det eller det; hon svarar ett par ord tillbaka på det melodiska, sköna, spanska språket, och saken afgöres med få ord, utan att hon behöfver röra sig ur stället. Lifvet kunde vara mycket lätt här. Om aftnarne, efter théet, sitta vi i gungstolar på piazzan, klädda så tunnt som skickligtvis sig göra låter, och njuta af luften och ett ljuft »far niente». Allt är då stilla i den lilla byn. Att andas här, är att lefva och njuta.

Mitt goda värdfolk har fört mig till några af aristokratiens praktfulla trädgårdar i grannskapet. De äro granna, men stela. Allt står i rader på sandade gångar. Och de tropiska trädens af naturen regelmässiga former bidraga till stelheten, då de ej äro grupperade med något poetiskt artistiskt sinne. »El Conte Hernandinos» vackra trädgård hade likväl en i sådant sinne planterad ring af kungspalmer. Det var den skönaste pelare-rotunda man kan tänka sig; kronorna, som slöto sig upptill tillsammans och slogo i hvarandra sina grenar, bildade der en jättestor grön krans, hviftande och susande i vinden, medan himmelens blåa hvalf lyste klart igenom den.

Hvar enda morgon har jag vandrat i biskopens park. Men en morgon förföljdes jag der af ett par halfnakna, hiskligt utseende negrer, som troligen sade qvickheter samt tiggde, ehuru jag ej förstod dem, och de störde min trefnad. En annan morgon mådde jag så illa af något, jag vet icke hvad, som jag förtärt, att paradisets fröjder icke hade kunnat röra mig; en tredje morgon var jag fri och fredad och njöt lifvet åter, dock ej så som på den första morgonen. Men det be-

höfdes ej heller. *En* sådan morgon är nog för ett odödligt minne.

Hvar natt har jag åter helsat den stora praktfulla konstellationen öfver palmkullen, och sett morgonstjernans stilla, vemodigt klara blick öfver jorden. Dessa nätter vid bergströmmens brus och bananasträdens sus, — jag glömmer dem ej.

I dag på morgonen var Mrs S. med mig i parken. På ett skönt bambuträd voro inristade verser på spanska. Jag bad Mrs S. uttyda dem för mig. Hon kunde det ej, ty de innehöllo — »de gröfsta oanständigheter». Åter den gamla ormen!

På landet häromkring ser man små gårdar, alla med hus byggda af palmträdet, och täckta med gulnade palmlöf; det spetsiga taket är ofta högre än hyddan. Men alla boningar på ön äro låga, för orkanernas skull, som eljest säkert skulle förstöra dem. Flera små negerhyddor ha äfven väggar af näfver eller af sammanflätadt ris. Palmträdet är det fattiga folkets förnämsta träd. Det bygger åt dem hus liksom Calabashen ger dem husgeråd. De små gårdarne se egendomliga ut, ehuru ej prydliga. Men de pryda landskapet genom sin egna karakter.

Man har här berättat mig månget äfventyr sedan den sednaste orkanen. Man har visat mig, här nära, platsen der en liten bondgård stod. I boningshuset var hela familjen församlad, tolf personer till antalet. Orkanen skakade huset. Husfadren uppmanade de sina att bedja. Alla kastade sig på knä omkring honom; han stod uppprätt midt i rummet, bedjande i allas

namn. Stormen slet upp ett hål på taket, och i samma ögonblick sammanstörtade huset, lemnande honom orörd upprätt stående, men begrafvande hans hustru, barn och tjenare. Icke en undkom utom han sjelf.

I morgon skall jag återvända till Havanna. Kunde jag dock en gång skänka något nöje åt de goda, vänliga menniskor, som här genom deras gästvänlighet skänkt så mycket åt mig. Jag lemnar dem med saknad, isynnerhet den yngsta, allrakäraste lilla flickan, den mörkögda lilla Ellen!

Havanna. *D. 15 Febr.*

Åter här! Värme är väl en god sak, men för mycket är — för mycket! Och denna värma är verkligen för mycket för både själ och kropp. De kunna möjligen hålla sig friska, men kriska — det vill ej gå. Man blir alldeles schackmatt. Ett fint sanddam tränger emellan jalousierna in från gatorna och uppfyller luften i rummet och lägger sig öfver allting. Aftnarne är den enda tid på dagen, då man kan andas litet fritt, dels ute i luften, dels i de luftiga gallerierna inom huset inåt gården.

Jag bor nu i Tolméska familjens hus »Calle (gata) de Obra Pia», der den goda fru Tolmé ställt i ordning ett rum för mig och sörjer moderligen för mig. Hon är af de sköna moderliga naturerna på jorden, och alla i huset älska henne. Jag håller af henne äfven derför att hon håller af negrerna, är en moderlig be-

skyddarinna för slafvarne, tar öppet negerkarakterens parti vid alla tillfällen och vet att berätta en mängd vackra drag om deras ädelsinne, trohet och godsinthet. En del af förmiddagen sitter hon helt patriarkaliskt och syr, omgifven af sina slafvinnor, samt af de yngre barnen, som hon läser med, i ett af de långa, öppna gallerierna; der tar hon äfven emot visiter, och delar ut orders för köket eller toiletten. Om aftonen samlas kring henne i gallerier och förmak den stora familje- och vänkretsen. Då komma de två unga, vackra, gifta fruarna, hennes döttrar, med sina herrar männer, båda tyskar och den ena af dem mycket musikalisk; då kommer engelska konsuln Mr Crawford, med sin vackra unga fru, äfven en dotter af Mrs Tolmé, med ett föregående gifte; der äro de förälskade tu, husets äldsta son och hans unga blomstrande fru; der äro de nyss förlofvade tu, Louisa Tolmé, halft barn ännu, och hennes fästman, en ung skotte, mycket förälskad, och ganska hygglig; der äro husets yngre söner och döttrar, och yngst af dessa min lilla allvarliga maestro i spanska språket, den trettonåriga Gulio, och lilla Emely, täck och gratiös som vi tänka oss en ljusalf; då komma andra af husets vänner, och man spelar och dansar och sjunger; men den förälskade fästmannen sitter bredvid sin unga fästmö, och ser på henne, och vill ej att hon skall dansa eller lemna hans sida.

Husens inredning är ganska egen, och man behöfver vänja sig vid den för att trifvas der. Allt i dem är beräknadt på att få så mycket luft och så mycket drag som möjligt. Långa gallerier med halfrunda, långsträckta arkader öppna sig inåt gården (här

i huset på fyra sidor). I dessa rör sig och lefver hushållet ett slags offentligt lif. Man äter middag, man tar emot visiter, frun i huset syr, omgifven af sina slafvinnor, uppfostrar barnen, husfolket tvättar kläder eller förrättar andra husarbeten — allt i dessa öppna gallerier, der menniskorna och luften cirkulera lika obehindradt. Innanför dessa gallerier, som vanligen ha marmorgolf, ligga sofrummen, stängda från gallerierna genom jalousier; fönstren åt gatan tillslutas på samma vis, i husens öfre våning. I den andra ha fönstren jernstängsel eller galler, och bakom dessa galler endast ett förhänge som släppes ned om natten. Om dagen synes förhänget ej till, och de förgallrade fönstren (med raka stående jernstörar) ge ett ogladt, fängelselikt utseende åt våningarne närmast gatan. I förnämare hus ha dock fönstergallren flera prydnader, och man ser bakom gallren ej sällan täcka señoras sitta vaggande i gungstolar och fläktande sig med granna solfjädrar. Glasrutor ser man ej. Denna byggnad af hus och rum gör väl att luften kommer fritt in öfverallt, och Cubas luft kan ej annat än vara välkommen, men med den kommer, här i Havanna, en myckenhet damm, som är bra hinderlig för både snygghet och trefnad.

Går man ut i staden — och jag har ensam, vandrat mycket omkring dessa aftnar, — ser man öfverallt genom arkader och halfdunkla gångar, in i hemmen och hushållen, hvars gestalter synas i en lockande clairobscur. De skymta och försvinna. Hvart du ser öppnar sig nya »vistas», nya taflor i dunkla gångar under porticos prydda med frescomålningar af frukter eller blommor. Men du ser allt i halfdager. Of-

fentligheten har ett mysterium på djupet; och framför hemmets öppnade fönster står jerngallret. Det är i stadens byggnader en stor blandning af regelmässigt och oregelmässigt, af gammalt och nytt, af grannt och förfallet. Bredvid den elegant hvälfda arkaden, och den grannt målade muren, kommer en halft förvittrad mur, hvars frescomålningar äro nästan utplånade, eller affallna jemte murbruket. Och den gamla muren repareras icke, och den gamla målningen målas icke upp. Allt detta, den färgade befolkningens ansigten och later, volanterna kilande tyst hit och dit emellan husraderna, ger åt Havanna ett eget intressant och romantiskt lif, icke likt det i andra städer, som jag sett, och isynnerhet icke likt det i Englands och Norra Amerikas städer.

Vi ha månsken nu, och jag måste beundra dess klarhet och skärhet. Vårt månsken i Sverige är nog lika klart, men har en mera kall, mera blåaktig färg. Här är skenet ljusgult, och synes mig liksom rosenfärgadt. Man anser här månljuset farligt, och går ej gerna med bart hufvud i dess sken.

Ett par aftnar har jag, med de goda makarne Tolmé (de äldre), bevistat musiken på La Plaza de Armas. Eleganta señoras med lätta mantiljer öfver sina blomprydda hufvuden vandra der med artiga caballeros, i ronde under de herrliga kungspalmerna, eller sitta på marmorbänkarne språkande, under det musiken spelar Cubanska kontradansar, eller marscher och stycken ur operor. En skönare festsal än denna plats med sina palmer och palatser, under Cubas månsken och milda strålande himmel, är icke lätt att tänka sig. Vackra

romantiska gestalter och romantiskt vackra kostymer har jag ock sett der. Den skira spanska slöjan är, liksom månskenet, en talisman, som döljer det fula och förhöjer det sköna, genom dess mystiska halfdager.

En dag förde mig mitt älskvärda värdfolk i vagn till en by eller köping, med namn Guanavacoa, som säges vara den äldsta på ön, och ännu bevarar minnen af öns första infödingar, de milda, fredliga Indianerna, som bebodde Cuba, då Spanjorerna kommo dit. Och det hör till Cubas egenheter, att dess infödingar voro milda som dess klimat; och ännu i dag öfvar detta sitt förljufvande välde öfver infödingarne. Creolerna bli milda och godsinta. Det finnes på ön ingen giftig planta, intet giftigt djur. Äfven Cubas infödda bi saknar gift i sin gadd. Spanjorernas barbariska handlingar på ön ha ej förmått förgifta dess natur. Blodet af dess massakrerade, äldsta, harmlösa folk ropar ännu från jorden, men dess rop är som en skön melodi; det har döpt Cubas skönaste dal »*Yumori!*»

Bland de minnen, som Indianerna lemnat i Guanavacoa, är en slags lerkärl som de tillverkade af en art porös lera på stället, och som ännu der tillverkas. De begagnas allmänt på Cuba för att hålla dricksvattnet svalt uti rummen. Vattnet afdunstar genom det porösa kärlet, kring hvilket man sveper en duk, som alltid håller sig våt, och vattnet, som uthälles genom pipen, håller sig deraf friskt, om än just icke svalt, i mitt tycke. Och brist på godt dricksvatten är på Cuba en stor brist. Man brukar ännu ej der is för att afkyla vattnet, utom i de stora hotellerna i Havanna.

Det var en skön dag, den på hvilken vi foro till Guanavacoa; och färden var skön. Men jag kunde ej rätt njuta den. Jag var matt af tvenne nätters vaka, förorsakad af hetta och af mygg; och jag såg allting i ett halft sofvande tillstånd. Den lilla köpingen minnes jag som en miniatyrbild af Havanna, husen byggda och målade på samma sätt, med samma tak och urnprydda azoteos, men alla mindre och lägre. Landet visade sig såsom vida vågande fält beströdda med palmer och små gårdar, och i bakgrunden inåt ön såg man höja sig bergskedjan, som genomgår Cuba från öster till vester och som är ett stort framstående drag öfverallt i dess landskap. Dess högsta spetsar Potullo och Cobre sägas vara öfver 8000 fot höga.

Dessa naturens fästningar och borgar på ön ha sin egen, dystert romantiska betydelse. Flygtade negerslafvar lefva i dessa berg och ha förskansat sig i deras otaliga grottor och hålor, så att man ej vågar der förfölja dem. De ha byggt sig bostäder, skaffat sig skjutgevär, och lära en tid varit i nog stort antal (som det säges, flera tusen) att inge styrelsen på Cuba allvarlig fruktan. Men svårigheten att föda sig deruppe har kommit dem att under sednare tider betydligt sammansmälta. Likväl dö de hellre der, fria bland de fria, hårda bergen, än de komma ned för att lefva bland de hårdare menniskorna.

Palmerna utgöra alltid betydande gestalter i landskapet här, isynnerhet då de stå enstaka eller spridda i små grupper. De förefalla mig som de ädlaste och mest menniskolika af alla träd. Den dagen anmärkte jag, då vi foro hem, i det klara månskenet tvenne

palmer ensamma på ett fält. De stodo ett stycke ifrån hvarandra, men stammarne hade lutat sig allt mer till hvarandra och sammanslutit sina kronor. Så stodo de omflätande hvarandra med susande grenar under det sköna himlahvalfvet, sjelfva bildande derunder en hög göthisk arkad. Så närma sig stundom två högsinta ovänner, och växa samman ju närmare de växa mot himmelen.

Vägen gick öfverallt emellan lefvande häckar, bestående för det mesta af ofantliga aloéplantor, hvilkas spetsiga, taggiga blad på alla håll förbjödo att nalkas. I midten af dessa buskar såg jag uppstiga stora hvit- och ljusröda blomspiror, ännu ej utslagne, och Mr Tolmé hade godheten afbryta ett par af dem för mig. De liknade på afstånd ofantliga hyacint-blomspiror, tjocka som armen. De voro aloébuskens sköna blomspiror, som sednare sätta frukter, behagligt saftiga, med ananas-smak. I häckarne uppsköto här och der äfven orangeträd, samt de besynnerliga, kandelaberlika, höga plantor eller träd, som jag hade sett på höjden vid hamnen i Havanna. Men jag kan ej få veta deras namn eller art. Bra olika äro dessa lefvande häckar med våra gärdesgårdar! Men de äro dock mera besynnerliga, än egentligen vackra. I det skära, gult-rosenfärgade månskenet foro vi hem. Man talar om en mängd sköna blommor, som endast slå ut om natten i månljuset. Så den nattblommande ceres.

Bland de under, som solen här verkar, är kanske det, som den frambringar i hafsens djup, ett af de märkvärdigaste. Ty solen kastar sin prismatiska båge i djupet och målar dermed fiskarne. Jag besökte i går

fiskmarknaden i Havanna; och ingen främling i Havanna bör försumma att se detta märkvärdiga skådespel. Fiskarne stråla i alla regnbågens färger af grannaste klarhet och glans, äro blå, gula, röda, randade med gult och violett, guldfärgade m. m. Det är den grannaste fiskparad man kan tänka sig. På hafsgrunden rundtom Cuba växa de skönaste alger och koraller.

Den goda Mrs Tolmé har mer än en gång bjudit mig att fara på operan med henne, men jag är så snål på luften och månskenet här. Jag går hellre på »La Plaza de Armas» om aftnarne. Naturen är här för mig N:o 1, menniskorna och deras spektakler N:o 2. Jag skall dock i morgon på en stor soiré hos engelska konsuln Mr Crawford, och får der se de spanska skönheterna. Och sedan — farväl, Havanna! på en tid. Jag har fått tvenne bjudningar som mycket glädja mig, nemligen en till Matanzas, till ett amerikanskt handelshus, och en till en plantage några mil ifrån Matanzas, från en Mrs de Coninck, hvars vänliga bref var mig en riktig vederqvickelse. Ty jag får då komma ut på landet och göra bekantskap med palmerna och kaffebusken och sockerröret och andra tropiska växter. Ack! hvad det gläder mig. Och jag längtar obeskrifligt från Havanna, der den tryckande hettan och nya, för mig ovana lefnadsvanor förskaffat mig en tröttsam migrän, som räckt nu i nära tre dagar och som icke vill släppa mig, ehuru jag ändå kan gå ute och se mig om i staden. I morgon skall jag fara på jernväg till Matanzas, icke fullt en dags resa.

Jag slutar nu mitt bref, men måste först berätta dig huru svenska konsuln härstädes, Mr Nenninger och

Mr Schaffenberg vilja ställa det här för mig. Mr Nenninger har ett litet landthus, som han ej bebor, i den vackra trädgårdsnejden helt nära Schaffenbergs. Det vill han möblera för mig, och der skall jag få bo i landtlig fred och frihet, vårdad af en hederlig dueña, och taga mina mål hos Schaffenbergs, som äfven tillbjudit mig att bo hos dem, så fort deras nu för en tid upptagna gästrum bli lediga. Är detta icke snällt? Jag kommer troligen icke att begagna det vänliga tillbudet, men huru innerligt tacksam är jag ej för denna så älskvärda välvilja. De goda Tolmés äro nog äfven i botten på den. Gud välsigne dem!

Du har nu snö och is och kall, kall luft allt omkring dig. Men jag har det här för varmt, och det är icke bättre än för kallt, isynnerhet då man har hufvudverk. Men själ och hjerta äro friska, och med dem omfamnar jag dig af hela mitt hjerta!

TRETTIONDEFJERDE BREFVET.

Matanzas. *D. 23 Febr. 1851.*

Hvad här är skönt, min Agathe, hvad här är godt att vara! I denna herrliga luft, full af balsamiska flägtar, i detta ljusa, goda, på allt vis trefliga och comfortabla hem — Mr och Mrs Baleys hem — der jag nu vistas, känner jag mig få lif på nytt. Jag har nu lefvat här en hel vecka, som gått lik en enda klar, skön dag.

Det smakade något godt att lemna det heta, dammiga Havanna, tidigt måndagsmorgonen den 16:de. Och jag lemnade min hufvudvärk der också. Jag lade af den aftonen förut, då jag gick till sängs, och fick sofva godt. Den vänliga, innerligt goda fru Tolmé var uppe med mig redan klockan fem nästa morgon, och skaffade mig och sig kaffe från en restauration, då hon icke ville väcka sina slafvinnor så tidigt; och efter ett hjertligt afsked från henne och hennes man satte jag mig i deras volante, åtföljd af en af husets unga söner, och min gunstling bland dem, Frank Tolmé; Calasheron klatschade i luften med sitt ridspö, och hastigt gungade vi af till jernvägsstationen. Jag var glad, när jag med min unga ledsagares biträde lyckligt hade kommit igenom alla svårigheter och omständigheter vid

jernvägen, och satt i lugn i den rymliga vagnen. Den var byggd på amerikanskt vis, ty amerikaner ha anlagt jernvägarne och byggt dessas vagnar på Cuba. Alla fönster voro nere för att låta den herrliga morgonluften inströmma, och fastän alla herrar, som voro i vagnen — fyrtio à femtio till antalet — rökte cigarrer eller cigarritos kändes ingen röklukt, och sågs knappast någon rök. Cubas luft tyckes ha makt att tillintetgöra röken. Jag var det enda resande fruntimret i vagnen, och satt ensam på min soffa och nästan ensam i den delen af vagnen. Så mycket friare fick jag se mig omkring, och, — ack! denna morgon, då jag flög öfver den nya jorden, skön som ett paradis, i en paradisisk luft, och såg omkring mig scener och föremål, nya och förtjusande! Endast genom innerlig och mycken tacksägelse kan så mycken njutning helgas.

Det hade regnat om natten, och granna moln hvälfde sig i massor längs horisonten och klungade sig samman i bizzara skepnader. Nu lyfte de sig i tunga draperier öfver de blå bergen för att släppa fram den uppstigande solen. De bildade en präktig port med ram af guld, och igenom den lyste ett haf af mildt rosenfärgadt ljus; det blixtrade till öfver bergens topp och — solen steg upp. De små fantastiska blå och gula villorna med sina prydliga trädgårdar, prunkande af granna blommor och underliga växter, de palmtäckta hyddorna på fälten, de höga, gröna palmerna öfver deras gulgrå tak, lundarne af mango, plantan, orange och kokosträd, de gröna häckarne och fälten, allt lyste så friskt och vackert i den fuktiga, milda morgonen, bestråladt af solen. Öfverallt, nära vägen,

mötte mig nya och vackra föremål i blommor, växter, trädgårdar, boningar, hälsande mig god morgon, medan de flögo förbi. Men en potatisåker och ett stort kål-land hälsade jag såsom landsmän och gamla vänner. Hela landet såg ut som en ofantlig trädgård; sköna palmer stodo på alla håll vaggande sina kronor i morgonvinden, och längs horisonten reste sig en kedja dunkelblå bergskullar.

Jag mådde väl, ingen menniska kunde må bättre, själ och kropp hade vingar! och jag flög öfver den sköna, lysande jorden.

Småningom försvunno villorna, och plantager af sockerrör och andra växter, dem jag ej känner, togo vid. Vi foro igenom hela skogar af planterade bananas-träd. Sedan blef marken vildare, och parasitväxter visade sig på träd och mark. Snart togo de öfverhand och tycktes förqväfva växtligheten. Flera trädkronor buro hela trädgårdar af luftväxter, orchideer och aloës på sina grenar. Det ser besynnerligt, men icke vackert ut, ehuru åtskilliga af dessa parasiter ha ganska vackra blommor. Det ser tungt och onaturligt ut. På ett fält, icke långt ifrån vägen, såg jag ett högt, halfdödt ceiba-träd, kring hvars gigantiska stam parasitväxten Yaguay Embra (ett qvinligt fikonträd) hade slingrat sina hundrafaldiga ormlika armar i en ohygglig omfamning, kringlindande trädet ifrån roten och till toppen, till dess den nästan förqväft trädets lif. Denna dödskamp emellan ceibaträdet och den qvinliga parasiten, som växer och närer sig af dess lif och slutligen förstör det, får man ofta se på Cuba, och det är ett högst märkvärdigt och verkligen ohyggligt skå-

despel. Det är en hel tragedi i en bild, som påminner om Herkules och Dejaneira, om kung Agne och Aslög.

Första delen af dagen och resan voro fulla af njutningar — bland hvilka jag måste räkna förtärandet af ett par förträffliga smörgåsar med en slags anjovissås och ost, dem den goda fru Tolmé försett mig med, och några bananas. Derjemte gladde mig tanken på henne, så moderlig, så god, så omsorgsfull mot mig och mot alla, som behöfva henne. Tacksamhet och glädje öfver menniskor är själens bästa föda. Sedan blef dagen för varm, och marken alltför öfverhöljd af krypväxter. Det söfde och tryckte mig. Vid en jernvägstation kommo några fruntimmer in i vagnen med spanska fysionomier. De tycktes vara af landtfolket, men voro välklädda och hade bart hår. Ett par af dem voro ganska vackra, hade fylliga stolta gestalter, och bemötte utmärkt stolt och onådigt ett par kurtisörer, som hade följt dem och omgåfvo dem i sista stunden med blombuketter och miner, som icke sågo förtviflade ut, snarare skälmaktiga, i det de drogo sig tillbaka utan att vinna ett ögonkast af de stolta sköna. Detta väckte upp mig litet. Och alldeles klart vaken blef jag, då vi på eftermiddagen kommo ur den snårfulla trakten, och utsigten öppnade sig stort och plötsligt öfver Matanzas stad, dess herrliga hafsvik, nu blå af den klarblåaste blå färg, och i bakgrunden den höga bergsryggen »Pan of Matanzas» (Mantanzas bulla), så kallad af dess skapnad, samt öppningen af Yumori-dalen.

De friskaste, ljufvaste flägtar mottogo mig här. Och vid jernvägsstationen kommo tvenne herrar med

milda och behagliga ansigten och hälsade mig välkommen. Det var min unga landsman herr Franke från Götheborg, bosatt i Matanzas såsom förste kontorist hos ett stort handelshus, och Mr J. Baley, som i sin volante afhämtade mig till sitt hem. Der mottogs jag gladt och vänligt af hans vackra unga fru, en creolska, men med så nordiskt ljust och friskt utseende, att hon blott behöfde en hjelm på hufvudet för att tjena till modell för en valkyrias bild.

Med dessa vackra unga makar har jag lefvat ett behagligt stillif, och förfriskat mig till själ och kropp, dels i deras behagliga hem — min unga värdinna är dotter af en anglo-amerikanska, och allt i huset bärer prägeln af den renlighet, ordning och trefnad, som utmärker husmödrarne af denna stam — dels genom ensliga vandringar i nejden omkring staden, fastän det är så ovanligt att ett fruntimmer — helst med hatt på hufvudet — begagnar sina egna »promenad-instrumenter» i stället för hästens och volantens till vandring utom hus, att små negerpojkar och flickor springa efter mig ropande och skrattande, stort folk stanna och gapa, och hästar och oxar stundom bli rädda. Dock börjar man nu vänja sig vid att se mig gå ute. Och jag vill för mycket godt icke afstå från mina ensliga upptäcktsfärder.

Vill du följa mig på en af dem, den första, den mest förtjusande jag här gjort, den då jag tidigt en morgon ensam besökte Yumoridalen? Att morgonen var skön, det förstår du, men huru skön, det kan ingen förstå, som här icke smakat den tidiga morgonstunden, smekningen af hafvets ande från Matanzas vik. Yumori-

dalen ligger vid pass tvåhundra steg ifrån Matanzas. Du ser en öppning emellan tvenne höga klippor och genom öppningen en liten klar flod, som mellan grönskande bräddar går att förena sig med hafvet. Jag säger ej att den kastar sig deri, ty dertill är den för stilla. Den är spegelklar och lugn. Låt oss följa den lilla floden genom bergsportarne. Utanför dem är det fria fältet och Mantanzas breda, blåa hafsvik, med skepp från alla verldens länder seglande eller liggande för ankar långt, långt ut i fjerran.

Vi gå längs med Yumorifloden genom bergsportarne, och derinom öppnar sig en underskön dal, full af palmer och gröna buskar på grönskande marker, innesluten på båda sidor af höga bergsryggar. Skuggan från bergen ligger sval och mörk öfver den del af dalen, der vår väg går. Hvad det är skönt här, i den svala skuggan! Till venster är den spegelklara floden, som börjar draga sig undan våra blickar i en låg skog af Mangrove-buskar; det är en slags buskart, som växer i vatten och förökar sig genom att sända sina qvistar ned i djupet, der de taga rot och växa upp till nya gröna buskar. På andra sidan af floden reser sig, med tvära väggar, men mjukt vågande höjder, »Pan de Matanzas»; på vår sida, längs med vägen, och något mera sluttande äro höjderna af Combre. Klipporna visa i höjden djerfva kolonnader, andra öppna portar till sina grottor, hemlighetsfulla portiker och hvalf, dem blott foglarne under skyn få besöka. Palmer kröna de vågande höjderna, och lummiga rankor af mig okända krypväxter hänga nedanför dem. Längre ned vid deras fötter blir växtligheten ymnig, det är en svällande bädd af

sköna träd, buskväxter och blommor, bland hvilka jag förlorar mig i förtjusning och okunnighet. Men några känner jag dock till folknamnen. Der glöder »feberblomman» i guld och eld, i obeskriflig prakt; der är den vilda heliotropen yppig i växt, men blygsam i färg och former som vår nordiska drifhus-heliotrop; der är Mangrovens sköna, snöhvita blomma, med en kalk halft af convolvulus, halft af lilja och ljufligt doftande; och der, längs med vägen, vid våra fötter, se den lilla buskväxten full af grant röda små blommor med hundrade små munnar eller näbbar gapande på sina stjelkar, uppåt när de äro unga, och sednare nedåt mot jorden, på hvilken de slutligen nedfalla, ännu helt röda och friska, då de blifvit äldre: och se hur små sammetsgröna kolibris fladdra omkring dem, hur förälskade i dem, hur orädda för oss, hur de doppa sväfvande på vingarne sina långa näbbar i blommornas öppnade näbbar — djurlifvet och växtlifvet kyssas här — det ser allrakäraste ut! Cupidos tårar, »Lacrimas Cupido» kallas växten med de röda affallande blommorna. Men Lacrimas Cupido äro inga den bleka smärtans tårar. De äro glödande tårar af ett öfverfullt, lycksaligt hjerta. Naturens hjerta gråter dem, och vingade älskare suga deras saft.

Ännu ligger dalen framför oss, förborgad till sitt djup. Bergsryggarnes böjningar stänga vår utsigt. Men hastigt kröker sig vägen tvärt åt höger, och nu öppnar sig dalen. Framför oss, till höger, i famnen på bergen ligger, i den skönaste lund af palmer, en liten gård — en Cubansk farm med palmlöftäckta tak, och vår väg går genom grupper af kokospalmer, rikt be-

hängda med frukter på båda sidor om vägen. Här är en liten backe utföre, och här, vid sidan af den, till höger, ett litet stycke från vägen, lemningarne af en stenmur vid en brunn. Rundtom växa i pittoresk oordning kokospalmer, Sapotas, Mammai och Mango-träd, cypressen »de Ceilon», med flera mig främmande trädslag. Men vi vilja ej hvila ännu. Vi måste se ännu litet mer af dalen. Vi vandra utför den lilla höjden och mot gården uppe i bergen; men nedanför den svänger vägen venster om och går nu mera rakt inåt dalen. Den öppnar sig för oss som en skön, stor palmlund, omgifven af bergshöjdernas tätt slutna, elliptiska ram. Vi gå ännu ett stycke fram på vägen; dalen blir bredare, med sakta vågande mark, och hvart vi se, se vi endast palmer, palmer och palmer; — under sådana träd, i sådana lunder borde sköna, odödliga väsen vandra.

Der ligger en liten gård med palmtäckta hus och riskojor ej långt från vägen; en stor blommande oleander-buske lyser bland dem. Vi gå dit för att se oss om; vi skola begära en dryck vatten. »La fermiera», en mager, torr, brunögd qvinna, ser ut som om hon ville ge oss allt hvad hon äger; men hon förstår ej oss och vi förstå ej henne. Men vatten få vi, och stora buketter blommande oleander, som hon bryter åt oss. Solen börjar bli het. Låt oss vända tillbaka; vi skola en annan gång återkomma hit, ty Yumoridalen måste jag lära känna ända igenom. Der komma Monteros med tungt lastade hästar, allt bagaget lagdt tvärs öfver hästens rygg. De hälsa vänligt med melodiska röster, stanna och fråga godlynt hvarifrån är

»la señora» och hvart hon vill. La señora säger att hon är från »Svecia». Monteros se villrådiga ut på la señora och på hvarandra. De känna icke stället Svecia, och förstå ej vandrerskan. Hon säger dem då att hon är från »un pais soto la estrella del norte!» Och nu tro de, att hon säger att hon kommer från Nordstjernan, och nu säga de: »Ah!» och se på hvarandra, leende meningsfullt och röra vid sina pannor; nu ha de förstått att la señora är något rubbad till förståndet, och medlidsamt skakande sina hufvuden drifva de sina hästar vidare. Jag kan ej säga, hur milda och godmodiga de se ut. Vi gå långsamt tillbaka efter dem på Matanzas-vägen. Ännu kastar den höga bergväggen sin skugga öfver kokoslunden vid brunnen. Vi sätta oss ned på stenmuren här och frukostera på bananas, som vi tagit med oss. En makalös frukost i den ljufva morgonluften, i den undersköna dalen. Milda och lyckliga menniskor måste bo i gården bland palmerna deruppe i bergen. Bland så sköna, ljufva föremål, i denna tjusande luft måste menniskan bli mild och god. Solen stiger öfver bergen, och det är väl varmt innan vi återkomma till Matanzas, men så ha vi lefvat en skön morgon i Yumori-dalen.

I Staden Matanzas har jag gjort några bekantskaper, och i följd af en af dessa fått besöka en stor kaffe- och sockerplantage i stadens grannskap. Jag såg här alléer af en mängd sällsynta tropiska träd och växter, en slags palmträd som vredo som korkskrufvar sina jättestarka grenar och buro jättestora frukter; en slags citronträd som buro ofantliga citronlika frukter, hvilka dock ej aktas som citroner.

Hvad som mest intresserade mig var bekantskapen med sagopalmen, dadelpalmen och med arrowroten, samt med de undersköna hybiscusblommorna, och ingenting var mig så förtjusande som att i trädgården omfladdras af de små kolibris, som här på ön äro märkvärdigt orädda, och beständigt sväfva kring de grannt röda blommor, hvaraf Cuba synes pryda sig mer än med blomster af andra färger. Deras pillikt snabba flygt fram och åter, deras stilla sväfvande rörelse med vingarne medan de suga blommorna äro mig en ständig öfverraskning och fönöjelse. De motsvara intet som jag sett af djur- eller menniskolifvet, och synas mig icke vara formade af denna jordens stoft. Vid en skön, liten brusande bäck, skuggad af täta löfmassor, tycktes de isynnerhet ha sina bon gömda bland träden. Bland kuriosa anmärkte jag flera parasit-orchideer hängande i träden, samt ett stort ceibaträd omslingradt af sin fiendtliga älskarinna, Yaguay Embra och dödadt i dess förfärliga omfamning.

Plantagen var i öfrigt mycket förfallen efter de sednaste tvenne, tätt på hvarandra följande tornados, som hade verkat en ohjelplig förödelse, och efter koleran, som hade bortryckt en stor del af negerslafvarne der. »Vår herre straffar våra synder, straffar våra synder!» sade plantagens ägare med ett uttryck halft af lättsinne, halft af ruelse, och erkännande af straffets rättvisa. Han var en äldre man med fransyskt väsen och nervös liflighet; för öfrigt en mycket artig herre och värd. Hans gäst ville jag gerna vara, men icke — hans slaf. Slafrummen i en låg mur eller byggning voro icke bättre än mörka svinstior hos oss. Der var

ock ett sjukhus. Det var ett stort mörkt rum, med några trädlafvar i, icke ett täcke, icke en kudde, icke en ljusstråle. Han var sjelf, sade han, de sjukas enda läkare; han kunde sjelf åderlåta etc. Jag kunde ej hjelpa att rysa dervid. Plantagen syntes nästan öde. En krumpen, ofärdig gammal neger såg jag smyga förbi oss med skygg, ödmjuk uppsyn. Vid bordet uppassade en liten gosse, qvick och oförskräckt, som icke lät sig det ringaste bekomma sin husbondes häftiga tillrop och rörelser.

Denne herre har varit en mycket rik man, men har under sednare år lidit stora förluster, dem han lärer bära med mycken ståndaktighet.

Matanzas är byggd på samma sätt som Havanna, men friare, gladare, och har betydligt bredare gator, ehuru ej stenlagda. Min värds hus har två våningar, och rundtomkring den öfre, utåt gatan, går en piazza, der jag vandrar om aftnarna och dricker luften, medan min unga värdinna inne i salongen spelar Cubanska kontradansar med ypperlig takt och sprittande lif. Och dessa dansar hör man tona från alla håll ifrån husen i staden. Hvar man går eller står i Matanzas, hör man denna dansmusik. Takt och rythm äro af Afrikas barn; den egentliga musiken är af Cubas spanska creoler, och man hör deri spanska Seguidillas och marscher. Båda de unga makarne Baley äro musikaliska, och det är mig en njutning att höra honom på pianots orgeltoner spela det katholska anthemet: »Adeste fideles», och att höra henne spela de spanska dansarne »Hauta Arragonesa» och »El Sabatheo» m. fl. Lifvets friskaste champagne skummar i dessa nationaldansar. Det är ro-

ligt att med dessa jemföra våra polskor och andra folkdansar. Sprittande, skummande friskt lif sakna ej heller dessa, men det felas finhet och gratie. Dessa olika nationaldansar förhålla sig till hvarandra som champagne till öl och mjöd.

Matanzas. *D. 1 Mars.*

Om det finnes en ort på jorden, der lifvets ande har en särskilt, individuell tillvarelse så ren, så liffull och ljuf, som då den först andades ut af lifvets och kärlekens herre, så är det — *här.* Luften här har ett slags lefvande lif, som är mig ett beständigt under och en beständig förtjusning. Det är isynnerhet om eftermiddagarne efter klockan tu eller tre som detta egna underbara lif uppstår. Det är ett oupphörligt ljufligt fläktande, icke från något visst håll, utan från alla håll och på alla punkter, som låter alla rörliga lätta ting omkring dig fläkta, och liksom andas och lefva. Den outsägligt på en gång ljufva och lifgifvande fläkten smeker din panna, dina kinder, lyfter lätt dina kläder, dina band, omger dig, genomtränger dig, liksom badar dig i en atmosfer af helande, pånyttfödande lif. Jag känner det i själen och i kroppen; jag dricker denna vind, denna luft, som man kunde dricka en förnyande lifselixir; och jag är färdig att se mig om för att upptäcka om någon engel är nära, om några himmelska väsen sitta i palmernas kronor, verkande denna förtrollning. Lifvets andedrägt kallar jag den, under det jag ute på piazzan, sakta vandrande eller lutad öfver jerngallret, låter mig sme-

kas deraf, och till sent inpå natten dricker dess helande lif. O min Agathe! den hviskar till mig underliga tankar och aningar om skaparens rikedomar, om de förborgade herrligheter, »dem intet öga sett, intet öra hört hafver, intet menniskosinne förnummit, men som Gud bevarat hafver åt dem som honom älska».

Denna lifvets andedrägt är mig det förnämsta undret på Cuba. Och jag kan ej beskrifva huru välgörande jag känner dess kraft.

Sedan jag sist skref, har jag åter lefvat några dagars ljufligt still-lif i Matanzas, hvars sköna, friska läge icke låter någon stickande hetta uppkomma, och der jag trifves så oändligen väl. Om morgnarne går jag på mina ensliga upptäcktsfärder, om eftermiddagarne far jag ut i volante med min vänliga värdinna, och dricker den mjuka hafsvinden, åkande på »la pleja» (hafstranden). En hel dag har jag tillbringat i Yumoridalen, dels för att afteckna några träd och hyddor, dels för att se hur landtfolket här lefver. Jag hade derföre bestämt att slå mig ned i den lilla bondgården med oleanderbusken. De goda Baleys läto mig åka dit i deras volante, och gåfvo mig en af sina negrinnor med, som tjenarinna och tolk. Cecilia — negrinnan — har de skönaste mörka ögon jag sett i något mörkt ansigte (ehuru dessa vanligen ha sköna ögon), tänder lika orientaliska perlor, och ett stilla, mildt, ovanligt allvarsamt väsen. Men stackars Cecilia är illa sjuk, och troligen ohjelpligt så, af lungbölder, och Mrs Baley ville att hon skulle njuta litet landtlif och luft. Cecilia är nyligen gift med en ung man af sin färg; hon är lycklig i sitt äktenskap och hos sitt hus-

bondfolk, och skulle gerna vilja lefva. I bondgården framställde hon min önskan till »la Fermiera», som genast med stora, ifriga åtbörder förklarade hela sitt hus stå till min disposition. Jag inrättade mig i det luftigaste af de små husen, hvilket äfven hade en landtlig piazza, skuggad af det palmlöftäckta taket. Golfven i rummen voro bara jorden; men rummen voro i öfrigt ordentliga och hade uppbäddade sängar, temligen snygga. I det egentliga sofrummet satt uppklistrad på väggen en liten målad papperstafla föreställande Jungfru Maria och Jesusbarnet, med en inskrift på spanska. Jag frågade den beskedliga hustrun hvad den betydde, och hon svarade med andäktigt utseende att der stod skrifvet, att den som köpte en sådan målning fick syndaförlåtelse för fyrtio dagar. Det stod också ganska riktigt tryckt på taflan, att en sådan indulgens meddelades »à todos los fedeles», som egnade »una Salve à nuestra señora del Rosario». »C'est imprimé!» Under bilden stod följande vers:

Fragrante rosa es, *Maria,*
En el jardin celestial,
Y el amparo maternal
Del pecador cada dia».

Denna indulgens för fyrtio dagars synder fick man köpa för en fjerdedels pesos (ungefärligen 1 r:dr r:gs). Att menniskor på en ort, der sådana syndatillåtelser ännu öppet fabriceras, säljas och köpas, likväl förblifva fromma och harmlösa, är märkvärdigt. Men så är det. Det fattiga landtfolket på Cuba lärer vara utmärkt godsinnadt och fridsamt. Kommer säkert af den ljufva luften! Folket i min landtliga bostad var ifrån de Ca-

nariska öarne, der det lärer vara svårare för fattigt folk att försörja sig än på Cuba. Också komma många fattiga jordbrukare derifrån hit.

Omkring klockan 10 gick min värdinna ut på en höjd, nära huset, och blåste i en mussla, som gaf ett genomträngande, långt uthållande, men icke omelodiskt ljud. Det var signalen för männerna, som voro ute på arbete i dalen, att samlas till frukost. Frukosten var dukad för sju à åtta personer på en piazza under halmtaket till det lilla huset, som innehöll köket. En papegoja (una Cotorra) satt äfven derunder i sin bur af ståltråd. Violettblå dufvor slogo här och der ned omkring oss på taken, och omkring oss promenerade höns och tuppar med underligt snedvridna halsar, som kommo dem att se ofärdiga ut. Männerna, äldre och yngre, med mörka och oglada ansigten, samlades till frukosten, som bestod af salt stockfisk och yamsrötter, maisbröd, stekta platanos (en gröfre art bananas) och fläsk, samt en slags ljusgult mjöl som uppdukades i en stor skål, men hvars namn och bruk jag ej fick veta, ty Cecilia talade ofullkomligt engelska. Frukosten var rik, men illa lagad och illa serverad. Till middagen serverades äfven kokt kött och bruna bönor samt risgryn, men allt så illa kokt och så hårdt och osmakligt, att jag ej kunde förtära något af den tallrik som fullrågades åt mig af den välmenande »Fermiera». Och hade ej Cecilia haft med sig åt mig något risgryn samt potatis (annat ville jag ej taga med mig), hvilka hon kokte och jag och hon åto med färskt smör (äfven från mitt Matanzashem), så hade jag fått hungra den dagen. Men nu

lefde jag som en herdinna i sagan, och krönte mitt mål med bananas och delikat sockerkaka.

Med Cecilia språkade jag åtskilligt. Cecilia hade som barn blifvit röfvad från Afrika; hon var blott åtta år gammal, då hon togs ifrån sin mor, och denna mor stod ännu så lefvande för hennes minne. Hon mindes huru modren hade älskat henne, huru öm hon varit mot henne. För att återse sin mor, ville Cecilia komma tillbaka till Afrika. Hon klagade icke på sina husbönder. De hade alltid varit goda mot henne. Isynnerhet fann hon sig nu lycklig i sin belägenhet, men — sin mor längtade hon att få återse.

Och Cecilia får nog återse henne snart, men — i himmelen.

Två små bruna, mörkögda barn, Joannito och Annita, voro mina lekkamrater i stugan; isynnerhet var den lilla gossen full af leklust, dock på ett stilla, behagligt vis.

Jag tecknade litet, sittande på piazzan under halmtaket, och då dagens hetta var öfver, gick jag med Cecilia för att genomströfva dalen i hela dess längd. Det gjorde vi också ganska riktigt, ehuru vandringen blef väl lång och Cecilia så trött att jag blef ängslig för henne. Men genom att hvila på flera ställen under vägen kommo vi välbehållna tillbaka till torpstället, men icke innan solen gått ned och stjernorna blickade klara ned i dalen. Vi råkade inga menniskor under vägen, utom i skymningen några Monteros, hvilka endast helsade oss med vänliga melodiska röster: »buena tardi!» eller »adios!»

Dalen var sig ända igenom mycket lik; den är en fortsättning af sköna palmlunder; här och der låg en liten grupp af några palmtäckta hus, och mot slutet af dalen, hvilken äfven der omslöts af berg, ehuru mindre höga än Pan de Matanzas och Combre, låg en sockerplantage med sockerqvarn, negerslafvar, slafkojor m. m. tillbehör. Äfven denna sköna dal hade då sin del af den gamla förbannelsen! Obeskrifligt skön var aftonrodnaden öfver de grönskande höjderna och himlens milda glans genom palmerna; och när stjernorna framträdde, syntes de mig större och klarare än jag sett dem tillförne.

Den sköna dalen har dock inga minnen värda himmelens rena blickar. Den har sitt namn Yumori, som det säges, af de Indianska infödingarnes dödsrop »Io mori!» då de, för att ej massakreras af spanjorerna, kastade sig utföre bergshöjderna ned i floden, som genomskär en del af dalen. Och den lilla gården i palmlunden uppe i bergen, hvars täckhet förtjuste mig den första morgonen, har att omtala endast en blodig familjetvist. En fader bodde der med flera söner. De skulle dela gården; men tvist uppstod om gränsorna för ägorna, och hvar natt flyttades vissa råmärken. En morgon — en af dessa sköna tropiska morgnar! — kom det till slagsmål emellan dem som tvistade om råmärket, andra medlemmar af familjen kommo till hjelp på båda sidor, och stridens utgång blef — *elfva lik;* så har man berättat mig. Det skedde för icke länge sedan, och gården äges nu af en af de öfverlefvande sönerna af huset. Sådana äro Yumori-dalens traditioner; och *Matanzas* — Matanzas, der luftens fläktar spela med

ett så eget förtjusande, helande lif, Matanzas är namnet för *blodfält* eller slagfält, och är så nämndt efter en blodig drabbning, i hvilken flera hundrade af öns första Indianska befolkning dödades. Detta är sorgligt att tänka. Men icke utan nöje känner jag Guds andedrägt i vinden gå öfver de fordom blodiga fälten. Ty den säger: När alla mordscener och strider upphört på jorden, är Han ännu densamme, och Hans lif detsamma, evigt verkande, evigt helande, pånyttfödande, och sköna palmer, cupidos tårar, colibris, alla lifvets sköna väsen och gestalter komma dermed och — förblifva.

Mrs Baleys volante afhämtade mig och Cecilia i den djupa skymningen. Vi hade med oss sockerrör från plantagen, som Cecilia ville ha »för små flickorna hemma», och som bevis på sin hjertliga välvilja gaf mig min beskedliga Fermiera till afskedsskänk sin — »indulgencia» för fyrtio dagars synder, och den skall jag taga med mig till Sverige och skänka åt — biskop F.

Halfstekt af hettan i min landtliga bostad, kom jag hem, och arbetade i tre dagar derefter att bli fri de svärmar af — loppor, som jag medförde från den idylliska färden.

Mängden af små krypdjur, af många arter, är verkligen en af dessa sköna länders plågor (jag fann denna landsplåga äfven i södra Carolina och Georgien). Hade man en liten bit kaka eller bröd liggande i rummet, straxt infunno sig skaror af små maskar och kryp omkring den. Här på Cuba äro isynnerhet myrorna besvärliga, och här äro en slags små myror som sägas undergräfva stora hus. Under dessa dagar, då jag roat

mig att måla mina minnen från Yumoridalen, och bland dessa »cupidos-tårar» kyssta af små kolibris, hade jag några af dessa blommor liggande på bordet bredvid mig — nemligen endast de små affallna blommorna — för att bättre kunna se deras ådror och byggnad. Men till min förundran märkte jag att den ena efter den andra af blommorna försvann från bordet; jag tog nya, och bäst det var, voro äfven de borta. Jag kunde ej förstå hur det gick till. Händelsevis kastade jag mina blickar upp mot muren i rummet, och fick, till min öfverraskning, se mina blommor i långa rader promenera uppföre denna ända upp mot taklisten. Helt små, små ljusa myror drogo dem uppför, och gjorde ordentlig queue ifrån takåsen, der de försvunno för min blick, och till mitt bord. De voro så små och ljusa att jag i förstone icke hade märkt dem. En enda myra drog så uppför väggen en blomma tolf gånger större än dess lilla kropp.

En afton var jag såsom åskådarinna på en stor bal, gifven af fria negrer i Matanzas för »La Casa de Benificencia» i staden, till hvilken den hvita publiken var inbjuden som betalande. Balen gafs på theatern, och den åskådande publiken fyllde logerna. Mr Baley och min unga hyggliga landsman herr Franke förde mig dit, och en mig okänd »benefactor» vid ingången (som jag tror en spanjor), skyndade att betala inträdesafgiften för den främmande »señoran». I anledning deraf måste jag nämna att hvad jag hör berättas här om spanjorernas artighet mot fruntimmer öfverstiger allt hvad jag erfarit hos andra folk, och amerikanarnes chevaleri kommer ej en gång upp mot

detta. Sant är att det synes gå till en öfverdrift som väl ofta torde vara tom och meningslös. Men något vackert och nobelt ligger dock i dess bruk och former. Till dessa hörer äfven att för fruntimmer (och äfven för männer, då dessa äro främlingar) erlägga afgiften för deras uppköp i galanteribodar, restaurationer, konditorier o. s. v., eller för deras nöjen på theatrar, baler m. m. och det så att damen eller främlingen icke får någon aning om från hvem artigheten kommer. Du går t. ex. in i en granlåtsbod och köper en flaska eau de rose, eller i ett sockerbageri och köper »un libro de dulces» (Cuba »dulces» eller sötsaker äro mycket berömda), och du vill betala det. Du räcker fram din »pesos», men du får den tillbaka med en artig bugning och ett: »det kostar ingenting, señora!» Och att du protesterar, hjelper icke och är ej värdt. Någon herre har varit, eller är inne bland de besökande i boden, kanske okänd af dig, men väl känd af bodherrarne, och har gifvit desse en förstulen vink eller nick, hvilken betyder: »jag betalar för henne!», och sedan lemnar han boden eller läser sin tidning, och du får aldrig veta hvem du har att tacka för artigheten. Ett par af mina fruntimmersbekanta i Havanna ha sagt mig, att de stundom varit brydda och besvärade af en fortfarande artighet i denna väg, då den pålade dem tysta förbindelser, som de ej kunde afbörda; och jag kan nog förstå att saken måste ha sina kinkiga sidor; men bra artigt är det ändå; och mot främlingar en vacker och ädel artighet, då den dertill undandrager sig möjligheten att tackas. Men åter till negerbanketten och balen.

En bankett dukad med blommor, grannlåt och lampor upptog fonden af danssalongen. Danspersonalen kunde bestå af två à trehundra personer. De svarta damerna voro för det mesta väl klädda, enligt fransyska moder, och flera mycket granna. Några par utförde med mycken värdighet och precision några ytterst tråkiga menuetter. Hvilken enfaldig dans, då den ej utföres med skönhet af sköna eller behagliga menniskor! Förnämsta dansösen här var så ful, att hon, oaktadt sin verkligen präktiga klädsel och goda hållning påminde om en utklädd apa, och kavaljerens rörelser saknade naturlig spänstighet, liksom öfverhufvud denna hos negrerna saknas.

Men balens stora dans, en slags kransdans, i hvilken hela sällskapet deltog, under mångfaldiga konstmessiga förvecklingar och utvecklingar, grupperande sig och draperande sig på mångfaldigt vis med kedjor af artificiella rosor, — den var verkligen vacker och pittoresk, och utfördes alldeles förträffligt; och hade den haft litet mindre regelbundenhet och mera naturligt, lifligt lif, så ville jag tro mig ha sett, i den, symbolen af negersamhällets civiliserade lif. De vackra, mörka ögonen, de granna hvita tänderna, isynnerhet hos några vackra unga flickor, lyste riktigt hjertglädjande, under det att deras hufvuden böjde och reste sig ömsom under rosengirlandernas hvalfbågar och flätningar.

Flera af negrerna voro förmögna, och man visade mig en ung neger i sällskapet, som var ägare till en förmögenhet af 20,000 dollars.

Spanska lagarne för vestindiska kolonierna »los leyes de los Indias», ha några goda och rättvisa stad-

gar till negerslafvarnes förmån och befrielse, som de amerikanska slafstaterna äro långt ifrån — till deras blygd vare det sagdt! Deras lagar äro rent af motsatta slafvarnes förvärfvande af frihet och oberoende. Spaniens lagar gynna dem härutinnan. Här får slafven köpa sig fri, för ett af lagen faststäldt pris af femhundra dollars, och domare (syndici) äro förordnade till bevakande af slafvarnes rätt. Här får en moder köpa sitt barns frihet, innan dess födelse, med femton dollars, och sedan det är född, med dubbelt den summan. *Hon får dock befria sitt barn ur slafveriet.* Medel att förvärfva penningar ha negerslafvarne här, åtminstone i städerna, vida flere än i Amerikas slafstater; och som fria få de drifva handel, arrendera jord, idka jordbruk och andra yrken; och många fria negrer vinna här förmögenhet, isynnerhet genom handel.

Deremot är slafvarnes tillstånd på plantagerna här i allmänhet vida sämre än i Förenta Staterna; de bo sämre, födas sämre, arbeta hårdare, och — sakna all religionsundervisning. De betraktas alldeles som kreatur; och slafhandeln med Afrika är här ännu i full gång, ehuru hemligen. Häromdagen infördes i tysthet en laddning af sjuhundra negrer från Afrika till Havanna *). Styrelsen på ön får för hvar af dem 50 dollars i »hush money» och tiger. Hyggligt och hederligt!

---

*) Dessa arma menniskor försäljas här icke offentligen, utan under hand. De lära vara i hög grad försvagade och se eländiga ut, då de först landsättas efter öfverresan från Afrika, som är för dem tre veckors martyrdom; och de behöfva födas och skötas en tid, innan de kunna fresta köpare.

I städerna se negrerna muntra och trefliga ut. Man ser en mängd vackra, välväxta och icke sällan grant klädda mulattskor på promenader och i kyrkor. De ljusa mulatterna komma ofta så nära spanjorerna i färg och drag, att det är svårt åtskilja dem. Spanjorerna lära i allmänhet vara mycket goda mot sina husslafvar, och ej sällan svaga för deras svagheter.

D. 2 Mars.

God morgon, mitt lilla hjerta! Jag kommer från messan i Matanzas kyrka. (Ty Matanzas har blott en enda kyrka, ehuru den har en befolkning af några och trettiotusen själar). Jag hörde der dundrande musik af spanska militären i staden, hvilken (musiken neml.) mycket liknade dansmusik, såg stor parad af de, i kyrkans medlersta skepp, på knä, flockvis, på granna mattor liggande damerna, många vackra, alla i stor toilett i siden och sammet, juveler eller blommor, bara halsar och armar, alla med skira flor, svarta eller hvita, kastade öfver den balklädda gestalten, och tydligen mera sysselsatta med sitt utseende än med sina bönböcker; rundtomkring dem rader af stående välklädda herrar, tydligen mera sysselsatta att kika på damerna än med — någonting annat: gudstjenst och andakt ingen, utom hos tvenne personer — om jag får dömma efter ansigtet — den ena en äldre man och spanjor, den andra en mulattqvinna. I öfrigt stort spektakel af prester och ceremonier. Kyrkans chor var, ända upp i taket, klädt med palmqvistar, fanor och heliga bilder. Palmlöf välsignades och utdelades. Spansk militär deltog i högtiden, soldaterna uppställda i rader

i kyrkan, — de flesta syntes mig mycket unga karlar med spensliga gestalter och fina, vackra drag. Slafvar och slafvinnor hade, sedan de utbredt mattorna för sina herrskarinnor och deras döttrar, dragit sig tillbaka i kyrkans bakgrund; der knäböjde de på stengolfvet. En främling och protestant knäböjde der bland dem, och bad — för dem, liksom för sig och de sina. Men hennes bön här, för sig, är — tacksägelse. Äfven hon fick af de välsignade palmlöfven, och skall medtaga dem till sitt hem långt upp i norden till minne af denna morgonstund. Det var en skön, varm, solig morgonstund. Lifvet såg ljust och lätt ut för alla. Ack! Om det inre lifvet här motsvarade det yttre, så vore det lätt att här lefva och lofva!

De vackra drägterna göra mig äfven nöje (ehuru jag måste ogilla dem i kyrkan) och den spanska mantillan (som dock säges allt mer och mer komma ur bruk) är af oändligt pittoresk verkan. Äfven negrinnor och mulattskor bruka den, mest som långsjal kastad öfver hufvudet och af tätare tyg, för att skydda sig mot solen, då de äro ute midt på dagen. Några gånger och äfven i dag har jag sett fruntimmer, tydligen icke fattiga, klädda i klädningar af grof, grå säckväf och med långsjal af samma väf öfver hufvudet. Man säger mig att det är i följd af något löfte, som de gjort vid bön för sig eller de sina i nöd eller sjukdom.

I dag, klockan två, lemnar jag Matanzas, för att, med mitt vänliga värdfolk, fara till en socker-plantage, tillhörig Mrs Baleys föräldrar, i en trakt med namn Limonar, omkring femton mil härifrån. Der skall jag studera träd och blommor, och hvad annat

vår Herre vill. Efter några dagars vistande i Limonar begifver jag mig till Madame de Coninch, som lefver på en stor sockerplantage emellan Matanzas och staden Cardinas. Vänliga, gästfria menniskor lemna mig äfven här icke i brist af tillfällen att se land och folk. Och jag kan ej säga huru tacksamt jag känner och erkänner denna godhet!

Ariadne Inhegno. *D. 7 Mars.*

Här har jag nu lefvat nära en vecka midt i det afhöljda skötet af slafveriet, och de första dagarne af min härvaro så nedtryckt deraf att jag ej dugat till mycket. Tätt utanför mitt fönster — herrgårdshuset på plantagen är ett envåningshus — måste jag se, hela dagen, en trupp negerqvinnor arbeta under piskan, hvars klatschar (i luften likväl) öfver deras hufvuden, jemte drifvarens (en negers) upprepade otåliga rop: »Arrea! Arrea!» (skynda! gå på!) hålla dem i träget arbete. Och om natten — hela natten — hör jag deras trötta steg, då de på de stora stengolfven utanför mitt fönster breda ut till torknings de krossade sockerrören, som de bära ut ifrån sockerqvarnen. (Om dagen är deras arbete att räfsa ihop de torkade rören »la bagaza» och bära det i korgar åter till sockerqvarnen, der det tjenar att elda ugnarne vid sockerkokningen). Ty arbetet på en sockerplantage måste fortgå oupphörligt natt och dag under hela tiden som sockerskörden varar, och detta är på Cuba under hela tiden kallad »la Seca», det är ungefärligen halfva året. Sant är att

jag ofta såg qvinnorna prata och skratta under deras trägna arbete, obekymrade om piskans klatschar; och att jag under natten ofta hörde afrikanska sånger och muntra rop — men som här sakna all melodi och musik — ljuda från sockerqvarnen; äfven visste jag att arbetarne på denna plantage byta om hvar sjette timme, så att de alltid ha nära sex timmar på dygnet till hvila och förfriskning, och två nätter i veckan, på hvilka sockerqvarnen hvilar och de få — sofva ut, — men ändå, jag kunde ej smälta det. Och jag kan det ej heller nu, men jag kan *bära* det bättre, sedan jag sett slafvarnes munterhet vid deras måltider och deras goda, hyggliga och äfven glädtiga utseende i allmänhet på denna plantage.

Flera gånger har jag besökt negerslafvarnas »Bohea» — det är en slags låg fästningsmur på fyra sidor byggd kring en stor gård, med en stor port på en sida, hvilken om natten är igenläst. Inåt gården äro dörrarne till slafvarnes bostäder in i muren, — hvar familj har ett rum. På utsidan af muren ser man endast en rad små gluggar med jerngaller, en för hvart rum, så högt uppe i muren att slafvarne ej kunna se ut igenom den. Midt på den stora gården är en byggning tjenande till kök, tvättstuga o. s. v. I Bohean har jag mer än en gång bevistat slafvarnas måltider, och sett dem hämta sina calebash-skålar fulla af snöhvitt ris, som kokas åt dem i en ofantlig kittel, och som den svarta kokerskan med sin slef delar ut, som det synes mig, med oförbehållsam frikostighet; jag har sett slafvarnes hvita tänder lysa, och hört deras prat och skratt under det de, vanligen gå-

ende eller stående, förtära den hvita risgrynsgröten, som de mycket älska (merendels hjelpande sig dervid med fingrarne); de ha dessutom salt fisk och rökt kött; äfven ser jag i några af rummen knippor af bananas och tomatoes. Enligt lag är plantage-egaren förbunden att ge hvar slaf ett visst mått af torr fisk eller salt fläsk i veckan samt ett visst antal bananas. Dermed förfara slafherrarne naturligtvis efter behag; ty hvilken lag kan hålla reda på sådant? men dessa slafvars utseende vittnar tydligt om att de äro väl födda och förnöjda.

Jag frågade dem ofta i det jag pekade på deras föda: »e bueno?» och fick alltid ett förnöjdt och öppet leende och orden: »si, é bueno!» till svar.

Jag har redan i Amerika hört omtalas fransmännen som de mest förståndigt beräknande af slaf-egarne, och min värd här, Mr Chartrain, som är fransos och född på S:t Domingo, är mig ett bevis på sanningen häraf. Han drifver sina slafvar duktigt i arbete, men föder och vårdar dem väl, och det gör att de arbeta muntert och raskt.

Jag har i öfrigt lefvat trefligt här med den vänliga familjen. Min värd Mr Chartrain är en artig, liflig och språksam fransos med en god del skarpsinne och qvickhet, och jag har att tacka honom för många värderika upplysningar, deribland öfver de afrikanska negerstammarne, deras karakter, lif och samhällen på kusten, hvarifrån de flesta slafvarne hämtas hit, — merendels på så sätt att de af afrikanska höfdingar säljas efter öfverenskommelse åt de hvita menniskohandlarne — ty Mr Chartrain har varit der, och vet godt

besked. Af honom har jag äfven lärt skilja på de olika stammarne enligt deras karaktersdrag och olika sätt att tattuera sig. Så har jag lärt känna Congos som »Afrikas fransmän», ett lifligt, gladt, men lättsinnigt folk. Congo-negrerna ha ansigten med intryckta näsor, breda munnar, superba tänder, tjocka läppar, starka kindben; de ha starka och breda, men ej storväxta gestalter. Gangas-negrerna närma sig till Congos. Luccomees och Mandingos deremot äro de ädlaste af dessa kustfolk, ha resliga gestalter och vackra, ofta märkvärdigt regelmässiga och äfven ädla drag, allvarligt tycke. Af Mandingo-stammen utgå merendels negrernas prester och spåmän. Luccomees äro ett stolt och stridbart folk; de äro, i slafveriet, i början svåra att handtera, frihetsälskande och lätt retade till vildhet; men om de bemötas väl och med rättvisa (den rättvisa, som kan öfvas, då man behandlar dem som slafvar!) bli de om några år de bästa och pålitligaste arbetare på plantagerna. Callavalis eller Caraballis, äro äfven godt folk, ehuru mera lata och vårdslösa. Jag har bland dem sett några präktiga gestalter. De ha plattare näsor och bredare ansigten än Luccomees och mindre allvarsamt tycke. Alla negrerna här äro tattuerade i ansigtet, somliga kring ögonen, andra på kindbenen o. s. v. allt efter de nationer som de tillhöra. De flesta, äfven männerna, bruka halsband af röda eller blå perlor, — de röda af de korallgranna fröna af ett trädslag på ön — och de flesta, männer- liksom qvinnor, bära rutiga bomullskläden fästade kring sina hufvuden. Här är äfven en neger af Fulah-stammen, en liten man med fina drag och svart långt, glänsande

hår, hvilket lärer vara eget för denna stam. Dessa äro de förnämsta af de negerstammar och karakterer, som jag här lärt känna.

Men *en* neger måste jag tala om för dig, hvars historia är nära förbunden med familjen på denna plantage, och, som man här berättat mig. Den är ett vackert vittnesbörd om negerkarakterens egna ädelhet, när denna når sin rätta utveckling. Han hette Samedi (eller Saturday) och var på San Domingo tjenare hos min värds föräldrar, då den namnkunniga massackern der inträffade. Han räddade ur den, med egen lifsfara, sitt husbondsfolks båda gossar — min värd var en af dem, — i det han bar dem nattetid på sina axlar ur staden, genom alla farligheter, ned till hamnen, der han hade försäkrat sig om en liten farkost, på hvilken han med de två barnen begaf sig till Charleston i södra Carolina. Här satte han de två gossarne i en skola, och hyrde ut sig sjelf för dagspenning. Han, och gossarne äfven, hade förlorat allt under den ohyggliga natten på San Domingo. Han hade kunnat rädda endast deras lif. I Charleston födde och klädde han dem och sig med sitt arbete. Hvar vecka gaf han gossarne hvar sina tre dollars af sin arbetslön. Dermed fortfor han tills gossarne blifvit unge män, och han — en gammal man.

Min värd gick till sjös, och förvärfvade sig förmögenhet genom raskhet och lycka.

Sedan han köpt plantagen på Cuba, och der gift sig, tog han gamla Saturday till sig, försörjde honom nu i sin ordning, och gaf honom hvar vecka tre dollars, i handpenningar, till gengäld för dem han fått af

honom under sina gosseår. Gamla Saturday lefde här länge lycklig och sorgfri, älskad och aktad af alla. Han dog för ett par år sedan, vid mycket hög ålder. Han var en uppriktig kristen och mycket from; en god kristen på allt vis. Det var då en öfverraskning för hans husbonde att efter hans död finna på hans bröst en afrikansk amulett, ett fint tryckt och sammanviket pappersblad med bokstäfver och ord af ett afrikanskt tungomål, och som negern tycktes ha tillskrifvit en öfvernaturlig kraft. Men god kristendom bryr sig icke om litet sådan hednisk öfvertro, öfverblifven som en skymning efter den gamla natten. Vårt goda kristna bondfolk i Sverige kan ej hjelpa att ännu tro på elfvor och troll, på kloka gubbar och qvinnor, och — jag tror sjelf till en viss grad på dem. Trollen finnas nog och regera ock, men

»den rätt kan läsa sitt *Fader vår*
han räds hvarken fan eller trollen!»

Men ändå

»det är så mörkt, långt långt bort i skogen!»

Hvad säger du om denna negerslaf? Borde väl en folkras, som kan framvisa sådana menskliga hjeltar, någonsin förslafvas? Saturdays exempel är dessutom icke ensamt i sitt slag i San Domingos blodbad. Flera slafvar räddade eller sökte rädda, med fara för sitt lif, sina husbönder eller deras barn, och flera tillsatte derföre lifvet.

Mera tröstande ännu än besöken i slafvarnes Bohea ha varit för mig ett par besök i fria negrers hyddor i byn Limonar, som ligger ett par hundra steg ifrån denna plantage. Det var tidigt, en skön morgon,

som jag begaf mig på en upptäcktsvandring dit. De små husen, många af näfver, andra med väggar af flätadt ris och byggda som koner, alla med palmtak och omgifna af kokospalmer och andra tropiska träd, ja hela byn hade ett afrikanskt utseende, enligt hvad jag läst och hört om afrikanska hyddor och städer. Det var en viss pittoresk oordning i allt, skön genom de sköna träden, och förfriskande efter den anglo-amerikanska regelmässigheten. Hyddan var byggd så der på höft, med så litet besvär som möjligt, och träden hade kommit af sig sjelfva upp ur den varma jorden att skugga den. Hvar liten jordlott låg i morgonsolen lik ett litet jordiskt paradis.

De voro också jordiska paradis, dessa små gårdar med näfverhyddor och palmer; de voro, de flesta af dem, fria negrers bostäder. Det visste jag ej ännu denna morgon; men det anade mig, då jag vandrade genom byn. Från en liten inhägnad till höger lockade mig några ovanliga träd och frukter. Jag beslöt att göra ett morgonbesök. Den lilla grinden var den skralaste grind i verlden, men den villigaste att släppa folk in. Jag gick genom den in på en liten sandad gång, som vek af åt venster och förde mig till en palmtäckt näfverhydda under några kokospalmer. Litet längre ned låg en lummig lund af bananas och mangoträd, samt träd med hvita, runda frukter, hängande på mjuka grenar; nära hyddan stodo högväxta träd — tydligen en slags palmer, — som isynnerhet hade fästat min uppmärksamhet; der voro ock kaktusbuskar och blommor. Öfverhufvud gaf allt här tillkänna en ordning och omtanke, som är ovanlig att se

i anläggningar af Afrikas barn. Hyddan var väl bygd och hållen, och de mångahanda tropiska träden rundtomkring voro tydligen planterade con amore. Den lilla hyddan hade ock sin piazza under palmtaket, och på ett bord der lågo några sockerrör.

Dörren stod öppen till rummet; eld brann på golfvet, — säkert tecken att der bodde en afrikan! — morgonsolen lyste in genom dörren. Jag tittade också in. Stugan var rymlig, ordentlig och snygg. Till venster satt på sin låga bädd en gammal neger, klädd i blå skjorta och yllemössa; han satt med armbågarna stödda mot knäna, och ansigtet hvilande i händerna, vänd mot elden, och tycktes halfslumra. Han såg mig icke, och jag kunde då i ro se mig om i stugan. På elden stod en liten jerngryta med en tallrik öfver, och vid elden satt en gulspräcklig katt, och bredvid stod på ett ben en hvit kyckling. Eld, jerngryta, katt, kyckling, allt tycktes småsofva i solskenet, som låg öfver dem. Katten såg litet på mig, men blundade straxt, åter tittande mot elden. Det var en bild af verkligt tropiskt still-lif. Kring stugans bruna väggar hängde några maisax, frukter och torra matvaror, äfven några trädgårdsredskap. Om en stund steg den lilla gubben upp, allt utan att märka mig, vände sig om och begynte lägga ihop sina sängkläder; ty sängen hade verkligen litet sådant. Så vek gubben tillsammans lakan och täcke, och rullade slutligen ihop en liten matta af tjockt och prydligt flätverk, som låg i botten på sängen. Sedan han bortlagt allt detta med mycken ordning, satte han sig åter på sin lilla säng af några få bräder, och stirrade åter sömnigt på elden. Men nu

såg han upp och blef mig varse; han bligade vänligt med ögonen såsom till helsning, och sade: »café!» Jag vet ej om han bjöd mig på kaffe, eller om han begärde sådant af mig. Katten och kycklingen tycktes vädra frukost, begynte röra på sig, och som jag förmodade frukosttimman vara för handen och frukosten stå färdig öfver elden, sade jag åt gubben och katten och kycklingen: »Buena mesa! Retornero!» De fingo förstå det som de kunde, och jag gick vidare omkring på den lilla plantagen.

I bananaslunden voro ett par små riskojor, och i hvar af dem bodde ett stort — svin, hvilket nu som bäst frukosterade på stora bananasblad. Svin äro de jordbrukande negrernas, och äfven plantage-slafvarnes, förnämsta rikedom. De föda dem utan svårighet med bananaslöf och jordens frukter, och sälja dem för tolf à femton pesos (dollars) stycket. Bortom lunden med fruktträden och svinen, voro några åkerland, med rotfrukter och mais, temligen illa vårdade. Här träffade jag i arbete — men tydligen arbete »ad libitum» — en neger och en negrinna. Vi helsade på hvarandra och sökte konversera; men det blef bara skratt utaf. De storskrattade åt mina ord och min obegriplighet, och jag skrattade åt deras goda, hjerliga skratt, riktigt tropiskt, yppigt skratt. Det kan uppvärma själen att se negrerna prata och skratta.

Den lilla jordlotten, som syntes mig vara ett par tunnland stor, var omgifven med ett slags stängsel, en del gärdesgård, en del stenmur, en del lefvande häck. Sedan jag sett allt hvad jag ville se, skrattat och ska-

kat händer med negerfolket, begaf jag mig hem till sockerplantagen för att äta frukost.

Af Mr Chartrain fick jag veta att de höga palmlika träden, behängda längs efter stammarne med knippor af frukter liknande små kokosnötter, hette *Papaya*, och de hvita frukterna *Caimetos;* att den gamla negern jag besökt hette Pedro, var född af en fri moder, och hade alltid gjort sig känd som en god och redlig man. Han hade sjelf byggt sitt hus, och sjelf planterat träden på den lilla tomten, hvilken han arrenderade af kyrkan för fem pesos årligen. Limonar by, var, såsom det anat mig, till en stor del bebygd och bebodd af negerslafvar, som köpt sig fria och arrenderat jord i byn; men många, sades det, voro icke så hederliga, som gamla Pedro; många voro lata och födde sig hellre med att stjäla sockerrör, frukter o. s. v. än med att frambringa dem.

På min begäran följde mig Mrs Chartrain en eftermiddag på besök till negrerna i Limonar, för att vara tolk åt mig under mitt samtal med dem. Denna fru är lika stilla och mild i sitt väsen, som hennes man är rustande och liflig, hon är musikalisk och har en röst som är verklig musik att höra, isynnerhet då den uttalar det sköna spanska språket. Vi besökte åtskilliga negerhem. De flesta voro mindre trefliga än Pedros. Negrerna hade sina jordlotter på arrende mot en ringa afgift årligen, eller ock i hälftenbruk med någon spansk kreol. Jag frågade dem om de ville återvända till Afrika. Härpå svarade de skrattande »nej! de hade det godt här!» De flesta hade likväl blifvit röfvade från Afrika, sedan de hunnit öfver ungdoms-

åren. En qvinna hade sin venstra arm borta. Mrs Chartrain frågade henne huru det tillgått; och hon berättade på spanska med lifliga åtbörder en historia, som Mrs Chartrain icke ville tolka för mig; men af det sorgsna, bekymrade uttrycket i hennes milda ansigte såg jag att jag ej missförstod berättelsen, då jag fattade att den angick en mycket grym handling af slaf-egaren eller hans agent, mayoralen, emot den värnlösa slafvinnan. Sist gingo vi till gamla Pedro. Jag hade med mig kaffe åt honom och några spanska fraser för hans vårdare, mannen och qvinnan, som jag om morgonen hade träffat på fältet. De voro nu vid stugan, och gamle Pedro satt derinne som förr.

Mannen hade fått sin högra arm krossad vid sockerqvarnen; den var nu afhuggen ofvanför armbågen. Han hade sedan fått köpa sig fri för tvåhundra pesos; äfven qvinnan hade köpt sig fri, för — som jag vill minnas — samma summa. Jag frågade dem, om de ville återvända till Afrika. De svarade gapskrattande: »Nej! Hvad skulle de göra der? De voro lyckliga här!» De voro innerligt förnöjliga och muntra. Jag förmanade dem att vara goda mot gamla Pedro. »Gud skulle vedergälla dem det». De svarade storskrattande »ja, ja!» Aldrig har jag funnit mig kunna vara så roande.

Det hade mörknat, medan vi stodo der vid stugan under kokos- och papaya-träden, och stjernorna kommo mildt tindrande fram ur det djupa blå. Från stället der vi stodo, och som låg temligen högt, sågo vi de röda eldarne lysa från jordugnarne vid Mr Chartrains sockerqvarn, och hörde de vilda sångerna och ropen

från sockerqvarnarne rundtomkring. Der var slafarbete, rastlöst lif, piskans välde, slafveriets glödande ugn; här frihet, frid och hvila under den sköna tropiska himmelen, i skötet af dess rika fruktträdgård. Kontrasten var påfallande.

Cuba är på en gång negrernas helvete och paradis. Slafven har på plantagen ett hårdare arbete, men mera framtid, mera utsigt till frihet och lycka, än slafven i Förenta Staterna.

Slafven vid sockerqvarnens heta ugnar kan se bort till de höjder, der palmerna vinka, och tänka: »jag skall hvila mig under dem en dag!»

Och när han hunnit dit, när han der lefver som gamle Pedro, i den hydda han sjelf uppbygt, under de träd han sjelf planterat, eller såsom mannen med den krossade armen och hans hustru — hvem är lyckligare än de? Solen ger dem kläder, jorden ger dem, mot ringa möda, riklig föda; träden fälla för dem sina sköna frukter, gifva sina löf att täcka deras boning, att föda deras kreatur; hvar dag är skön och sorgfri, hvar dag har sin njutning — sol, hvila, frukter, lif i en luft, hvars blotta inandande är sällhet; negern begär intet mer. Och när han om aftonen och natten ser lysa de röda eldarne från sockerqvarnen och hör piskans klatschar och ropen derifrån, då kan han se upp till milda stjernor, blickande genom palmerna öfver hans hufvud, och prisa himmelens Herre, som äfven för slafven beredt en väg från fångenskapen till paradiset ännu på jorden. Ty han var der, — vid den heta ugnen i sockerqvarnen, under drifvarens piska. Nu är han här i frihet och frid under sina palmer. Äfven

hans betungade broder kan komma. Hvad gör det, om hans arm blifvit krossad. Hans hjerta är friskt. Han är fri och lycklig, och ingen skall taga ifrån honom hans frihet.

Negern under Spaniens välde kan ega en förhoppning, och höja en tacksägelse, som han ej kan under amerikanska Unionens fria fanor.

I dag är det söndag, och Mr Chartrain gör mig den artigheten att låta mig se negrerna på plantagen dansa en timme på förmiddagen. Eljest bruka de icke dansa under tiden af »la seca». Men de göra det gerna, blott de få tillstånd dertill, oaktadt deras trägna arbete både dag och natt. Redan hör jag den afrikanska trumman med dess egna bestämda, muntra takt; och sedan en liten negerunge blifvit döpt, skall dansen begynna.

Jag har lefvat angenämt här med den vänliga familjen, i hvilken tyckes råda mycken inbördes tillgifvenhet och en god del af den munterhet, som vi hade med hvarandra hemma, då vi ännu voro många i hemmet. Fyra söner och tre döttrar små-rusta och gnabbas lekfullt med hvaranda vid mål och mellanstunder, och den yngsta gossen är så barnsligt lekfull, att han narrar mig att leka med honom. Om morgon och afton gör jag mina ensliga vandringar i nejden, merendels åtföljd af tre stora blodhundar, som jag ej kan bli qvitt, men som äro spaka som lam, och som lägga sig ned helt stilla omkring mig, medan jag aftecknar något märkligt träd eller annat föremål; och det är kanske nyttigt att jag har dem med mig, ty det lärer finnas många förrymda negerslafvar ströfvande omkring

på ön, och hundarne äro mig till vakt mot en öfverrumpling; dessa djur äro så dresserade, att så spaka de äro mot hvita menniskor, så farliga äro de för svarta; och de svarta äro rädda för dem.

Jag har aftecknat ett par märkvärdiga träd, en skön ceiba i sin fulla hälsa och prakt — ett riktigt prakttträd är det — och en ceiba i armarne af dess förfärliga mördarinna eller älskarinna, eller bådadera i ett. På detta träd ser man parasiten med ett par jättelika händer gripa om trädets stam och liksom qväfva det i sin omfamning. Jag har, äfven här, mycket njutit af den balsamiska luften, och af det ovanliga skådespelet, som vegetationen ger. Här äro några sköna alléer (Guadarajahs kallas de på spanska) på plantagen, en af kungspalmer, en af mangoträd o. s. v. Om aftnarne, sedan det mörknat, göra vi musik (ty hela familjen är musikalisk) för öppna dörrar, medan luftens flägtar spela in i rummet.

Socker kan jag bereda från början till slut, då nemligen jag har sockerrör och sockerqvarn. Processen är så enkel, och så rolig att åse, att jag tror du skall ej ogerna se den här på papper, såsom jag sett och betraktat den i Mr Chartrains prydligt hållna sockerqvarn. Men först skola vi se sockerröret afskäras. Det svajar der på fälten som en tät och hög grön vass. Stammarne, tjocka som bastanta käppar, äro dock gula, och en del ha eldfärgade strimmor och fläckar, en del andra skiljaktiga kännemärken, såsom af kortare eller längre afstånd emellan lederna, allt efter deras art, ty här äro flera arter sockerrör, såsom Otaheiti-röret, bandröret o. s. v. Rören afhuggas nära roten med en

hvass skära eller kort krökt lia, ett eller två rör i hugget, den gröna toppen skäres af och röret kastas på sidan. Negrerna verkställa denna operation med mycken raskhet och behändighet, och som det tyckes con amore; — det säges att de älska att förstöra, och jag skulle nästan tro att det är så, — det brakar och knastrar friskt bland rören; det är ett muntert arbete, och de svarta gestalterna, med deras breda bröst och seniga armar, taga sig väl ut dervid. De afhuggna rören lastas på vagnar, förspända med oxar, och köras till sockerqvarnen. Genast vid dess öppna port lassas de af qvinnor i en bred upphöjd ränna, som går fram in i huset till en upphöjd plats, der tvenne breda qvarnstenar vända sig i motsatt riktning mot hvarandra, den ena litet högre än den andra. Längs med rännan stå qvinnor, som forsla rören uppåt till höjden der stenarne stå (jag har sett ett par unga qvinnor arbeta här, som riktigt äro grant vackra, med sina mörka lysande ögon, hvita tänder, korallröda perlband om halsen och ljusröda kläden om hufvudet); och der, på en trappställning, står en neger, som är matare, och ser till att alla rören riktigt komma emellan qvarnstenarne. Der prässas deras saft i hvar half-hvälfning af stenarne, och rören, som komma emellan dem ofvanifrån, falla utkramade under stenarne i en annan ränna, på hvilken de forslas ut genom den motsatta porten, och falla der ifrån rännan ned i ett lass förspändt med oxar, hvilket, så fort det blifvit fullt, ger rum åt ett annat lass. Det fyllda lasset körer med »la bagaza» bort åt stenhällarne till, och qvinnor aflasta det i korgar och bära

det

det ut på stenhällarne till torknings, såsom vi redan sett det. På ena sidan om huset, der sockerröret males, är huset med machineriet som sätter stenarne i rörelse. Det drifves medelst oxar, som köras såsom oxarne i tröskverken hemma hos oss. Hvart par oxar har en körsven; det är härifrån som ropen och visstumparne ljuda nattetid. En neger höjer ett rop med ord för tillfället, och de andra svara i chorus, upprepande med någon förändring de angifna orden, som merendels icke, såsom man sagt mig, ha någon djupare mening. Rop och röster äro omelodiska; men negrerna muntra sig på detta vis vid deras nattliga arbete.

Saften, som strömmar ur de prässade sockerrören, rinner emellan qvarnstenarne ned i en porslinsränna, i tvär riktning mot den stora rännan emellan de två portarne, och rinner ned i en porslinsbassin, der den undergår rening, hvarefter den åter genom en annan ränna föres i sockerboknings-huset, och här i stora, jordfasta, kopparkittlar invid muren der den kokas och skummas. Vid hvar sådan kittel står en neger, naken intill midjan, som med en ofantlig slef, lång som en karl, omrör och skummar den kokande sockersaften. När denna rinner ur rören, är den ett ljusgrönt, sött vatten; i kittlarne kokas den till en tjock sirap med gråaktigt utseende, som, då den är färdig, rinner ur kittlarne vid muren i stora, flata långpannor, der den lemnas att stelna. När sockret stelnat, hackas det i stycken och packas i stora tunnor och sändes ut i verlden. (Det finnes på Cuba intet sockerraffineri;

derföre har man der icke något riktigt hvitt socker). Hvar sådan kokande kittel upphettas genom en ugn hvars öppning är utåt muren, der den beständigt matas med »la bagaza», som torkad ger ett ypperligt bränsle.

Och detta är historien om sockerröret, innan det kommer i din kaffekopp *). Ack att dess sötma framprässas under så mycken bitterhet, och att menniskors njutning kostar så mycket menniskolidande! Ty, jag vet det väl, hvad jag ser på detta ställe är icke sockerodlingens mörkaste sida. Det finnes en vida mörkare, en — om hvilken jag ej nu skall tala. Nu skall jag gå till dansen.

Efter dansen.

Der står på gräsmarken åt husets frånsida ett stort Otaheiti-mandelträd, hvars lummiga krona breder sig vidt ut likt ett tak öfver jorden, som den beskuggar. I denna skugga voro församlade fyrtio à femtio negrer och negrinnor i snygga kläder, karlarne mest i skjortor eller bluser, qvinnorna i långa oprydda klädningar. Här såg jag representanter af de olika nationerna Congos, Mandingos, Luccomées, Caraballis m. fl. dansa på afrikanskt vis, hvar nation något olika med de andra, men alla med en väsentlig likhet i hufvuddragen af dansen. Denna är alltid emellan en man

*) Det planteras genom att läggas på längden ned i jorden; då skott uppskjuta från lederna. Blomman är en vippa ej olik den som vassen bär hos oss, och lärer bestå af en mängd så små blommor att de ej kunna urskiljas af blotta ögat. Men blott ytterst sällan ser man sockerröret blomma. Mr Chartrain hade ännu icke sett det.

och en qvinna, och framställer alltid ett förhållande af kurtis och koketteri, under hvilket älskaren uttrycker sina känslor, dels genom att dallra i alla leder i det han vänder sig kring sin sköna, så att han synes färdig att falla sönder, dels i djerfva språng och svängningar ofta omgifvande sin dam med båda armarne, dock utan att vidröra henne. Detta var dock olika hos män af olika nationer. En Caraballis-neger tog under dansen sin lilla skönhet ömt om halsen med ena armen, under det han med andra handen satte ett litet silfvermynt i hennes mun. Och den svarta drifvaren, en liten ful karl (den under hvars piska jag ser qvinnorna arbeta), begagnade ofta sin myndighet, dels genom att under dansen kyssa de täckaste af de damer han dansade med, dels genom att afbryta andra männers dans med de vackra bland negerqvinnorna eller dem som dansade bäst, och taga deras plats. Ty hvem som helst af de kringstående kunde genom att sätta en käpp eller en hatt emellan två dansande skilja dem åt, och intaga en af dessas rum. Så fick ibland en qvinna dansa med tre eller fyra män utan att lemna platsen. Men äfven qvinnor kunde utesluta hvarandra ur dansen, medelst kastande af en halsduk emellan de dansande, hvarefter de intogo de tillbakaträdandes plats; och merendels tycktes dessa ombyten gå för sig med mycket godt lynne. Den tillbakaträdande smålog, och syntes nöjd att hvila en stund, för att sedan återkomma; den qvarstannande log ändå hjertligare vid att se sig föremål för fleras val. Qvinnans dans uttrycker alltid en slags blyghet blandad med behagsjuka, under det hon med nedslagna ögon vänder sig omkring på

en fläck, i gratie och fasoner mycket liknande en kalkonhöna, och i det hon med en halsduk eller färgad näsduk i handen, stundom med en i hvardera handen, dels slår ifrån sig den påträngande älskaren, dels halft lockar honom till sig — en manöver, som för sin symbolik godt kunde passa bland alla folk och alla klasser folk, ehuru — himlen vare lofvad — icke för alla älskande. Omkring de dansande (ett eller två par) stå alla åskådarne i ring, beledsagande dansen med sång, hvilken består i ett lifligt, men entonigt upprepande af några ord, hvilka angifvas af den person i kretsen — han synes vara en slags improvisatör — som utkorats till ledare af sången. Hvar gång ett nytt par trädde i dansen, helsades det med gälla rop, och orden och tonen i sången ombyttes. Men tonen var alltid utan melodi, och rösterna äfvenså. Man har svårt att föreställa sig att dessa röster kunna utveckla den skönhet, den makalösa melodiska renhet, och detta folk den musikaliska förmåga, som de uppnått i Amerikas slafstater. Det vilda afrikanska äppelträdet med sina sura frukter har, omplanteradt i Amerikas jord, förädlat sin natur och sina frukter. Sångens ord sades mig vara obetydliga, och jag kunde ej af någon få reda på deras mening. Jag har hört talas om ord brukliga af franska negercreoler vid deras dans, som i deras patois uttrycker en mening, hvilken kunde väl passa äfven till dansen här; den säger:

»Mal à tête, c'est pas maladie,
Mal aux dents, c'est pas maladie;
Mais l'amour, c'est maladie!»

Dansen har inga bestämda afdelningar, ingen utveckling, intet bestämdt slut, utan synes vara fortgående variationer af ett och samma thema, improviserade enligt de dansandes godtycke och ingifvelse, men som röra sig inom en mycket inskränkt krets och icke gå utom de dallringar, bugter och krumbugter jag omtalat. Dansar någon väl, så gå män och qvinnor ur ringen och hänga på dess axlar sina halsdukar, eller sätta på dess hufvud en hatt eller något smycke; och jag såg en ung negerqvinna svänga omkring med karlhatt på hufvudet och alldeles behängd med kläden. Att sticka ett litet silfvermynt i munnen på den dansande damen tyckes äfven vara ett brukligt sätt — ej af de finaste — att sluta dansen. Musiken bestod, utom sången, af trummor. Tre trumslagare stodo invid trädets stam, spelande med händer, handlofvar, tummar och trädpinnar på skinn spända öfver urhålkade trädstammar. De gjorde så mycket larm som möjligt, men alltid med ypperlig takt och rythm.

Det var en mycket varm dag, och jag såg de dallrande och kurbetterande kavaljerernas linne vara i ett tillstånd såsom hade det nyss upptagits ur sjön. Icke dess mindre dansade de tydligen af hjertans lust, och tycktes kunna fortfara att dansa och sjunga i oändlighet. Men en stark klatsch af en lång piska hördes icke långt från dans-platsen; genast stannade dansen, och de dansande skyndade lydigt till arbetet. Sockermalningen och kokningen skulle åter begynna. Slafvarne på Cuba ha ingen helgdag under »la seca», ehuru på Mr Chartrains plantage de få upphöra med arbetet ett par timmar på söndagsförmiddagen.

Denna dans under mandelträdet — huru mycket liffullare och meningsfullare är den icke än de flesta af våra sällskapsdanser, valsen undantagen. De ha för liten naturlighet. Denna dans har kanske för mycken; men den är liffull och uppriktig; och har det goda att alla i sällskapet kunna deltaga som dansande eller sjungande eller bifallande. Ingen är utesluten, ingen behöfver kläda väggarne, ingen vara liflös eller ha ledsamt. Lefve den afrikanska dansen!

En intressant utfart har jag gjort med familjen här, till en af de märkvärdiga grottor, som i stort antal finnas i Cubas berg. Denna heter »La Loma de Lorenzo de San Domingo», och är några mil ifrån Limonar. Mrs Chartrain och jag foro dit i volante, de unga alla redo på små Cubanska hästar, de godmodigaste och nättaste af alla hästkreatur, och som bära de ridande så lätt att de ej känna någon möda; de äro små och röra sig med smått, mycket jemt traf. John Chartrain, en liflig och rätt behaglig ung man, lät ett par negrer bära halm och ris i olika delar af grottan och sedan påtända det. Det gaf ett grannt skådespel. I de höga, mörka hvalfven, svärmade millioner förskräckta läderlappar. Och hvilka underliga gestalter upplystes icke af lågorna! Det var en drömmarnas verld, der allt hvad naturen bildar och menniskohjertat drömmer och anar tycktes förekomma i dunkla kaotiska utkast. Der voro menniskogestalter liksom ännu höljda i sina lindor, väntande tåligt på ljus och lif; der voro kathedrar och throner; vingar som tycktes vilja lösgöra sig från murarne, tusen fantastiska, dels täcka, dels groteska eller ohyggliga skepnader; — — ack! i dessa

naturens kryptor synes innehållen hela den dunkla verld, som menniskohjertats krypta innesluter, men hvilkens gestalter vi ej se, utom när en dyster eld flammar upp der, under mörka stunder. Hvad jag såg här, hade jag sett långt förut i — mitt eget bröst. Och jag vet att det finnes allt der ännu, fastän Gud låtit solen intränga och palmer uppväxa i de nattliga rummen; jag vet att det bortom de ljusa ännu finnes dunkla, nattliga, mig sjelf obekanta rymder, eller åtminstone oklara kanske för hela det jordiska lifvet. Men också, lifvets kryptor upplysas blott ögonblickligt och dunkelt på jorden!

Den bestämdaste och vackraste formation i dessa grotthvalf var pelaren. Droppan sipprar från hvalfvets höjd, faller på jorden och stelnar. Af stelnade droppar växer en konformig upphöjning; af stelnade droppar bildar sig en sådan äfven upptill, och under dropparnes fall växa dessa mot hvarandra. Efter århundraden mötas de och bilda en kolonn som synes uppbära hvalfvet och ej sällan liknar en förstenad palm. Flera sådana palmpelare stodo i grottornas hvalf, flera voro ännu under bildning. Droppans makt är stor!

Måndags morgon.

Jag har vandrat omkring i beteshagarne, »el portrero», betraktat parasiter och aftecknat träd. En skogsdunge på Cuba är en sammangaddning af snår och taggfulla växter, omöjlig att genomtränga. Man ser i beteshagarne några sköna, resliga träd, men också flera missformade genom parasiter eller andra orsaker; det sköna och det stygga stå der nära hvarandra. Ibland

ser man parasiter växa på parasiter. Så såg jag i dag en skön konvolvulus, med stora hvita blommor, i toppen af ett utdödt träd, behängdt med flera tunga luftväxter. Konvolvulus-växterna äro här i stor mängd, och utgöra med deras sköna blommor de lefvande häckarnes förnämsta prydnad, som genom dem bli täta och lysande. Af passionsblommor finnas många arter vilda, dels mycket stora som sätta frukter, dels helt små, små. Ett af de skönaste träden på denna plantage är Pommerosaträdet; det är som bäst i blomning, och blommorna ha en outsägligt ljuflig doft. Jag lemnar snart St. Amelia, men skall återkomma i följd af familjens och min egen önskan. Jag önskar lemna mitt vänliga värdfolk ett minne af mig i ett porträtt af den yngsta gossen, min lilla lekkamrat.

S:t Amelia Inhegno. *D. 15 Mars.*

En stor sockerplantage! och jag sitter i röken från sockerqvarnen, som genom de öppnade fönstren tränger in i mitt rum, ett stort trefligt rum med *riktiga* glasfönster, hvarifrån jag har en vacker fri utsigt öfver kullarne af Camerioca bergskedja och palmlundarne och plantagerna vid deras fötter. Jag har allting godt här, endast för mycket af sockerfabriken, som ligger midt emot mitt ena fönster, och som här är i vida större skala än på Ariadne-plantagen. (Är det icke besynnerligt att ordet *Inhegno,* som här vill säga en kringstängd och odlad plats, och allmänt brukas till betecknande af plantager, är så lika i ljud och betydelse med vårt svenska ord *inhägnad!*)

Min värdinna Mrs de Conick är en behaglig och belefvad amerikanska, enka med fyra barn, af hvilka tre äro i Förenta Staterna och blott ett (en täck sextonårig flicka) hos henne här. Hon lefver här hos sin far, en gammal militär, munter till lynne, men klen på sina ben, och för det mesta fängslad vid sin ländstol. En ung Mr W., amerikansk creol på Cuba, hvars plantage ligger nära denna, är dagligt sällskap i huset och en angenäm sällskapsman. Han, liksom min värdinna, har gåfvan af en lekfull och lätt konversation, bortom hvilken ligger en allvarsam och flärdfri grund. Till det dagliga sällskapet vid middagsbordet och om aftnarne hörer en ung man, som, under den gamla herrn är föreståndare på plantagen. Denne unge man är för mig af stort värde genom den öppenhet och frimodighet, med hvilken han meddelar mig de upplysningar jag önskar få.

Denna plantage är vida större än den jag besökte i Limonar, och en stor del af slafvarne — ett par hundra till antalet — äro nyss komma från Afrika, och ha ett vida vildare utseende än dem jag såg på Ariadne. De drifvas här äfven mycket hårdare i arbetet, ty här ha de på tjugufyra timmar endast fyra och en half att hvila på, d. ä. till att äta och sofva, och det under sex à sju månader om året! Den öfriga delen af året, »den döda årstiden» som den kallas, få slafvarne sofva under hela natten. Dock, det är sant, äfven nu ha de — på denna plantage — en natt i veckan att sofva ut, och hvarannan söndag lära de ha några timmar på förmiddagen att hvila. Besynnerligt att folk kan stå ut med att lefva på detta vis. Och likväl ser

jag här kraftiga negrer, som varit på plantagen i tjugu och trettio års tid! När negrerna hunnit vänja sig vid arbetet och lifvet på plantagen, tyckas de finna sig dervid. Men de första åren, när de fria och vilda komma hit från Afrika, faller det dem svårt, och många söka då undgå slafveriet genom sjelfmord. Detta händer ofta bland Luccomées, som synes vara en af Afrikas ädlaste stammar; och för icke längesedan fann man elfva Luccomeer hängda i grenarne af guasima-trädet — ett träd med långa, horisontelt utsträckta grenar. De hade alla bundit sin frukost i en gördel omkring lifvet; ty afrikanarne tro att den afrikan, som dör här, uppstår genast till nytt lif i sitt fädernesland. Mången slafvinna lägger derföre på sjelfmördarens lik den halsduk eller det kläde hon har kärast; ty hon tror att det så skall komma till hennes anhöriga i moderlandet och bära en helsning från henne. Man har sett slafvars lik betäckta med hundrade sådana kläden!...

Man säger mig här att endast stränghet duger vid slafvarnes behandling; att de alltid måste känna piskan öfver sig; att de äro ett otacksamt folk; att vid upproret år 1846 blefvo de mildaste husbönderna först massakrerade med sina familjer, de stränga åter burna af sina slafvar i skogarne för att döljas undan de uppproriske; man säger mig att man, för att älskas af slafvarne, måste vara fruktad. Jag tror det icke. Sådant ligger icke i menniskonaturen. Men det är skillnad på fruktan och fruktan. Det finnes en, som icke utesluter kärleken; en, som föder hat och uppror.

Slafvarne här ha i allmänhet ett mörkt och dystert utseende, och gå i sitt arbete på sockerrörsfälten söm-

niga och trötta. När de köra oxarne för lassen, ser jag dem ofta gå sugande på sockerrör, som de mycket älska och som de här synas få njuta fritt. Det är då åtminstone en vederqvickelse. De födas här icke med ris, utan förnämligast med en slags rot med namnet malanga, som de sägas älska, men som icke synes mig smaklig. Den är gul och snarlik potatis, men har en fadd, något bäsk smak. Hvar slaf får till middag en portion sådana rötter kokta, och äter dem med sin salta mat. Till frukost få de kokt mais, som de stöta sönder och blanda med vilda tomatoes, platan-frukter eller grönsaker. Ty de ha på en trakt af plantagen några små åkerland, der de få så och skörda. Hvar familj har äfven här ett svin, som den årligen får slagta eller försälja.

Söndagen d. 17 Mars.

Det är helgdag och förmiddag; men sockerqvarnen går, och piskans klatschar ljuda kommenderande arbetet. Slafvarne gå i arbetet hela dagen såsom på en hvardag. *Nästa* söndag, säges det, är den, på hvilken slafvarne skola få hvila några timmar, och — dansa om de vilja det. Men — de se så trötta ut!

Det finnes på Cuba plantager, der slafvarne drifvas tjuguett timmar om dygnet; plantager, der man endast har männer, hvilka drifvas som oxar, men mycket hårdare än oxar. Planteraren räknar ut att han vinner vid att drifva sina slafvar i arbetet så att de dö ut inom sju år, under hvilken tid han sätter upp plantagen med friska slafvar, som införas från Afrika och dem han får köpa för två à trehundra dollars

stycket. Den fortgående slafhandeln på Cuba gör att slafvarne säljas till godt pris. Jag har hört talas om »gangs» (band) af 600 manliga slafvar, som behandlas och om natten läsas in som fästningsfångar — detta på plantager på södra sidan af ön.

Det är under förhållanden sådana som dessa, som man kan förälska sig i socialismens ideala samhällen, och menniskor sådana som Alcott synas som jordens helgon och öfversteprester. Huru sköna synas ej brödraförsamlingarne på jorden, äfven i deras kärleksfulla öfverdrifter, bredvid dessa samhällen der menniskokraft så förfärligt missbrukas och menniskorätt förtrampas! Här känner jag varmare än någonsin för de samhällsläror, som arbeta att göra sig väg i Nord-Amerikas fria stater, och när jag återvänder dit, skall jag söka bli mera bekant med dem och deras ledare, göra mer rättvisa åt båda.

Men äfven här har jag hämtat tröst för slafvarnes tillstånd — åtminstone på denna plantage — genom att besöka deras bohea — här en mycket stor, fyrkantig, låg fästningsmur, der slafvarne bo såsom på Ariadneplantagen, och inneslutas under lås och bom om natten. Jag har der ofta besökt dem under måltids-stunderna och alltid känt mig vederqvickt af att se deras friska lif och munterhet; — dock har jag äfven der sett ansigten med en dysterhet, som all tropikernas solsken ej tyckes kunna upplysa; så hopplöst, mörkt, stumt — förfärligt!.... Jag har sett detta uttryck i qvinnors ansigten......

Bland männerna måste jag ofta beundra herkuliska gestalter, energiska ansigten, der en vild kraft synes

förenad med manlig godmodighet; denna sednare uttrycker sig isynnerhet i deras behandling af barnen, och när de se på dem.

Dessa små äro icke vänliga och muntra, som på plantagerna i Amerika. De räcka ej ut sina små händer till vänlig helsning. De se på de hvita med misstänksamma blickar; de äro skygga. Men de helt små, »bambinos», som alldeles nakna, feta och frodiga, glänsande som svart eller svartbrunt silke, dansa på sina mödrars knän, vanligen med ett blått eller rödt perlband kastadt kring länderna och ett dito kring halsen, de äro allrakäraste täcka att se; och mödrarne med deras perlband om halsen, deras brokiga halsdukar turbanlikt fästade kring hufvudet, se också helt bra ut, när de med förtjusta blickar och perlhvita tänder skrattande dansa med sina frodiga ungar. En sådan ung moder med sitt lilla barn under ett bananas- eller tamarind-träd är en bild värd en god målares pensel.

I de mörka, små rummen — mycket lika dem på Ariadne-plantagen — såg jag mer än en slaf sysselsatt, under sin korta hvilostund, med att fläta små korgar och hattar af palmlöf, och en hade af granna lappar och tuppfjädrar hopsatt en prålig hufvudbonad.

Slafvarne lefva för öfrigt i bohean snarlikt boskapen. Männer och qvinnor förena och skilja sig efter godtycke och nyck. När ett par lefvat tillsammans en tid och de ledsna vid hvarandra, ger en af dem den andra parten någon anledning till missnöje; och då skiljas de. Uppstår någon bullersam oenighet, är mayoralen och piskan till hands för att stifta fred.

»Finnas här inga par, som lefva ständigt förenade såsom i äktenskap, ingen man och ingen qvinna som älska hvarandra nog för att bli hvarandra trogna som makar?» frågade jag en dag min unga uppriktiga ledsagare.

»Jo», svarade han, »här finnas verkligen några sådana par, som alltid förblifvit tillsammans så länge de varit på denna plantage».

»För mig till ett af dessa par!» bad jag.

Det var just middagstimme. Min ledsagare förde mig till ett af rummen i muren. Dörren stod öppen såsom vanligt, för att insläppa luft och ljus. Mannen var ute, och i rummet satt blott en qvinna, vid pass femtio år gammal, sysselsatt med något arbete. Hon hade ett rundt, frodigt ansigte utan skönhet, men med ett mycket godt och fridsamt uttryck.

Jag frågade henne genom min tolk om hon höll af sin man?

Hon svarade tryggt och vänligt: »ja; han är en god man».

Jag frågade om hon hållit af honom redan i Afrika?

»Ja, i Afrika».

Jag frågade huru länge hon varit förenad med sin man, huru många år?

Denna fråga syntes bry henne, hon smålog och svarade slutligen att hon »haft honom *alltid*».

Alltid! Hon visste icke hur stort och djupt det ordet var i hennes mun. Mig gick det till hjertat. Veckor, månader, årstider, år, ungdom, styrka, många skiften hade gått oräknade, oanmärkta, verldsdel hade

blifvit förbytt med verldsdel, frihet mot slafveri, palmhyddan med bohean, frihetslifvet mot arbetslifvet — allt hade vexlat; men ett hade stått fast, ett hade blifvit sig lika — hennes kärlek, hennes tro. Hon hade *alltid* haft honom, mannen som hon älskade, han *alltid* henne. Allt vandelbart och förgängligt visste hon icke af, kunde ej räkna, — hon visste blott af tiden hvad i den var evigt. Hon »hade haft sin make *alltid*», hon hon skulle ha honom alltid. Det stod tydligt skrifvet i hennes lugna uppsyn och röst. Det kunde ej vara annorlunda.

»Kärleken behöfver ryggstöd af pligten!» sade en gång Geijer, då han talade om äktenskapet. Det är så. Men det är skönt att se det naturliga äktenskapet emellan två beslägtade själar stå rent och starkt blott genom kärlekens lag midt i boheans vilda regellöshet. Och detta emellan två svarta menniskor, två ödemarkens vilda barn! .....

Skalder och filosofer ha talat om själar predestinerade till makar. Här fann jag tvenne sådana. De hade tillhört hvarandra *alltid*. I Guds väsendes djup hade de tillhört hvarandra och skulle tillhöra hvarandra i all tid, det är i — evighet.

Mannen kom in, medan jag ännu var i rummet. Han syntes vara vid samma ålder som qvinnan, och hade samma uttryck af godsinthet som hon, och i hans leende låg ett bundet solljus, en glad ljusstråle, som gerna skulle vilja slippa ut och lysa af hjertans grund. Ofta märker man denna bundna ljusstråle i anletet af dessa fängelsets barn. De hafva den med sig som hem-

gift från deras solvarma moderland och deras första frihetslif.

Från detta äkta par gick jag i fångcellen, dit slafvarne insättas sedan de lidit bestraffning — qvinnor lika väl som männer — medan sinnet ännu jäser hos dem efter den lidna smärtan. De sättas här i jern fastgjorda vid en träddisk, och sitta så fängslade till händer och fötter — qvinnor så väl som männer — till dess de äro lugna åter och deras sår läkta, så att de kunna återgå till arbete. De sägas bli feta, medan de sitta här! Rummet var nu tomt, och bebodt endast af skaror af loppor.

Hvad jag undrar på att sjelfmord icke oftare ske bland detta folk. Hur stark och seg måste ej lifsinstinkten vara! .....

Sockerqvarnen här erbjuder ett på sitt vis intressant och pittoreskt skådespel. De athletiska gestalterna af de halfnakna afrikanarne, som stå vid ugnarne eller vid de kokande sockerkittlarne i de stora, dunkla salarne, eller som vandra der förrättande åtskilliga sysslor, ge en sällsam anblick. Och jag kan ej utan beundran och nöje se det vilda, men lugna majestätet i deras hållning och rörelser, äfvensom den dystra energien af deras ansigten. Bildhuggare borde se och afbilda dessa afrikanska byster och skuldror. De synas gjorda att uppbära Atlas. Och ehuru slafveriets atlas hvilar öfver dem, äro de starka ännu, — förfärligt starka, om hämdens timme kommer. Nu äro de tysta och dystra. Spanska mayoraler, i hvita skjortor, och med piskor eller korta, fyrkantiga käppar i händerna, stå eller sitta här och der på höga ställen i salarne, för att öf-

vervaka arbetet, och dricka om morgonen, derunder, sitt kaffe med hvitt bröd. De synas mig till gestalt och utseende mindre och obetydligare än många af de svarta slafvarne. I Amerikas slafstater får man ingen föreställning om den afrikanska negergestaltens egendomliga skönhet — isynnerhet inom vissa folkstammar. De infödda slafvarne der äro ett svagare och mildare slägte. Den vilda korpen har blifvit tam.

Flera af slafvarne, som komma till Cuba, äro äfven furstar och höfdingar inom sina stammar, och de af deras stam, som följa dem i slafveriet på plantagerna, visa dem alltid djup vördnad och lydnad. En helt ung prins af Luccomeernas stam, som jemte tio andra Luccomeer hade blifvit förd till en plantage, blef dömd att bestraffas, de andra — såsom brukligt är — att åse bestraffningen. När den unge prinsen lades ned på marken för att piskas, lade sig alla hans följeslagare ned på marken också, begärande att dela hans straff. Detta rörande bevis af loyalitet framkallade af de grofva bödlarne blott det råa löftet: »att de icke skulle sakna deras fulla andel af piskan, när tillfället det medgaf». Detta var icke på denna plantage.

Machineriet gör vid denna sockerqvarn mera arbete än det på Ariadne. I stället för en stående ränna, i hvilken sockerrören af menniskohänder forslas till och från qvarnstenarne, är här en rörlig väfränna, som rullas af en mängd hjul i en lång rad, det ena efter det andra, under väfven, från den ena porten till den andra af sockerqvarnen, och den förer med sig rören, som blott vid ingångsporten af menniskohänder lastas dit. Och nu kan du ha nog af sockerqvarnen. Men innan

jag lemnar Bohean, skall jag nämna ett par ord om styrelsen af dess befolkning. Den hvilar, näst husbonden, på en öfveruppsyningsman som kallas »mayoral», och under honom på en »contra-mayoral» som stundom är en neger. På större plantager, liksom på denna, har man flera hvita under-mayoraler. På mayoralernas duglighet, klokhet och mensklighet beror, i mycket, slafvarnas tillstånd och sinnesstämning på plantagerna. Men icke sällan på Cuba ha mayoralers grymma död burit vittne om deras despotiska framfart och om det raseri, till hvilket våldsamt förtryck kan bringa det af naturen tåliga och lätt kufvade negerfolket.

Ehuru hårdt slafveriet är för boheans folk, och ehuru planterarne helt naivt ignorera de flesta af Spaniens befriande lagar för slafvarne, och lagens rätt äfven här förqväfves under godtyckets, kunna frihetslifvets flägtar icke alldeles utestängas från bohean. Slafven vet att han kan köpa sig fri, och han vet medel att förvärfva penningar. Lotteriet är på Cuba ett af de hufvudsakligaste medlen dertill för negerslafvarne, och många förstå att begagna det med klokhet. Så t. ex. förena sig medlemmarne af en viss nation om att köpa en hel mängd numror kommande tätt efter hvarandra. Af ett eller två tiotal numror i rad komma vanligen en eller två numror ut vid hvar dragning; vinsten tillfaller då nationen och fördelas på medlemmarne deraf. Så berättas Luccomeernas nation i Havanna nyligen ha på lotteriet gjort en vinst af elfvatusen pesos, och lärer använda en del deraf till friköpande af flera slafvar af deras nation. Om jag ej miss-

tager mig, så har äfven en Luccomee-neger från denna plantage, med ägarens samtycke, nyss blifvit friköpt för två à trehundra dollars. Ja — några bli fria, men många, många bli det aldrig!

Hvad mitt eget lif här angår, så är det så fritt och så behagligt, som jag någonsin kan önska det. Mrs de Conick är en mycket behaglig och »aimable» umgängesperson, låter mig ha all frihet som jag önskar, och är för mig oändligen älskvärd. Om morgonen går jag ut ensam, besöker slafvarnas Bohea, eller ströfvar omkring på plantagen; jag njuter af luften, aftecknar träd och blommor. Den kandelaberlika växten, som jag förut omtalat, har jag här gjort närmare bekantskap med. Den är en — blomstängel på en buske af aloe-familjen som kallas Peta, skjuter upp ur sin rotplanta (en buske med stela, taggiga blad) hvart tredje år, och bär på sina armar klasor af gulgrå blommor som sätta frukt. Den skjuter i höjden fem à sex alnar, blommar och sätter frukt på två månaders tid, hvarefter den förtorkar. Den ser sällsam och rätt prydlig ut. Jag har aftecknat den. Här äro äfven ett par märkvärdiga ceiba-träd, det ena för dess skönhet, det andra för dess ohygglighet — dess tragiska kamp med parasiten. Här äro längs med sockerrörsfälten höga, vilda häckar med sura oranger och flera tropiska trädslag.

Under förmiddagens hetaste tid är jag stilla på mitt ljusa, trefliga rum, skrifver eller målar. Straxt före middagen går jag ibland ut, ser mig om i bohean, eller ställer mig under ett mangoträd vid en korsväg, för att der i skuggan uppfånga några flägtar af vinden.

På eftermiddagen far jag merendels ut med Mrs de Conick i hennes volante; hennes unga dotter och Mr W. följa oss till häst. Att i den öppna volanten gunga fram öfver jorden i den himmelskt ljufva luften, är den mest hvilande, ljufliga njutning man kan tänka sig.

Om aftnarne är familjen tillsammans; och jag spelar amerikanska marscher, »qvicksteps» och andra muntra stycken samt »Yankee doodle» för gamla herrn, som dervid kommer ihåg sina ungdomsbragder och känner de förlamade benen få nytt lif. Ändå sednare går jag på piazzan, ser stjernorna tindra i den svarta natten, och dricker luftens flägtar, icke så liffulla här, som i Matanzas, men alltid fulla af ljuflighet.

Bland mina nöjen är äfven det att vakta kolibris i den lilla trädgården. Om morgonen och straxt på eftermiddagen kan man vara viss på att få se dem omsväfva blommorna, och företrädesvis de röda. Här är ett par buskar i trädgården med mycket grant röda blommor — man kallar busken »la coquette» — öfver hvilken alltid hålla sig små kolibris, sjelfva med bröst, grant röda som små eldslågor. De äro de grannaste små varelser man kan tänka sig, och feta som domherrar. De liksom sitta i luften sväfvande på vingarne en god stund öfver den röda blomman, i hvilken de sedan doppa sina näbbar; huru gratiöst — låter ej beskrifva sig. La Coquette och hennes vingade kurtisör äro ett förtjusande spektakel. Jag har här sett tre slags kolibris. Den med morgonrodnadens färger som jag nu omtalat, en liten smaragdgrön kolibri af finare skapnad, och en grön med tofs och gula strimmor på hufvudet. Ibland sätta de sig ned på en qvist,

och vid det de flyga upp, låta de höra ett lätt, fint qvitter. De äro ondsinta mot hvarandra, och förfölja hvarandra som små pilar i luften, emellanåt då de som rivaler nalkas samma blomma.

Utom dessa allra som näpnaste små, ser jag här en slags svarta foglar, stora ungefär som kajor. De likna de amerikanska blackbirds och kallas majitos eller solibios (eller solivios ty man gör här jemt v till b, och b till v. Så kallas och skrifves Havanna lika ofta Habana). Jag ser dem ofta sitta på grenarne af den kandelaberlika Peta. Dessa besynnerliga foglar sägas vara en slags kommunister, lefva i samhällen, lägga sina ägg tillsammans, rufva dem tillsammans och föda upp ungarne äfvenså, utan att skilja på mina och dina. Kolibris ha synbarligen ett helt annat temperament, och äro häftiga anti-kommunister.

Nu nalkas våren i Sverige, och jag hoppas att du i god tid gör anstalter för att komma till Marstrand och dröjer der åtminstone ett par månader. Går allt såsom jag hoppas och söker ställa det, så kommer jag hem i Augusti. Ack! om jag då, som för två år sedan, finge se ditt kära, snälla ansigte på stranden, dina blå ögon — huru kärt det vore! Och huru vi sedan skulle gå hem tillsammans och omfamna vår mamma, och hvad vi rysligt mycket skulle tänka och tala tillsammans! . . . . .

Hettan börjar nu på att bli stark här, och jag känner den så mattande, att jag tror att jag reser från Cuba redan den 8:de April i stället för den 28:de, såsom jag haft för afsigt. Jag reser härifrån till Charleston och Savannah, besöker ett par plantager på kusten

af Georgien, reser så till Virginien — »the old dominion» — som jag måste lära känna, och tänker der tillbringa Maj månad; reser så till Philadelphia och NewYork åter (till mitt kära hem Rose-cottage); derifrån till de hvita bergen i NewHampshire, besöker Maine och Vermont; så i början af Juli till mitt första sköna hem vid Hudsons strand; så till England och så — hem!

Nu far jag på några dagar till Cardinas, en liten stad vid hafskusten, men återkommer sedan hit. Den snälla Mrs de Conick lånar mig sin volante!

TRETTIONDEFEMTE BREFVET.

Cardinas. *D. 19 Mars 1851.*

Det var i Cardinas som den första hufvudlösa röfvarexpeditionen mot Cuba, förlidet år, landsteg under Lopez anförande, och der den tillbakadrefs genom spanska militärens tapperhet. Man visar här hålen i murarne efter kulorna. Och här lefver man nu i daglig väntan och fruktan för ett nytt anfall under samma anförare, hvarom rykten äro jemt i omlopp, och man håller vakt och är på sin vakt i staden. Cardinas är en liten stad af samma byggnadssätt som Havanna, och som drifver stark handel med socker och sirap. Den ligger vid hafvet, men så lågt att den föga ser af hafvet; dess hamn är mycket grund och tillåter ej större fartyg att komma upp. Jag bor i ett litet hotell, hållet af en Mrs W., enka efter en portugisisk man och som har fem döttrar; det är nära på fyra för mycket! I Förenta Staterna vore jag ej rädd att ha tio döttrar; jag visste att de alla skulle, äfven om de vore fattiga, kunna vinna sin fullkomliga menskliga utveckling, vinna anseende och utkomst genom egen förtjenst. Men på Cuba — hvad skall man göra med fem döttrar? Giftermål är enda utväg till anseende och bergning för dem; men det är icke lätt att gifta sig på

Cuba, ty der är icke lätt att försörja sig på ärligt vis. Två af dessa unga fiickor äro mycket vackra. Den äldsta, fullkomligt blond, har den skönaste profil. Hon är förlofvad med en ung militär. Men på kärlek och förlofning följer här ofta icke äktenskap.

Af personer, som här intresserat mig, är en ung lagkarl, spanjor, mer än vanligt behaglig och frimodig i sitt umgängessätt. Af honom har jag fått reda på mycket af lagstiftningen och förhållandet på ön med afseende på slafvarne, som jag skall tala mera om en annan gång. Cardinas synes mig för öfrigt en liten ointressant stad. Men vänliga menniskor här ha låtit mig i stadens grannskap se saker, för mig af mycket intresse. En af dem var en kaffeplantage i full blomning. Kaffeplantan blommar nemligen på plantagen en gång i månaden, och då öfver hela plantagen på en dag; blommorna, som slå fullt ut på morgonen, vissna om aftonen. Första blomningen är i Februari, den sista (under året) i November. Blommorna, som sitta på qvistarne i täta hvita kransar och klasor, afsätta små fruktknoppar, som, först gröna, efterhand rodna, och slutligen bli mörkbruna och då först afplockas. De innehålla kaffebönan. Skörden är derföre jemt fortgående under tre à fyra månader om året.

Kaffeplantagen, som jag besökte, stod i fullaste blomning. Det såg ut som ett snöfall på gröna buskar. Kaffebusken har vackra, saftgröna, glatta, lagerlika löf; blommorna likna den hvita enkla hyacintens, och ha en fin, söt, behaglig lukt. Denna kaffeplantage var äfven i öfrigt utmärkt vacker, hade sköna alléer afvexlande

med

med orangeträd och sagopalmer, land med ananas, alléer och lunder med bananas. Träden stodo fulla af blommor och frukter. De personer, som bodde här, hade aldrig gifvit akt på bananasträdets egna blomning. Man lefver här midt ibland naturens rikaste skatter utan att akta derpå. Bland de vackra föremålen på plantagen måste man nämna dess ägarinna och isynnerhet hennes sköna unga dotter. De begåfvade mig med frukter och blommor, och jag har afteknat en blommande qvist af kaffebusken för mamma.

Det andra skådespelet af intresse för mig var ett litet zoologiskt museum, som en tysk samlat i grannskapet af Cardinas, af Cubas foglar och några andra djur. Bland dessa sednare voro en krokodil och en alligator tillsammans i en stenbassin. De voro så lika, att de för mina ovetenskapliga ögon syntes alldeles så. Men man gjorde mig uppmärksam på vissa skiljemärken. Deras ägare hade gjort fåfänga försök att tämja dem. De syntes vara de själ-lösaste, liksom de äro till utseendet de styggaste af alla djur. Alligatorer och krokodiler finnas icke i Cubas floder. Dessa här voro införda som kuriositeter från Amerika och Afrika.

D. 21 Mars.

På gården, inåt hvilken mitt rum ligger, står en stor hönsbur, innehållande åtskilliga slags fjäderfän till hushållets behof. Kocken, för tillfället, här i huset, en stor, vacker spansk soldat, kom i dag på morgonen för att afhämta ett par af det befjädrade sällskapet till middagsmåltiden för gästerna i huset. Det var en

stor svart kalkontupp, som först uttogs ur buren. Jag måste beundra sättet, på hvilket mannen gick till väga härvid, så sakta var det, så menskligt och klokt. Kalkon-tuppen smektes en stund med handen, innan han togs i benen, och äfven detta skedde med så stilla lämpor, att tuppen, då han helt beqvämt bars öfver gården, endast såg litet förvånad ut och lät höra ett litet halsljud, såsom ville han säga: »hvad skall det nu bli utaf?»

Hos oss har jag sett, när en höna skulle slagtas, hela hönsgården sättas i uppror, och hönan sjelf andlös af förskräckelse, innan hon uppgaf anden.

Spanjorerne äro eljest på intet vis utmärkta för menskligthet mot djuren; och landtfolket kommer ofta till torgs med kalkoner och höns, hängande med fötterna hopbundna öfver hästens sadel, så att hufvudena hänga nedåt. Detta barbariska bruk har blifvit förbjudet af en guvernör Tacon på Cuba (som beskrifves såsom en hård man, men som der afskaffat många missbruk), men det fortsättes lika väl; och jag har ofta mött Monteros ridande emellan knippor af så hängande, stundom halfdöda fjäderfän.

Icke långt ifrån Cardinas är ett distrikt, som kallas Havannavana och nästan helt och hållet är befolkadt af frigjorda negrer — man säger ett tusen à trettonhundra till antalet. De äro nästan alla åkerbrukare, i hälftenbruk med spanska creoler, hvilkas små »farms» de sköta, — *huru* ville jag oändligen gerna se, för att se huru negrer styra sig så der på egen hand. Men

man afråder mig att resa dit, då jag ej känner landets språk och regeringen är mycket misstänksam mot främlingar. Man har ännu i friskt minne slafupproret år 1846, som begynte i denna del af ön. Detta uppror, som föranledde så många grymma gerningar från spanska regeringens sida, har äfven fört till läggande af tunga band på de fria negrernas lif och förlustelser.

Förr, säges det, kunde man hvar afton och natt höra de afrikanska trummornas glada takt från negerdanserna när och fjerran. Men då de begagnade dessa dansgillen till organiserande af det uppror, som sedan utbröt, har man sedermera mycket inskränkt deras frihet.

I Havanna lära de fria negrerna ha egna församlingssalar och gillen eller så kallade »Cabildos», hvar negernation för sig, till hvilka de utvälja drottningar, hvilka åter välja konungar att biträda dem. Jag måste se dessa »Cabildos de Negroes».

S:t Amelia Inhegno. *D. 23 Mars.*

Åter här, i mitt trefliga rum, hos min behagliga Mrs de Coninck på ett par dagar. Jag kom hit i ett hvirflande moln af hett, rödt dam. All jorden på Cuba är röd som bränd lera, och dammar förskräckligt i blåsväder. (Vid regnväder åter blir den en tjock gyttja, omöjlig att gå uti. Det hörer till naturens afvigsida här). Volanten, förspänd med tre hästar i bredd, flög som en hvirfvelvind genom de röda dammolnen; och vår calashero, Patricio, tycktes rätt njuta af den vilda färden.

Det är åter söndag, den söndag på hvilken slafvarne skulle ha ett par fritimmar, och jag har vidtalat både den gamla herrn här och den unga, och bedt att slafvarna skola få dansa. Men få se hur det blir. Sockerqvarnen är stilla; men jag ser slafvarne gå i arbete, bära »la bagaza», och jag hör piskan klatscha och drifva på. Det är redan sent på förmiddagen. Jag skrifver i väntan och otålighet. Skall det bli dans eller ej? Jag fruktar att man finner på någon ursäkt för att förvandla dansen i arbete. Jag tillstår att det skulle göra mig bra ledsen. Ty man har lofvat mig dansen, och det stackars folket behöfver så väl muntra sig. Der, — afrikanska trumman! — Det är dans. Jag skyndar till dansen.

Sednare.

Dansen var denna gång icke under ett skuggrikt mandelträd, utan på Boheans solheta gård. Musikanterna med sina trummor voro upptällda i skuggan af köksbyggningens ena mur. De dansandes flock var blott liten. Dansen var af samma art som den på Ariadne, och erbjöd intet af nytt intresse, till dess en äldre congo-neger med namn Carlo Congo och en herkulisk bröstbildning, kom med i dansen. Han lät trumslagarne slå en ny danstakt, och utförde så en dans, som med dess böjningar, svängningar och tremuleringar skulle ha tagit sig väl ut i en ballet, äfven på Pariseroperan, nemligen i personen af en satyr eller faun, ty högre karakter hade dansen ej, men den var beundransvärd genom dansarens kraft, vighet, spänstighet, djerfva öfvergångar och vildt pittoreska skönhet. Det var

Congo-dansen. Carlo Congo kunde dock ej utföra den i hela dess fulländning; tröttad af fyra månaders dag- och nattarbete, saknade tydligen hans lemmar tillräcklig styrka; han måste flera gånger afbryta och hvila, och ehuru han snart begynte på nytt, måste han åter sluta upp, skakade dervid godmodigt på hufvudet, såsom ville han säga: »nej, — det vill ej gå!» Hans ansigte hade det uttryck af kraft och godmodig känslighet, som jag så ofta ser hos negrerna; han hade en liten klädesmössa på hufvudet och ett halsband af blå glasperlor om halsen, öfverdelen af kroppen och de seniga armarne bara; deras bildning och ställningar under dansen voro värda att betraktas af plastiska konstnärer. Carlo Congos dam var mera liflig i sina rörelser än de negerdanserskor som jag hittills sett, och svängde om helt raskt och behändigt. Carlo satte en liten qvist af myrten i hennes mun, och hon dansade nu med den, hållande den emellan läpparne lik en fogel i sin näbb.

Småningom blef de dansandes församling större. Äfven qvinnor bjödo upp till dans, medelst ett lätt slag af näsduken på den utkorade kavaljeren, som genast visade sig beredvillig. Somliga männer föllo under dansen äfven på knä. Så grundade i naturen synas de rörelser vara, som af ålder vunnit burskap i galanteriets och chevaleriets förfinade verld.

Slafvar och slafvinnor kommo, som dansade solo till trummornas takt, vändande sig på en fläck och bugtande derunder upp och ned med kroppen; äfven barnen kommo, nakna som Gud skapat dem, och efterbildade förträffligt de äldres dans. Men der gingo ock förbi män och qvinnor, som kastade på dansen mörka,

modlösa blickar, med bittert uttryck, nattliga ansigten, vittnande om slafveriets mörkaste nattlif, ansigten som jag aldrig skall förgäta, isynnerhet ett af dem, en äldre qvinnas! ..... Andra negrer kommo utifrån genom Boheans portar, lastade med knippor af bananas och tomatoes (hvilka här växa vilda) och andra gröna växter. Den unge styresmannen frågade dem, om de voro från »deras land»; och de svarade kort: »ja!» De gingo förbi de dansande, somliga med en likgiltig blick på dem, andra med ett halft leende. Dansen lifvades emellertid mera med hvar stund i den heta solen, och flera dansare och danserskor tillkommo. Men nu hördes en stark pisksmäll, och dansen tvärstannade. De dansande spriddes, för att åter begynna arbetet vid sockerqvarnen. Och jag lemnade Bohean, sedan jag tackat trumslagarne, och isynnerhet Carlo Congo, på det sätt som jag visste för dem var angenämast.

Jag är nu åter i mitt stilla rum. Sockerqvarnen bullrar och röker, slafvarne bära »la bagaza». Öfver Boheans murar, men långt bortom dem, ser jag de ståtliga Guadarajahs af palmer nedanför höjderna af Camerioca. Äfven dessa höjder ha djupa grottor och gömda trakter, som tjena till hem för flyktade slafvar. Vid grottornas öppningar sätta de fällor till försvar mot sina förföljare. Men man har öfvergifvit att förfölja dem der; det har visat sig tjena till intet och vara förknippadt med stora faror för de förföljande. Stundom komma flyktingarne nattetid ned från bergen till plantagerna, och få lifsmedel af plantagens negrer, som aldrig förråda dem. Negrerna sägas aldrig förråda hvarandra utom under piskans tortyr.

D. 26 Mars.

Med min vänliga värdinna har jag gjort några besök på plantager i grannskapet. Behagligast bland dessa var mig det hos ett vackert ungt par, Mr och M:me Belle Chasse, franska creoler. I deras ansigten uttalade sig en intagande mensklig godhet. De sägas vara mycket goda husbönder för sina slafvar, och det berättas att Mr Belle Chasse tänker i Florida anlägga en sockerplantage med fritt arbete af negrer. Måtte han lyckas! Ett enda sådant fullt lyckadt experiment skulle kunna i Amerika verka en stor förändring i slafveri-institutionen. Den man, som skulle utföra det, kunde räknas bland menskligbetens största välgörare.

Jag såg hos Mr och M:me Belle Chasse två allrakäraste barn, och en väl vårdad trädgård med flera sköna växter. Jag såg äfven några utmärkt sköna törnrosor, men utan tecken till lukt. Den starka solhettan säges förtaga dessa och flera blommors doft. Det vackra unga paret bjöd mig att vistas en tid hos dem. Men jag måste försaka denna bjudning, då jag lofvat fara till en annan plantage, dit jag äfven blifvit vänligen inbjuden, och till hvars ägare, Mr och Mrs Phinney, svenska konsuln Nenninger haft godheten gifva mig ett introduktionsbref. Planterarne på Cuba äro oändligen gästfria, och då fruntimrens lif på plantagen är temligen enformigt och i sednare tider mera ensligt än förr — spanska regeringens hand hvilar tung på Cubas creoler allt sedan de sednaste oroligheterna, och aftvingar dem dryga skatter, — så se de ej ogerna att en europeisk gäst afbryter det enahanda i deras hvardagslif.

Karakteren af sockerplantagen och lifvet der synes mig temligen lika öfverallt. Den förnämsta skönheten på dessa plantager är de stora alléerna, isynnerhet af palmer; — jag kan ej vandra genom dessa »Guadarajahs» utan en känsla af vördnad och ödmjuk glädje, så sköna och storartade äro de. Trädgårdarne äro vanligen helt små och ofta vanvårdade. Sockerrörsfälten inkräkta på allt annat. Fruntimmernas lif är icke gladt och föga verksamt. De synas mig lida af tillståndet på plantagen, som aldrig är fritt från fruktan, och icke tillåter dem någon utveckling af deras skönare verksamhet, ja äfven hämmar deras steg. De våga ej gå ut i nejden ensamma. De frukta för förrymda slafvar. Dessutom, med all Cuba-plantagens skönhet af träd och växter, saknar den dock det som utgör landtlifvets största behaglighet — då man betraktar det blott ur njutningens synpunkt — den saknar — gräsvällen, den mjuka, ödmjuka grönskande gräsvallen, der millioner små gräs och mossor och blommor komma tillsammans för att bereda åt menniskorna en frisk och mjuk bädd att hvila på, att hvilande drömma, tänka, njuta. Den saknar de lundar af lummiga buskar och träd, i hvilkas skuggor vi hvila så trygga. Och jag märker tydligt, att den paradisiska luften, de kungliga Gundarajahs icke ersätta för öns invånarinnor dessa landets anspråkslösare behag.

Dessutom, *vi* se omkring oss på landet ingen orätt, ingen nöd, som vi ej kunna till någon del afhjelpa. De se *mycken*, dagligen, som de ej kunna göra något att lindra. Ju ädlare en qvinna är på Cuba, desto olyckligare måste hon vara. Vore hon än förenad med

den bästa make, som gjorde allt möjligt för henne och för sina slafvar, så kan hon ej stänga ögon och öron för hvad som tilldrager sig nära omkring henne. Plantagen är aldrig många tunnland jord i areal, och till denna stöta andra plantager, som styras enligt deras herrars sinnelag; och hurudant detta stundom är, det — — veta vi redan. Kommer härtill tillståndet och styrelsen på ön, embetsmännens våld, slafhandeln, slafupproren, spanska regeringens undersökningar och bestraffningar, den ständiga fruktan; — — inga ljufliga fläktar af Cubas himmelska luft kunna ge glädje åt det lif, som lefves under sådana förhållanden!

Sistlidne vecka lärer ett slafskepp från Afrika ha ankommit till Havanna med en laddning af icke mindre än sjuhundrafemtio — barn; de äldsta icke aderton år gamla, de yngsta under tio års ålder. Detta omtalades häromafton i vår sällskapskrets. »De som detta göra», sade med bitter känsla en moder i sällskapet, »skola en dag få den lön de förtjena!» Och likväl, då menniskor skola föras från deras moderland i främmande slafveri, är det bättre att de komma som barn än som uppväxta menniskor. Det blir dem mindre bittert då. De vänja sig vid Bohean och piskan, och ha ej minnen af ett frihetslif, som föra dem till förtviflan och sjelfmord.

Emellan dessa mörka tankar och intryck kommer åter och åter denna outsägliga skönhet i luft och växter och förtjusar mig och rör min själ till lofsång och syner af tillkommande paradis.

Det är åter fullmåne, och nätterna äro outsägligt sköna. Jag kom sent hem i går afton från ett besök med min värdinna. Med obetäckta hufvuden foro vi i den öppna volanten under det ljusuppfyllda himlahvalfvet, genom palmlunderna. Luften var ljuf och god som den renaste menskliga godhet. Ack!....

På S:t Amelia plantage äro tvenne ståtliga palmalléer, väl hundra träd i raden, tror jag. Många af dem äro som bäst i blomning. De yppiga blomruskorna skjuta ut som vingar kring stammen, ett litet stycke under palmkronan, i skönaste förhållande till denna och till stammen. Här är en annan allé af Tamarinder (som nu från sina kronor af gröna spetsar fälla bönor, som de små negerbarnen begärligt uppfånga för att suga deras behagligt syrliga frukt), samt en af mangoträd och ett slags acaciaträd med röda bär, af hvilka negrerna göra sig halsband. Framför huset äro flera af de träd med lindlika löfkronor och dunkelt eldröda blommor, som jag sett på »la Plaza de Armas» i Havanna. Deras botaniska namn är »Hybiscus Tilliacea».

Cuba är en förgård till paradiset, värd att studeras af naturforskaren, konstnären och skalden. Vegetation, former och färger antyda på en öfvergång ifrån det jordiska lifvet till en friare och högre skönhets-sfer!

Caffetal La Industria. *D. 1 April 1851.*

Gudskelof att våren nu begynner i Sverige, och att du kan begynna tänka på salta bad, sommar och välbefinnande, begynna att lefva, och att allt omkring dig

begynner att lefva, solstrålar, nässlor, nässelfjärilar, de små gula blommorna, och lärkorna, de glada lärkorna att drilla och sjunga: »Nu är det vår! Nu är det vår!» Ack! Den sprittande fröjd, som våren medför hos oss, den — den känner man dock ej på det sköna Cuba!

Men — det har skönhet nog för att lyckliggöra menniskolifvet, om dess skönhet och herrliga luft finge verka oförhindrade.

Jag är nu sedan några dagar på en ny plantage (både af socker och kaffe) hos en amerikansk familj med namn Phinney, bestående af en äldre herre, hans mycket yngre fru, två unga söner och två döttar. Mr Phinney är en varm republikan, och modig nog att öppet vid alla tillfällen uttala sina republikanska sympathier midt i anletet af det spanska enväldet på ön. Han skulle göra det, säger han, »midtför gapet af en tjugufyra-punding», och jag tror honom, den gamla modiga herrn, och tycker om honom derför. Mrs Phinney är född i England; vid nära femtio år har hennes ansigte ännu hela barndomens behag och täckhet parade med uttrycket af den största moderliga godhet. Hon är lik dessa källor af sött vatten, som Gud låter uppvälla här och der i tropikernas sandöknar för att förfriska ökenvandrarne; palmer uppväxa kring dem och gräsvallen grönskar; vandrarne hvila der och dricka af källan och önska blott att kunna dröja. När jag ser en af dessa naturer af fullkomlig ursprunglig godhet, så frågar jag ovilkorligt hvarföre, då sådana kunna skapas och gifvas åt jorden, vi ej der se flera af dem. Nu synas de liksom vindens ande på denna ö, endast

uppenbara sig på jorden, för att påminna oss om ett paradis, som — icke finnes der.

Från herrgårdshusets façad är den herrligaste utsigt öfver landet och utåt det i fjerran blånande hafvet. Jag njuter den och fläktarne från hafvet, vandrande på den breda piazzan, under oförlikneligt sköna morgnar och aftnar. Nära piazzan är mitt lilla trefliga rum, från hvilket jag ser vidt omkring, men der jag mycket ofta störes af små negerungar, som klänga sig upp vid jerngallren för mina fönster och titta in ropande: »Buen Dios Señora! Good mornin Missis!» hvilket, oaktadt deras godlynta glada ansigten, lysande ögon och tänder, icke alltid är trefligt, då man gerna vill vara i fred. Men det är verkligen en glädje att se huru orädda negerbarnen äro på denna plantage; den goda moderliga frun och hennes döttrar verka detta, och barnen äro synbarligen väl vårdade, de något äldre äfven väl klädda. De springa fritt omkring, och följa oss stundom skarvis på promenaderna. Man ser de äldre barnen bära de yngre, sittande gränsle öfver venstra höften, under det de hålla dem uppe med venstra armen, kastad kring den lilla perlprydda ungens lif. Så ser jag dem röra sig och äfven springa helt ledigt; isynnerhet bära sig flickorna härvid behändigt åt, och jag måste ofta beundra deras vackra och fina kroppsbildning.

Slafvarne på denna plantage synas mig väl födda och förnöjda. Ej heller bo de i en stängd och fästningslik Bohea, utan Bohean ligger fritt, och jag har der sett boningsrum fullt upp jemförliga med de ame-

rikanska slafboningarnes. Den goda frun håller af sitt folk och vårdar sig moderligt om de svaga och sjuka.

Det är från hennes milda läppar som jag uppskrifver dessa ord:

»Det är stor synd att kalla negrerna elaka. Det finnes bland dem onda och goda, som ibland alla folk. Men de elaka äro sällsynta, och många äro mycket goda!»

»De som tro piskan nödvändig, för att drifva negrerna till hvad man med billighet kan fordra af dem, känna dem icke och göra dem ofta elaka. — Jag kan icke säga er hvad jag lidit, — ja, jag har under veckor legat sjuk af sorg öfver att se det myckna piskandet, de många grymheterna, då stundom ett vänligt, allvarligt ord hade varit tillräckligt! Negrerna äro oändligen mottagliga för välvilja, då man använder den med förstånd. De kunna bli de bästa och tillgifnaste tjenare och vänner».

En tysk öfveruppsyningsman Mr D. på plantagen »la Sonora», äfven tillhörig Mr Phinney, sade om negerslafvarne:

»De äro icke svåra att styra, om man är med dem på en gång »strikt» och vänlig. De älska ordning och bestämdhet hos sina herrar, och lyda utan svårighet, när de behandlas med jemnhet och billighet. Man får ej vara efterlåten, men man behöfver ej vara hård eller grym».

Detta tror jag vara sant; och godt vore, om många herrar ville tro det också, och sedan — handla efter denna tro. Men despotiskt lynne och hetsighet äro ofta herrarnas herrar, och slafvarne få lida härför.

Mitt märkvärdigaste äfventyr sedan jag sist skref, är att jag sett *Södra Korset* och *Cucullos,* de Cubanska eldflugorna, som nu begynna komma, men som icke äro flugor, utan skalbaggar, till skapnad och utseende lika med våra torndyflar, blott något längre och smalare. De flyga på samma sätt, men med lugnare fart, flyga också mycket högre och gifva ifrån sig under flygten ett ännu starkare brusande ljud. De gifva ljus ifrån sig på två sätt: när de krypa eller äro stilla, genom två små runda, lysande punkter straxt bakom ögonen (och jag läste helt obehindradt vid detta ljus i går afton, i det jag förde en Cucullo öfver raderna, som en liten lampa), och när de flyga, då de från en öppning vid buken ge ifrån sig ett starkt, klart ljus, icke hastigt glimmande och slocknande, som hos de amerikanska eldflugorna, utan stadigt lysande så länge de flyga. Du kan knappt föreställa dig huru vackert det är. Tänk dig att planeterna Venus och Jupiter med flera deras gelikar kommo flygande öfver taken, mellan träd och buskar, och du ser — Cucullos (läs *Cucullios*). De ha den vackraste klarblå eld man kan tänka sig. De komma vid regntidens början, och sedan vi nu haft ett par regnskurar (till stor fröjd för kaffeplanterarne), så visa sig Cucullos så fort skymningen inträder. Ännu äro de ej talrika, men lära sedan regntiden inträdt, i Maj, Juni och Juli, vara i den mängd, att stundom stora trädkronor äro alldeles betäckta af dem och glimma af millioner ljus. Man vet här icke huru och hvarifrån de framkomma. Det påstås att de under den torra årstiden gömma sig i murkna träd. Nu föda de sig af sockerrör; och jag

har ett helt sällskap (tio à tolf) i ett glas i mitt rum, der de suga på stycken af sockerrör. De tyckas finna sig der helt väl, och tänka mer på födan än på friheten. De sitta helt stilla och suga röret och deras ljus synes dufna derunder; men då man ger dem ett bad friskt vatten, bli de klara åter och djuren helt lifliga. Ibland vaknar jag om natten och hör ett brus i mitt rum och ser en eller två Cucullos flyga omkring, upplysande hvar del af rummet som de närma sig till.

I dag har jag afmålat ett par i mitt album. Jag har öfverhufvud här fått ett riktigt raseri att teckna och måla menniskor, foglar, träd, blommor, boningar, allt som frapperar mig; och så mycket frapperar mig här för dess skönhet eller ovanlighet, att jag är i en oupphörlig teckningsfeber. Mycket blir det icke utaf, ty både tid och artistisk förmåga fela, men några små minnen kommer jag väl att föra hem med mig till dig.

Om aftnarne ser jag Södra Korset långsamt uppstiga i lutande ställning vid horisonten. Om midnatten står det rakt öfver jorden. Förliden natt var jag ute för att se det. Den vackra konstellationen stod klar och skön i den stilla sköna natten. Stjernorna äro af andra ordningen och en af dem af den tredje; men proportionen emellan dem är så fullkomlig, att bilden är i hög grad frappant. Dertill stod det lysande Korset så ensligt på den södra himmelen, med sin fot nästan vidrörande jorden och armarne utsträckta öfver den. Bilden gjorde här på mig ett högtidligt, men melankoliskt intryck. Öfver Korset bilda Centaurens stjernor en gloria, och som två väktare på hvar sin sida om den, stå de stora stjernorna Cercinus och Robur.

Efter midnatt lutar sig Korset åt höger sida och sjunker så småningom åter under jordkretsen. Längre fram på året stiger det högre och dröjer längre på himlafästet. Natten var mycket mörk, men mörkret var liksom genomskinligt; luften kändes ej. Paradiset kunde ej ha en skönare natt. Skönheten af våra midsommarnätter i nordliga Sverige kunde täfla dermed, men är af annan art.

När jag vände mig ifrån södra Korset och palmerna mellan hvilka det lyste, såg jag på nordliga himmelen, öfver en skön ceiba på gården, Nordstjernan och Stora Björn; i dem helsade jag hem.

D. 3 April.

Denna sköna morgon har jag tillbringat i bananas-lundarne — hvilka alltid finnas på kaffeplantager — och aftecknat trädet med min älsklingsfrukt, med hela dess lilla, kring stammen uppväxande familj. Jag fann äfven här blommande bomullsplantor i temligen förvildadt tillstånd. Busken har rangliga, oregelmässiga stammar, flikiga, grofva blad af mörkgrön, oklar färg. Blomman är en mångbladig malva af klar, ljusgul färg och den finaste mest gratiösa skapnad. Fröhusets sätt att öppna sig och utsläppa bomullsklasarna, i hvilka fröna ligga inbäddade, är oändligen täckt. Jag måste nu äfven måla af denna historia, samt Södra Korset öfver palmerna.

Palmerna! Jag tröttnar aldrig att betrakta deras kronors svajande i vinden och grenarnes mjuka och majestätliga böjningar. De äro fulla af poesi, af symbolisk skönhet; de säga så mycket om föreningen af

det ädla i tanke och handling och det sköna i uttrycket. Hvart jag vänder mig, möta de mina blickar med nya syner af skönhet. Palmträdets krona har vanligen från fjorton till sexton grenar. Hvar eller hvarannan månad affaller en af trädets nedersta grenar — jag har ofta sett sådana, sex à sju alnar långa, ligga öfver vägarne der jag farit fram, — och för hvar månad framskjuter en ny. Denna skjuter alltid upp midt i trädet, som en rak spira beherrskande kronan; den rullar upp sig först i spetsen, och de fina löfven spela då i vinden som en grön flamma eller flagga öfver trädet.

Man brukar mycket häromkring att afhugga qvistarne på palmer i skogslundarne eller på fälten, för att använda dem till taktäckning m. fl. bruk, och lemnar stundom blott två eller tre qvar på trädet, hvilket synes dermed böra vara beröfvadt all dess skönhet. Men nej. Den röfvade palmen höjer sina tvenne öfverblefna grenar i behagfull böjning mot grenarne af andra så misshandlade träd, och du ser göthiska portiker och hvalfbågar af de skönaste proportioner uppstå på fälten under den klara himmelen, eller i skogens djup. För att beröfva palmen dess ädelhet och skönhet, måste man tillintetgöra dess lif. Kungspalmerna ha alltid raka, pelarlika stammar. Kokospalmerna deremot ha bugtande, lutande stammar, mycket smalare än kungspalmernas. Jag ser dem nästan alltid rikt behängda med frukter. Dessa sitta i klasar invid och under grenarne. Man älskar här fruktens mjölk, och anser den blodrenande. Den ser ut som en mjölkaktig vassla, och man måste vänja sig vid smaken för att älska den.

Kungspalmens frukter äro bär och ätas icke af menniskor, men brukas till svinens föda. Palmens kål — som den kallas — eller det innersta af stammen, närmast kronan, säges vara en stor läckerhet; men man kan ej taga den, utan att taga trädets lif.

Äfven här på plantagen äro sköna Guadarajahs af kungspalmer, i hvilka jag vandrar om morgnar och aftnar.

Med min goda värdinna har jag gjort utfarter i volante om eftermiddagarne och besökt några af grannarne; i går en äldre fransysk fru, som intresserade mig för hennes starkt accentuerade individualitet; det var ett nöje att höra henne berätta, och att följa hennes uttryck och åtbörder. Öfverhufvud vill det synas mig att europeerna ha vida mer accent och artikulation (jag vet ej att försvenska dessa ord) i hela sitt väsen, än amerikanarne eller de sedan längre tid i Amerika förplantade familjerna från Europa. De förra tala högre, betona starkare orden, skratta högre, gestikulera mer, synas mäktigare, göra mera väsen. De sednare röra sig och föra sin talan med obetydlig yttre accent; det är något tyst och ljudlöst i deras lif; energien är mera en inre; den är en koncentrerad makt. Amerikanarnes stora åtbörd synes egentligen i allmänna institutioner, i statslifvets utveckling, i handelns fart, i allmänna företags storhet. Individualiteten försvinner väl ej, men synes mig syfta till en högre art af manifestation.

Spanjorerna utgöra genom väsen och åthäfvor den största tänkbara kontrast mot anglo-amerikanarne; och det spanska språkets välljud och majestät förtjusar mig alltid — utom likväl när jag hör det talas eller skri-

kas af obildade qvinnor. Jag besökte en afton en farm, der vi funno en församling af tio à tolf qvinnor, tillhörande den grofarbetande klassen, ehuru icke den fattigaste. De flesta voro magra och mycket bruna, och skreko och höllo ett väsen — ehuru i all vänlighet och munterhet — som var nästan döfvande; — man kunde tro sig midt ibland en skock kalkoner. Dertill kommo stora åtbörder, energiska, men kantiga och utan gratie. Spanska språket deremot i bildade qvinnors mun är den skönaste musik. — Men åter till min aftonfart. Vi slutade den vid »la Sonora», der vi sågo negerslafvarne, som sågo ut som ett raskt och välfödt folk, marcherande i procession mottaga sin qvällsvard — hvar och en ett stort stycke stockfisk. Under hemfärden öfver en äng, der marken var något sumpig, sågo vi svärmar af lysande Cucullos. Det var den grannaste elf-dans.

Dessa sköna små djur utgöra dock nu min plåga lika väl som mitt nöje, ty ack! de äro *dumma;* och när de lägga ihop sina vingar, äro de de tölpigaste och ohjelpligaste af alla djur. Under deras flygt stöta de mot hvad som kommer dem i vägen, falla då ned på jorden, der de krypa eller ligga på ryggen lika tafatta som våra skalbaggar. De låta fånga sig med största lätthet, och fångna en gång, synas de glömma att de ha vingar. De små negerbarnen springa efter dem då de flyga, ropande »Cuccu! Cuccu!», fånga dem lätt och plåga dem sedan på många sätt. Sedan jag med några små kakor (»Galietas») köpt några af de arma, dumma djuren fria ur deras små plågares händer, svärma dussintals små negerungar om aftonen på piaz-

zan, som är i jemnbredd med den stora »parlourn», sticka in sina krusiga hufvuden och räcka fram sina händer med de lysande insekterna uti och ropa »Cuccu! Cuccu!» Några måste man friköpa ur slafveriet, men alla — ett helt magasin af »galietas» skulle ej förslå dertill. Gör man min af att vilja jaga bort ungarne, så fly de som en mängd sparfvar med högljudt jubel, ty de äro fulla af lek; men äro straxt åter alla der, ropande »Cuccu! Cuccu!» Låtsar man ej om dem, så smyga de in i rummet (nemligen då inga herrar äro der), och komma fram ända till fortepianot, der Miss Phinney spelar Cubanska dansar, eller jag svenska polskor, — och räcka skrattande och frestande fram sina »Cuccus!» Tar jag min näsduk med hotande åtbörd, så äro de åter borta som vinden, men blott för ett ögonblick.

Dessa sköna, lysande Cucullos äro verkligen de mest plågade af alla djur. Negrerna sätta dem i flaskor och buteljer och bruka dem såsom lyktor och ljus i sina rum. Så kunna de lefva i en veckas tid, till dess de slutligen dö af svält. Måtte de vara lika känslolösa, som de synas tanklösa!

De unga i huset och jag roa oss att om afton söka få de Cucullos att flyga, som vi upptagit eller befriat. De äro stundom svåra att persuadera; men då man sätter dem på spetsen af fingret och håller dem upp i luften, då får man ofta se dem utbreda sina vingar och brusande stiga i höjden, utsändande sitt sköna, makalösa ljus.

I morgon reser jag åter till Matanzas, och derifrån till Havanna, och sedan till »San Antonio de los

baños» — en badort, der naturen lärer vara storartad, och sedan till en plantage längre bort. En ung plantage-ägare här, en fransk creol vid namn Sauval, önskar göra mig bekant med sin mor, enka i andra giftet efter en spansk markis Carrera, och har omtalat henne på ett sätt, som gör att jag skulle önska lära känna henne. Hon lärer dessutom vara road af litteratur och konst, och af folk som äro roade deraf. Jag kommer således att bli längre på Cuba än jag det tänkt; men — blott en gång i mitt lif kommer jag till Cuba. Och Cuba är dock ett skönhetens hem; och jag förundrar mig öfver att det ännu synes så litet kändt. Naturforskaren, arkitekten, målaren och skalden borde komma hit och hämta nya kunskaper, nya ingifvelser. Luft och ljus, växtverlden öfver jorden och grottorna under den äro fulla af lif och skönhet! — Icke långt ifrån denna plantage finnes äfven en märkvärdig grotta, som vi, om möjligt, skola besöka i morgon bittida.

Vi ha nu till sällskap i hemmet en liflig ung flicka, en fransk creolska, Eudoxie Bacot, hvars glada prat och naturfriska, gratiösa väsen, är ett nöje att akta på. Unga flickor ha stundom äfven här, liksom i Sverige, flicktankar om ett hem, ett slags paradis för unga flickor, dit inga karlar skola få inträda. Eudoxies ena bror lärer ha tankar om ett motsvarande paradis för unge män, der alla fruntimmer skola vara uteslutna. Jag misstänker att de unga exclusiva skola en vacker dag utesluta sig sjelfva ur sina paradis genom att ingå i det äkta ståndets. Jag ville ej gå i borgen för den täcka Eudoxies kallelse som nunna.

Jag har målat den behagliga unga flickans porträtt i mitt album. En liten grön ödla satt derunder visst i två timmars tid på en vinranksgren vid fönstret och tittade in. En annan dess motpart eller make satt litet högre upp midt öfver, och syntes bevaka dess rörelser. Dessa små djur roa mig mycket, de se så kloka och fundersamma ut. När de göra sig artiga för hvarandra, öppna de en slags vinge vid ena sidan, af grannaste röda färg, och fläkta dermed som med en solfjäder.

I dag på morgonen fann jag till min förundran alla mina Cucullos borta ur glaset, som alltid står på min toilettspegel. Jag kunde ej begripa huru det gått till, då jag visste att de ej hade nog energi att lemna sockerrören och att flyga. Sednare på förmiddagen fick jag se en stor kolsvart spindel — stor som ett litet barns hand — sitta på muren i mitt rum med en Cucullo i munnen. De otäcka djuren har jag redan flera gånger sett der. De se stygga ut, men lära vara oskadliga för menniskor. Mängden af kryp är dock en otrefnad här. För att bevara ätliga saker, måste man omgifva dem med vatten. Jag har alltid här en stor sockerkaka stående på en glasburk i ett fat med vatten.

Man talar allmänt om ett nytt anfall på Cuba, ett nytt eröfringsförsök, som säges vara å bane från amerikanska sidan. Man säger expeditionen rusta sig i Yucatan och bestå af en mängd folk, som varit med i mexikanska kriget, och man väntar den omkring påsk. Flera af familjerna på plantagerna hålla sig färdiga att fly ifrån ön, då oroligheter utbryta. Creolerna äro bittert missnöjda med spanska styrelsen och ha

allt skäl dertill. De önska allmänt befrielse från Spaniens ok, men äro för svaga att sjelfva företaga en befrielse. Och de frukta negrerna, som vid första tillfälle skulle vända sig emot dem. Spanska militären på ön rustar sig skarpt till försvar mot amerikanarne.

Amerikanska regeringen har offentligen förklarat sig emot dessa röfvarexpeditioner, och uppmanar alla goda medborgare i Förenta Staterna att motsätta sig dem. Men spanjorerna misstänka ändå de amerikanska slafstaterna att ha sin hand i spelet och söka drifva det igenom, för att genom annexering af Cuba, såsom slafstat, få en motvigt mot de fria staternas förökande i norr. Utgången af denna sak får jag väl höra i Förenta Staterna.

Den 22 April säger jag farväl åt det sköna, men ormstungna Cuba!

Matanzas. *D. 6 April.*

Åter i Mr och Mrs Baleys så goda och trefliga hem, lycklig med de unga vackra makarne, drickande luftens fläktar. Ingen ort har en sådan luft som Matanzas, så lefvande och så ljuflig; ingenstädes hör man så mycket musik. Hela dagen igenom hör man Cubanska kontradansar spelas från fyra à fem fortepianos i grannskapet; om aftnarne framkomma ett par unga herrar på en piazza snedt öfver vår, sjunga spanska sånger och ackompangera sig på guitarr; en skicklig harpolekare går från dörr till dörr, knäppande på strängarne medan han bär harpan på ryggen, och spelande

vid portarne »la Arragonesa», denna dans så full af sprittande lif, att det spritter och dansar i mig då jag hör den, eller »la Cachuca», så full af behag; deremellan ljuder militär-musiken från »la Plaza de Armas», medan »le beau Monde de Matanzas» spatserar omkring i månskenet, under popplarne fruntimren alla i bart hår och blommor eller andra smycken, skira slöjor, hvita klädningar; — och der spatserar äfven jag med min unga värdinna och herrarne i huset, eller min unga vänliga landsman Franke, under de sköna aftnarne; — så att nog har man musik i Matanzas; det är om aftnarne ett riktigt charivari af sådan, men det är ej oangenämt, ty takt och lynne i musiken på alla håll har mycken likhet. Det är ett gladt, lekfullt, sorglöst lif deri. Jag låter vagga mig af detta och badas af luftens flägtar, som dansa omkring mig som lekfulla, ljufliga zefirer, under det jag ute på piazzan, tills emot midnatten, ser Södra Korset glimmande svänga sig upp, nu allt högre och högre på himmelen öfver en lund mörkgröna, lummiga sapotaträd. Ja, det är ett eget underligt stillif. Jag önskade att alla menniskor kunde få smaka det. På Amerikas prairier och ofta i Amerika ville jag räcka ut mina armar och flyga, flyga öfver hela jorden. Här vill jag blott vara stilla, sitta i palmernas kronor omsusad af deras grenar, eller såsom här hemma i en gungstol vaggad af musik och paradisiska flägtar; så kunde jag sitta i oändlighet, tycker jag, och ingenting sakna!

I går afton förde mig Mrs Baley i sin volante uppför höjden af Combre. Tvenne hästar drogo volanten

ten raskt uppför, ehuru det är en färd af väl två timmar innan man kommer på höjden. Vägen gick emellan höga kandelaberlika aloéplantor på båda sidor om vägen. Och när man hunnit högst på bergsryggen eller åsen — — att då se på höger hand det blåa, stora hafvet, med handelsskepp, krigsskepp, stora och små, hela det stora verldslifvet och det gränslösa verldshafvet; och till venster, innesluten emellan bergen, Yumoni-dalen, med sina gröna, sköna lundar af palmer, lik ett stilla fridfullt paradis, — större och skönare kontraster kunde ej tänkas!

Vackra boningar, förmögna Matanzasboers landthus lågo här omgifna af träd och blommor.

Vi sågo solen gå ned och månan gå upp i lugn herrlighet. Jag kunde blott säga: »Gode Gud, huru sköna äro dina verk!» ....

O! jag ville sätta på denna höjd af Combre en menniska trött vid lifvet och förbittrad, en som sett ned i lifvets mörkaste afgrunder; jag ville låta henne här se, andas och hämta mod och hopp igen af dessa talande symboler af den allgodes rikedom och herrlighet. Jag ville sätta henne här och säga till henne: se! allt detta är ditt — blir ditt en dag, när din öckenvandring är slutad och du vunnit segern!»

Vi foro tillbaka i det klaraste månsken, hela vägen med utsigten öppen öfver hafsviken, nu till venster om oss. Men Mrs Baley och jag hade kommit in i ett samtal öfver helt andra ämnen än naturens skön-

heter; och jag gaf åt dessa blott en half uppmärksamhet, och har nu deröfver litet samvetsqval.

D. 10 April.

Ack! huru roligt det var att få ett bref från dig och se hur det stod till hemma. Brefvet var väl något gammalt, ty det var skrifvet i Januari månad, men det smakade alldeles delikat färskt för mig stackars vestindiefarerska! Och ingenting deri gladde mig mera än att se att du redan den 1 Juni reser med Quidings till Marstrand. Förtänksamt, förståndigt folk, svåger och syster! Och du kan sedan fortsätta att bada på Årsta.

I Juli kommer jag väl icke hem, och kanske icke ens i Augusti. Jag har så mycket ännu att se och besinna i Förenta Staterna. Men när de kulna dagar komma, då, min lilla Agathe, skall jag komma och bli med dig och mamma. Och hvad af ljus och värma och godt, i stort och smått, jag kan ha inhämtat på mina vandringar — icke skall jag behålla det ensamt för mig sjelf, det kan du lita på!

Mycket har jag njutit och njuter på Cuba både till själ och kropp, och jag har just blifvit fet och föryngrats der (nb. i förhållande till hvad jag var i Förenta Staterna, der jag blifvit både mager och gammal) och jag skulle ännu mera ha förkofrat mig, om jag kunnat något mera hvila. Men mitt bildande sinne har varit så upplifvadt, eller snarare så uppretadt, att det lemnat mig ingen ro, utan håller mig i nästan en ständig feber. Oupphörligt komma nya föremål och bilduingar och mana mig till efterbildning eller kom-

position, och drifva mig att företaga mer än jag kan komma ut med, både med afseende på tid och förmåga. Det är nästan löjligt, och ibland litet ömkligt med, ty jag får ingen rast eller ro. Men jag är ändå road af arbetet mer än jag någonsin varit det, och jag tecknar porträtter bättre än förr. Men hvad bäst jag gör, lemnar jag qvar i hemmen der jag vistats. Ja, de goda, sköna hemmen! De ha varit mig goda på Cuba, liksom i Förenta Staterna, öppna, gästfria, gifvit mig hvila och vänner, och låtit mig mycket se och veta af samhällets inre lif och tillstånd, och låtit mig se menniskor, som skola förena sig i mitt hjerta med minnet af Cubas ljufliga vindar och sköna palmer. Bland dessa är Mrs Phinney; ett af de bästa hjertan på jorden, ett af de milda, moderliga väsen, som man måste innerligen älska och vörda. Det kostade på mig att lemna henne och hennes vänliga döttrar, som öfverhopade mig med godhet och gåfvor ända i sista stunden.

Med de två unga makarne här lefver jag som med unga syskon, och trifves blott alltför väl med dem, i deras vackra hem och i Matanzas ljufliga luft. Jag har åter besökt min älskade Yumori-dal, och aftecknar som bäst dess öppning, ifrån azoteon på huset, som har en skön utsigt åt denna sida. Jag har också tagit mig för att afteckna ett Cubanskt hus, och valde dertill ett litet mycket täckt vid »la Plaza de Armas», satte mig tidigt om morgnarne på en bänk under popplarne med penna och bok, och tänkte så helt oförmärkt inflytta »Casa donna Fabiana Hernandez» i mitt album. Första morgonen gick allt bra. Endast en neger tittade ut ur husets port, och såg på mig med misstänksamma

blickar. Men nästa morgon tittade flera hufvuden fram ur huset, och en hop pojkar kommo omkring mig tittande i mitt album. Tredje morgonen var huset i synbar inre oro, och stora karlar kommo omkring mig talande spanska, icke ovänligt, men med frågor som jag ej kunde besvara annorlunda än genom att visa dem min teckning och säga: »Hermosa casa en Matanzas!» De logo, men ville se mitt arbete, och jag fick ej mera vara i ro. Jag öfvergaf derföre platsen, sedan jag fått nog af huset för att kunna utföra målningen på egen hand. Ett vackert Cubanskt hus, med sina frescomålningar, vackra jerngaller, pilastrar och prydnader, är en riktig nipp af prydlighet och täckhet. Porten af huset är jemförelsevis för stor; der står alltid den prydliga volanten, som kan betraktas som familjens i huset fötter; ty dessa röra sig sällan utom hus, utan att föras af den. Porten är också alltid stängd, utom när den öppnas för volanten, och en liten dörr i porten tjenar att släppa in och ut fotgångare.

Om eftermiddagarne åker jag ut med Mrs Baley, dels för att handla i bodarne, dels ut på de sköna promenaderna »paséo de tacon» eller »la playa». Denna sednare — längs med hafsstranden, der vi dricka den friska, ljufva hafsvinden, medan vågorna slå och sorla mot stranden — skänker mig en obeskriflig njutning. Vi komma ibland först sent hem, och då är det grant att se Matanzas ljus glimma i bergens skuggor längs med vattnet, i den mörka, men klara luften.

Vår handel i bodarne går så till, att volanten stannar framför en bod, då genast en eller två unga bodherrar skynda till vagnen och underrätta sig om

hvad som befalles. Vi nämna hvad vi önska, och det bäres genast ut till oss; och vi få så mycket att välja på som vi önska, och göra våra uppköp utan att ha lemnat volanten. Men vi må köpa eller icke köpa något, är alltid de unga bodherrarnes väsen lika artigt, lika förekommande och behagligt. Ja, man tycker snarare se för sig unga pager sedan riddaretiden, än simpla bodherrar, så artig och behaglig visar sig den unga creolen mot de handlande »señoras» eller »señoritas» som han kallar dem i smekande, melodisk ton. Många af dessa unga handelsmän äro äfven af de goda familjerna på ön. Ty creolerna ha föga utsigt till annan bergning, än genom handeln eller åkerbruket. Tjenster och militära embeten gifvas åt spanjorer.

Under dessa utfarter hälsar min unga värdinna på förbifarande, eller folk i husen med ett gratiöst vinkande med handen samt utropet: »adios!» medan vi fara förbi. Så brukas det här; och hälsandet med en behagfull, vänlig rörelse af handen — som har olika grader af uttryck och innerlighet — är allmänt för både fruntimmer och herrar, och synes mig ett lika gratiöst som passande sätt att hälsa, mot hvilket herrarnes sätt att hälsa i våra länder genom att aftaga hattarne synes bra besvärligt och onödigt. Den artige spanjoren tillägger vid sin hälsning till fruntimmer ett: »jag kysser edra händer!» eller »a los pedes señora!» som väl betyder ingenting, men låter vackert, och ser, i hans uttryck, äfven behagligt ut. Spanjorerna äro helt visst de artigaste af alla männer; men det påstås att de äro lika så flygtiga.

I går eftermiddag såg jag spanska militären exersera. Soldaterna manövrerade förträffligt, men voro mycket smått folk. Deras hållning och disciplin på ön berömmes som mycket goda.

Kommer aftonen, så kommer musiken dels inom dels utom hus, och flägtandet af hafsvinden på piazzan. Mrs Baley spelar utmärkt väl de lifliga spanska och cubanska dansarnē; nu spelar hon äfven svenska polskor, som hon lärt af mig, och jag spelar hennes dansar. Ibland komma några visiter, dels europeer bosatta på ön, dels spanskor, som alltid manövrera och rassla mycket med sina solfjädrar; ty solfjädrars prakt och tyngd är en spanskas prydnad. Jag har sett dem, som kosta ifrån 25 till 100 dollars stycket. De dyrbara äro af elfenben infattade med guld, och ha många prydnader, till hvilka hörer små ovala speglar på yttre sidorna. Manövern med solfjädern är en hel liten vetenskap, i hvilken spanskan eller den spanska creolskan inlägger ett helt teckenspråk och samtalar, när hon det vill och hur hon det vill, med sitt hjertas vän.

I mottagningsrummen på Cuba stå två rader med gungstolar, dels af spanska, dels af amerikanska façoner — de spanska vida grandiosare, men också tyngre — ifrån fönstret och inåt rummet. Här sitter man och samtalar, gungande och flägtande sig under det vinden spelar in ifrån fönstren. Man dricker thé, och äter sylter. Spanska creolskorna ha vackra, milda, bruna ögon, sägas ha ganska godt naturligt förstånd, äfven qvickhet, men vara mycket okunniga. Inomhus sysselsätta de sig förnämligast med att sy, kläda sig, ta emot och göra visiter.

Ännu en utfärd skall jag göra med mitt vänliga värdfolk, nemligen uppför Canima-floden, en af Cubas skönaste floder, som är icke långt härifrån, och sedan — säger jag farväl åt Matanzas.

D. 13 April om aftonen.

I går morgon före solens uppgång begåfvo vi oss på väg, Mrs Baley, hennes broder Philip och jag, och just som solen gick upp i prakt ur hafvet, lade vi ut från stranden vid Matanzas. En äldre, väderbiten sjöman, spansk creol, och hans två unga söner voro våra roddare. Hafvet var alldeles lugnt, eller rörde sig blott i långa, glatta vågor utan skum. Det måste vara så, om vi utan fara skulle komma in i Camina-floden, ty i hårdare väder bryta sig vågorna häftigt mot grunden vid dess utlopp i hafvet. Cuba har en mängd floder kommande från bergen, men inga stora och inga segelbara under längre stycken.

Efter vid pass en halftimmas rodd på hafvet kommo vi in i Canima, en liten, klar flod, bugtande fram emellan höga, branta bergväggar, betäckta med tropiska växter. På höjderna vinkade solfjäderspalmerna i pittoreska grupper, och längs med de sluttande väggarne hängde på otaliga arter af träd och buskar granna luftväxter, med röda, gula, hvita eller purpurfärgade blommor, och gröna kolibris susade omkring dem. Närmast floden kommo träd och buskar af bambu, lutande sig ned mot floden i rörelser af så makalöst behag att det förtjuste mig och gjorde mig nästan vemodig. Bergens skuggor lågo öfver floden, som alldeles lugn låg i sin tropiska verld som ett skönt mysterium

framför oss. Så foro vi uppför den, timma efter timma, och hvar ny vändning uppdagade nya skönheter, men alltid af samma art, palmer, aloés, bambus, luftplantor, kolibris. En vacker hvit fogel med lång hals och med skapnad som en liten svan, flög ständigt framför oss ett stycke, och satte sig på stranden att hvila, men flög åter upp, då vi kommo nära, för att ånyo visa oss vägen. Man kallade den: »Gazza». Men solen steg; i det djupa passet var ingen vindflägt. Det blef qväfvande varmt. Gossarne, som rodde oss, hällde i sig vatten ur pipen af lerkannor, så att de mottogo vattnet utan att klunka, under det de höllo hufvudet tillbakalutadt och munnen öppen för vattenstrålen, som så rann ned under flera sekunders tid; derefter ropade de eller pustade: »Ave Maria!» skrattade, och rodde ånyo.

Vi gingo i land i en liten bugt af floden, och åto frukost under några sköna bambuträd, medan kolibris svingade öfver röda blommor omkring oss.

Jag gick en stund längs med stranden; floden var här mycket smal. Ett par förfallna trädhus lågo vid andra stranden. De allra täckaste klasor af palmer och bananasträd stodo här vid flodens bugter. Allt såg frodigt ut och paradisiskt vildt. Krabbor och den slags kräftdjur, som man i Amerika kallar »fiddlers» för dess ena stora klo, hvimlade på stranden, såsom de hade gjort det på stränderna längs med hela vår färd.

Oaktadt all växtlighetens skönhet kände jag att man, för att lefva lycklig i denna instängda verld, måste vara krabba eller kolibri. Jag skulle här förgås af brist på fri luft.

På återvägen öfverraskades vi af en åskskur af vildaste slag; och oaktadt vårt hvälfda vaxdukstak öfver båten blefvo vi duktigt våta, hvilket oroade mig för Mrs Baleys skull, som denna dag ej mådde väl, och icke är stark. Vi voro glada att komma hem efter en rodd af tio timmar. Våra roddare hade fortfarit att hälla i sig vatten, sucka »Ave Maria!» och vara vid goda krafter och godt humör hela tiden. Jag måste beundra deras ihärdighet.

Vi voro mycket trötta, men så hade vi sett Canima, och jag har intrycket af dess tropiska sceneri, bredvid det af färderna på Hudson, Savannah, Mississippi, Ohio, med flera af vesterlandets floder.

Och nu är det afton, min sista afton i Matanzas. Jag skall i morgon resa till Havanna. Jag har tillbringat aftonen ensam med de vackra unga makarne; för sista gången hört Mrs Baley spela »la Hauta Arragonesa», för sista gången hört »adeste fideles» af Mr Baley på orgeln, jag bad dem om dessa toner; jag ville medtaga dem som det sista minnet af dagarne i deras hem; och i morgon tidigt skiljes jag vid de älskvärda, vänliga menniskorna, vid Matanzas och dess sköna nejder. Det kostar på mig, men får icke hjelpa. Aldrig mer får jag känna sådan luft, sådana flägtar, aldrig mer höra en sådan flod af glad musik, aldrig mer se Yumori, Canima och Combre!....

TRETTIONDESJETTE BREFVET.

Havanna. *D. 15 April 1851.*

God morgon, mitt lilla hjerta, i Havanna åter, der jag är trefligt bosatt i Mr Woolcotts goda hotell, »Havanna house», der det nu är något billigare att lefva, emedan floden af resande dragit sig tillbaka och det är godt om rum. Jag har mitt förra lilla rum med utgång på taket, och den beskedliga, godlynta Mrs Mary, som ser om mig, och en svart Rosetta, med granna ögon, som passar upp mig. De goda Tolmés ha äfven nu tillbjudit mig rum i deras hus; men huset är fullt af barn och gäster — jag vill ej missbruka deras gästfrihet; och dessutom trifves jag här oändligen väl i min enslighet och frihet.

Det är skärthorsdag, stor helgdag i katholska kyrkan, och jag har på morgonen besökt ett par kyrkor i staden. I dem var stor parad. Damer klädda som till bal, knäböjande på granna mattor, i sidenklädningar och sidenskor, juveler, guldsmycken och blommor, bara halsar och armar. Öfver allt detta skira, svarta mantiljer, och rundtomkring detta glittrande, svängande solfjädrar. Äfven helt unga flickor äro så utstyrda. Utomkring stå beskådande och lorgnetterande herrar. Anblicken af dessa prydda, blott halft beslöjade qvinnor af

alla färger — äfven mulattskor mycket granna och med präktiga gestalter voro bland dem — liggande på knä flockvis i kyrkans medlersta gång, ända fram mot altaret, är verkligen vacker, helst som spanjorskornas ögon och byster vanligen äro utmärkt vackra. Men bristen på allvar uti allt, utom i behagsjuka och flärd, är stötande, isynnerhet på en dag sådan som denna — *Nattvardens dag,* den stilla, flärdlösa, högtidliga invigningens dag för mensklighetens högsta och heligaste lif. Jag kom ihåg en skärthorsdag i S:t Jakobs kyrka i Stockholm; der var så kallad enskilt nattvardsgång. Familjerna kommo, fäder, mödrar och barn kommo, att tillsammans dricka ur kalken. Jag minnes tystnaden, den stilla, djupa andakten, i den folkuppfyllda kyrkan!....

Det är blott en röst på Cuba bland främlingar af olika nationer, bosatta der, om den fullkomliga bristen af religionslif på ön. Presterna lefva i uppenbar stridighet med sina löften, njuta ingen aktning och, de flesta, förtjena ingen. Det sedliga lifvet står ej högre än religionslifvet.

»Det finnes nog af kärlek och passion på Cuba», sade mig en tänkande ung man, bosatt der, »men oftare på lastens väg än på dygdens». Penningeguden dyrkas blindt. Ytterst sällan sker ett giftermål, i hvilket han ej framför allt rådfrågas. Fruntimmer, som icke gifta sig, förbli sällan tadelfria i sitt lefverne. En af mina äldre väninnor i Havanna kände blott der en enda dygdig, ogift, äldre qvinna. Bland männer torde man icke finna en.

Menniskan kommer till den sköna ön lik parasiten, som vill blott suga dess naturs lif och lefva på dess

bekostnad; naturen hämnar sig, slingrar sig med hundrade armar kring menniskan, neddrager henne, qväfver hennes högre lif, och förvandlar henne till ett lik uti sin famn.

Om aftonen.

Jag har åter besökt tre à fyra kyrkor i staden. De äro i afton grant illuminerade i choren och omkring altartaflorna. De voro mindre fulla nu än vid messan i morgse, och mera af mindre grant folk. Flera syntes knäböja och bedja med andakt. I domkyrkan sutto, på hvar sin sida i kyrkan, tvenne ståtliga spanska damer, alldeles betäckta af juveler, med bord framför sig, på hvilka insamlingar gjordes till de fattiga. Ett enda af deras granna smycken hade rikligen uppvägt alla det ringa folkets gåfvor i offerkistan. Obehindradt gick jag ut och in, blandade mig bland folkhopen i kyrkorna eller folkhopen på gatorna; allt gick fredligt och stilla till. Det såg ut som om folket gick för att roa sig. Ifrån denna stund och till påskdagens morgon är djup stillhet i Havanna. Ingen volante får visa sig på gatorna. Men i morgon genomtågas de af en stor procession.

Påskdagen.

Jag beskådade processionen i förrgår eftermiddag ifrån piazzan hos ett par amerikanska bekanta, vid »la Plaza de Armas». Balklädda fruntimmer, hvita, gulbruna och svarta, med deras kavaljerer, fyllde platsen, redan tidigt på eftermiddagen lustvandrande, pratande och skrattande. Isynnerhet utmärkte sig mulattskorna

genom deras grannlåt, lysande blommor och smycken i hår och på hals, och svängde sig i dessa med stolta påfogelsfaçoner. Man såg att folket väntade något stort spektakel. Det kom också i skymningen vid ljus och fackelsken.

Den döde Christusbilden bars omkring, liggande på paradsäng, under en ofantlig ljuskrona, som upplyste det bleka, ädelt formade vaxanletet. Efter bars Maria gråtande i guldsömmad sammetsmantel och med gyllene krona på hufvudet; den andra Maria och Maria Magdalena hade äfven prunkande drägter. Processionen var stor och icke utan pomp och värdighet. Bland deltagarne märkte jag en mängd negrer med stora hvita skynken bundna snedt öfver bröst och axlar. Man sade mig att de tillhörde en slags frimurarorden, som sluter sig till kyrkan genom utöfvande af barmhertighetsverk, vård af hospitalerna, o. s. v.

Tusentals menniskor stimmade gladt på torg och gator, de svarta isynnerhet klädda i alla regnbågens färger. Det var ett grant uppträde, men man kan icke tänka sig ett mindre passande för tillfället. Ingen flägt af allvar syntes röra denna folkmängd. Man såg det tydligt af denna procession: »religionen är död på Cuba!»

Emellertid var det i går fastedag och djup stillhet i det muntra Havanna. I dag på morgonen fördes, i stor procession, bilden af den uppståndne Kristus ifrån domkyrkan och till kyrkan S:t Catalina. Ifrån S:t Catalina åter tågade en annan procession bärande Maria Magdalena gråtande och sökande Kristus. När processionerna möttes och det förutsattes att Maria Mag-

dalena fick se Kristus, lossades ett skott, genast begynte alla klockor att ringa, flaggorna att flagga i hamnen och på kyrktornen, fanfarer att ljuda. Fastan var upphäfven; volanter rusade genom gatorna; negrerna rusade också, ropande och skrattande; det var ett allmänt, tanklöst jubel.

Under detta gick jag ut och tog vägen åt min kära »Cortina de Valdez». Det var den allraskönaste morgon. Det klarblå hafvet, upprördt af vinden, kastade sitt silfverskum i höga bränningar kring foten af Morros klippa, och flaggorna i hamnen fladdrade gladeliga i morgonflägtarne. Luften var full af nyfödt lif. Hvita dufvor slogo ned vid den hvita marmorbassinen och drucko vid dess friska springbrunn; små gröna ödlor sprungo omkring på muren. Jag såg på dem, på alla väsen, på hela verlden med kärlek och glädje. Och under det jag gick rörde sig i mig dessa ord:

Hon går allena,
hon är uti främmande land,
långt skiljd ifrån slägt och vänner;
hon går allena,
allena bland främmande folk;
de känna ej henne,
hon känner ej dem,
de se henne an
med kalla, likgiltiga blickar.
Men hennes hjerta
är fullt af fröjd,
af öfversvallande sällhet,
och ögat är ljust
af strålande glädjetårar.

Hon har *en vän,*
och han var död,
och han är uppstånden,
och det är hans uppståndelsedag,
Påskdagens morgon!
och den liffulla vinden,
och stigande solen,
och klingande klockan,
och flygande fanan,
och öppnande blomman,
och trumpeten och trumman,
och det stora hafvet,
och qvittrande ödlan,
och dufvan, som dricker vid källans brädd,
de tala om honom,
de bära hans namn,
den älskades namn,
och han bärer all verlden!

D. 20 April!

Din födelsedag! Välsignelse öfver den dagen, som skänkte mig min lilla vän! Inga blommor kan jag räcka dig i dag; men jag skall sätta mig ned i tanken hos dig och berätta dig dagens historia, som för mig varit brokig, men roande, och som skall roa dig.

Tvenne amerikanska herrar — af detta ridderliga slägte, som jag vill hoppas att vår Herre välsignar med männers bästa lön — en maka god och skön — hade, då jag kom på jernvägen från Matanzas till Havanna, tagit sig an mig opåkallade och fört mig och mina

saker välbehållna till Havanna house. Den ene af dessa, som vistats mycket på Cuba, i Texas och Mexico, och derunder fått en anstrykning af spanjorernas behag i språk och väsen, har allt sedan varit mig en angenäm och intressant sällskapsman, som jag har att tacka för en lefvande tafla af dessa södra länders natur, befolkning och seder. Den andre, en handlande från New-York, Mr Faile, allvarlig och enkel i sitt väsen, är af de män, med hvilka jag trifves och känner mig stå i ett slags syskonlikt förhållande.

Med äkta amerikansk enkelhet, och så vänligt och lugnt som vore han min broder, har denne herre beledsagat mig vid flera små utfärder och sörjt för mig. Så foro vi tillsammans häromdagen i den sköna hamnen och öfver till höjden »Casa bianca» som de vilda, kandelaberlika aloéplantorna betäcka, och sågo derifrån en herrlig solnedgång, foro sedan i båt omkring i de mörka, klara skuggorna af bergen på vattnet, och sågo det falla i silfver och gulddroppar från årorna. Det var en skön färd, som blott fick en skugga genom sällskapet af en tysk herre, som hade betydligt af den grötmyndighet, som man ännu stundom finner hos europeiska herrar, men sällan eller aldrig hos amerikanska. Hans uppblåsta väsen var här i stark kontrast till den enkle och i sin enkelhet vida öfverlägsne amerikanaren.

Hvad jag egentligen ville berätta dig, var huru jag med de båda ridderliga amerikanska herrarne uppgjorde att tillsammans besöka »Cabildos de Negroes» eller de fria negrernas församlingssalar i staden. Att gå dit ensam var för mig icke tänkbart, då jag ej

kände spanska språket. De båda herrarne erbjödo sig att eskortera mig, och Mr C., som talar spanska som en spanjor, skulle försöka att skaffa oss inträde der, ehuru de fria negrerna i allmänhet icke tillåta hvita personer inträde i sina samqväm, och ingalunda äro här så tålsamma och kufvade som i Förenta Staterna.

Som dessa gillen äga rum egentligen om söndagseftermiddagar och aftnar, begåfvo vi oss af i dag på eftermiddagen till gatan der negrernas Cabildos äro belägna. De upptaga en hel gata vid en af stadens tullportar. Gatan utgjordes på ena sidan af en fästningsmur, på den andra af en mur i hvilken lågo negrernas salar. Hela gatan hvimlade af negrer, dels utspökade med band och bjellror, dels dansande eller guppande upp och ned. Der var en vild, men icke våldsam regellöshet; och genom den ljöd från flera håll de afrikanska trummornas muntra, rythmiska takt. Vid portarna till de olika salarna i muren stodo klungor af hvita män, de flesta synbarligen sjömän, som sökte att titta in, då de ej fingo komma in; men ett par negrer stodo i dörren med käppar i händerna, och spärrade med godmodigt allvar vägen och tilläto ej dörren att stå annorlunda än halföppen. Vid Luccomeernas Cabildo lyckades Mr C. med någon möda att sticka in hufvudet och begära tillstånd för »la señora» att komma in. Några negerhufvuden tittade ut, och när de fingo se min hvita hatt och slöja, och blommorna, med hvilka jag pryder mig här mer än i Sverige, sågo de vänliga ut, och tilläto inträde »por la señora la bonita», och herrarne som följde mig fingo äfven tillåtelse att in-

komma, men vägen spärrades genast för åtskilliga, som ville följa oss.

Man gaf oss stolar att sitta på, icke långt ifrån dörren, vi föreställdes för drottningen och konungen i församlingen, som gjorde vänliga miner, och lemnade oss sedan att i ro se oss omkring.

Salen var temligen stor och kunde innehålla omkring etthundra personer. På väggen midtemot oss hade man målat en thron med krona och thronhimmel öfver. Der voro säten för konungen och drottningen i gillet. Den egentliga dansen höll sig framför det stället. En qvinna dansade ensam under en pell, som uppbars af fyra personer. Man måste ha funnit stort behag i hennes dans — som ej var mycket annorlunda än den af negerdamer som jag redan beskrifvit; — ty hon behängdes med flera kläden, och fick äfven en karlhatt planterad på sitt hufvud. Qvinnor dansade här med hvarandra, och männer med hvarandra, några slogo med käppar på dörrar och bänkar, andra rasslade med gourds fyllda af stenar, och trummorna dundrade med döfvande kraft. Man sökte tydligen åstadkomma så mycket buller som möjligt. Midt under detta framkom en figur med skarlakansröd hätta på hufvudet, och med en mängd glittrande perlband betäckande hals, armar och lifvet, naket ända till midjan, hvarifrån gick en skarlakansröd kolt. Denna figur, för hvilken man uppställde sig på två sidor, nalkades mig under bugtande rörelser, vid hvilka man kunde se hela öfre delen af kroppen röra sig i ormlika veck. I denna ormande rörelse blef han stående framför mig, som icke visste rätt om han bjöd mig upp till dans, eller hvad meningen

var med de vänliga minerna och krumbugterna och de stora uträckta svarta händerna. Ändtligen uttalade han och några andra orden: »por la bonita!» och jag begrep att den bugtande utspökade figuren var för mig en kompliment. Jag besvarade den genom att skaka dess hand och lägga deri ett silfvermynt, och så gjorde vi mycket vänliga miner mot hvarandra, hvarefter min dansör gjorde ett ormande återtåg och begynte dansa på egen hand, tydligen med mycket bifall af de kringstående.

På bänkarne sutto en mängd negrer med allvarliga och utmärkt hyggliga utseenden. Luccomeerna ha i allmänhet en vacker oval ansigtsbildning, goda pannor och näsor, välbildade munnar och de vackraste tänder. De se mindre godmodiga och glada ut än andra negerstammar, men ha tydligen mera karakter och intelligens. Nationen anses rik sedan dess stora vinst på lotteriet, och lärer använda den på ädelt vis, genom friköpande af slafvar af sin stam.

Dessa Cabildos styras, såsom jag redan nämnt det, af drottningar, en eller två, som egentligen bestämma öfver nöjena och råda öfver sällskapets ton samt utsträckning; de äga rätt att utvälja en kung, som sköter sällskapets ekonomiska angelägenheter och som under sig har en skrifvare och ceremonimästare.

Denne här gaf mig ett litet tryckt kort, som lemnade inträde till »Cabildo de Ntra Señora Santa Barbara de la nacion Lucumi *Alagua*» *).

---

*) Luccomeenationen delar sig, liksom de andra Afrikanska stammarne Gangas, Congos m. fl., i flera mindre nationer eller kommuner, som ha olika tillnamn och olika församlingssalar.

Sedan jag fått detta, och vi med en liten afgift bidragit till sällskapets kassa, aflägsnade vi oss för att att besöka andra Cabildos. Och öfverallt var man artig nog att ge fritt inträde åt »la señora, la bonita» och hennes följeslagare. Jag vet ej om denna artighet får tillskrifvas negerkarakteren eller spanska inflytandet på denna, och är böjd att tro det sednare.

I en Cabildo de Gangas mottogs jag af de båda drottningarne, tvenne unga, grant vackra svarta flickor, klädda med fullkomligt god fransysk smak och friskhet i ljusröda florsklädningar, vackra buketter af artificiella rosor i håret och vid bröstet; båda rökte cigarrittos. De togo mig vänligt vid hvar sin hand, satte mig emellan sig och fortforo att röka med spanskt allvar. En af dem hade de allravackraste ögon till form och glans. På väggen midtemot oss var en stor och väl målad leopard, troligen denna nations symbol. Der voro ock i salen några katholska bilder och symboler. Här såg jag hela skaror af qvinnor röra sig i en slags dans liksom galvaniserade grodor, blott saktare, kroppen och alla leder bukta och orma sig utan mening och ändamål, som jag kunde upptäcka. Det syntes vara uttrycket af ett visst djuriskt välbefinnande; det såg äfven ut som om de sökte något i mörkret. Och de stackars nattliga folken kunna sägas ännu söka — sitt egentliga lif, sitt lif *öfver* naturen.

Detta ha de dock kommit närmare i Nord-Amerikas stater. Jag tänkte på det nattliga fältmötet i södra Carolina vid eldsaltarens lågor och de melodiska hymnerna ur negrernas läger! . . . . .

I en annan »Cabildo de Gangas» såg jag äfven denna regellösa, ormande dans i ringar och rader af både qvinnor och männer om hvarann. I en »Cabildo de Congos», såg jag åter Congodansen lik den jag sett i Bohean vid S:t Amelia, samt en dans som syntes vara en blandning af den spansk-creolska dansen Yuca och Congodansen. I dessa sednare danser är betydligt mera lif än i de andra, vida mera konst och poetiskt lynne. Symbolen målad på väggen i detta rum var en stor sol med menniskoansigte. Äfven här voro dessutom några kristna symboler och taflor. Men äfven den kristnade och verkligen kristna afrikanaren behåller här något af sitt hemlands vantro och afgudabilder. Congos- och Gangas-nationerna syntes mig af ett vida utsluppnare lynne och mera djuriskt utseende än Luccomees. Ett par andra Cabildos, der vi äfven gingo in, erbjödo intet nytt af intresse, och slutligen var jag hjertligen trött vid bullret och rasslet och ropen och stojet och dammet och den kaotiska regellösheten i dans och rörelser inom dessa församlingar. Jag längtade till ren luft och klart vatten, och i följd af min önskan förde mig Mr Faile och hans volante till Havanna hamn.

Det var i solnedgången. Vi frågade efter vår vän, roddaren sedan förra aftonen, Rafael Hernandez. Han var snart tillstädes, och i hans prydliga båt »la Leonora Rosita» rodde vi ut i hamnen. Ack! huru skönt att i den stilla spegelklara aftonen sakta ro längs med de palmprydda stränderna och tyst dricka den rena luften och betrakta de milda, skära färgerna af alla föremål. Glansen af aftonrodnaden lyste öfver dem. Sed-

nare tändes lyktorna på kajen »la Alameda de Paula» och andra platser längs med hamnen. De lyste på stranden och i det klara vattnet med ett sken så underbart rent och skärt. Luft och ljus här förefalla mig som hade de klang och ton; jag liksom hör deras renhet med det samma som jag ser den. Nu kände jag mig såsom hade jag kommit från kaos in i ljusets och harmoniens verld. Men sant är, att hvilken balsal som helst skulle ha förefallit mig dunkel och dammig och qvalmig bredvid denna naturens rotunda under Cubas himmel.

Jag frågade vår roddare — som jemte spanska äfven talar engelska — om han var belåten med sin lefnadsställning. Han skakade på hufvudet. »Affärerna gingo dåligt; en vacker dag skulle han se sig nödsakad att rymma från både båten och staden». »Ni röker för många cigarritos, Hernandez!» sade jag! »Bara tjugu på dagen, señora!» sade han och höjde på axlarne.

D. 22 April.

God morgon, älskade! Måtte du må så bra som jag! Jag trifves oändligen väl vid mitt lif här i hotellet. Jag har full frihet, har allting godt, och den snälla Mrs Mary låter mig ingenting felas. Tidigt om morgonen går jag ut på min kära Cortina, ser bränningarne bryta sig mot Morros klipppor, dricker hafsluften, språkar med ödlorna, besöker så ett par kyrkor, ser på paraden der och lyssnar till musiken; går sedan hem öfver »la Plaza de Armas», der jag dröjer litet för att betrakta monumentet öfver Columbus, som jag sedan hemma aftecknar i min bok; men jag måste göra mina

betraktelser mycket varsamt, ty redan begynner militären på torget att bevaka mig. Man misstänker väl att jag spekulerar på en »invasion».

Om aftnarne sent vandrar jag på Azoteon emellan urnorna och ser månan och Morroljuset (så kallas den stora fyren på Morro fästning) täfla om att lysa öfver staden och hafvet, och ser det Södra Korset med stilla majestät resa sig upp, nu högt öfver horisonten. Nordstjernan ger jag alltid en kärlig blick, der den visar utåt det stora hafvet, hvars dån hinner mig från Morros sida, medan militärmusiken ljuder gladt från »la Plaza de Armas». Sednare på natten afbrytes det harmoniska luft- och ljudlifvet genom »serenos» d. ä. brandvakterna i Havanna, som sjunga så — att det vore riktigt bedröfligt, om det ej vore i så hög grad löjligt. Jag har aldrig hört en sådan följd af falska rådbråkade, tonlösa toner.. Jag kan ej förtreta mig på dem, jag måste skratta.

Till Tolméska familjen går jag vanligen en stund på förmiddagen för att måla Mrs Tolmés porträtt, som jag vill äga till minne af en af de bästa, mest moderliga qvinnor på jorden.

Derunder berättar hon mig om de erfarenheter hon haft under sin lefnad af negerfolkets karakter. Hennes iakttagelser öfverensstämma i hufvudsaken med Mrs Phinneys. Mrs Tolmé säger som denna: »det är en stor olikhet emellan negrerna i karakterer och lynnen, såsom det är emellan folk af den hvita raçen, men de äro i allmänhet mera tillgängliga än denna för känslor af tillgifvenhet, ömhet och tacksamhet. Det är ett stort misstag af det hvita folket, då de skylla neg-

rerna för otacksamhet. De göra dem till slafvar, fordra af dem ständigt arbete, och begära sedan att de skola vara *tacksamma*. Tacksamma för hvad?!.... Den som verkligen vill vara negerns vän, skall finna honom tacksam och ädelsinnad..... Jag har haft för mina barn både hvita och svarta sköterskor, men endast med de svarta har jag alltid varit fullkomligt nöjd.

Ett rörande bevis på kärlek och karaktersstyrka hos negrer berättade hon mig historien om ett ungt negerpar som älskade hvarandra, utan att kunna få gifta sig, då den unga negrinnans husbonde envist nekade sitt bifall dertill. Kärleken hade dock sin gång, och de unga älskande fingo ett barn. Negrinnans husbonde, i vredesmod häröfver, förbjöd henne att se den unga mannen, och honom att se sitt barn. Den unga negern var i tjenst hos fru Tolmé. Han var en förträfflig ung man, men hade ett fel; han älskade starka drycker och brukade ej sällan vara öfverlastad. Han blef det oftare nu, då sorgen öfver att icke få se sin maka och sin lilla gosse ofta gjorde honom förtviflad. Fru Tolmé sade till honom: »Vänj dig ifrån starka drycker, och jag skall gifva dig en pesos i veckan, lägga penningarne ihop för dig, och med dem skall du kunna, om en tid, köpa ditt barn fritt».

Från denna stund blef negern alldeles nykter. Då Mrs Tolmé efter en längre tids pröfning utbetalte till honom hvad hon lofvat, och lade dertill en skänk — för att visa honom, sade hon, »sin aktning och tillfredsställelse» — en skänk stor nog för att sätta ho-

nom i stånd att friköpa barnet, — kysste han hennes händer under glädje och tacksamhetstårar; han var utom sig af sällhet, helst som utsigt öppnades för honom att gossens moder äfven kunde bli friköpt, och han förenas med henne. Detta var nu som bäst å bane. Emellertid hade de två makarne och barnet hemliga möten, och deras kärlek var så innerlig, så romantiskt varm och trofast som någon den romanerna beskrifva emellan sina hjeltar och hjeltinnar.

Mrs Tolmé bekräftade i öfrigt hvad jag hört om de spanska husböndernas godhet mot sina husslafvar och vård af dem på deras ålderdom.

Men om husslafvarne äro vanligen väl behandlade, så äro plantageslafvarne det vanligen icke, de betraktas ej som menniskor, utan som lastdjur, och behandlas hårdare än dessa.

Men derom har jag redan talat.

Tolméska huset är alltjemt fullt af kärlek, musik och munterhet. Den unga Louisa Tolmé är nu gift, och skall, ehuru ännu halft barn, sätta eget hushåll.

Jag har haft mina frestelser denna tid till en resa till Jamaica och sedan till Mexico, som ingalunda vore svår för mig att utföra. Men . . . . .

Dessutom, jag skulle icke på Jamaica eller i Central-Amerika och i Södra Amerika se väsentligen annat i vegetation, folk, seder, byggnadssätt m. m., än hvad jag ser på Cuba under vändkretsens himmel och Spaniens välde. Och detta var mig det väsentliga för min bild af den nya verlden. Jag har klart fått intrycket af dess södra hemisfer. Böcker och kopparstick

kunna hjelpa mig att se särskiltheterna *). Jag har sett jordens anlete under solens varmaste strålar, der de uppkalla palmen och kaffebusken; jag vet vilkoren som der utgöra menniskans hvardagslif, hennes njutning och plåga; jag har förstått denna nya sida af skapelsens bok och af naturens lif; jag är nöjd och tacksam; och efter ett par veckors längre vistande på Cuba — för att se M:me Carrena och Cafetalernas paradisiska nejd, öster om Havanna, vänder jag mig ifrån vändkretsen och palmerna till Förenta Staterna åter, och om några månader hoppas jag få återse Sverige, dig och alla mina kära. Tro mig, granskogen hemma är mig kärare än palmlundarne här. Här kunde jag ändå icke *lefva!*

---

*) Och de göra det äfven nu. Hos Mr Tolmé ser jag gravyrer af Mexico m. fl. spansk-amerikanska städer, som visa mig — Havanna om igen. Och i den amerikanske historieskrifvaren Prescotts förträffliga historia om Mexicos och Perus eröfring lär jag att känna högländerna i dessa länder, jemte de ädla folkslag, som en gång bodde der. Kristna *Atzecs* måste en gång komma att råda öfver dessa herrliga länder och på den ädla, hedniska grunden uppföra ett nytt tempel, ett nytt samhälle, som skall i anda och sanning göra dem till den nya verldens högländer.

TRETTIONDESJUNDE BREFVET.

San Antonio de los baños. *D. 23 April 1851.*

Ute på äfventyr i främmande land, mitt lilla hjerta! och för ögonblicket af mindre behaglig sort. Jag sitter allena i en liten spansk posada eller fonda (ett värdshus af tredje ordningen), så otrefligt som möjligt, omgifven af folk som icke förstå mig, och som jag icke förstår. Jag sitter här i väntan på en volante från señora Carrera, som skulle afhämta mig till hennes plantage, omkring 5 engelska mil härifrån; men möjligen har hon icke ännu fått brefven, som skulle underrätta om min ankomst hit, och volanten torde dröja en eller två dagar, och emellertid sitter jag här; men hvarken brödlös eller rådlös, ty min lilla res-nisse är med mig, håller mig i bästa humör, och har låtit mig här vid jernvägen finna en liten spansk Don, som kan stafva litet fransyska, och som vill mer än gerna vara mig till tjenst. Med hans hjelp, mina spanska glosor och en spansk ordbok hjelper jag mig fram. Och dymedelst har jag afsändt ett rekommendationsbref, som jag hade med mig till »Don Ildephonso Miranda», boende tre lieues härifrån »en su Cafetal en Alquizar» och väntar att få höra ifrån honom under dagens lopp, och att med hans biträde kunna komma ifrån min

»fonda», ty han talar fransyska som en fransos, sades det mig, och är en »Caballero perfetto». Jag skrifver till dig nu i ett litet naket rum, med kalkade väggar och jordgolf, med en trädstol och ett gammalt trädbord till amöblemang, och vinden blåsande med all makt in i rummet genom fönstret. Men det är Cubas varma vind, man kan ej träta med den. Morgonfärden denna dag på jernvägen var herrlig, lik en annan morgonfärd som jag gjorde för några veckor sedan, och Cafetalernas palmer och granna blommor lyste längs med vägen. Hela denna sida af ön är ryktbar för skönheten af sina kaffeplantager, hvars grannaste dagar nu dock äro förbi, då de ej kunna producera kaffe till den mängd och godhet som de sydliga plantagerna på ön, och derföre ha, sedan några år, fallit i lägervall. »San Antonio de los Baños» är en liten stad eller köping, »Pueblo», beryktad för sina bad och för den sköna bergsnaturen i dess grannskap. I dessa berg finnas plantager, der hettan aldrig blir stor, der friska hafsvindar jemt spela, och gräsvallen grönskar året om, luftiga bostäder med stora utsigter utåt det stora hafvet. »San Antonio» är vidare bekant för en underjordisk flod, som jag skall gå att upptäcka, sedan jag afskedat en vägvisare, som min vän Don Manuel skaffade mig, sägande i förtroende att han var en »grand Coquin», och som såg mig ut att vara det till den grad, att jag ansåg honom i stånd att i en handvändning kunna skuffa mig ned i den underjordiska strömmen som jag skulle betrakta. Jag ursäktade mig derföre skyllande på »el vento». — Det blå-

ser så in i mitt rum att jag icke kan skrifva mer. Papperet flaxar oupphörligt......

Cafetal la Concordia. *D. 27 April.*

Sedan jag sist skref har jag haft hvarjehanda små oroligheter och äfventyr, men som alla vändt sig till det bästa, och jag lefver nu och skrifver till dig i allsköns ro och roligbet på M:me Carreras vackra kaffeplantage och i hennes familj.

I San Antonio fick jag tillbringa dagen helt allena i min lilla posada. Men mitt rum, ehuru naket, var snyggt, och tjenaren i huset »Raimundo», var mycket vördnadsfull och vänlig och begynte småningom, af bara god vilja, som jag tror, förstå mig, och — om jag icke blifvit lemnad allena i denna posada för en tid, icke haft dessa små motgångar, så hade jag icke fått göra bekantskap med »San Antonio de los baños», såsom jag nu gjorde det, och det hade varit stor skada.

När jag ätit min middag af en rätt kokt oxkött och yamsrötter, och dagen begynte svalkas, begaf jag mig ut på ett ensligt ströftåg, härdad längesedan för de undrande blickar och de skrikande, hoppande negerungar, som i förstone följa mig då jag går ut ensam.

Några palmtäckta hyddor i platanlundar lockade mig ett stycke från posadan, ty jag förmodade der fria negrers bostäder. Och jag bedrog mig icke. Jag befann mig snart vandrande i en liten oregelbunden stad, genom gator med näfver- och rishyddor uti små trädgårdar af landets sköna träd och växter. Kokos-

palmer och bananas stodo öfverallt. Öfverallt sågos äfven, under dem, spritt nakna neger-ungar hoppande och lekande. Negerqvinnor sysslade eller stodo vid hyddornas dörrar. Jag befann mig tydligen på afrikanskt gebiet.

»Bonjour Madame!» ljöd det mot mig från en af hyddorna, och der stod i dörren en tjock och väl klädd negrinna, som såg ut som en personifierad inbjudning. Jag tog emot den och gick in, glad att kunna få tala med någon af folket. Jag fann här, i den rymliga hyddan, ett det allravänligaste, gladaste gamla negerpar, som man kan tänka sig. Snyggt och städadt var allting också omkring dem i stuga, sängkammare, kök, trädgård, och gumman förde mig omkring öfverallt, och gapskrattade vid hvar fråga eller anmärkning, som jag gjorde. Hon var född på San Domingo, och hade tjenat i ett fransyskt hus före revolutionen på ön. Hon uttryckte sig mycket ofullkomligt på fransyska, men gaf mig dock mången upplysning öfver de fria negrernas tillstånd i den lilla staden. De tycktes vara belåtna och lyckliga, födde sig af sina små jordlappar, af sina små kreatur samt af åtskilligt arbete för det hvita folket i staden. Hon sjelf skötte fin tvätt, och var förnöjd med sin verld. För närvarande njöt hon af ett »dolce far niente», och så gjorde äfven hennes man, som icke kunde tala annat än spanska, deltog derföre icke i vårt samtal, utan satt och rökte sin cigarr med ett uttryck af den hjertligaste belåtenhet. Då jag såg några bananasträd i hennes trädgård, hvilken icke var utomordentligt väl vårdad, frågade jag henne om hon åt bananas till frukost. Detta fann hon obegripligt ro-

ligt, och nästan kiknande af skratt sade hon, att hon måste hafva »stekt fläsk och kaffe till frukost»; men att hennes man åt stekta bananas.

Jag önskade det lyckliga gamla paret ett långt lif i deras hydda, och vandrade härifrån vidare på måfå, och med hvart steg, steg äfven mitt nöje af den regellösa, men poetiska och pittoreska tafla, som »San Antonio de los baños» framställde för mina blickar.

Föreställ dig följande: Ruiner af gamla, höga murar och porticos med frescomålningar, emellan små hvita eller grant färgade Cubanska hus, och palmtäckta näfverhyddor, allt om hvartannat; en djup men smal, kristallklar ström, med lummiga, trädbevuxna stränder; i denna ström näfverhyddor med palmtak; öfver dem, lutande från de sluttande stränderna, vaggande bananas och bambuträd; emellan dessa buskar med röda och gula blommor; i strömmen badande, tumlande ynglingar och gossar; öfver strömmen gamla sten och trädbroar med målade pelare och staket; öfver broarne ridande mayoraler i hvita skjortor, på hvita hästar, med pistolhölster vid sadeln, och svärd med silfverfäste vid sidan; och här och der, på strömmens gröna stränder eller under kokos- och bambuträden, i trädgårdarne vid de gamla portikerna och förfallna murarne, grupper af olivfärgade eller hvita qvinnor, de flesta unga och vackra, somliga rökande cigarrittos, andra med hvita blommor i håret, vänligt besvarande den förbigåendes helsning med en behaglig böjning af hufvudet och ett melodiskt: »Buena tardi señora!» der emellan grupper af halfnakna men frodiga negrer och negrinnor, och helnakna negerbarn, bärande sig åt som riktiga små

vildmenniskor; hvita män sittande på stenmurar, eller vandrande makligt, rökande cigarrer, — öfver allt detta den milda tropiska himmelen, den ljufliga vinden, ett halft slumrande, njutande »farniente»-lif — — och du ser en bild af det panorama, som jag beskådade, vandrande hit och dit ända till dess skuggorna kommo och stjernorna framträdde på scenen.

Åter i min Fonda, inrättade jag mig för natten. Jag hade fått en liten snygg tältsäng, rena lakan och ett snyggt, lätt täcke. Jag fick en kopp klent thé med bröd samt en nattlampa. Min vän Raimundo sörjde för mig med gravitetisk artighet. Och så blef jag ensam, rätt förnöjd med min lott, och till mig ljödo tonerna af en guitarr jemte en tremulerande, enformig, men behagligt melankolisk sång med karakter af de spanska Seguidillas. Vid ljudet af dessa toner insomnade jag på min svala väfbotten, och hade en förträfflig natt, ostörd af de enda blodtörstiga röfvare som jag fruktade, — myggor och loppor.

När jag vaknade, såg jag min vän Raimundos vördnadsfulla ansigte framför mitt låga fönster åt gården till, med förfrågan om jag befallde något. Jag befallde kaffe och »huevos» (ägg).

Under det att jag åt frukost, annoncerades »la Miranda!» på ett sätt som utvisade att han ansågs på stället som en puissance af första rangen.

Och snart lät »Don Ildephonso Miranda» anmäla sitt besök, som jag emottog i ett rum gränsande till mitt och af samma anspråkslösa beskaffenhet.

Don Ildephonso Miranda hvisslade åt folket i Posadan *), och de flögo fram att mottaga hans befallningar, han vinkade med handen, och de flögo åt alla håll att utföra dem.

Mot mig var »la Miranda» verkligen »un Caballero perfetto», oändligt artig i ton och manér, ställde sin volante och sin calashero till min disposition, för att föra mig till M:me Carrera; frukosterade med mig, sörjde för allt, som jag önskade, och då jag skulle afresa och begärde min räkning i Posadan, var den redan betalt af »la Miranda!» Att protestera deremot var icke värdt, ej heller här passande; jag gjorde det således obetydligt, och tackade med en kompliment öfver spanjorernas artighet. Denna är verkligen stor mot fruntimmer och främlingar, och torde ha sin grund i en viss nationalstolthet, som i grunden är ädel och vacker.

I Don Ildephonsos volante och en tropiskt het blåst, som upprörde i hvirfvelvindar allt det röda dammet på vägen, reste jag till M:me Carreras hem »Caffetal la Concordia». Blott i flygande fart och genom moln af eldrödt dam såg jag de vackra Caffetalernas palmer och lysande blommor vinka öfver stenmurarne, som omgåfvo dem på båda sidor om vägen.

Madame Carrera var icke hemma på sin Caffetal. Hon var borta vid hafskusten på södra sidan af ön för att bada, jemte sina söner och barnabarn; och först

---

*) Att hvissla åt folk af tjenareklassen, då man kallar dem, brukas allmänt på Cuba, och de bruka det äfvenså emellan sig. Lätet är mera ett hväsande än ett hvisslande ljud, liknar ett skarpt: »St!» och höres på temligen långt håll.

denna morgon kunde hon ha fått mitt och sin sons bref. Men förvaltaren på plantagen, Don Felix, en artig, äldre herre mottager mig med spansk courtoisie och säger: »toute la maison est à votre disposition! Vous êtes chez vous. Disposez de tout. La maison est à vous. Ce n'est pas un compliment!»

Vi äta middag tillsammans, den gamla artiga herrn och jag. Don Felix talar om M:me Carrera med ett uttryck af dyrkan. »Ah, c'est une dame, une dame comme il y en a peu!»

»Trinidad», en vänlig negrinna med vackra ögon, och som talar litet fransyska, är min »femme de chambre», och jag ligger om natten på stället. Nästa morgon bref från M:me Carrera med inbjudning att komma till henne vid »la Playa» (hafskusten eller redden), anstalter för mig att komma dit, och en följeslagare i en allrakäraste vacker och behaglig gosse, Adolpho Sauval, 12 år gammal, M:me Carreras äldsta sonson.

Vi begifva oss af. Besvärlig färd först i volante genom vildmarken, öfver stockar och stenar, sedan i en båt, dragen af karlar, i en smal rännil nästan hopväxt af vass och åtskilliga vattenväxter. Det går förskräckligt långsamt och det är förskräckligt hett. Min lilla mörkögda Caballero, den söta gossen, uppmuntrar och tröstar: »Nu blir det snart bättre; nu ha vi ej mer så långt igen! .... Om en liten stund komma vi i friare vatten!» Den älskvärda gossen var mig en verklig vederqvickelse på färden, som räckte i tre oändliga timmar, innan rännilen vidgade sig till en liten å, och vi fingo känna flägtarne från hafvet. Här, vid den lilla flodens utlopp i hafvet ligga, på den kala gräsmarken,

några små näfverkojor, riktiga fiskarehyddor. Här bor den aristokratiska familjen och lefver ett slags fältlif på några veckors tid, för de goda badens skull.

M:me Carrera återkom just nu från badet. Hvad hon syntes mig behaglig, der hon kom emot mig i sin långa, hvita drägt med sitt milda, bleka ansigte, sin ädla hållning, sitt intagande väsen! Hon syntes vara emellan femtio och sextio år, och den ädlaste qvinlighet uttryckte sig i fysionomi och gestalt.

Omkring den sköna frun såg jag två unga högväxta, vackra män, hennes båda yngsta söner, Alfred och Sidney Sauval, en vacker spanska — den äldstes fru, och deras sex barn, fyra gossar och två flickor, alla vackra, negrer, negrinnor och hundar.

En hydda, på andra sidan om den lilla floden, snedt emot M:me Carreras, är beredd för mig. Jag får rå om den helt allena. Den goda frun ställer der i ordning, så godt sig göra låter, en säng, en stol, ett bord. Vinden blåser tvärs igenom väggen, af flätadt ris, åt hafssidan till; men det är Cubas blåst. Rundtomkring inga träd; endast sumpig, låg mark, och der utanför det stora hafvet utan gränsor och skär. Vi äro här på södra sidan af ön; en ödslig nejd bebodd allena af fattiga fiskare, för hvilka M:me Carreras vistande der är årets gladaste sötebrödsdagar. Det hela har nyhetens behag och kan gå an för ett par dagar. Jag är ledsen att ha kommit hit, emedan jag ser att jag ofrivilligt vållat den badande familjen en hel hop besvär. Men den är för artig att låta mig märka något, och jag beslutar att lefva för dagen, och vara nöjd med allt. Och i denna luft är det icke svårt. Vi su-

pera rikligt och godt vid små bord på piazzan till M:me Carreras palmhydda, och om aftonen, sednare, språka vi vid stjernornas ljus, ute i den milda hafsvinden, såsom jag ej språkat på länge, om intressanta perioder i historien, äfven i Sveriges historia, som i sina större drag är välkänd af den själfulla, tänkande frun och hennes väl uppfostrade söner. Det är nära midnatt, då jag, med en gammal trotjenares tillhjelp, voltigerar öfver den bäfvande, skrala spången öfver floden. Det blåser starkt ifrån hafvet och vågorna bullra mycket. Södra Korset, med dess gloria af Centaurens stjernor, och den präktiga stjernan i skeppet Argo, Canopus, stå klara öfver hafvet på den södra himmelen. Jag helsar dem, och — kryper in i min hydda. Ljuset blåser ut. Men stjernorna titta in genom fönsteröppningen åt hafvet. Sängens förhängen flägta och flaxa i blåsten. Men det är Cubas blåst. Jag lägger mig i sängen omsusad af den, får ej mycket sofva, men njuter af ett onämnbart välbehag, känner mig liksom buren på vädrets vingar af hafvets friska mjuka ande. Jag känner mig ej ha kropp.

Nästa morgon ser det betänkligt ut. Himlen är klar. Men nattvinden har jagat upp hafvet på stranden, och fortfar alltjemt med samma styrka; strömmen sväller och öfversvämmar marken rundtomkring våra kojor, puss uppstår vid puss, och pussarne löpa samman till små sjöar. Man kan ej mera gå från den ena kojan till den andra. Vi plaska som ankor i vattnet. Familjen råkar i förskräckelse. »Fortfar denna vind, så bli vi alldeles kringflutna i morgon!»

Vinden fortfar. Man kan nu ej röra sig emellan hyddorna utom i båt. Vattnet kommer upp till M:me Carreras piazza. Man kan ej mera gå ut. »Ce n'est pa vivre, ceci!» Och man fattar ett hastigt beslut att nästa morgon öfvergifva »la Playa» åt hafvet, och mangrannt resa till »la Concordia» åter.

Den äldste af sönerna och alla barnen äro illamående. De andra af familjen och jag sällskapa och samtala lifligt och roligt nog om aftonen till klockan half elfva, då jag i blåst och mörker dels plaskar, dels voltigerar tillbaka till min hydda, der jag, omsusad af stormen och under skurar af regn, dock tillbringar en särdeles god natt.

Nästa morgon uppbrott af lägret, och återresa till Caffetalen, i samma rännil som fört oss till la Playa. Trängsel, solhetta, obeqvämligheter af alla slag; tyst förtviflan hos mig öfver att nödgas genom en person till föröka obeqvämligheten, och beundran hela tiden öfver den gamla, älskvärda frun, som, ehuru sjelf mycket illamående, dock söker under sin paraply att skydda så många af sina barnabarn hon kan för solhettan, och med detsamma bevara mina ben för deras. Yngsta Bambino gallskriker hela halfva vägen.

Ändtligen ankomst till Caffetalen i utmattadt och temligen bedröfligt tillstånd.

Men vi repa oss. Och om aftonen sitta vi på den vackra piazzan, se Cucullos lysande svänga i luften, och lyssna till spanska Seguidillas, som den romantiskt vackra Alfredo Sauval sjunger till guitarr med behaglig röst och högst musikaliskt föredrag, så att det gör godt i själen att höra. Huru olika är icke

sång och sång, den själfulla sången och sången utan själ! Dessa spanska Seguidillas, Spaniens egentliga folkvisor, ha också den egendomliga folksjäl, som andas en obeskriflig friskhet och naturlighet. Man hör i deras toner ingifvelsen af ett ungdomligt, ursprungligt lif. Detta ha de gemensamt med våra folkvisor, så skiljda de än äro med dem i lynne och karakter. Våra melodier äro djupare och rikare, men i deras är mera sol, ett gladare, varmare lif.

La Concordia. *D. 1 Maj.*

Åter tackar jag Gud att han låtit mig i ägarinnan af denna plantage, M:me Carrera, lära känna och älska en af dessa sköna, moderliga qvinnor, som i alla jordens länder äro en välsignelse, och som förmå att, åtminstone för en stund, borttaga äfven från slafveriet dess tryckande kedja och låta slafvarne glömma den.

Det var mig redan tydligt af negerfolkets synbara glädje vid hennes återkomst till plantagen, af de strålande ansigten med hvilka de mötte henne och besvarade hennes glada, hjertliga tilltal, och hvar dag ser jag det klarare i det jag tyst ger akt på det moderliga sinne, som låter henne sjelf besöka de sjuka bland slafvarne, sända till dem de rätter eller den vederqvickelse som de helst önska, ser hur dagligen på piazzan hennes stol kringsvärmas af dussintals små negerungar, som sitta eller krypa vid hennes fötter, springa och leka med hvarandra kring henne, röra vid hennes hvita klädning, komma och klaga för henne lika förtro-

ligt, som vore de hennes egna barn; ser det af de ömsesidiga glada helsningarne emellan henne och de negrer eller negrinnor, som vi möta under våra spatsergångar, hör det också beständigt i hennes afsigtslösa yttringar, känner det i hennes hjerta, i behaget af den atmosfer, som omger hennes älskliga väsen.

Häromafton, då hon och jag i skymningen återkommo från en vandring i en af plantagens skogslundar, mötte vi i skymningen en ung negrinna: »Oh, Francisca, Francisca!» utropade M:me Carrera hjertligt, och gjorde, på spanska, frågor öfver hennes befinnande o. s. v. Francisca svarade med strålande uttryck att hon mådde väl, var lycklig, och hoppades snart att kunna gifva »sua mercé» en vacker liten »negrito». Hon skulle snart blifva mor. Hjertligare kunde icke, i vårt fria land, husbondfru och tjenarinna samtala. Den unga, blifvande modren var tydligen viss på att hennes barn skulle hos den vackra hvita frun finna moderlig vård.

En liten negergosse, som lekte med hennes yngsta sonson, sprang en dag mycket upprörd till henne klagande: »han kallar mig en neger utan skam!» (un nègre sans honte)! »Lek icke med honom vidare!» sade M:me Carrera allvarsamt, »lek icke med honom nu!» fortfor hon talande till de andra negergossarne omkring dem. Och lilla vackra Eduardo fick en tillrättavisning, och gick ensam, med slokande hufvud en god stund.

Jag beundrar ofta hennes tålamod att låta sig omgifvas och följas af de rustande, små svarta ungarne, som på vägarne röra upp allt möjligt dam kring hen-

nes hvita gestalt. Jag tillstår att jag icke skulle stå ut med det så som hon.

Men ofta skall jag i minnet höra hennes milda röst yttra, såsom nu, när jag framkallar ämnet till tals: »dessa arma varelser, hvilkas lott är så hård, som arbeta för oss, och ha så liten utsigt till frihet och lycka, — böra vi icke göra allt för att mildra deras öde, försötma deras lif, i allt hvad vi förmå det? Jag kan icke se någon lida — icke ett djur en gång. Det är mig en tröst att veta att mina negrer hålla af mig. Jag håller af dem; har alltid funnit dem tillgifna och måna om att göra mig till viljes. De äro på intet vis svåra att styra, blott de se att man verkligen vill dem väl, att man vill vara rättvis och billig».

»Jag tillåter aldrig att ett slag af piskan gifves på denna plantage utan min uttryckliga tillåtelse. Mayoralerna äro råa, ouppfostrade män, och slå ofta i hetta och af ondt sinne. Det får icke ske. Då en neger begått någon förseelse som måste straffas, inberättas det till mig, och jag bestämmer bestraffningen. Om piskan måste användas, så måste den användas utan hetta, och blott då förmaning och bannor visat sig ingenting kunna uträtta. Mina negrer hålla af mig, ty de veta att jag aldrig skall tillåta att de behandlas illa».

»Det är då icke sant», sade jag, »hvad man sagt mig om negrernas otacksamhet, och att vid slafupproren år 1846 det var de mildaste husbönderna, som blefvo först massakrerade af sina slafvar».

»Ack nej!» återtog Madame Carrera, »sådant är icke i menniskonaturen! Just denna tid befann jag mig

helt ensam bland mina negrer, och det var de som vakade för min säkerhet. Min son blef nödsakad att resa till sin plantage på södra sidan af ön, der just då upproret var i full låga. Mayoralen var bortrest för en tid. Jag kallade mina contra-mayoraler, som alla voro negrer, och jag sade till dem: J veten hvad som föregår i denna stund icke långt härifrån, att negrerna ha gjort uppror, och mörda och plundra!»

»Ja», de visste derom.

»Nå väl; jag sätter mig och mitt hus under ert beskydd. Min son måste resa bort och blir borta under två à tre veckor. Det kommer ej att finnas en hvit man på plantagen. Ej heller vill jag hitkalla någon. Jag litar på er, och vill förtro mig åt er. J skolen ansvara mig för negrernas förhållande. Märken J någon oordning bland dem, så underrätten mig derom».

»De lofvade hvad jag begärde».

»Jag hade den tiden, liksom nu, ondt om sömn, och låg ofta mycket vaken om nätterna. En natt, emellan klockan två och tre, gick jag upp, och såg ut genom fönstret. Jag fick då, till min öfverraskning, se en af mina mayoraler gå väpnad på vakt framför mitt hus. Jag kallade honom och frågade:

»Är någon fara å färde?»

»Nej, allt är lugnt. Men vi ha tänkt, jag och mina kamrater, att några negrer från — — kunde komma hit öfver, och oroa eders nåd; och så ha vi beslutat att skiftesvis hålla vakt om nätterna för ert hus, så att ni må kunna sofva lugnt»

»Jag tackade honom för detta prof af tillgifvenhet, och frågade huru negrerna skickade sig, om de arbetade som vanligt?»

»Bättre än vanligt», blef svaret, »de veta att »la señora» gifvit dem sitt förtroende, och de vilja visa att de förtjena det. Eders nåd kan vara alldeles trygg!»

Med dessa erfarenheter af negerkarakterens trohet och värde, kan den ädla frun ej annat än lida af det myckna våld och den orätt, som hon sett och ser öfvas af många slafägare mot deras slafvar.

»Ofta», sade hon en gång, »har jag i bitterhet häröfver önskat, att de alla kunde bli fria!»

Jag ser äfven ofta hos henne en ryckning såsom af plåga, och hör en suck, när piskan höres klatscha, som befaller slafvarne ut på arbete. Ty hon har ej förmått att här få denna stygga signal ändrad. En annan mera musikalisk signal höres dagligen omkring klockan elfva på förmiddagen, då det blåses i en snäcka, en långt uthållande melodisk ton, som kallar från arbetet de negrinnor som ha ambarn, för att ge barnen di, och ge mödrarne tid att hvila derförinnan.

Så allmänt kändt är Madame Carreras kärleksfulla sinnelag för negerslafvarne, att hon ofta anlitas af främmande negrer som felat mot sina husbönder, för att fälla förbön för dem att de må undgå bestraffning. Det är nemligen ett antaget bruk på Cuba, att den felande slafven kan bland hvita personer utvälja en »Padrino» eller en »Madrina» till förespråkare hos den förtörnade husbonden, som vid deras förbön sällan eller aldrig vägrar förlåtelse. M:me Carrera har ofta blifvit

anlitad som »Madrina», och aldrig förgäfves. Hvem skulle också kunna neka den ädla, behagliga frun hvad hvad hon beder om? Hvarhelst hennes hvita, sköna gestalt synes (hon går alltid hvitklädd), synes den vara ett fridens bud.

M:me Carrera är född på San Domingo af fransyska föräldrar, som räddade sig dit ifrån Frankrike under terrorismens tid. Under blodbadet på San Domingo blef hon och hennes familj räddade genom trogna slafvars uppoffrande nit. Under de sköna aftnarne, som vi tillbringa på piazzan, eller stilla vandrande i palmlundarne på plantagen, berättar hon mig mången episod ur sin slägts och sin egen romantiska historia; och anar föga huru jag intages af de drag af en ovanligt begåfvad och djupt kännande själ, som derunder framträda utan att hon sjelf förstår deras skönhet och ovanlighet. Ofta tala vi äfven, och Sidney Sauval med oss, om mera allmänna ämnen, isynnerhet historiska, och framställa till jemförelse märkliga karakterer och tilldragelser från olika länder, och jag står mig dervid alls icke illa med mina svenska män och qvinnor. Vi tala, vi tänka, vi måla tillsammans, vi ha roligt tillsammans, och jag sörjer på förhand att jag så snart måste skiljas härifrån. Här kunde jag lefva utan att lida af hvad jag ser närmast omkring mig, och här kunde jag hålla af, och här kunde jag så mycket rita och måla! M:me Carrera är en utmärkt målarinna af blommor, fjärilar m. fl. naturföremål, som hon afbildar lika naturtroget som själfullt. Sedan sina olyckor (hon har förlorat sin man, markis Carrera, och yngsta son i koleran, och lidit stora förluster genom de sednaste

orkanerna) har hon förlorat håg för dessa glada sysselsättningar; men min förtjusning af naturföremålen och min teckningsfeber upplifvar henne; och skulle jag kunna bli här några månader, så skulle vi tillsammans göra ett vackert album af Cubas blommor och frukter och — det vore något roligt; om icke större och kärare kallelser hindrade mig!

Den regniga årstiden stundar; flera träd slå ut sina blommor; Cucullos komma allt flera, och utgöra äfven här, som på »la Industria», mitt nöje och min plåga. M:me Carrera kan ej nog omtala vegetationens prakt och yppighet under den våta årstiden, och prakten af färgspelet i molnen. Hon kunde ge mig lust att dröja för att få se allt detta, — med henne!

Vi äro nu ensamma här, hon, den yngsta sonen, den jättelika Sidney S. och tre af den andra sonens barn, nemligen min lilla »Caballero» Adolpho, en allrakäraste täck och gratiös flicka, Michaelita (en afbild af farmodren) och en liten gosse, Eduardo, ett lefvande motstycke till Correggios Amor. M:me Carrera läser med barnen om förmiddagarne, medan jag i mitt rum målar eller skrifver. Eftermiddagarne och aftnarne äro vi tillsammans. Man kan ej lefva behagligare än jag gör det här, men teckningsraseriet fortfar och lemnar mig ingen ro. Jag målar M:me Carreras porträtt, för att få taga med mig hem hennes milda ansigte, hennes sköna, själfulla ögon, som så troget afspegla hennes själ. Jag målar Sidney Sauvals romerskt vackra hufvud, för att lemna åt hans mor; jag målar en grupp af de söta barnen, och medan jag målar förtjuses jag i behaget af dessa ansigten, skönheten af dessa ögon.

Jag målar träd och blommor och frukter och foglar omkring mig, och är ständigt i half förtviflan öfver att jag så litet kan medhinna på den korta tiden jag ännu har att bli här. Denna Caffetal är den prydligaste och mest vårdade af de plantager jag hittills sett. Hela denna nejd är full af kaffeplantager, och i deras välmaktstid lärer hvar och en af dessa ha varit ett litet paradis af skönhet, hvar med egendomligt val och olika anordning af träd och blommor. De täflade med hvarandra i skönhet och lyx, liksom deras ägare täflade i praktfull lefnad och slösande frikostighet. Señor Carrera var en af de mest utmärkta planterare för rikedom, grandios frikostighet och välgörenhet. En dag var han på middag hos en af grannarne. Då han skulle afresa och hans volante körde upp på gården, förspänd med tre magnifika hästar, skyndade gästerna till fönstren för att se señor Carreras hästar, som voro kända för sin skönhet. Vid det de präktiga djuren kommo upp i fullt traf, utropade ett fruntimmer! »Ack! Hvad jag vore lycklig, om jag egde sådana hästar!»

»Madame! Ils sont à vous!» sade den artiga spanjoren.

Förskräckt öfver denna följd af sitt obesinnade utrop, ville damen vägra.

Det hjelpte icke. Señor Carrera lät genast frånspänna hästarne, och lånade ett par hästar af sin värd för att återvända hem till sig. Den främmande damen måste behålla den dyrbara skänken. Sådan var lyxen och tonen i denna Caffetalernas blomstringstid. Kaffets fall i handeln och tvenne svåra orkaner ha förändrat tillståndet i denna del af ön. Vid den sednaste af dessa,

år 1848, blef M:me Carreras hus jemnadt med jorden; och biblioteket och flera dyrbara samlingar i grund förstörda. Böcker och målningar, som man sedan gräfde fram, voro fördränkta och förderfvade af det salta vattnet, som under orkanen drifvit upp på ön. Ännu, säges det, är marken sjuk efter detta förfärliga oväder, och träd och plantor ha ej återtagit sin förra kraft. Flera stora träd, bland dessa en magnifik ceiba, ligga här ännu i beteshagarne jemnade med jorden. Men i trädgården blomma åter de skönaste växter, och volièren har en mängd sällsynta foglar. Huset som Sidney Sauval uppbyggt åt sin mor, med hjelp af sina negrer allena, är ett af de vackraste som jag sett på Cuba. Så skickliga kunna negrerna bli som handtverkare. De flesta handtverkare på Cuba äro negrer, och dessa förtjena så mycket att de lätt köpa sig fria.

När jag i solnedgången med M:me Carrera, under samtal — som med henne alltid bli liffulla — vandrar i Caffetalens många gångar, måste jag åter och åter stanna i beundran öfver skönheten och behaget i formerna och rörelserna af de unga palmträden, som uppväxa der. Qvistarne af kokospalmen äro i deras ungdom af makalös gratie. Regelmässighet och ledighet, lag och frihet, majestät och mildhet uppenbara sig här i lefvande symboler. Här är äfven en gigantisk berså eller hög, hvälfd gång af bambuträd, eller som de kallas på spanska: »caña brava», som utgör slutet af en präktig Guardarajha af kungspalmer. När jag ser solen gå ned i djupet af detta ljusgröna tempelhvalf, och ser de fina qvistarne af bambu bilda luftiga, göthiska arkader, hvilkas gratie ej låter beskrifva

sig, mot de ljusröda och gyllne skyarne på aftonhimlen, — då känner jag, med en blandning af vemod och glädje, att den bildande konstnären här måste fälla ned penna och pensel, och modlös säga som Carlo Congo i dansen: »Nej, det är icke värdt!» Nej, det är icke värdt att lyfta händerna för att efterbilda, endast för att tillbedja. Men, det är värdt att se dessa bildningar af den högste konstnären, för att af dem låta sinne och konst förädlas och förandligas!

Jag stiger upp tidigt om morgnarne för att måla, och ser då från mitt fönster två stora buskar Hybiscus med glödröda blommor kringsusas af en svärm smaragdgröna kolibris. Rundtomkring dem på de stora planerna äro en mängd fjäderfän som utgöra min förlustelse. Främst bland dem äro två högbenta, långhalsade, ljusröda Flamingos, som blifvit fångade som ungar vid hafskusten, och nu äro fullkomligt tama. De äro till skapnad något lika svanor, men ha betydligt längre och smalare ben, längre och smalare halsar. De ha små hufvuden och stora krökta näbbar, och ha ett snarkande läte, likt ankornas, men mycket starkare, som de låta höra, isynnerhet då de ej fått mat i tid, vid hvilket tillfälle de, om de få se M:me Carrera ute, spatsera efter henne, knarkande, liksom grälande och mycket angelägna att klaga för henne öfver att de blifvit försummade. Deras förakt för hönsen och gässen är obeskrifligt, och de högtförnäma miner, med hvilka de klifva fram och se ned på hönsen, liksom stötta att dessa våga finnas i deras väg, är kosteligt. Hönsen springa undan för dem, liksom kufvade af deras högtförnäma hållning och af medveten ringhet; men

de feta och breda gässen, som likna borgarmadamer bredvid österrikiska hertiginnor med femton anor, hämna sig stundom genom att sträcka halsen efter dem och sända ut ett skällande kackel, som de förnäma Flamingos icke vårda sig om att akta på. Sådan är naturens demokrati!

De stackars förnäma Flamingos äro i öfrigt nu temligen på det torra. Här är väl för dem en stenbassin, som skulle hålla vatten. Men den ihärdiga torkan har i det närmaste gjort den torr. Der håller likväl Flamingoparet sitt morgonbad, med stort väsen, och då de fått sina vingar litet vätta, ställa de sig upp på gräsvallen, breda ut dem för att torka i vinden och den stigande solen, med mycken pomp och högtidlighet. Sedan taga de sig en lur, stående på ett ben, under ett Casuarinaträd med långa utsträckta grenar — trädet som negern väljer att hänga sig uti! — och lägga den långa halsen i ormlika bugter tillbaka öfver ryggen. De äro högst kosteliga att se.

Här, som öfverallt på jorden, är man sällan nöjd med vår Herres väderlek. Som man ofta längtar efter regn hemma hos oss, så längtar man nu på Cuba derefter. Och den heta luften och det röda dammet gör att regnlängtan här är något brinnande och plågsamt. Jag har så mycket talat om och så mycket njutit af skönheten i luft och växter på Cuba; och likväl är det här, midt upp i all denna herrlighet, som jag stundom fått en aning om hvad hemsjuka vill säga. Det är stunder då jag icke *vågar* tänka på våra svala sommarqvällar och de hvita dimmor, som uppstiga om aft-

narne

narne och lägga sig som slöjor öfver ängarne vid Årsta nedanom huset, dimmorna under hvilka oxarne ligga så trefligt, idisla och hvila! Jag känner att om jag skulle bli sjuk här, skulle jag, liksom den stackars lilla Lappen Tantus Potas i Italien, då han var döende, begära af all tropikernas herrlighet endast hvad jag ej kunde få — »litet snö att lägga på mitt hufvud!»

D. 3 Maj.

En regnskur, en regnskur! och Flamingos ha fått badvatten och hålla stor badning, och gässen kackla, alla växterna glänsa och slå ut sina blommor, och menniskor och växter och djur resa upp sina hufvuden. Nu sätter kaffebusken bönor och »Palma Christi» *) räcker ut sina gröna händer helt stärkta i vinden. Papajaträden skaka regndroppar af sina kronor och Cucullos komma i mängd!

I morgon, söndag, skola negrerna få dansa under det stora mandelträdet framför Bohean. Det blir min sista dag på »la Concordia». I öfvermorgon reser jag till Havanna åtföljd af Sidney Sauval.

Medan jag har det i friskt minne, måste jag berätta dig om en tilldragelse, som nyss timat ej långt härifrån, och som är ett bevis till på hvad behandlingen af negerslafvarne kan verka hos dem till ondt eller godt.

*) Så kallas af bladens skapnad den växt hvaraf man prässar ricinolja. I sednare tid har denna växt begynt odlas med stor fördel på Cuba och i Amerikas södra stater.

En fransysk plantage-egare på Cuba, Mr Chapeaud, reste till Europa för några månader sedan, och hade derförinnan öfverlemnat vården af sin plantage och sina negerslafvar till en mayoral, för hvilken han hade förtroende. Denne var en hård och häftig man, behandlade slafvarne strängt och våldsamt, och det dröjde icke en månad innan hela plantagens arbetspersonal var i fullt uppror, och mayoralens lif i fara. M:me Chapeaud, — en fru som jag skulle vilja lära känna, — tog då på sig att afskeda denna mayoral och att sjelf i hans ställe åtaga sig mayoralens befattning. I skydd af en paraply för solstrålarnes hetta, gick hon ut med negrerna på fälten och blef der, vakande öfver arbetet, följde med dem hem och tillsåg att föda och hvila tilldelades dem enligt rätt och billighet. Från denna stund inträdde fullkomlig ordning och lydnad på plantagen. Slafvarne arbetade villigt, och voro måna om att visa den aktningsvärda frun sin tillgifvenhet. Hon fortfor att bestrida en mayorals syssla på plantagen ända till dess en man hunnit anskaffas, som kunde styra plantagen i hennes sinne.

Min sista afton på la Concordia.

Cucullos lysa i glaset bredvid mig, och jag kunde skrifva vid deras ljus; men jag skrifver dock vid ett af menniskohänder gjordt, emedan skenet, ehuru ej så vackert, dock är starkare. Det lyser öfver min sista afton på la Concordia. Mycket skönt, i natur och i menniskor har jag här lärt att känna, för hvilket jag evigt skall vara tacksam. En tanka gör mig särskilt lycklig. Jag har kommit hit som okänd, äfven till

litterärt rykte — ty högst sällan komma Europeiska böcker till Cuba — utan något att rekommendera mig, utom egenskapen af främling från ett fjerran land — »Gustaf Adolfs och drottning Christinas land», — och efter ett vistande af litet mer än en vecka är jag i huset som en syster och en vän. Detta förhållande, som förnyat sig för mig i flera af Cubas hem, har skänkt mig den glada känslan af en förvandtskap emellan själar, som, så fort den hinner göra sig gällande, blir ett starkare föreningsband än alla yttre sådana. Sällan har jag känt mig mera hemma i främmande hem än i detta. M:me Carrera är en af de personer, som jag kunde hjertligen hålla af och lefva lycklig med under ett dagligt samlif. Hennes son skulle jag väl kunna träta med rätt allvarsamt ibland, i vissa ämnen, men kunde ändå hålla af och intresseras af som af en ung jättenatur med rika gåfvor och en anda som kan tändas af stora och ädla tankar. De söta barnen, ja, dem är jag rent af kär uti, isynnerhet i den yngsta lilla Amorinon Eduardo. Man kan ej tänka sig ett vackrare och mera gratiöst barn! Jag sörjer att skiljas vid dem alla.

Blommorna och frukterna också, som nu börja komma i allt rikare mängd! Jag har här lärt känna flera mig förut okända. Dessa söderhafvets öar, solens älsklingar, öfverflöda af rika frukter och specerier. M:me Carreras bord är äfven af de läckraste. Men ingen af de läckra rätterna der har behagat mig mer än negerslafvarnes älsklingsrätt »Foufou», en slags seg, men högst smaklig pudding, som de göra af sönderstampade bananas eller plataner, och som de äta med

en sås af tomatoes och andra grönsaker. Det är en utsökt god och hälsosam rätt, som vi fått flera gånger till frukost, sedan jag förklarat den mitt stora välbehag. Och näst vår potatis, som på Cuba är en raritet, vet jag ingen rotfrukt så god, så smaklig och läcker på en gång, som den ädla roten *Yuca,* hvilken ätes liksom potates med färskt smör, och som växer lika väl på negrernas magra land, som i de rika planterarnes feta Caffetaler. Så god moder är naturen, så god fader är naturens skapare, att den smakligaste och mest hälsosamma födan på jorden är i alla länder den tillgängligaste för alla. Hvad ha vi i våra länder, som på längden smakar bättre och är hälsosammare än potatis och sill, mjölk och bröd, rågmjölsgröt? — »äfven excellenserna», sade du en gång — »sluta ju med att äta vattgröt!» — och vatten, klart rent källvatten, den första, den bästa af alla naturens drycker, är den som gifves åt alla för intet!

Jag måste nu säga några ord om den sista negerdans som jag fått se på Cuba.

Den var på eftermiddagen, i dag, under ett stort, lummigt mandelträd, ett stycke utanför Bohean, hvilken äfven här icke är en fästningsmur med portar och bommar, utan en fritt liggande byggning, som påminner om en ladugårdsbyggning hos oss.

Dansen hade alldeles samma karakter som de danser jag förut beskrifvit. En ring af sjungande upprepade entonigt och oharmoniskt, men med rythmiskt lif, de ord och den ton som en ung neger angaf; i midten af ringen ett eller två dansande par, hoppande och kurbetterande, mannen lifligt, hon sjåpigt; dansen

en fortsatt enformig improvisation. En mängd små barn voro här i ringen, och ibland dem stod den goda, hvita frun, »la dame blanche», som jag tycker om att kalla henne, mild och moderlig.

Åter frågade jag här och sökte få veta betydelsen af orden, som sjöngos till dansen; och åter svarades mig att det var så obetydligt, så »ingenting», att det icke var värdt att nämna. Må vara att det nu ofta är så. Men att det icke alltid är så, det vet jag af mången berättelse och mången negersång i Amerikas slafstater. Afrikanarnes fallenhet för improvisation är ett utmärkande drag i deras lif och lynne, och kan, som vi veta, bli uttrycket för en hög grad af enkel skönhet i själens och handlingens lif.

När den ryktbare engelske resanden Mungo Park — så berättar han sjelf i sin resebeskrifning — förirrad i Afrikas vildmarker, med afsky bortvisad från den by der han hade hoppats få nattherrberge, ensam, hungrig, uttröttad, öfvergifven satte sig under ett träd, med ingen annan utsigt än en ömklig död — »ty ett oväder hotade och vilddjuren röto rundtomkring» — då kom mot skymningen en qvinna hem från åkern, såg honom och ömkade sig öfver honom, tog hästens betsel och sadel — ty hästen hade blifvit bortröfvad — och bad den olycklige resande följa henne.

Hon förde honom till sin hydda, tände sin lampa, utbredde en matta på golfvet och bad honom hvila sig der öfver natten. Hon framtog ock en skön fisk, som hon stekte på kol och gaf honom till qvällsvard.

Under en stor del af natten spann hon, jemte qvinnorna i hyddan, bomull, och medan de spunno, sjöngo

de, för att muntra sig, visor; en af dem var tydligen gjord för tillfället. En qvinna sjöng först ensam; sedan instämde de andra i chör. Tonen på visan var ljuf och melankolisk. Orden voro följande:

Stormen röt och regnet föll,
den fattiga hvita mannen,
trött och svag,
satte sig under vårt träd:
han har ingen mor,
som kan bära hans mjölk,
ingen qvinna som maler hans säd.

Chör.

Hafven medlidande med den hvite mannen!
Han har ingen mor, o. s. v.

Om Afrikas qvinnor i Amerika och Westindien sjunga mindre vackra sånger, så är det icke deras fel; om deras improvisation är bunden, liksom deras kroppar och själar, så är det — den hvite mannens fel.

Hans skyldighet är att frigöra den, att genom den kristliga kärlekens och bildningens ljus låta den uppspringa som en palm, som en bambuarkad ur den solvarma jorden; och tropikernas folk med sina sånger och dansar skola en dag motsvara tropikernas rika och sköna naturverld. — Äfven den är lik en fortgående improvisation af ett växlande, yppigt sommarlif, som under sin eviga blomstring kunde låta menniskan glömma att »döden är kommen i verlden».

Sednare denna sköna afton — en af de skönaste som jag tillbringat på la Concordia, ty luften var uppfriskad efter regnskuren, och fullmånan uppsteg skön öfver den hvita hufvudbyggnaden — sutto vi ute och

sågo Cucollos svärma omkring i luften och eldarne lysa från negrernas Bohea. Utan eld kan detta folk ej lefva, äfven midt i den största hetta; och de älska att tända den på golfvet i midten af sina rum. Sina bäddar — brädlafvar, med eller utan halm, — förvandla de medelst löfruskor och trasor så lika kulor som möjligt, i hvilka de älska att ligga hopkrupna.

Ändå sednare lekte jag med de söta barnen på piazzan »låna eld», som här hette »tú me da la candela;» Den var för barnen en nyhet, och gjorde dem litet vilda af glädje.

I morgon tidigt afreser jag till Havanna, för att derifrån den 8 Maj gå med »the Isabel» till Charleston.

Dansen under mandelträdet och den sköna hvita frun der, lik en moder bland de svarta barnen, är en bild som jag är glad att medtaga härifrån.

Men jag medtager äfven härifrån minnet af de ord, som den hederlige Don Felix yttrade till mig en afton, och som i hans mun icke kunna jäfvas:

»Ah, c'est un malheur que d'être esclave!»

Den goda *hvita frun* kan dock ej skydda den stackars, svarta slafven!

Havanna. *D. 5 Maj.*

Religionen är icke alldeles död på Cuba; den lefver der ännu i några sköna, barmhertiga stiftelser till förmån för fader- och moderlösa barn och olyckliga sjuklingar. Den lefver der — mera lefvande än i

Amerikas Förenta Stater *i ett* afseende, det nemligen, att den upptager den svarta lika väl som den hvita menniskan, och i bredd med denna, i hospitalet och i välgörenhetsanstalten. Jag har sett det i dag, och hört derom, under det att jag med den älskvärda creolen Alfredo Sauval besökte det stora sjukhuset »de S:t Lazare» för hvilket han är intendent. Den stora anstalten är egnad åt olyckliga, behäftade med de obotliga sjukdomar, som tillhöra tropiska länder, och isynnerhet Afrikas folk: spetälska, elephantiasis, — i hvilken ben och fötter svälla till onaturliga dimensioner — och »la maladie de S:t Antoine», i hvilken händer och fötter sammandraga sig, och utan verk eller sår försvinna till ingenting. För dessa olyckliga hade man här sörjt på det vackraste vis.

Den vidsträckta byggnaden — byggd som en stor Bohea i fyrkant och med en gallerport, — låg vid hafvet, som med brusande vågor badade klippväggarne vid dess fot, och omgaf de sjukas hem med sin vind full af lif och hälsa. På den stora gården voro vackra planteringar af oleander-träd, som nu stodo i full blomma, och hvars ljusröda blommor uppfyllde luften med vällukt. Dessa sköna planteringar voro den unga intendentens verk. Hvar olycklig, svart eller hvit menniska, behäftad med en af de obotliga sjukdomarne jag nämnt, hade här sin egen afskiljda, beqväma bostad. Bland de personer, som jag besökte, var en gammal neger, sedan unga år lidande af »la maladie de S:t Antoine». Hans händer voro nu blott fingerstumpar, och fötterna fotknölar, på hvilka han ändå kunde stå och gå med tillhjelp af käppar; äfven kunde han

med fingerbitarne sköta sig och sitt lilla hushåll. Hans bostad bestod af ett litet förmak, dito sängkammare, ett litet kök och dertill en liten trädgård der han kunde odla några bananas och rotfrukter, — allt smått, men godt och snyggt. Han såg god och förnöjd ut. De andra sjuka hade liknande boningar. Ingenting felades, som kunde försötma deras lif af långsamt döende. Och Kristi kärlek kom ännu här till de mest lidande af menniskors barn. De kunde se och njuta naturens herrlighet i hafvet, i de sköna blommorna, och under bön och läsande af fromma böcker, utan oro och bekymmer för dagen, afbida den som skulle lösa dem från deras kroppar och förena dem med en förklarad naturverld. De hopplösa kunna här lefva för det skönaste hopp.

En annan vacker barmhertighets-anstalt i Havanna är »la Casa de Beneficencia». Den upptager flera hundrade moderlösa barn. De få der uppfostran, och vid deras utgång ur huset, hvar och en, en slags hemgift af femhundra pesos, hvarmed de kunna begynna sitt lif på egen hand.

Ifrån »l'infirmerie de S:t Lazare» förde mig Mr Sauval till Havannas stora begrafningsplats »Campo Santo». Det är en stor byggnad af hvit marmor, i hvars höga murar, inåt en ofantlig borggård, hvar familj har sin lilla nisch eller låda, om familjen nemligen har råd att betala den. Hvar sådan liten låda var försedd med en inskrift i guldbokstäfver. Murens vidd och höjd gjorde att dessa graflådor sågo mycket små ut; men hvar och en kan dock rymma flera kistor.

I hospitalet hade jag sett kristendomens anda; »Campo Santo» återfann jag hedendomens.

De rikas lik bodde i de höga murarne med gyllne inskrifter; de fattigas nedgräfdes i jorden utan minnesmärke, utan en liten grön torfva öfver dem eller blomma eller buske att tyda på ljuslifvet öfver grafven. Och der var ett stort qvarter inom »Campo Santo», der man såg högar och vallar af ben och dödskallar uppkastade. Det var negerslafvarnes begrafningsplats. Det är nemligen förbjudet att begrafva en neger här i likkista; kroppen kastas half- eller helnaken ned i jorden; och ofvanpå kastas kalk och sådana jordarter som hastigt förtära kroppen. Om åtta eller fjorton dagar uppgräfves den åter, för att ge rum åt andra kroppar, och benen kastas upp i högar att soltorka.

Medan vi stodo här, skedde begrafningen af någon ringa person i grannskapet af negerqvarteret. Jag anmärkte att man lade kuddar, täcke och några kläder med den döde i grafven.

Under dessa mina sista dagar i Havanna har jag äfven, med min goda Mrs Tolmé, besökt några vackra, enskilta trädgårdar, för att lära bättre känna åtskilliga blommor och frukter. Med botanices professorn, Don Felipe Poé, har jag gjort bekantskap; och han var så artig att skänka mig några Cubanska fjärilar, och bland dessa den, som der anses för den skönaste och som bär namnet *Urania*. Den har en skön mörkgrön färg och en glans som af sammet.

Jag är ledsen att icke förr ha gjort den intressante och vänlige Alfredo Sauvals bekantskap, ty genom ho-

nom hade jag fått lära känna mycket i Havanna, som nu tidens knapphet hindrar mig att medhinna.

Mycket synes på Cuba ha gått till förbättring under sednare år, isynnerhet hvad polis och säkerhet för personer angår, så i staden som på hela ön. För några år sedan (så har jag hört det omtalas af flera) hörde man ofta, sent om aftnarne, nödropen: »Asassino!» på gatorna. Men ingen tordes gå dit hvarifrån ropet hördes; ty icke sällan var ropet en snara, och de, som läto locka sig i den, utsattes sjelfva för mord. Om en person såg en annan ligga mördad och döende ute på marken, så vågade han ej befatta sig med att hjelpa denne, utan att äfventyra, att — om den sårade dog utan att flera vittnen kunde intyga hjelparens oskuld — sjelf anklagas för mordet och få sig en oändlig process på halsen. Man tillskrifver guvernören Tacons räfst och reformer det säkrare och bättre tillstånd som nu inträdt. Han var en sträng man, nyttig för det allmänna, men hvars despotiska sinne gjort honom hatad af många enskilta.

Processer och lagkarlar äro i stort flor på Cuba, och lagens och domstolarnas våld och trakasserier mot enskilta, och svårigheten för någon att vinna sin rätt, om han ej kan köpa den för mycket pengar, äro oerhörda. Men för att detta onda skulle kunna afhjelpas, fordras en total ombildning, så af domstolarne, som af styrelsen på ön.

Under mina vandringar i Havanna har jag alltid med nöje betraktat negerbefolkningen der, som synes mig friare och lyckligare än i Förenta Staternas städer. Visst är att man ser här, oftare än der, negrer och

mulatter drifva handel, och att deras qvinnor vanligen äro mycket väl, äfven grant klädda. På de präktiga Paséos ser man ej sällan mulattskor spatsera med blommor i håret, och med dem deras familj.

I tobaksbodarne finner man vanligen mulatter som säljare, ofta som ägare af boden. De svarta invånarne röka cigarrer i kapp med de hvita; många fruntimmer af andra och tredje klassen röka äfven gerna sina cigarritos; och det påstås att af befolkningen på Cuba är en tredjedel sysselsatt med tillverkning af cigarrer, och de två andra med att röka dem.

Bland den hvita befolkningen i städerna märker man tydligen två olika fysionomier. Den ena har fina drag, ovalt ansigte, stolt och ofta dystert uttryck, den tillhör Castillianska stammen. Den andra har rundt ansigte, platta, breda drag, jovialiskt men plebejiskt uttryck; den tillhör Catalanerne. Den förra är magerlagd; den sednare fetlagd. Castillianerna finner man oftast bland embetsmännen, Catalanerne bland handelsmännen. Dessa sednare hänga ihop skråmässigt och stå i mindre godt förhållande till både Castillianare och Creoler. Creolerna äro godt folk, och synas af det ljufva klimatet på ön insupa ett mildt och harmlöst lynne.

Bland mina frestelser på Cuba har varit en resa till Jamaica, hvilken mycket lätt kunnat gå för sig, och som jag visserligen utfört, om jag blott haft mera tid. Jag hade önskat att på Jamaica få se negrerna, der de i kristligt samhälle styra sig sjelfva. Genom den äldre Mr Tolmé och ett par hans bekanta från Jamaica har jag dock fått en temligen klar bild af till-

ståndet der. Det synes, som om de fria, kristnade negrerna så temligen bli trogna det lynne de visa i Afrika. Man har byggt åt dem stora hus med beqväma rum, kök, trädgårdar, der de i bostäder och arbetslif kunde äga alla enskilthetens och associationens förmåner förenade. Fåfängt! De stora, beqväma stenhusen ha fått stå tomma. Negern älskar ej stenhuset och associationen. Hvar negers högsta syfte är att kunna köpa sig en egen liten jordlott (»a mountain» kallas den, och vill säga, som jag förmodar, en kulle), der han får bygga sig en näfverhydda täckt med palmlöf, plantera sina hemlands träd, och gräfva några land för sockerrör eller mais och jordfrukter. Han arbetar för att hinna detta jordiska paradis. Kommen dit, är det hans lust att hvila och njuta så mycket som möjligt och arbeta så litet som möjligt. Och hvarföre skulle han arbeta? Den äregirighet, lust att veta, att inkräkta verlden andligen eller lekamligen, som skaparen inlade hos den Caucasiska raçen, blef ej honom till del. Han fick deremot förmågan af den sorglösa njutningen, det glada lynnet, den rythmiska sången och dansen. Det himmelsstreck, under hvilket han är född, gynnar de sednare gåfvorna och står emot de förra.

Äfven i handel visar negern sin böjelse att särskilja sig i sin lilla verld, och sin ovillighet eller oförmåga till association. I stället för ett stort handelshus för socker eller kaffe, bildas tjugu små handelsbodar, der hvar och en för sig försäljer socker och kaffe, utan gemenskap med de andra.

I följd af dessa böjelser älska negrerna ej att arbeta för större plantage-ägare, och begära dervid en öfverdrif-

ven dagslön. Få de icke så mycket som de begära, så föredraga de att icke arbeta. De kunna det; ty deras behof äro så få, och den sköna jorden föder dem för ringa möda.

Derföre ha äfven nästan alla större plantager på Jamaica kommit i lägervall och deras ägare gått under. De flesta stora plantager stå till salu för låga priser. Likväl har jag hört af tvenne större plantageägare på Jamaica, en engelsman och en spanjor, att de ej funnit skäl att klaga, och att det alltid lyckats dem att få af negrerna det arbete som de behöft. Men jag förmodar då att de ej fordrade mycket, och att de hade goda lämpor med negrerna.

Och hvarföre skulle ej arbetet kunna göras muntert för muntert folk? Negrerna sjelfva tyckas med sin sång i sockerqvarnen om natten, visa vägen och sättet som kunde föra dem att arbeta bra. Låt dem gå i arbete under musik och sång, och törhända skall deras arbete gå som en dans. Men Europeer tro att intet arbete kan uträttas utan genom dagslön eller — piskan!

Om morgonen den 8 Maj.

Jag har sett min sista stora utsigt af Cuba ifrån Azoteon på Alfredo Sauvals hus. Det var i går afton vid solnedgången. För sista gången har jag sett dess sköna palmlundar, dess granna, glittrande hus, dess milda himmel, dess blåklara haf i denna belysning, i denna förtjusande, förtrollande aftonluft. I dag på eftermiddagen går jag ombord på »the Isabel» och säger farväl för alltid till Cubas palmer och ceibas, cucullos

och kontradansar, guardarajahs och stjernbilder, afrikanska trummor, sånger och dansar, dess lyckliga och olyckliga folk, dess helveten och dess paradis!

Jag har tagit afsked af goda vänner, har afttecknat Columbi monument vid la Plaza de Armas, och i dag på morgonen, för sista gången, besökt min kära »Cortina de Valdez», och sett bränningarne bryta sig kring Morros klippa. På återvägen hem gick jag in på en restauration och begärde »dos libras de dulces», som jag ville ge åt ett par små flickor. När jag ville betala konfekten, återgaf mig den unga herrn, som stod bakom disken, pengarne med ett artigt: »kostar ingenting señora!» Jag trodde att han ej förstått mig eller jag icke honom, räckte derföre på nytt fram penningarne, och fick dem åter tillbaka med samma ord. Jag påminte mig då, hvad jag hört om det spanska och cubanska galanteriet, och såg mig om, då jag upptäckte Mr Sauval i andra ändan af rummet nära dörren, och — saken var mig klar. »Ah! detta är af edra spanska upptåg!» sade jag till honom; han smålog, men ville tydligen ej tackas. En dag berömde jag händelsevis en liten korg, som hans fru höll i handen. Genast måste jag emottaga den som gåfva. All min protest hjelpte icke. Jag skulle här bli riktigt rädd att berömma någonting.

Nu skall jag säga farväl åt de goda Tolmés och Schaffenbergs samt afsluta några bref. Och nästa gång jag skrifver till dig, blir det från Förenta Staterna. Jag har druckit nytt lif på Cuba, men *lefva* kunde jag icke der. Det kan jag blott der frihetslifvet lefver och växer!

TRETTIONDEÅTTONDE BREFVET.

Bref till Hennes Majestät Enkedrottning Carolina Amalia af Danmark.

Cuba, Westindien *i April 1851.*

Eders Majestät!

»Skrif till mig ifrån Amerika!» var Eders Majestäts vänliga afskedsord till mig, då jag sist, på Sorgenfri, hade den glädjen att se Eders Majestät! Och de orden ha följt mig på min långa färd, som ett af de sköna och dyra minnen, för hvilka jag har att tacka det goda Danmark, ty det påminte mig den stora godhet som Danmarks Drottning hade visat mig. De ha blifvit hos mig, jemte den önskan att jag kunde motsvara dem genom att från den nya verldens jord frambära till Eders Majestät några rätt sköna andliga blomster, icke ovärdiga de rosor, som Eders Majestäts egen sköna hand skänkte mig ur Eder Majestäts rosengård i afskedets stund. Men länge har det dröjt innan jag funnit sinnesfrihet och lugn nog, för att ur den rika flora, som Amerika framalstrar, sammanbinda något lik-

nande en bukett eller en krans, något som jag tyckte kunde göra Eders Majestät nöje. Och med mindre kunde jag ej vara nöjd.

Det är nu ifrån Antillernas drottning, ifrån den sköna tropiska »Isla de Cuba», som jag skrifver till Danmarks sköna och goda Drottning. Och medan en glödande sol stiger öfver kaffe- och bananas-lundarne på »Cafetal la Concordia» (mitt nuvarande hem), medan rosenfärgade flamingos sträcka ut sina vingar att svalka dem i morgonvinden, och små negerbarn — nakna som Gud skapat dem — hoppa och tumla på gröna planer, der smaragdgröna kolibris omfladdra prunkande Hybiskusblommor, förflyttar jag mig i andanom till »de grönne Öer», till den svala, skuggrika boning, der jag hörde näktergalarne sjunga i boklundarne kring Eders Majestät, och frambär der, i dessa rader, min gärd af vördnad och tillgifvenhet.

På Cuba kan jag bättre än från någon annan punkt på denna sida om jordklotet tala om den nya verlden, ty Cuba ligger emellan norra och södra Amerika; de anglo-normanska och spanska folkraçerna mötas här — i godo och ondo, hemligen och uppenbart kämpande om herraväldet; och midt i den underbart sköna natur, som tillhör vändkretsen, under den tropiska solen, ibland palmerna och kaffeplantagerna, ser man redan Nord-amerikanska hem, jernvägar och handelsbodar, och det anglo-amerikanska: »go a head» stöter här samman med de spanska creolernas valspråk: »poco a poco» och — springer om det, förr eller sednare, det är icke svårt att förutse.

Med bilden af Nord-Amerikas natur, folk och stater frisk i själen, är det en stor vederqvickelse att på denna sköna ö upptaga en så starkt motsatt tafla som den af Syd-Amerikas natur, folk och stater. Ty båda tillhöra väsendtligen taflan af den nya verlden; och Nord-Amerika framställer i natur, kultur och seder, blott ena hälften deraf. Den södra hälften, med sina ännu oorganiserade stater, sitt kaotiska folklif, men sin rika, stora natur, sina Amazonfloder och Andes, sina palmer och sin eviga sommar, skall ännu i kontakt med den norra halfdelens folk utveckla ett herrligt lif, icke så starkt kanske som dennas, men mera ljuft och skönt. Och båda skola bli ett i det stora menskliga rike, som uppväxer emellan Atlantiska och Stilla hafvet, emellan Nordhaf och Söderhaf. Ty om än Södra Amerika nu icke visar folk eller karakterer, som framkalla aktning eller beundran; om de ännu synas underligga naturen i stället att höja sig öfver den, mattas af solen i stället att inspireras af dess glödande och rena ljus, så veta vi dock att det var under detta himmelsstreck, under denna sol, dessa palmer, som de soldyrkande Peruanerna och de ädla Atzecs lefde, att det var under detta himmelstreck, denna sol, dessa palmer i öster, som den äldsta visheten, den äldsta poesien föddes på jorden, hinduernas Vedas, deras tempel hvilkas ruiner ännu utgöra vår beundran, deras sånger och dikter *Sakontala, Urvasi och Vikrama,* m. fl. ljufva och ädla, såsom de blott kunde diktas under palmer, och i en luft sådan som denna; de sinrika sagorna, schachspelet, bajaderernas luftiga dans, och mången konst och vetenskap till lifvets försköning, som synes blott kunna upp-

stå der naturlifvet är som en helgdag. Och hvad som en gång blomstrat, det kan under liknande förhållanden återkomma i nya eller högre bildningar. Österlandets tropiska krets har framburit sin blomma, vesterlandets skall ännu bära sin i kristendomens ljus. Nu kan man blott ana hvad den en gång skall blifva, ana det af det herrliga naturlif, som ännu är dess skönaste frambringelse.

Men det var om Nord-Amerikas folk och stater, som Eders Majestät önskade höra något; och om dessa vill jag framför allt tala; ty ehuru mycket Eders Majestät älskar det sköna i naturen, så vet jag att Eders Majestät ändå högre älskar det som länder till menniskovät och menniskosällhet i egentligare och högre mening. Är icke Eders Majestät en af menskligheten̄s mödrar, en af de höga och hulda, som omfatta det unga slägtet för att lyfta det högre upp, närmare kärlekens och fullkomlighetens fader?!.... Var det icke omgifven af fader- och moderlösa barn, som sågo upp till Eders Majestät som till en moder, som jag första gången såg Eders Majestät, denna julafton, då julljusen brunno i den nordiska granen, barnen till fröjd och den himmelska barnavännen till ära! Och har jag icke mer än en gång hört Eders Majestät uttala önskan och hoppet om »ett samhälle på jorden, inom hvilket alla medlemmar skulle ha lika tillfälle till ernående af dygd, kunskap, verksamhet och välstånd, ett samhälle inom hvilket godheten och dugligheten skulle utgöra den högsta aristokratien, och högsta rangen ägas af det högsta menskliga värde!»....

Och huru långt än Amerikas Förenta Stater ännu må vara från detta samhällsideal, så kan det icke nekas att det är till detta som de syfta, till detta som de dagligen allt mer närma sig, mera kan hända än några andra stater på jorden. Detta gäller isynnerhet om Unionens nordliga och fria stater, befolkade förnämligast af de äldsta pilgrimernas afkomlingar, och der qväkarestaten utsändt öfverallt sina budbärare om »det inre ljuset», om frihet, frid och allmänneligt broderskap. Enthusiasm för religion och menniskoväl har grundat dessa nordliga stater. Och på denna grund ha de vuxit stora och starka, och växa än i dag, utbredande allt mer och mer sitt välde.

De södra staterna erkänna väl samma principer af frihet, menniskorätt och menniskoväl som sitt mål, men de bära en boja som hämmar deras framsteg på den menskliga och samhälleliga utvecklingens väg, som de dels icke vilja, dels icke ännu *kunna* afkasta, nemligen *slafveri-institutionen*. De ha bundit negern som slaf, och negerslafven binder dem; hindrar dem att utveckla skolväsendet, industrien, och alla goda samhällsinstitutioner, som göra staten stark och stor, såsom det sker uti Unionens norra stater.

I dessa är det en stor och ren glädje att betrakta frihetslifvets utveckling. Och oaktadt de oarter och afarter deraf, som ännu der gå lösa och frambringa oordningar, så ger dock det hela ett herrligt skådespel.

Ty hela samhällets rörelse är der en uppåtgående; den är en ström af odling och förkofran, som omfattar alla klasser, alla grenar af verksamhet, som hinner äf-

ven den mest aflägsna, och tager med sig äfven den mest ensliga individ.

Dertill har det kommit inom samhället, att det klart känner med sig, och har klart och starkt, i ord och handling, uttalat, att det är statens skyldighet att sörja för att hvar medborgare derinom må kunna bli — *menniska.*

Deraf det stora och förträffliga folkskolesystem, som först begynt i pilgrims-staten Massachusetts, sedan har efterföljts och efterföljes med modifikationer och förbättringar i alla Unionens fria stater. Öfverallt der ha uppstått fria, allmänna skolor, der barnen, gossar och flickor (i särskilda skolor) få fri undervisning ända till femton eller sexton års ålder, då de kunna från dessa skolor ingå i högskolorna och akademierna, i fall de ej välja att ingå i det praktiska lifvet med det mått af kunskap som den allmänna skolan gifvit dem, och som icke synes vara så obetydligt, då många af Nord-Amerikas »bästa män» och yppersta statsmän icke ha studerat i annan skola än denna och — lifvets.

För Eders Majestäts qvinliga och moderliga sinne ville jag, framför allt, kunna framställa dessa stora och allt mer sig utvecklande anstalter för det unga slägtets uppfostran, öppnade för *alla* samhällets unga medlemmar, och gynnande de fattigas ändå mer än de rikas barn, och jemte denna tafla den af den unga qvinnans stigande betydelse inom samhället som lärarinna äfven utom familjen och hemmet. Jag ville kunna för Eders Majestäts blickar framställa dessa stora, glada lärosalar, som man nu ser i de allmänna skolorna alltifrån Massachusetts till Wisconsin och Illinois; ifrån NewHampshire

och till Ohio, der ljus och luft få fritt inströmma, lärosalar fulla af vackra barn, med klara, liffulla blickar; och der de unga lärarinnorna, Nya Englands döttrar och Nya Englands ära, fina och behagliga till väsen och utseende, likväl stå fastare på sin grund än jordens Alper och Andes, och styra en svärm unga republikaner i skolan, lättare och bättre än någon sträng magister med basröst och karbas.

Amerikas unga döttrar i Unionens fria stater äro icke hållna i okunnighet och overksamhet, såsom ännu större delen unga flickor i Europa. Tidigt lära de att de måste förlita sig på Gud och på sig sjelfva, om de skola vinna aktning och sjelfständigt värde; tidigt gå de ut ur hemmen och in i skolorna, der tillfälle är dem beredt att i studier och vetenskaper gå lika långt som ynglingar, och der de visa att de vetenskaper, som man hittills ansett för svåra för dem, äro dem lika lätta att vinna som de ytliga kunskaper och talanger, till hvilka man hittills inskränkt deras uppfostran. De utmärka sig genom kunskaper i mathematik, räkenkonst, fysik, gamla språk, åtminstone latinet, m. fl. hittills dem förbjudna lärdomsgrenar; och deras skriftliga kompositioner på vers och prosa utvisa en, vid så unga år, ovanlig renhet i stil, klarhet i tanke och vidd i synkrets. Man ser, att den nya verldens ande löst deras andes vingar och tillåter dem en fri flygt öfver jordens fält. Den amerikanska qvinnan bildas till verldsmedborgarinna; hon skall lära sig omfatta hela menskligheten. Så är tydligen meningen af hennes skoluppfostran, om än den ännu saknar ett system, som kan föra dertill. Ifrån de allmänna skolorna kunna flickorna

öfvergå till högskolorna och fruntimmers-akademierna, der taga lärdomsgraden och diplomet, och försedda med dessa, utgå som lärarinnor öfver — hela Unionen.

Och så göra isynnerhet döttrarne af Nya Englands stater, som synas ha en egen kallelse för läroståndet, hvilket de omfatta oftast icke af nödvändighet, utan af kärlek.

Öfverallt inom Förenta Staterna, i vester liksom i norr och söder af Unionen, hvarhelst skolan träder i verksamhet, träffar man unga lärarinnor från Ny-Englands stater (d. ä. från de stater, som blifvit befolkade af pilgrimfädernas afkomlingar). Och qvinnans anseende som ungdomens lärarinna stiger i Amerika allt mer.

Men icke blott som lärarinna söker den nya verldens anda bereda qvinnan en friare utveckling af sitt väsen och sin verkningskrets; äfven inom konsten och slöjderna söker den att öppna för henne fria banor.

»Om jag hade att välja emellan att ge uppfostran åt männerna eller åt qvinnorna i ett land, så lemnar jag männerna och begynner med qvinnorna!» sade en dag till mig en af lagstiftarena här i landet.

Och jag tror icke att jag säger för mycket, då jag påstår att detta tänkesätt delas af största delen männer i Förenta Staterna. Så stark är öfvertygelsen om makten af qvinnans inflytande på det uppväxande slägtet.

Och det är väl ingen fråga derom, att arbetet för qvinnans högre utveckling och betydelse i samhället är ett af den nya verldsbildningens mest utmärkande drag, största förtjenster och dess förnämsta framtidsarbete. Felas nu blott att icke låta det stanna på halfva vägen. Jag tror icke att det skall felas männerna rättsinne

och ridderlighet, när qvinnorna med urskiljning och ädelt allvar skola vilja intaga det rum som samhället här vill upplåta för dem.

Med rätta brukar man mäta ett folks bildningsgrad efter dess aktning för qvinnan, och den plats hon i samhället innehar; ty för att värdera ett väsen, hvars högsta kraft är en andlig, fordas en icke ringa grad af andlig kultur. Amerikas folk har visat sig äga denna, och den skall stiga i den mån som landets qvinnor skola göra sig förtjenta deraf.

Jag nämde om en ström af odling och förkofran, som i de fria staterna upptog alla samhällets medlemmar, och nämde folkskolan som dess väsentligaste makt. Denna och flera den menskliga utvecklingen gynnande anstalter tillhöra staten; men jemte dessa går en rörelse af fri utveckling inom folklifvet, som jag ville likna vid safvens cirkulation inom ett friskt växande träd. Den fria associationen uppträder i den gamla skråordningens ställe, som ordnarinna och befordrarinna af alla samhällskroppens olika intressen och funktioner. Så uppstå religiösa, moraliska och industriella korporationer inom det stora samhället och i troget förhållande till detta, under det att hvar individs goda vilja och särskilda kraft och gåfva deri göres gällande till dess högsta halt. De Förenta Staterna framställa individualitetens och allmänlighetens högsta utveckling och förening. Denna rörelse inifrån, ur menskligetens eget samhälliga väsen gynnas utifrån af den fria cirkulation och kommunikation, som Norra Amerikas mångfaldiga segelbara floder erbjuda, på hvilka tusentals ång-

båtar

båtar gå; och i sednaste tid af de jernvägar och telegraf-linier, som spinnas öfver alla delarne af Unionen från stat till stat och stad till stad.

Den stora spridningen af tidningar inom landet, af alla böcker som vunnit folkhjertats kärlek; af den religiösa folk-litteraturen, som i millioner små skrifter, »tracts» eller »tales», utgjuter sig öfver befolkningen likt en morgondagg eller ett mannaregn — hör väsentligen med till denna lifgifvande cirkulation.

Och öfverallt, der anglo-amerikanaren framgår, uppstå samma bildningar och samma lif. Med förvånande kraft och säkerhet utförer han sin mission som verldsodlare, och bildare af fria, sig sjelfva styrande samhällen, och äfven slafveri-institutionen förmår icke att motstå den odlingens och frihetens kraft, som med honom framgår öfver jorden.

Hvarhelst pilgrimernas söner och döttrar framtränga, sätta de hemmet, skolan och kyrkan, handelsboden, den lagstiftande församlingen, hotellet för främlingar, och asylet för de olyckliga eller de föräldralösa, och fängelset förvandlas till förbättringsanstalt, till en ny skola för den okunniga eller vanartade sonen. Hvarhelst de komma, bekänna de högt den Mästares namn och läror, som är »vägen och sanningen och lifvet», och på detta hälleberg grunda de statens och samhällets lif. Anglo-amerikanska folkets rätt till att bli ett stort folk ligger i dess kristologi. Det är verldsförsonarens anda, som gör det till verldseröfrare.

När man lemnar de nordöstra staterna, der först religionens och frihetens standarer planterades, och be-

gifver sig vesterut, ända till vildmarkens gränsor bortom Missisippi, der ännu Indianen jagar vildbrådet, reser sina tält och tänder sina nattliga eldar, kan man bäst iakttaga den nya odlingens gång och sätt.

Eders Majestät har säkert ofta läst beskrifningar om det underbara vattenfallet Niagara, om de nästan ännu underbarare vesterns prairier, der solen speglar sin bild i en ocean af solblommor, böljande i vinden; om den brådstörtade växten af stater och städer i den stora vestern, om den stora Mississippi-floden och Californiens guldgrufvor, m. fl. det stora vesterlandets lejon. Men mindre bekanta, mindre omskrifna äro bildningens första steg, dess första brodd i vildmarken, och *det* var, jemte de stora naturskådespelen, hvad som mest tilldrog sig min uppmärksamhet. Ty roligt är att märka på barnets första steg, hur det lärer sig gå och växer till manna-år.

Vill Eders Majestät se hur barnet — den nya verldens odling — tar sina första steg?!....

Träden falla för nybyggarens yxa längs med stränderna af floden — och floder finnas öfverallt i Norra Amerika; — ett litet bjelkhus uppstår vid skogens kant och flodens strand; en qvinna står i dörren med ett litet knubbigt barn på armen. Utanför huset uppristar mannen jorden och planterar mais; derutomkring beta ett par feta kor och några får på den fria ostängda marken. Mannen planterar åkern och mjölkar korna, förrättar allt arbete utomhus. Hustrun stannar inomhus och vårdar barnen och hemmet; bättre vårdar ingen qvinna. Renligheten och ordningen i hennes eget väsen afspeglas af allting inomhus. Intet snyggare,

trefligare hem finnes på jorden än det amerikanska — äfven det fattiga. — Icke underligt att mannen trifves derinom, att amerikanaren föga vet af andra nöjen än dem han finner i sitt hem, intet annat sällhetsmål på jorden än det att äga en god maka, ett godt hem. Bjelkhuset har uppstått i skogen; och ej långt från detta uppstå, på samma vis, två à tre andra bjelkhus; derinom finner man prydligt uppbäddade sängar, och på hyllan alltid en bibel, en psalmbok och några läroböcker. Litet längre bort reser sig ett något större bjelkhus, der ett eller två dussin barn, vildmarkens halfvilda ungar församlas. Det är skolan. Rummet är fattigt och utan möbler; men på väggarne hänga kartor öfver alla verldens delar, och i barnens händer äro böcker, som gifva utsigt öfver hela verlden, och läseböcker som innehålla litteraturens ädlaste perlor i tänkespråk, korta afhandlingar, berättelser, poesier o. s. v. Efter hand uppstiga flera hus, några af bräder, några af sten; de bli allt prydligare, omgifva sig med frukträd och blommor; man ser ett kapell af träd uppstå liktidigt med trädhusen; när stenhusen komma, kommer ock stenkyrkan och statshuset. Marken rundtom betäckes af skördar; hjordarne växa, och snart ser man en eller par ångbåtar komma uppför floden, lägga till vid nybygget, utbyta varor och lemna tidningar. Inom två år är här en liten stad af tvåtusen personer; moderliga qvinnor instifta söndagsskolan i kyrkan, samla små barnen till undervisning i kristendomen och inrätta asylet för de föräldralösa små. Handelsboden har uppstått samtidigt med skolan och kyrkan och utgör, jemte dessa, anglo-amerikanarens bomärke. Och

hvarhelst han planterar detta, der drar sig den röda mannen undan, nu mera nästan utan motstånd, med sina tält och sina förnedrade qvinnor, och går att tända sina eldar och resa sina tält längre bort i ödemarken. Han vet af erfarenhet, att det nybygge han ser uppväxa, inom ett fjerdedels sekel skall bli en stor stad med femtiotusen invånare eller mera.

Jag har talat om den nya menniskans framgång i vesterlandet, men jag måste, för rättvisan skull, äfven säga några ord om den gamlas, ty ack! den gamla går fram liktidigt med den nya, och han är äfven här, på den nya jorden, den gamla syndarn, och super och slåss och spelar, och stjäl och narras och yfver sig, »tout comme chez nous», och i den stora vestern, vid Mississippi och vid Stilla hafvet, kanske litet värre, emedan mängden af samvetslösa lycksökare helst samlas dit, och de återhållande krafterna ännu ej hunnit göra sig fullt gällande. Friheten är här ännu i sina slyngelår.

En stor svårighet i vesterns odling är den stora utvandringen dit af en stor del af Europas mest råa och fattiga befolkning, och af de östra amerikanska staternas misslyckade barn. Småningom ordnas dock denna befolkning under den nya verldsodlingens inflytande, och med hvart år får den nya Adam ett större öfvertag på den gamle, allt som den bättre utvandringen ifrån pilgrimstaterna tilltager och får fotfäste, och med den skolan, kyrkan, och den bättre periodiska pressen få rådrum.

Mississippi-dalen har rum för omkring 200 millioner inbyggare, och Amerikas Union har hjerta och

makt nog att upptaga i sig alla främlingar, alla vanlottade eller misslyckade jordens barn, och ge dem del af sin jord och sitt andliga lif.

Denna Mississippidal — Norra Amerikas centralregion — framställer i sin utsträckning alla hufvuddrag, som utmärka Förenta Staternas stora rike (till hvilket jag äfven — hvad folk och natur beträffar — räknar de engelska kolonierna i norr). Den innefattar, allt ifrån Mississippis källor i det nordliga Minnesota och till den stora flodens utlopp i Mexikanska viken i söder, alla klimat (utom det mest nordliga), alla produkter, som denna verldsdel frambringar, alla folk som den bär i sitt sköte. I Minnesota se vi ännu Indianerna i välmakt. Granskogen är hemma der, och vintern frisk som hos oss. Der äro herrliga källor, fiskrika floder och sjöar, rik jagt och god sädesjord, men oodlad. Norrmän och danskar ha börjat tränga dit upp. Men dessas och svenskarnes egentliga kolonier finnas nu söder om Minnesota, i staterna Wisconsin och Illinois, der naturen är som en storartad, ljus idyll. Här uppväxer småningom ett nytt Skandinavien. Och det är mig en glädje att kunna intyga, att våra landsmän allmänligen anses som redbart, arbetsamt och godt folk. De måste arbeta strängt och umbära mycket till att börja med. Men ju mer de arbetandes antal tilltager, dess lättare blir arbetet, dess mer gifver den, i allmänhet, rika jordmånen. Norrmännen utgöra den åkerbrukande kärnan af den skandinaviska befolkningen. Danskarne äro i jemförelse med denna i ringa antal, och jag fann danskarne här oftare som handlande än som jordbrukande.

I Wisconsin och Illinois begynner Nord-Amerikas egentliga sädesregion och den ofantliga kornbod, som, fortsatt på båda sidor om Missisippi till och med staterna Kentucky och Missouri, säges kunna förse alla Unionens stater med brödföda, nemligen när dess mark blir fullt uppodlad. Nu ser man väl der stora fält af det gyllne, susande maiset, men ändå större, på hvilka endast högt gräs och vilda blommor växa. Tyskar och Irländare strömma till denna region. Halfva delen af de stora folkrika städerna bestå af tyskar. De musicera, ha målskjutning och dansar, och dricka öl som i den gamla verlden, under det de deltaga i den nyas sjelflagstiftning och affärslif.

Nedanom Kentucky och Missouri begynner bomullsregionen. Man ser bomullsplantager och slafbyar. Derefter kommer sockerrörets region, med sommarvarma vindar och sol midt i vintertid, vackra plantager, magnolia och orangelundar. Här är Louisiana, den mildaste sommarluft och det hårdaste slafveri, och den sydligaste af Mississippis stater.

Här träffar man fransmän och spanjorer jemte folk från alla verldens länder, allt under anglo-amerikansk styrelse och lag.

Ett eget skådespel i Förenta Staternas lif ge de södra staterna genom natur och institutioner. Den resande i dessa södra stater blir icke *uppbyggd.* Inga samhällets idealer lyfta här hans sinne och blickar; intet stort allmänneligt sträfvande upplyfter här, som i de fria staterna, individens och statens lif. Men han blir road af de många nya och ovanliga föremålen, han träffar många ovanligt bildade och behagliga personer,

lysande som diamanter i sanden, han har sig en ny naturverld upplåten full af skatter, — — tjusningen af söderns egendomliga natur, luftens ljuflighet under större delen af året, urskogen längs med de röda floderna med dess tusende trädslag, blomster och slingrande växter, sången af den hundratungade fogeln, Amerikas näktergal (Turdus Polyglottus) och af den ljufliga, men entonigt flöjtande »Whip poor Will», de många herrliga träden, lif-ekarne med deras långa, svajande mossor, magnolian med dess stora snöhvita blommor, cypresserna, tulipan och ambra-träden, och solfjäderspalmerna, rikedomen af sol och blomsterdoft och fogelsång, de ljufliga frukterna, och, midt i denna sköna naturverld, negerfolket med dess egendomliga lif, som slafveriet icke utplånat, dess religiösa fester, hymner och glada visor — — den resande i söder blir ej uppbyggd, såsom i norr af Unionen, af ädla och storartade sträfvanden och institutioner, men han blir angenämt upplifvad, han hvilar och njuter, då han ej störes af någon ny bitter erfarenhet af den orätt, som lagarne här uppehålla, eller förargas på de personer som tvertemot sanning och sundt förnuft taga dess parti, såsom af en god och loflig sak.

Striden om slafveriet är dagens stora stridsfråga i Amerika, och kommer väl att fortfara derinom till dess — slafveriet upphört der. Ty denna institution är en alltför skärande lögn emot den amerikanska samhällsprincipen, en alltför stridande synd emot rätt och mensklighet.

Det måste dock sägas att den Nord-amerikanska samhällsandan fått, under sednare år, ett starkt infly-

tande till att förmildra slafvarnes tillstånd, och man kan med sanning säga att detta blir år ifrån år bättre. Det ädlare folksinnet i södra staterna gör, i denna stund, mycket till upplyftande af den svarta befolkningens tillstånd, så andligen som lekamligen. Evangelium predikas allt allmännare för slafvarne, — isynnerhet i de stater der det religiösa lifvet af ålder varit starkt, Georgia och Carolina — och hvar det predikas, der upplyftas slafvarne, bilda religiösa samhällen, predika sjelfva med kraft och fröjd förlossaren, försonaren, och höja till hans ära hymner, om hvilkas skönhet och harmoni den har föga aning, som blott känner Afrikanarnes musikaliska gåfvor af deras sånger och skrän i deras vilda tillstånd. Ja, skulle lagen i de södra staterna följa evangelium i spåren, så skulle jag våga förespå dem en stor framtid, såsom de ock skulle utföra ett stort verk.

Betraktar man slafvarnes tillstånd på dess bästa sida i Amerikas stater, så är det, under en god husbonde, ett stilleståndslif utan framtid, men icke utan njutningar. Slafven på plantagen har sitt eget lilla snygga hus, sin egen trädgård, dertill svin och fjäderfä. Hans arbete är med billighet tillmätt, och han kan göra sig några glada dagar; hans barn bli väl födda, och han tänker icke på morgondagen. Husslafvarne äro i goda hus bättre vårdade och försörjda — t. ex. till bostäder och för ålderdomen, — än stundom de fria tjenarne hos oss.

Men — det är icke godt att ge menniskan uteslutande rätt öfver sin medmenniska. Ingen belägenhet är rysvärdare och hopplösare än slafvens under en

elak husbonde, och bevis nog derpå finnas, äfven i dagens historia om slafveriet i Amerikas Förenta Stater. Dessutom har institutionen med sig olycksbringande och förnedrande följder för både hvit och svart befolkning, som äfven de bästa husbönder icke kunna förekomma. Och äfven den bästa husbonde måste dö, eller kan komma i penningesvårigheter och hans tjenare försäljas då såsom fänad.

För de verkligen ädla och goda bland slafägarne, i dessa stater, är slafveriet en källa till mångfaldiga bekymmer, och de betrakta institutionen som en olycka den de ville kunna upphäfva. Och flera arbeta verkligen i stillhet härför i sina närmaste omgifningar.

Under denna flyktiga teckning af några de förnämsta bildningar i de Förenta Staternas stora samhälle, har jag måst lemna å sido flera mindre, som dock likt genre-taflorna i ett målningsgalleri tjena att ge det hela omvexling och lifligare intresse. Jag måste dock nämna, bland dessa, några små samfund, som lefva i frihet inom det stora samfundet, ehuru de skilja sig derifrån genom egna sätt och seder, såsom qväkarne med deras enkla drägt, deras »du» och »dig» till hela verlden, deras tysta gudstjenster, och qvinnornas deltagande i predikan och rådsförsamlingen; Shäkers med deras dansande gudstjenst; de små socialistiska föreningarne, som söka kärleksfullt dela åt alla goda arbetare, ett lika mått af jordelifvets goda håfvor; hernhuternas brödrasamhällen, som utgångna från Tyskland, ännu i Amerika — såsom i de små städerna *Nazareth* och *Bethlehem* — fortplantande sina kärleksmåltider och sina sköna chörer.

Till de pittoreska, egendomliga skådespelen på Amerikas jord måste räknas dopscenerna vid floder och sjöar, der både hvita och svarta nykristna invigas till helighetens lif; de religiösa fester som kallas »Camp-meetings», under hvilka i nattens och skogarnes djup, vid eldsaltarens lågor, tusentals röster uppstämma harmoniska hymner, och själen frossar i ett religiöst känslolif, afväxlande med kroppslig välfägnad i mat och dryck. Dessa fester äro isynnerhet negerslafvarnas saturnalier, och deras böner och sånger äro varma och lifvande som söderns sol.

Då man lemnar Förenta Staterna, och begifver sig till Amerikas södra hemisfer, så finner man sig inom tre dygn förflyttad i en ny verld. Det är på Cuba den först möter oss. Himmel och jord, folk, språk, lagar, seder, byggnadssätt, allt är nytt, och förfriskningen af detta hastiga scen-ombyte är obeskriflig, äfven fast allt dervid icke är godt.

Det är södra Amerikas natur, herrskande folk och språk som möter oss på Cuba, det är palmernas region, vändkretsens sol, Spaniens språk och välde. Halfva Amerika tillhör den anglo-germanska och norrmanska folkraçen, den andra hälften den romanska. I den förra råder protestantismen, i den sednare katolicismen. Men på Cuba, denna herrliga oas emellan de båda verldshalfvorna, midt i det salta verldshafvet, synas de båda raserna ha stämt möte — om till krig eller fredlig förening, är ännu icke möjligt att säga.

Cuba är i denna stund ett stridsäpple emellan två stolta regentinnor, och ingen Paris har ännu uppträdt för att skilja tvisten.

Cuba är ock ett stridsfält för ljusets och mörkrets makter, och sällan på jorden får man väl se dem stå så nära hvarandra och i skarpare kontrast.

På nattsidan är staten och kyrkan; staten med dess styrelse af våld och despotism, hvilken ifrån Spanien blindt styrer den fjerran belägna kolonien genom utskickade öfver hvilka moderlandet ej kan vaka, och som nekar de infödda all rätt att styra sig sjelfva; kyrkan, som lefver blott i prunkande ceremonier och saknar allt andligt religionslif; på nattsidan är framför allt slafveriet, som på Cuba uppträder i dess råaste form, och slafhandeln med Afrika, som pågår dagligen, ehuru ej öppendagligen. Styrelsen på ön tar mutor af slafhandlaren, och blundar för de tusentals slafvar som årligen landsättas på ön. Ja, det påstås att den hemligen icke ogerna ser ön fyllas af vilda afrikaner, emedan fruktan för dessas otyglade krafter (om de en dag skulle släppas lösa) afhåller creolerna från uppror emot en regering, som de ej kunna annat än hata. Styrelsen förtrycker slafägaren, slafägaren förtrycker slafven, och vet inga medel att betvinga denne utom piska och bojor. Sockerplanteraren drifver ej sällan sina slafvar hårdare än lastdjur, och kräfver af dem mera arbete än menniskonaturen kan stå ut med. I »Boheans» fästningsmurar lefva slafvarne som fänaden. Dem predikas ingen frälsare, och de enda njutningar som tillåtas dem — och det ofta i knappaste mått — äro djurets. Vilda uppror ha stundom vittnat om gräsligheten af

förtrycket och om negrernas vilda mod och kraft; men oftare dö de utan att våga höja ett rop eller lyfta en hand till försvar eller anklagelse; ofta under fångenskapens första tid sluta de sjelfva sina plågodagar, i den tro (som bland dem är gängse) att de skola genast efter döden uppstå åter i deras hemland. Styrelsen och tillståndet på Cuba är, i dess hufvuddrag, allt ifrån guvernörens palats och till slafvens Bohea, en styrelse af våld och despotism. Rättsinne och ädelhet finnas väl hos enskilta, men icke i det allmänna. Lagar finnas som vittna om en högsint anda; men de kringgås så mycket som möjligt.

Mot denna nattsida af lifvet på Cuba står dagsidan i starkaste motsats. Der är tropikernas himmel, så mild som en engels blickar, dess sol så ren och skär som musikens renaste toner, der är vinden, en anda så ljuf, så ren, så full af lefvande lif, som om den utsprang helt frisk af lifvets och kärlekens källa, såsom på denna morgon då allt på jorden var ungdomsfriskt och godt; der är tropikernas egna naturverld, full af underbara plantor och scener, dessa palmlundar der odödliga borde vandra, dessa trädgårdar, sköna som paradis, der kaffebusken och bananaträdet växa i prydliga planteringar, och en evig blomstring, en evig fruktbildning råder; dessa ståtliga »Guadarajahs» af kungspalmer, som synas planterade för konungars och drottningars triumphtåg, en skönhet i luft och lif, former och färger, som ovilkorligen tjusar sinnena, men som icke med ord eller färger, endast med toner kunde beskrifvas. Och Cuba, Antillernas drottning, är en Calypso, skön i sina synder, som så fängslar den re-

sande, att han, liksom fordom Telemaque, kunde behöfva, för att öfvergifva henne, en vis Mentor som hufvudstupa stöter honom ut i hafvet. Så känner äfven jag, under det jag från vecka till vecka uppskjutit att skiljas vid tjusarinnan, qvarhållen dessutom af creolernas älskvärda gästfrihet och af bekantskapen med några af de ädla menniskor, som äro jordens prydnad, och som förmå äfven att ifrån slafveriet lyfta — åtminstone för ögonblicket — dess förbannelse. Bland dessa måste jag nämna isynnerhet tvenne fruar — den ena af dem född af danska föräldrar — som jag ville kunna föreställa Danmarks moderliga drottning, ty de äro mödrar i ordets högsta och heligaste mening, mödrar för de moderlösa, för främlingen, för slafven, för hvarje behöfvande.

Jag har talat om negerns nattlif på Cuba. Låt mig äfven något tala om hans ljuslif, ty detta hör väsentligen till dagsidan af Cubas lif.

Cuba är på en gång negerns helvete och paradis. Spaniens lagar för slafvarne, tillkomna under inflytandet af individer, milda och ädla, som den spanske presten Las Cases, äro milda och gynnande för deras frigörelse. Och skulle de efterföljas, då funnes under Spaniens välde ingen alldeles olycklig, emedan der funnes ingen hopplös slaf. Men der slafveri-institutionen råder, der blir alltid lagen vanmäktig att göra sig gällande. Emellertid äro dock några punkter, i hvilka Spaniens frihetslagar för slafvarne verkligen göra sig gällande; och det emedan Spanien har insatt domstolar och domare, som vaka deröfver, och till hvilka slafvarne kunna vädja.

Enligt dessa lagar får slafven köpa sig fri ur slafveriet för den af lagen fastställda summan af 500 pesos (eller dollars). Ingen slafägare har rätt att neka slafven, frihet då han för sig betalar denna lösepenning. Och det måste sägas att mången slafägare är mild och rättvis nog att låta slafven få sin frihet för betydligt mindre. Skulle slafägaren vägra slafven den frihet han begär, så kan han vädja till syndicus i staden eller distriktet; denne nämner då i samråd med slafven och hans husbonde en nämnd af tre personer, som ha att förlika parterna.

Enligt spanska frihetslagen har en moder rätt att köpa sitt barn fritt ur slafveriet för femton pesos, före dess födelse, och för dubbelt så mycket efter denna. Dock lärer denna lag icke efterföljas, om icke godsinta husbönder medgifva det.

Spanska frihetslagen ger åt slafvarne flera tillfällen att förvärfva penningar, så att frihetsmomentet alltid kan lysa dem som en Bethlehems-stjerna genom deras ökenväg. Detta gäller isynnerhet för slafvarne inom städerna. På plantagerna och inom Boheans murar ha de ej lätt att höra om befrielsens stjerna, än mindre att finna den. Dock sker äfven det stundom.

Dessa frihetslagar ha emellertid haft den följd att af Cubas negerbefolkning af nära femhundratusen själar — omkring hälften af hela öns folkmängd — är nära en tredjedel fria negrer. Och den fria negern på Cuba är den lyckligaste af alla varelser. Af landets lagar är han skyddad mot det öfvervåld och de anfall, som beständigt hota honom i hans eget fädernesland från fiendtliga stammar. För en ringa af-

gift blir han ägare af ett par tunnland jord. Der bygger han sin hydda af palmens näfver och palmens löf. Deromkring planterar han sitt hemlands träd och rotfrukter och det gyllene kornet. Jorden bär med ringa odling allt hvad han behöfver. Föga behöfver han arbeta, och mycket kan han njuta och hvila. Solen ger honom eld, och håller honom fri för kläder — till större delen af kroppen — kokospalmen ger honom mjölk, platanträdet bröd, kungspalmen föder hans svin och höns, fältet ger honom sockerrör, och skogens vilda träd fälla för honom sina mångfaldiga frukter. Den afrikanska trumman med dess muntra lif, Afrikas vilda dansar och sånger tillåtas honom här. Han lefver här ett verkligt Canaans lif, och vill ej för något pris återvända till Afrika. Han är lycklig.

Jag tillstår för Eders Majestät, att det har varit mig öfverraskande och — påkostande att finna Amerikas Förenta Stater stå så långt efter Spanien i rätt- och frihetssinne i lagstiftningen för slafbefolkningen. Och jag har svårt att förklara mig, huru både folkets ädelsinne och nationalstolthet kan tåla att låta sig öfverträffas i frihetslagar af en nation, som det likväl anser långt under sig i humanistisk bildning, och som äfven är det i många afseenden. Spanjorerna på Cuba ha då ej alldeles orätt, då de i denna sak se ned på amerikanarne och kalla dem, som jag sjelf hört det, »barbarer!»

På Cuba äro kanske i denna stund flera lyckliga svarta än hvita menniskor. Slafägaren är icke lycklig. För honom flägta ej palmerna, honom smeker icke den ljufliga vinden, för honom lyser ej den klara, milda

himmelen; emellan honom och all naturens herrlighet står Bohean och sockerqvarnen med negerslafvarne, som frukta honom och som han fruktar. Cubas milda himmel ger honom intet lugn; han ser damocles-svärdet hänga öfver sitt hufvud, och framtiden mörk. Derföre är hans diktan och traktan att skörda så mycket penningar, och så fort han det kan, af Cubas jord, och sedan att — lemna Cuba för alltid.

När jag tänker på den sköna ön, dess herrliga natur, dess rika tillgångar, så kan jag ej låta bli att i mina tankar förvandla den till hvad den borde vara, till hvad den tyckes ämnad att vara i Skaparens tanke, ja, icke blott den, utan alla de sköna öar, som Gud utsått med rik hand i söderhafvet, som juveler på dess böljande mantel.

Bland dessa stå, som representanter för alla, trenne högst i skönhet, storhet och rikedom: *Cuba, San Domingo* och *Ceilon.* Men jag vill nu tala om Cuba, den sköna Antillernas drottning.

Jag ser henne då löst från sina fjettrar och fri ifrån slafvar, ser henne krönt af sina palmer och sina höga bergstinnar, liksom pånyttfödd ur hafvets vågor, smekt af dem och af odödliga zephyrer, ett nytt Eden, ett hem för det eviga vårlifvet, en gyllene hälsokalk, dit alla verldsdelars barn kunna valfärda och dricka nytt lif och hämta nya uppenbarelser om Skaparens rikedom och om de saligas boningar i det stora fadershuset. Der skulle de vandra i bananas- och orangelundarne, njutande paradisiskt ljufva frukter, eller vaggande sig i gungstolar, sitta på höjderna der palmerna hvifta, kringdansade af de flägtar som oceanen sänder fulla af

förnyelsens lif; sitta så och andas och skåda och känna och tänka huru skön tillvarelsen är. Solen går ned i mild herrlighet; lysande cucullos genomskära rymden och betäcka trädens kronor med glittrande juveler; luften fylles af musik af Cubanska kontradansar och Spanska seguidillas, den muntra takten af de afrikanska trummorna höres i bakgrunden, och det Södra Korset reser sig under den mörknande natten långsamt upp öfver horisonten. Det är natt. Men ingen behöfver frukta natten här. Den har ingen kyla och ingen dagg. Paradisets natt kunde ej vara oskyldigare än Cubas. De svaga och sjukliga skulle komma hit och andas helande lif. De gamla skulle komma för att påminnas om en evig ungdom; de nedslagna och betryckta för att hämta nytt hopp. Unga makar skulle komma för att lära att lifvet kan vara en evig blomstring och fruktbildning, utan höst och utan vinter. Filosofen skulle komma för att här låta sin blick utvidgas öfver menniskans och skapelsens oändliga rike; skalden och konstnären skulle komma för att studera nya skönhetsformer, nya grupperingar af det ädla och ljufva i färg och form. Statsmannen skulle komma för att stärka sin tro på lifvets idealer och möjligheten af deras förverkligande. Och detta nya skönhetens och godhetens rike på jorden skulle vara styrdt af en drottning, en hjertats så väl som statens herrskarinna, till hvilken alla hjertan och alla folk, svarta och hvita och röda och olivfärgade och gula skulle betala frivillig skatt, — en drottning god och skön som Eders Majestät!

Charleston, Södra Carolina, *i Maj 1851.*

Det är i Norra Amerikas Förenta Stater som jag afslutar brefvet till Eders Majestät, begynt under det Södras himmel. Jag ser ej mer dess outsägligen milda ljus, dess svajande palmer, men, jag ser framför mig ett stort och växande folklif, en »Guardarajah» af stater, växande som palmer mot höjden. I Amerikas södra halfdel är naturen den störste skalden, i den norra — menniskan!

Det är likväl ännu i södern som jag skrifver, och i en af Norra Amerikas slafstater.

Det är i Maj månad, och södra Carolinas yppiga, men veka och nästan sjukliga skönhet står i fullaste blomning. De äro dock herrliga dessa ofantliga lif-ekar, med långa nedhängande mossrankor, som förvandla skogen till en göthisk naturkyrka, dessa magnoliaträd med deras stora, snöhvita blommor, och vällukterna som uppfylla den varma, mjuka luften!

Negerslafvarnes sånger från floden, den de fara uppför till sina hem, sedan de försålt sina varor i staden, ljuda i denna stund till det modersvarma, sköna hem, från hvilket jag har den glädjen att tillskrifva Eders Majestät, och der jag känner mig likasom närmare det goda Danmark, ty dess husmoder är en danska, af den danska slägten Monefeldt, och väl värd att föreställas Danmarks drottning både för hennes kärleks skull till moderlandet, och för det sköna moderliga sinne för så väl svarta och hvita, hvilket utmärker den ädla danska qvinnan.

Jag har förut kallat slafveriet de södra staternas *olycka.* Jag skulle i denna stund vara färdig att kalla det deras *lycka,* om de nemligen i denna stund ville taga fatt på den olyckan, den »förbannelsen», och vända den i välsignelse. Och det är ingen tvifvel om att de kunna det. Kolet säges vara diamantens moder. I slafveriet äga söderns stater kolet till en diamant, hvad säger jag, till ett diadem af juveler värdigt en ny drottning af söderlanden, ståtligare än den som kom till Salomon!

Sedan jag på Cuba sett negrerna i deras vilda, ursprungliga tillstånd, sett deras dansar, hört deras sång, och kan jemföra dem med hvad de äro i Förenta Staterna, då de äro som bäst, så är det mig ej mera möjligt att tvifla om den anglo-amerikanska kulturens välgörande inflytande på negerraçen, och om den stora mission Amerika är kalladt att utföra hos Afrikas folk, just genom det folk, som det först förslafvat, men en gång torde i tvåfaldig mening frigöra. Det sura vildäpplet är ej mer olika vår ädla, klara astrakan, än den vilda afrikanarens sång är olik den kristna negerns sång i Förenta Staterna, han må nu sjunga hymner eller glada negervisor, som han sjelf diktat. Och den liknelsen gäller hela hans lif och verld. Det är långt, långt emellan den skrålande improvisationen af negrerna på Cuba och den inspirerade och inspirerande predikan om frälsaren och hans rike af ljus och fröjd, som jag hört negrerna extemporera i södra Carolina, Georgia, Maryland och Louisiana. Och lågt och djuriskt är det regellösa lifvet och sinneruset i de vilda negrernas dansar och trumlande, bullrande fester, jemfördt

med det lif och det andliga rus i sång och bön och religiös glädje, som man ser och hör vid negerfolkets religiösa fester här. Huru vildt och tomt är ej uttrycket i de förras blickar, jemfördt med det jag sett stråla i de sednares, när kristendomens ljuslif predikats för dem klart och lefvande.

Detta sker ock i Norra Amerikas slafstater i allt vidsträcktare kretsar, isynnerhet inom de östra, alltifrån Virginien och till södra Carolina och Georgia, särdeles synes mig denna sistnämda unga stat lifvad af ett ädelt, ungdomsfriskt frihetssinne. — Och allt allmännare är det negrerna sjelfva, som framstå bland sitt folk som religiösa ledare, och kyrkor uppresas åt dem. I de sydvestra slafstaterna deremot är det kristliga lifvet föga väckt, och negerns tillstånd på plantagerna oftast lika mörkt med afseende på själens som på kroppens lif. Men — det är dock intet tvifvel derom, — ljuset framgår; ädelsinnade kristna bryta väg för dess strålar, och för slafvarne skall snart evangelium bli predikadt, äfven bland Mississippis sumpiga vildmarker, och vid de röda flodernas aflägsna stränder.

Evangelium går fram, Kristi kyrka utbreder sin famn, och slaf-fängelsets portar skola springa upp derför i alla Amerikas slafstater. Allt hvad man nu har rätt att fordra af dem som kristna samhällen, är att evangelium får obehindradt framgå och att lagen må följa evangelium i spåren, och Förenta Staternas slaflagar i sig upptaga den frihetslag som Spaniens nu äga framför dessa.

Skulle södra staternas lagar, liksom Spaniens, tillåta slafven och slafvinnan att genom arbete förvärfva sin

frihet; skulle för dem öppnas utsigten att friköpa sig och sina barn för ett visst af lagen bestämdt billigt pris, och skulle domare tillsättas att vaka öfver den svarta befolkningens rätt; — skulle de derjemte storsint utsträcka sitt folkskolesystem till de svartas barn — låt ock vara i särskilta skolor — och modigt utveckla hvad af dessa åtgärder skulle följa, då kan man tryggt förespå Amerikas södra stater en stor framtid, emedan de skulle utföra ett verk som gjorde dem berättigade till tvenne verldsdelars tacksamhet och påkallade hela verldens beundran, — ett verk som tydligen synes ligga i Guds plan, och som redan de bästa och ädlaste medborgare inom slafstaterna uttala — ehuru ej, mig veterligen, offentligt — såsom Amerikas uppgift.

Afrikas kolonisation och kristnande genom Amerikas befriade negerslafvar är detta verk, redan begynt genom den på afrikanska kusten anlagda negerkolonien Liberia och årligen tillväxande genom så väl de södra som de norra fria staternas åtgärder och enskilta personers uppoffringar.

I denna kolonies *) anläggande och utvidgande ha de norra och södra staterna bevisat sig vara en ädel Union, med ett hjerta och en själ. I denna räcka de hvarandra handen till försoning i den stora tvisten emellan dem.

---

*) Några af slafstaterna, främst bland dem de äldsta, Virginia och Maryland ha beviljat ej obetydliga statsanslag till koloniserandet af fria negrer i Afrika, och årligen afgå från Baltimore i Maryland och från Savannah i Georgia ett eller två ångfartyg med svarta emigranter till Liberia, utrustade både af allmänna medel och enskilte med allt hvad de till sin kolonisation behöfva. Hvart kyrkligt samfund omfattar särskilt de till detta samfund hörande medlemmar.

Jag måste dock bekänna att detta verk synes mig blott en del af det som söderns stater kunna uträtta. Dessa stater skulle utan negerbefolkningen sakna mycket af sitt mest pittoreska, mest egendomliga lif. Äfven torde de aldrig kunna umbära negerns arbete. Riset, bomullen och sockret, påstår man, kan ej odlas utom af negerfolket, för hvilket solens glöd är vana och vällust. Der de hvita dö af hetta och de miasmer som den uppkallar ur jorden, der må de svarta väl, frodas och förkofra sig, eller lida blott obetydligt af klimatiska febrar. När förhållandet är godt emellan de hvita och svarta, så ser man att dessa raçer, långt ifrån att stå i fiendtligt förhållande, älska hvarandra och dragas till hvarandra, likt olika, men hvarandras brister fyllande naturer. Den godmodige, glade negern älskar den allvarliga, förståndiga hvita mannen, och låter sig ledas af denne; denne älskar den godsinte svarte, och låter sig gerna vårdas af honom.

Jag säger ej annat än hvad ädla och tänkande män inom slafstaterna yttrat, då jag uttalar för Eders Majestät den öfvertygelse att slafstaternas ädlaste — emedan svåraste — framtidsarbete torde vara att förvandla en del af dess slafbefolkning till fria arbetare. Jag säger *en* del, ty klart är att blott en del deraf skall duga att qvarstanna, som fri, under amerikanska väldet. Den del deraf, som vill till Afrika, må gå till Afrika; del del åter, som är fästad vid Amerikas jord och folk, och förmått tillegna sig dess kultur och arbetsamhet, skall qvarstanna i de södra stater der den fostrats, dit den hörer, genom natur, vana och hjerta, och der, i högre mått än nu, genom dess lif och ar-

bete på plantagen och i staden, dess religiösa högtider, glada sånger och dansar, förhöja det färgrika, romantiska lifvet i dessa länder älskade af solen.

Af hvad jag sett af det *goda* förhållandet emellan hvita och negrer tror jag att många af de bästa hufvuden och händer bland negerfolket skulle, som fria, hellre qvarstanna i Amerika än utvandra derifrån.

Den resande skall då besöka dessa stater med en beundran fri för nedslående återhåll; ty de skola sjelfva gå framåt i sedlig skönhet och politisk makt; och Amerikanska Unionen skall då, utan ett undantag, blifva hvad den förklarat sig vilja vara, en stor fristat, spridande frihetens välsignelser till alla jordens folk.

Det är klart att en sådan frigörelse icke kan komma på en gång, ja icke på flera tiotal af år. Må den dröja i hundra år, blott att vi se dess begynnelse i dag, i gryningar som häntyda på den kommande dagen.

Och Gud vare lofvad, de felas icke alldeles, och genombryta äfven i denna stund de nattliga skuggor, som de sednaste politiska stridigheterna emellan fristaterna och slafstaterna framkallat öfver Unionen.

Jag har redan nämt för Eders Majestät om kolonisations-sällskapernas arbete så i de norra som i de södra staterna, såsom befordrande befrielsens verk i Afrika. Till de rörelser, som syfta till en emancipation af den svarta slafbefolkningen inom Amerika, räknar jag den ädle och patriotiske statmannen Henry Clays offentliga förslag till en lag, frigörande alla negerslafvars barn födda efter ett visst år (jag menar att det var år 1850), ett förslag, som dock ej vann medhåll

bland de mindre stora statsmännen, och derjemte några ädla, enskilta individers försök till uppfostrande och frigörande af sina slafvar.

Bland dessa åtgärder är det framförallt en, på hvilken jag önskar att få fästa Eders Majestäts blick, både emedan den utgår från det qvinliga och moderliga elementet i samhället, och emedan den är likt det senapskorn, som ehuru ett ringa frö dock kan växa till ett stort träd och sprida sitt skydd vidt omkring i landena.

Det finnes inom slafstaterna några unga flickor, plantageägares döttrar och systrar, som icke akta för rof att sjelfva hålla skola för slafvarnes barn på plantagen, och lära dem bedja, tänka och arbeta. De vitsorda i hög grad negerbarnens fattningsgåfva och villighet att lära, isynnerhet då lärdomen kommer till dem på ett lefvande och lekande sätt, genom berättelser och bilder.

Om de södra staternas unga döttrar mera allmänligen ville följa detta goda föredöme, så skulle de, ännu mer än lagarne, kunna bereda en lycklig befrielses verk. Ty befrielsen skulle utan våda för hvit eller svart befolkning komma till ett folk, sedan barndomen uppfostrats af kärleken och vandt vid gudsfruktan, ordning och arbete. Och jag delar fullkomligt en klok gammal mans åsigt att »möjligheten till en kommande befrielse från slafveriet ligger mera i qvinnornas än i männernernas våld i detta land».

»Mensklighetens unga mödrar» har jag kallat de unga lärarinnorna från Ny-Englands stater, pilgrimsfä-

dernas

dernas döttrar. De södra staternas unga qvinnor ha ett liknande embete sig anvisadt, och det på nära håll, ja, så nära och så naturligt, att det synes mig dem anvisadt af Gud fader sjelf.

Det är ett allmänt bruk på plantagerna i söder att, medan slafvarne, män och qvinnor, äro ute på arbete, församla alla barnen på ett ställe under en eller två qvinnors vård. Jag har stundom sett dem hopfösta så till ett antal af sextio och sjuttio och deröfver, och deras vårdarinnor voro ett par gamla negerhexor, som med spön af vass i händerna höllo styr på de svarta lammen, som med omisskänneligt uttryck af fruktan och förskräckelse ryggade tillbaka i hopar, der de fruktade hexorna gingo fram, svängande sina spön. På mindre plantager, der barnen äro färre och de vårdande qvinnorna milda, är scenen icke så stötande; men alltid påminner den om en flock får eller svin, som födas blott för att göras matnyttiga. Och likväl äro dessa varelser *menniskor* med förmåga till den ädlaste menskliga utveckling, hvad känsla och dygd beträffar, menniskor med odödliga själar!

Här är ämnet till söndagsskolan redan färdigt. Men hvar är läraren? hvar är lärarinnan? Barnen fösas hit om morgonen, fodras väl morgon, middag och afton, få deremellan hotelser och aga, och fösas så hem till sina stugor om afton. Så till dess de blifvit arbetsföra och kunna bringas under piskans lag.

Vore det för mycket om slafägarens make, dotter eller syster, för mycket begärdt af kristna qvinnor, att de en eller två gånger i veckan skulle nedstiga till

denna värnlösa, vanvårdade barnahop och tala med dem om deras Fader i himmelen och lära dem bedja: »Fader vår!»

»Fader vår!» huru värdigt och vackert att se en ung, hvit flicka — en ljusets engel skulle hon synas, och verkligen vara här — stå ibland de svarta små, lärande dem att med begrepp uttala denna jordens heliga, allmänneliga bön.

»Fader vår!» först denna bön samfält af hvita och svarta. Sedan skall allt annat komma i sinom tid, som den gode och store Fadren vill det.

Skönt och värdigt vore det ock, om unga, hvita qvinnor ville öfva de svarta barnen i sång och dans, lika dem de öfva i sitt fädernesland, dessa sånger med chör, som synas vara hjertat i all sång hos Afrikas barn, och som lätt kunde gifvas sinrikt innehåll.

Jag vet en sång som kunde tjena till modell för sådana sånger. Den sjöngs af afrikanska qvinnor för en hvit resande, som de en stormfull natt gifvit herrberge i sin hydda, och den lydde så:

Stormen röt och regnet föll,
den fattiga hvita mannen,
trött och matt
i den mörka natt,
satte sig under vårt träd.
Han har ingen mor som ger honom mjölk,
ingen qvinna som maler hans säd!

Chör.

Haf medlidande med den hvita mannen
Han har ingen mor o. s. v.

Denna sång ur Afrikas modershjerta kunde anvisa Amerika bästa väg till negerfolkets bildning. En folkanda som kan framalstra en sådan sång bör behandlas med aktning.

Skönare och värdigare vore sådan sysselsättning för söderns unga döttrar än att förnöta dagarne i lättja eller på besök och under tomma tidsfördrif, såsom nu så många göra.

Dock, jag känner några, som ha valt den bättre delen; flera torde finnas. Välsignelse öfver dem! Måtte de bli många! Och befrielsens stora verk skall fortgå i stillhet och skönhet, såsom af sig sjelf.

Det är mycket vanligt i Europa att lägga Amerikas Förenta Stater slafveri-institutionen till last, såsom en synd mot den Helige Ande, som borttager all sanning och allt värde från deras fristat. Men man glömmer vanligen dervid att det är endast en del af dessa stater som ha slafvar, och att det var England som först tvingade dem att hafva dem. Flera af de unga kolonierna, bland dem isynnerhet Virginia och Georgia, protesterade, i sin begynnelse, på det kraftigaste och allvarligaste mot införande af slafveriet. Fåfängt. England var då Moderlandet, och idkade slafhandel, behöfde en marknad för sina slafvar och befallte de unga amerikanska kolonierna att blifva denna. Planterares egennytta, klimat och produkter i sydliga Nord-Amerika kommo härtill. Så kom slafinstitutionen i Förenta Staterna. Vana, klimat, produkter och många orsaker, både goda och onda, fortfara att qvarhålla den der, tills — vidare.

England, under en period af nyväckt, stort nationalmedvetande, och inflytande af män sådana som Wilberforce, afskuddade sig slafveriet och befriade slafvarne i sina kolonier med den ofantliga uppoffringen af tjugu millioner pund sterling. Man säger att saken hade kunnat göras med mera vishet. Svårligen med större ädelsinne. Amerikas Wilberforce vänta vi ännu. Södra staternas folk förarga sig häftigt på de nordliga och på Europa, då dessa vilja — som de kalla det — blanda sig i deras privata angelägenheter, och tala och handla i slafveri-institutionen och deras ägande rätt till den, såsom hade de dermed någonting att skaffa.

De måste förlåta, att amerikanska Unionen och de stora syftemål som den uttalat och sagt sig kallad att utföra äro af så stor vigt, af så oändlig betydelse i alla fria staters ögon, för hela menniskoslägtet, för alla folk på jorden, att de ej kunna låta bli intressera sig för dessas utförande, som för saker som angå dem sjelfva. Skulle de i sjelfva verket ej angå dem?

Amerikas Förenta Stater ha uttalat *menniskans* fri- och rättigheter. I detta stora fribref känna sig alla menniskor ha del.

»Majblomman» hette det skepp, som från den gamla till den nya verlden öfverförde den första koloni af fria män och qvinnor, som på Norra Amerikas jord grundade det nya samhället. Majblomman var symbol af den gamla verldens yngsta förhoppning. Förenta Staternas samhälle blef menniskoslägtets Majblomma. Det vill ej tåla att någon mask födes i dess daggfulla kalk, någon Nidhögg gnager dess rot. Det är förlåtligt.

Men alltför länge har jag uppehållit Eders Majestäts uppmärksamhet vid denna sida af Förenta Staternas historia, och jag fruktar att mitt bref derunder växt till en obehörig längd.

Jag kan dock icke sluta denna redogörelse för Eders Majestät öfver lifvet i den nya verlden, utan att säga ett ord om hemmen der.

Ty det är i Amerikas hem, som jag under hela tiden af mitt vistande i denna verldsdel lefvat och gästat; det är i dessa hem, och under förtroligt samlif med dess medlemmar, som jag betraktat och besinnat den nya verldens samhällslif; det är der som jag älskat och tänkt, hvilat och njutit; det är Amerikas hem, som jag har att tacka för det förnämsta af hvad jag der har lärt och lefvat; det är Amerikas hem, som skänkt mig mer än alla Californiens skatter, ett nytt lif för själ och hjerta.

Hemmet på den nya verldens jord är, hvad hemmet var för vår gamla nord och är der ännu i dag — *ett heligt rum*. Det amerikanska hemmet vill äfven vara ett skönt rum. Det älskar att omgifva sig med gröna platser, med sköna träd och blommor. Äfven inom städerna finner man det så. Prydligare boningar finnas ej på jorden. Inom hemmet finner man gudsfruktan, sedlighet och familjekärlek. Det är amerikanska hemmet, som stadfäster amerikanska staten och gör den stark i gudsfruktan och sedligt lif. Amerikas bästa och ädlaste män alltifrån Washington ha varit fostrade af fromma mödrar, i ädla och sedliga hem.

Kanske är det, som mest utmärker den nya verldens hem ifrån den gamla verldens, qvinnans herrskare-

välde derinom. Den amerikanska mannens lag är att låta hustrun inom hemmet stifta lag. Han böjer sig villigt under hennes spira, dels af kärlek, dels af öfvertygelse att det är bäst och rättast så, och af ridderlig artighet för könet. Ty amerikanaren tror att något gudomligt af högre och finare art innebor qvinnan. Han älskar att lyssna till detta och att vädja till detta i alla det inre lifvets frågor. Han älskar att sätta sin hälft i lifvet högre än sig sjelf.

Hon, lemnad att fritt utveckla sin verld och sitt väsen inom hemmet, sällan motsagd, aldrig tvungen, är vanligen trogen sin skönare natur, och framstår mild, huslig, kärleksfull. Och från Österhafvet till Mississippi, från nordliga Minnesota och till vändkretsen, har jag ej sett i vesterlandet någonting älskligare och mera nära fullkomligheten än den moderliga qvinnan.

Ej heller har jag någonstädes på jorden sett väsen af mera dagglik friskhet, mera skönt ursprungligt, lifvande lif än Amerikas unga flickor.

Utomkring denna herrliga grupp af sköna qvinnoväsen, måste jag dock tillstå att det finnes i vesterlandet en del qvinnor, som ingalunda motsvara det ideal, som den nya verldsbildningen kallar dem att uppnå, qvinnor hvilkas tanklöshet, tomhet, flärd och anspråk komma stundom betraktaren att studsa och sätta i fråga huruvida den stora frihet, som här tidigt gifves den unga qvinnan, är förmånlig för hennes väsens högre utveckling.

De bästa se denna missriktning hos en del af deras kön och beklaga den allvarligt. Det är på grund af deras föresyn, som jag ingalunda ville inskränka

denna frihet, men gifva den högre mål och medvetande. Hvad qvinnan behöfver är icke en ringare men väl en högre aktning för sig sjelf och sin kallelse, ett högre begrepp om det menskliga verk och värde som hon är kallad till. Endast ett högre medvetande kan rädda henne ur hennes egoistiska ringhet.

I allmänhet kan man säga att medborgarinnan ännu icke fullt vaknat inom den nya verldens samhälle. Liksom i den gamla verldens, slumrar hon ännu inlullad af den gamla vaggvisan, och den »lilla rösten» som hindrar henne att lyssna till den stora, samt af männernas svaghet för det blott angenäma och retande hos könet.

I följd af denna brist af medvetande om högre kallelse, är qvinnornas inflytande inom hemmen och på barnens uppfostran ännu, i allmänhet, långt ifrån hvad det borde vara, hvad det behöfde vara i detta land, der samvetets och de inre lagarnes makt behöfde tiofaldigt förstärkas i samma mån, som de yttre äro föga hämmande för individens vilja och nycker. Amerikanskan gifter sig ung, ofta mycket ung och knappt kommen ur barnaåren; hon får tidigt barn, och visar ofta sin moderskärlek förnämligast genom att — — skämma bort sina barn, gynna alla deras nycker och begärelser, såsom hon blifvit i föräldrahemmet bortskämd och gynnad sjelf. Disciplin och stränghet lemnar hon åt skolan, dit barnet tidigt kommer. Och skolan gör hvad den kan; ger något kunskap och dressur åt den yttre menniskan och lemnar den inre ungefär så som den kom ur modershemmet.

Deraf — isynnerhet inom slafstaterna — den hejdlöshet i lynne och handling, den brist af strängare morallag, af samvetsgranhet, som icke utan skäl förebrås den amerikanska ynglingen, och de oordningar, som häraf följa inom familjer och samhälle *).

De starka qvinnor, som i stränghet och kärlek uppfostra medborgare — dessa qvinnor, som Lykurgos ville dana för att göra sin republik stark och stor — dem finner man ej här.

Ej heller är denna gamla starkhetstyp den enda nödvändiga. Den nya verlden känner en annan. Och skulle den bli mera allmän, skulle qvinnan i Amerikas Förenta Stater blifva hvad hon der kan blifva, och öfva det inflytande som ligger i hennes makt att öfva på barnens själar, på männernas, på sällskapslifvet, på samhällets stora intressen, så blefve Förenta Staterna äfven ideal-staterna på jorden.

Flera utmärkta och älskvärda qvinnor i Norra Amerika — qväkare-qvinnor bland dessa — ha framställt ädla förebilder för deras kön; och flera rörelser i de fria staterna ha, på sednare tider, visat en gryende medborgerlig anda hos qvinnorna. Må den växa och fördjupa sig, och jag vågar säga att den amerikanska qvinnan skall framstå som jordens skönaste och mest fulländade qvinna.

Skulle jag för Eders Majestät kunna framställa de amerikanska qvinnor, som synas mig renast representera typen af den nya verldens Eva, så skulle Eders Maje-

---

*) Jag måste dock säga, att ehuru dessa här göra mycket buller af sig, synas de mig icke värre än de oordningar som mera tyst — och i större mängd — bedrifvas i Europeiska stater.

stäts blick hvila på dem med uttrycket af både skönhetssinnets och den moraliska känslans tillfredsställelse. Jag ser Eders Majestäts eget hulda väsen röja nöjet att igenkänna beslägtade varelser, och tycker mig af Eders Majestäts läppar höra detta omdöme:

»De likna de älskligaste qvinnor i vår verldsdel; deras behag i väsen är icke mindre än deras fasthet i grundsatser. Men de ha något mer än Europas qvinnor. Deras blick synes mig omfatta en större verld, deras intellegens en större verksamhet, och deras hjerta synes mig stort nog att omfatta och upplyfta det menskliga samhället i alla dess kretsar».

Törhända är det blott rättvist att säga att menniskan i den nya verlden icke är *bättre* än i den gamla; men hon står på en förmånligare plats, under mer gynnande omständigheter för fri och god utveckling. Hon kan som individ och samhälle bli — fullkomligare. Ty hvar enskilt fullhet kan här bli allas.

Men det är tid för mig att sluta, och jag måste redan frukta att ha tröttat Eders Majestät genom längden af mitt bref. Ämnenas intresse och Eders Majestäts yttrade intresse för dessa må vare min ursäkt!

Inom kort lemnar jag södern. Stor är dess tjuskraft; men till norden står nu min håg. Kraftigare på dess granithällar växer frihetens träd, och samhället der liknar vårt gamla, evigt unga, grönskande Ygdrasil, som hvar morgon vattnadt ur Urdabrunnen af Nornornas hand ständigt växer närmare solens hem. Så i Amerikas norra stater, så äfven i vår skandinaviska nord. Men hvad denna nord äger, och som Amerika ej har, är den forntid full af sång och saga, af herrlig

profetia och symbolik, af gudar och hjeltar, som ger Skandinavien ett så stort, så egendomligt och så romantiskt lif. Det är denna forntid, dess betydelse för den närvarande tiden, dess lif i vår natur och vårt hvardagslif som drar mig till mitt hemland åter, lika mäktigt som min moders röst.

Ett besök till det mig så kära Köpenhamn står för mig som en ljuspunkt under min återresa till Sverige, och ännu denna höst hoppas jag hälsa Danmarks glada hufvudstad.

Lycklig skall jag skatta mig att der ännu en gång få se Danmarks sköna och goda drottning, och taga hennes ljusa bild med mig i mitt hjertas helgedom att der bevaras som en af dess dyraste skatter.

Eders Majestäts godhet gör mig dristig nog att hoppas det, och det är äfven i förlitande på denna som jag vågar anhålla om ett rum i Eders Majestäts ihågkommelse, ibland de många som älska Eders Majestät.

TRETTIONDENIONDE BREFVET.

Savannah (Georgia). *D. 13 Maj 1851.*

Jag har lemnat solens och palmernas ö, och befinner mig på fasta landet åter. Den 3 Maj gick jag ombord på det vackra men dyra ångfartyget the Isabel.

Den sista syn jag hade af Antillernas drottning visade mig henne kringsvept af mörka moln under ett uppstigande oväder. Hafvet gick högt och fartyget gungade starkt, och Morroljuset lyste som en brandfackla från den höga fyren vid hvar stigande bölja, för att åter gömma sig då fartyget sjönk i vågens famn. Det sköna, klara ljuset, som så ofta gladt mig under Cubas aftnar och nätter, syntes mig nu, i den stigande blåsten och mörknande natten, som en olyckssignal ljungande fram ur den stormiga horisonten. Dagen förut var solförmörkelse, och omkring solen en stor svart ring. Dessa tecken synas mig prophetiska. Ty det inre tillståndet på Cuba, styrelsens despotism, penningelystenhet och falhet, creolernas bittra missnöje, negerslafvarnes belägenhet, den fortgående slafhandeln, som årligen befolkar ön med tusentals vilda afrikaner, — amerikanska väldets lystna blickar på denna nya Helena, allt detta bebådar en stormig framtid, och — törhända — en förfärlig, blodig krisis! Måtte jag spå osant.

Ack, den sköna ön med sina ljufliga flägtar, sina herrliga träd, sina sköna aftnar, sin eviga sommar, — jag skall alltid älska den som en af Guds skönaste skapelser, och vara tacksam att jag skådat den, och af den lärt bättre förstå en ny himmel och en ny jord!

Min enskilta önskan och mitt hopp är att Cuba en dag, på fredligt vis, skall tillfalla Förenta Staternas välde. Först när detta inom sig upptagit äfven vändkretsens verld och dit utsträckt sitt rike af stater, först då blir det det universalrike som det bör blifva. Och Cuba i anglo-amerikanska händer skall snart upphäfva slafhandeln; evangelium skall predikas för slafvarne; Boheans fästningsmurar förvandlas till täcka amerikanska slafbyar; och kanske skall Spaniens ädelsinnade lagar till slafvarnes förmån införlifvas i Unionens lagstiftning, när Cuba blir del af Unionen.

Jag kom till Charleston om morgonen d. 11 Maj, i det klaraste solsken. Men ändå föreföll det mig jemt som månsken, eller som beslöjadt solsken. Så dystert och glanslöst syntes mig ljuset på Charlestons murar och tak eller bland dess lummiga träd, efter den solprakt och glans som jag blifvit vand vid på Cuba.

Men hvad det var innerligt roligt att återse mrs Howland och hennes familj och tala med dem om Cuba, och lefva med dem i glädje och lugn en hel, skön dag!

Dock var mitt sinne ej nu vändt till lugn och stillhet; jag var begifven på nya färder och nya äfventyr. Jag ville se Florida, och öfvertalade lätt min goda mrs Howland att vara med på färden, som jag var viss på skulle skänka henne nöje, liksom det skulle skänka mig att göra den med henne.

Beslutet måste fattas snart. Nästa dag afgick ett ångfartyg till Savannah, och der skulle jag sammanträffa med familjen Mac-Intosch och med denna, efter aftal sedan förlidet år, företaga resan till Florida på den sköna floden St. John.

Sagdt och gjordt. Nästa morgon såg mrs Howland och mig ombord på ångfartyget, bestämdt till Savannah. Det var den skönaste Maj-morgon; och der på stranden, just som jag skulle afresa, stod mrs Holbrook med en blombukett, och några andra vänner. Huru vänligt och huru roligt!

Och nu är jag, efter en dags lustfärd på floden, åter i staden i det gröna, åter bland gamla vänner, goda, vänliga, gästfria som förut, mr och mrs Tefft, mrs Burrows m. fl., och alla säga de mig vara föryngrad, »wonderfully improved» och tillskrifva det Amerika. Men jag vet bättre och säger åt alla att de måste fara till Cuba om de vilja föryngras.

Familjen Mac-Intosh fann jag i djup sorg efter en älskad dotter och syster, som dödt förliden höst. Men den gamla hederliga fadern, Colonel M. I. och hans yngsta dotter, en själfull och lady-lik ung flicka, följa med oss till Florida, der de skola besöka den äldsta af familjens söner, der bosatt och gift. På återvägen skall jag besöka en mr Coopers plantage vid Altamahà-floden, der det säges mig att jag skall få se idealet af plantage-lifvet i slafstaterna.

I öfvermorgon afresa vi på en liten, vacker, splitter ny ångbåt »the Magnolia», och ämna fara uppför St. John-floden, så långt som ångfartyg gå, d. v. s. till »Lake Munroe.»

Miss Dix, som händelsevis nu kommit till Savannah, har slutit sig till vårt lilla sällskap, då hon önskar att besöka Florida. Vädret är herrligt, månan är full, och jag är full af reselust, lust att se Florida, blomman af söderns stater, landet hvars ljufliga, balsamiska luft lät spaniorerna tro att källan till evig ungdom der var förborgad.

The Magnolia. *D. 17 Maj.*

Sällan får väl någon bref ifrån en ångbåt, som sitter på en grön äng. Men det är just ifrån en så beskaffad ångbåt, som jag nu skrifver till dig. Och hur länge den och dess passagerare komma att så sitta, det — beror på månan och menniskokärleken; men vi ha skäl att misstänka bådas goda vilja i denna stund.

Första dagsresan var särdeles munter, och fruntimren i vårt lilla parti rätt roliga med hvarandra. Miss M. I. nu flyttad från sorgliga omgifningar, utvecklade en blomstring af friskt lif och qvickhet, som hennes klassiska, allvarliga ansigte icke låtit mig förmoda hos henne. Mrs H. har alltid en lugn och godsinnad humor till hands. Båda kallade ut miss D. i vänskapsfullt gnabb. Och så hade vi en viss menniskoälskande och styrande dam ombord, som ville dominera och råda öfver oss alla, och som gjorde stora hus af halmstrån. Men vi togo allt lätt och muntert. Vår lilla vackra Magnolia kilade lustigt i krokar och vinklar genom den sumpmark der den, bland en mängd strömfåror, hade att finna ut sin; och jag måste beundra dess fintlighet

och friska mod; endast syntes mig att den hade en alltför stark dragning till landet; ty vi stötte ofta emot stränderna under det vi svängde oss emellan dem. Men så voro sunden och svängrummet ofta ytterst knapphändiga.

»Vacker afton Missis!» sade den svarte styrmannen, tittande med godlynt ansigte ur sitt lilla hus på däcket, tilltalande ett af fruntimren i vårt sällskap.

»Ja, men — komma vi ej snart till hviloplatsen för natten?»

»Åh jo, åh jo straxt. Vi skola snart vara framme. Var lugn Missis, Maam!»

En stund derefter, då vi alla sutto vid thebordet, lyftades fartyget plötsligen upp som af en stark våg och så — stodo vi stilla, ehuru machineriet bråkade ännu en stund. Kaptenen, som satt vid bordet, och ett par andra herrar sprungo upp och ut.

Det befanns snart att den okunnige extraordinarie styrmannen (den ordinarie låg sjuk i Savannah) tagit miste om flodfåran och fört oss rakt upp på en utskjutande udde af stranden. Den var nu öfversvämmad af floden; ty månan var just full denna afton, och det var hög flod.

Morgonen derpå, då ebben var inne, befunno vi oss sitta alldeles på det torra, med grönt gräs växande rundt omkring oss, och helt nära invid en lund af lifekar och blommande Magnolia-träd, hvilka sednare måtte ha utöfvat någon hemlig dragningskraft på vår stackars lilla Magnolia; den låg med fören vänd mot lunden, just som om den velat kila upp i den.

Vi voro illa fast. Och fast sitta vi ännu d. 17 dennes, i gröngräset och leran, hälsade om aftonen af »the Whip poor Wills» flöjtande toner från Magnolialunden och om morgonen af strålande fjärilar som dansa kring oss. Ett helt regemente negerslafvar är sysselsatt med att gräfva omkring kölen af fartyget för att lossa den ur sanden, hvarvid det blott uppenbaras huru djupt den borrat sig ned. Första dagen sade vi: »När floden kommer i afton; då . . . .» Men när floden kom, så kom den ej så hög som föregående aftonen, och månan, mindre fyllig, såg på oss kallt och lät oss sitta der vi sutto.

»I morgon, när ångfartyget *»Gaston»* kommer här förbi,» hette det nu, »så torde den gifva oss en »pull» och hjelpa oss lös!» Och Miss M. I. föreslog att alla fruntimmerna skulle vid Gastons ankomst gå upp på däck och visa sig med sina näsdukar för ögonen för att derigenom beveka kaptenens på Gaston förmodade hårda hjerta.

Morgondagen kom, och röken af Gaston syntes och lät hoppets rök uppgå i våra hjertan. Gaston kom närmare, stadnade, såg på oss. Floden var inne. Vi voro fulla af förhoppningar på Gastons »pull.» Men den förhärdade Gaston såg blott på oss, och fortsatte derpå sin färd och lemnade oss åt vårt öde på det torra. (N.B. den våta scenen med näsdukarne försummades!)

Stor indignation på Magnolian. Vår styrande dam vill sätta upp en indignations-förklaring mot Gaston, som skall komma i tidningarne. Hon anför äfven damerna ombord i en aktnings-förklaring för Magnolians

kapten och hans »gentlemanliga» uppförande, hvilken vi bifalla och underteckna.

Nu står vårt hopp på ångbåten St. Matthew, som väntas i morgon afton, och att den skall bevisa sig som en god apostel, och taga oss ombord, ty det är klart att Magnolian icke skall komma lös detta månskifte, då med hvar dag månan blir knappare och floden knappare också, och Magnolian med hvar dag sjunker djupare genom sin tyngd i sanden.

Emedlertid trösta vi oss med godt humör och godt bord och en och annan vandring upp på stranden (ty vi gå torrskodda ifrån och omkring fartyget), och till vackra plantager der.

Fruntimren äro särdeles trefliga. Den goda Mrs H. som icke kan lefva utan sin husmoderliga verksamhet, ställer till fin tvätt och rekommenderar sig till vederbörande, men får skrupenser för lättja och oskicklighet. Miss Dix åter misstänkes för att stjäla, och hotas med korrektionshuset; och så skratta vi så hjertligt och godt; isynnerhet Miss M. I., i hvars bröst ungdomskällan springer frisk upp och som ej begriper sjelf hur hon kan vara så munter; och i afton ha vi firat vår kaptens lilla vackra dotters födelsedag. Jag band en krans af vilda blommor åt henne; de andra fruntimren gåfvo henne små skänker, och den lilla flickan, högst lycklig, sprang att visa sig för sin fader i sin blomsterskrud.

I sällskapet är en dam, ej ännu fyratio år, vacker, snörd och väl klädd, med ljusa lockar och tankarne tydligt riktade på verlden och dess nöjen. Denna dam är dock enka efter tre männer, och moder till tolf barn,

hvaraf nio döda och två gifta, och mormoder till tre barnabarn.

»Och ni har gått igenom alla dessa förluster mycket väl!» sade jag med någon förvåning.

»Yes, indeed!» sade hon, tydligen belåten med sig och sin sinnesstyrka.

»Och ni vore kanske ej emot att gifta er en fjerde gång?» sade Mrs H. litet nyfiken på svaret.

»Åh nej, svarade hon lugnt, om jag kunde derigenom bättra mina vilkor (»better myself» är uttrycket för denna mening). Miss M. I. blef så indignerad häröfver att hon var nära att utbrista.

Bland herrarne är en ung Californiafarare, nyss återkommen från guldlandet, och stadd på resan tillbaka till hustru och hem, med diverse guldklumpar, smälta och osmälta, California-dukater, och en hvit Kinesisk silkesshawl åt sin hustru. Det är en vacker ung man, mera dandy och mera barnslig än som är vanligt för en amerikanare, och väl passar sig för en Californiafarare. Jag ville veta litet om land och folk och lefnadssätt i Californien, om Kineserna och deras samhällsordning, gudstjenst o. s. v. Men den unge mannen visste blott att han hade med sig flera guldklumpar och en Kinesisk shawl åt sin hustru.

I dag på förmiddagen ha vi varit i land och sett en vacker bomullsplantage med ett skönt läge på en hög terrass vid floden. Den tillhörde, som det sades oss, en Mr Valburg. Särdeles behagade mig der några af slafvarnas boningar dem jag besökte och som buro vittne om en viss välmåga, äfvensom några slafvars utseende, nu hemma från arbetet.

Vid en brunn såg jag en mycket gammal negerqvinna i begrepp att hemta vatten. Jag frågade henne, bland andra frågor, huru gammal hon var?

»A litle better than hundred, Maam!» var hennes svar.

Negrerna sätta pris på att bli mycket gamla; och bli det i sjelfva verket då de ha goda dagar.

Från denna plantage hade jag endast medtagit vänliga intryck, om jag icke på återvägen till stranden hade vid en grind mött plantagens »overseer» (husbonden och hans familj voro borta) och i honom sett en ung, starklemmad man med den vilda och fridlösa, irrande blick som jag anmärkt hos flera »overseers» på plantager, och som alldeles förtager tron om rättvisa och sans vid slafvarnes behandling.

Slafvarne, som gräfva omkring vårt fartyg, äro starklemmade, arbeta duktigt, men så tyst som gräfde de en graf. Detta är icke naturligt för negrerna, och är dåligt tecken.

Det är det allra vackraste månsken om aftnarne, och från Magnolia-lunden flöjtar »the Whip poor Will» sina melodiska men enformiga toner. Om dagen är solhettan stark, och — måtte St. Matthew varkunna sig öfver oss!

Lake Munroe (Florida). *D. 20 Maj.*

Jag skrifver nu till dig ur djupet af det blomstrande Florida, hvilande på en af dess vackra, spegelklara insjöar, med grymtande alligatorer simmande rundt

omkring vår lilla flytande bostad (en mycket skral ångbåt, med namn Sarah Spalding). En krans af mörkgrön skog, liknande en myrtenkrans, omger den stilla sjön, ty lundarne af oranger och palmettos, skogarne af cypress kunna ej urskiljas på detta afstånd. Hela stranden är låg, och sjön spegellugn, och allt är mycket stilla rundtomkring. Inga städer och torn, inga ångbåtar och flottor, inga menniskor, utom vi, Floridafarare. Här är ungt land, ja, nästan vildt land ännu. Men huru glad är jag ej att nu vara midt i Floridas poetiska vildmarker, att ha sett något af dess rika, underbara naturpoesi!

St. Matthew bevisade sig för oss som en god apostel, och den 18:de om eftermiddagen upptog den i sitt sköte oss alla stackars strandade syndare, men som dock ingen nöd gick på och ingen synd var om, utom att det var ledsamt ligga stilla i en ångbåt på landbacken midt i det heta solskenet. Men vår kapten var det verkligen synd om, och om manskapet (hvaraf några redan befunno sig illamående). Vår förlossare St. Matthew kom icke mycket nära oss, utan lät afhemta oss genom båt. Fyra negrer rodde oss. Jag tyckte att färden gick säkert och bra. Men vår styrande dam, som är bekant för sin filantropi mot hvita syndare, höll skarpt utkik på de svarta, och sade om en stund med sträng röst: »hvarför ro ni icke starkare!»

Och hon tillade i det hon vände sig till mig: »Man kan se på deras bröst och andetag om de anstränga sig så mycket de förmå.»

Den filantropiska hvita damen satt således och vaktade på negerslafvarnes andetag, med blicken riktad

på deras nakna bröst, för att utröna om de ansträngde sig till det yttersta för att tjena henne och oss. Jag måste tillägga att denna dam var från en af ny-Englands stater. Sådan är mången amerikanskas filantropi.

Vår styrande dam fick emedlertid intet medhåll i sina anmärkningar och uppmaningar. Negrerna rodde lugnt, men jemnt och väl den tungt lastade båten; och vi kommo lyckligt ombord på St. Matthew. Och snart befunno vi oss, till vår stora tillfredsställelse, rullande på Altamahah-floden, hvars vatten här, i närheten af hafvet, var salt, och syntes i aftonskymningen som en ström af klart rinnande silfver full af tindrande diamanter.

St. Matthew hade redan fullt af folk ombord. Bland dem voro tre par turturdufvor af mennisko-ras. 1 par lekamligen vackra, men af 2:dra sorten folk till bildning och manér, voro så förälskade i hvarandra och visade det, så att det var osmakligt. Den unge mannen, med en stor nål af oäkta diamanter i kråset, förtrodde till en bekant i sällskapet att han ansåg sig ha äktat den mest fullkomliga qvinna på jorden. Men hennes fullkomligt vackra figur såg icke ut att herbergera inom sig mycket själ. Turturdufvorna N:o 2 voro af finare skrot och korn, behagliga, med den älskande själen lysande ur mörka, vackra ögon; hon mycket svag till hälsan efter blott ett års giftermål; han mycket omsorgsfull för henne. Turturdufvorna N:o 3 voro hvarken unga eller vackra mer, men af de tre paren det intressantaste och kanske det lyckligaste. Det gjorde godt att se dem och höra deras historia.

De tillhörde den fattigare hvita folkklassen (i Carolina eller Georgia), vanligen der kallad Sandbacks-fol-

ket (»Sand-hill people»), lefvande och brukande jorden i de sandigaste och magraste delarne af landet, utan skolor eller medel till bildning. Hon hade gift sig med mannen mot sina anhörigas vilja. Och då hon en tid efter sitt giftermål råkade, genom mannens fel, i stor nöd, gåfvo de henne en fristad, men försköto honom och förbjödo henne att se honom. Han, uppretad, svor att de icke skulle se honom åter förrän han kom att afhämta henne till ett eget hem. Han förblef borta och lät icke höra af sig på sju år. Hon stannade hos föräldrarne med sina barn, två gossar och en flicka (yngsta gossen var nyss född då fadren lemnade dem), och förlorade småningom nästan alldeles hoppet att mer återse maken, som hon dock högt älskade. Men en dag ropade den äldsta gossen: »här kommer pappa!» Hon ville ej tro honom. Hon hade i så många år förgäfves väntat att få höra ifrån honom. Hon gick dock nu ur huset för att se den ankommande; och då hon ännu på afstånd igenkände sin man, föll hon afsvimnad till jorden. Han hade efter ihärdiga ansträngningar lyckats förskaffa sig säkert bröd, och uppbyggt åt sig en hydda i det sköna Florida, och till detta hem, i den eviga sommarens land, kom han nu att föra sin hustru och sina barn. De voro nu på resan dit.

Det var vid stranden af Lake Munroe, som det nya hemmet låg; det var der som de båda makarne skulle begynna ett nytt lif. I den månklara qvällen kysstes de och hvilade mot hvarandra med den innerligaste kärlek och glädje. Han hade ett godt och manligt utseende. Hon hade fina drag och hade tydligen

varit vacker, men syntes ha lidit af sorg och hårdt arbete. Hon kunde ej vara mycket öfver trettio år; han syntes några år yngre än hon. De sutto jemt bredvid hvarandra. Hon hvilade sitt hufvud mot hans axel med ett uttryck af djup förtröstan och frid. Hon skulle ej mer ensam sträfva för hus och barn, skiljd från mannen, omgifven af slägtingar som missaktade och hatade honom. Han var med henne; hon hade fått honom åter, och hvad mer är, aktning för honom som man och make. Han kunde, han skulle härefter försörja henne och barnen; han förde henne långt, långt ifrån sandbackarne der hon slitit så mycket ondt, till det blomstrande Florida, der orangelundar skulle omskugga hennes boning vid sjöstranden, och Floridas sommarvind uppkalla nya blommor på hennes kinder. Alla dessa ljufva känslor och tankar kunde klarligen läsas i dessa makars uttryck och väsen. De syntes mig de lyckligaste menniskor, utom — — jag, som såg dem och som Gud gifvit att mycket njuta af andras goda lycka.

Yngsta gossen var en liten rar pilt, vacker och frimodig, och af modrens ömhet utstyrd med en liten prydlig och prydande mössa; äldsta gossen, femton år gammal, var mindre rar, och husets enda dotter, den fjortonåriga Polly var ett svårt streck i föräldrarnes roman; ty ehuru ej ful, och med fadrens goda tycke i sitt runda ansigte, var hon en äkta sandbackens dotter, som vuxit upp hos en gammal mormor, som tallbusken i sanden, utan mera hyfsning eller bildning än denna. Vår styrande dam tog det förvildade menniskoämnet under sitt beskydd, och hennes försök att upptukta den

unga novisen, och dennas sandbacks-mod och manér, gaf oss ämne till månget hjertligt skratt.

Första natten på St. Matthew var het och svår i den folkuppfyllda och trånga salongen. Golfvet var beströdt med liggande fruntimmer. Några af dessa voro vackra, två helt unga och riktigt klassiskt sköna i deras sömn och hvilande ställningar. Och då jag ej kunde sofva, underhöll jag mig med att betrakta dem med artistens öga, från min bädd i högan loft.

Om aftonen hade vi kommit ur Altamaha-floden, och, efter några timmars färd på hafvet, in i St. John, sedan vi lyckligt kommit öfver en farlig sandbank vid dess mynning, utan att lida mer än en stark stöt, som svallet af hafsvågen gaf oss mot banken och som kom gamla St. Matthew att braka i alla fogningar. Men den gick icke i stycken, som lätt hade kunnat hända (och hvarvid vi alla ofelbart hade gått till botten), utan den höll ihop, och så hade vi ingenting att säga. Åtskilliga af passagerarne lemnade fartyget vid nybyggen eller plantager under vägen; allt blef friare och trefligare, och jag njöt obeskrifligt af den herrliga morgonen och flodfarten.

St. John-floden (på Indianska språket *Welaka* eller insjöfloden) är en kedja af större och smärre insjöar, sammanbundna genom trånga men djupa sund, som ringla sig i otaliga bugter och vändningar emellan stränder, hvilkas underbara skådespel knappt är möjligt att föreställa sig då man ej sett något liknande. Här är åter urskogen, sådan jag såg den på Savannah-floden, men ännu rikare i sina alster, ty Welaka flyter till

större delen under tropiskt ljumma vindar och nedanom den region som frosten når. Här äro täta lundar och bälten af palmettos; här äro vilda orangelundar lastade af lysande frukter, dem inga händer afplocka; massor af slingrande växter, vanille, vilda vinrankor, konvolvulus m. m. betäcka stränderna i obeskriflig yppighet, bildande, i det de växa öfver träd, stubbar och buskar och cypressernas s. k. knän, pyramider, altaren, hela tempel med pelare, hvalf, portiker, dunkla, djupa gångar, och de skönaste, prydligaste festoner utmed och öfver den klara floden. Ur massorna af löfverk sticka solfjäderspalmerna upp sina vackra kronor, fria och fantastiska, magnolian står full af snöhvita blommor, och högst öfver denna republik af växter, blommor och mångfaldiga träd, stå de höga cypresserna likt skyddande, skäggiga patriarker, sträckande horisontelt ut sina ljusgröna kronor med långa svajande mossor hängande ned från deras starka grenar.

Här är naturlifvet i all sin yppighet. Men det är den gamle hedniske naturgudens, den gamle Pans rike och välde, som omfattar det goda och det onda, lifvet och döden, med samma kärlek, och känner ingen lag och ingen ordning utom den af framalstring och förstörelse. Under dessa gröna löfhvalf, som skugga vattnet, ligger den fredliga sköldpaddan, men också den grymma alligatorn, lurande på rof. Elgen bor i dessa naturtempel, men också panthern, tigern och den svarta björnen. Kring dessa pelare af löf och blommor, vrider sig skallerormen och den giftiga moccasin; och den sköna romantiska skogen är full af små giftiga

skadedjur. Farligare än alla dessa är dock här den ljufliga luft, som laddad, under sommaren, af urskogens och flodernas miasmer kommer till nybyggaren med feber och andra långsamt tärande sjukdomar, hvilket gjort att dessa undersköna stränder ännu sakna menniskor. Små nybyggen begynta här och der vid floden ha efter några år blifvit öfvergifna och lemnade att förfalla.

Men just detta urlif i vildmarken, denna regellösa, yppiga skönhet, trotsande menniskokraften och stark af sin rikedom, är mig här af outsägligt intresse och ger mig en oupphörlig fest som jag njuter utan allt besvär. Och luften är så ljuf, och magnolian så full af blommor, floden så full af lif, alligatorer, plaskande fiskar, vackra stora vattenfoglar; allt så yppigt, så underligt rikt, vildt och vackert, — ett oupphörligt feeriskådespel, isynnerhet om aftnarne då månan går upp och kastar sina mystiska halfdagrar och skuggor i den underbara naturkyrkans hvalf och pelarrader. Jag sitter tyst ute på piazzan, och ser derpå med andakt och förtjusning, under det vid hvar vändning af floden nya frappanta scener framstå; lycklig när jag får sitta så ensam eller vid min goda Mrs Howland sida der jag alltid finner mig väl. Men vi äro ej utan våra små störande tilldragelser. Första morgonen af vår färd på Welaka mistade St. Matthew sitt styre af ovarsamhet i ett busksnår; och det gaf vår styrande dam mycket att styra och beställa, och vi måste ligga stilla en hel timme för att reparera vår skada. Sandbacks-Polly var oss jemt i vägen; och då vi händelsevis stodo henne i vägen, kunde man vänta sig en god knuff. Vår styrande dams upptuktelse blef allt strängare, men

vi började förlora hoppet om bildningens makt öfver denna vildmarkens dotter. Vi hade hvarjehanda små lustiga uppträden, och den glada unga Miss M. J. förlustade både sig och oss med sina anmärkningar öfver Polly och hennes bildning.

Turturdufvoparen N:o 1 och N:o 2 strandsattes vid det lilla nybygget Pulatki, som ligger midt i heta sanden, och kanske derföre var mera hälsosamt än andra ställen omgifna af yppig växtlighet. Turturdufvorna N:o 3 skulle följa oss ända till »lake Munroe».

I Pulatki förfriska vi oss med stor tvättning och god mjölk. I Pulatki äro vi nedanom regionen der frosten har makt; den kan väl någon gång låta känna sig här, men kan ingenting förstöra. Något mera i norr har den, för ett par år sedan, i grund förstört de herrliga lunder af söta oranger, som i trakten af St. Augustin varit flera tusen personers enda rikedom. Men i Pulatki känner jag åter igen den balsamiska luft och flägt som jag andades på Cuba. Denna vind kan blott komma, der frosten ej kan komma.

I denna tjusande luft låg, i Pulatki, långt skiljd ifrån slägt och vänner, en yngling döende af lungsot. Han var ifrån Philadelphia, hade rest till Florida för att dricka hälsa; men sjukdomen hade blifvit öfvermäktig. Floridas balsamiska vindar spelade in genom fönstren, en trogen neger satt och flägtade den sjuke med en solfjäder, — fåfängt! Febern förtärde honom, och han kunde ej ha många dagar qvar att lefva. Han var vacker, med stora blå ögon och ljust hår. Hans mormor var en svenska och han bar hennes namn, nemligen Rudolph. Svag som han var, tycktes det lik-

väl göra honom nöje att se den långväga kommande landsmaninnan. Han var nu stadd på återvägen till Philadelphia och trodde sig kunna hinna dit; men.... Miss D., alltid vårdande sig om de sjuka, skref upp den sjuke ynglingens adress i Philadelphia, för att underrätta hans slägtingar om hans fara.

I Pulatki öfverlemnades vi af St. Matthew till den lilla usla ångbåten Sarah Spalding, som denna afton nästan kom mig att ångra mitt företag, isynnerhet för mina vänners skull. Ty allt såg i hög grad otrefligt och torftigt ut, och våra hytter hvimlade af kackellackor. Men — sällan har jag skrattat mera och hjertligare än denna afton. Miss M. J. kom i ett slags muntert raseri emot våra fredsstörare och förföljde dem med så komisk ursinnighet, och Mrs H. var liksom den unga präktiga flickan, så fallen att taga alla våra besvärligheter på den lustiga sidan, att allt blef ämne till nöje. Månskensnatten var herrlig under flodfarten, och vi sutto ute till sent på den lilla trekantiga piazzan i aktern; ett par unga systrar med täcka röster sjöngo »dearest may» och andra ljusa negervisor; skådespelet på stränderna antog allt mera tropisk karakter. Sedan sofvo vi litet, och jag för min del godt, trots kackellackor. Men vår styrande dam ansåg sig böra vaka öfver vårt bästa, och var mycket orolig den natten och gjorde grymma tigrar af några små möss.

Tidigt om morgonen nästa dag lade vi i land för att hämta ved. Jag gick upp på stranden för att förfriska mig efter den otrefliga natten. Nejden syntes alldeles oodlad och vild. Men der gick en gångstig bugtande inåt skogen, och jag gick fram på den »à la

bonne aventure» på upptäcktsfärd. Och som jag vandrade här ensam genom vildmarken, kommo mina vingar och min glädje till mig. Men också voro morgonen och vildmarken så outsägligt sköna! Lif-ekarne stodo i prakt med hängande mossor; genom deras arkader trängde den uppgående solen. Öfver ambraträdens löf, öfver otaliga små växter och buskar längs med gångstigen låg morgondaggen frisk och glänsande. Jorden doftade. Jag kysste daggen från löfven; jag lade dem på mina ögon, min panna, de morgonfriska bladen af den unga nya jorden; jag ville bada mig ny i denna Urdar-brunn; jag grät halft af smärta, halft af outsäglig tacksamhet och glädje. Lätt som en fogel gick jag fram och låfsjöng med foglarne, ty — jag hade ju här fått smaka den läskedryck jag törstat till under en lång, lång öckenfärd; jag hade druckit, *jag drack* lifvets fullhet ur Guds rikedoms brunnar, och buren allena af hans kraft och de vingar han gifvit mig. Hvem var mer fri, hvem var mer rik än jag? Hvad äro lifvets vanliga nöjen och njutningar, dem jag i barnslighet ofta törstat till, jemförda med dem som nu voro mina; och icke mina blott, — som kunna och skola bli mångas, när många lära, att Gud gifvit dem vingar, och lära att begagna dem.

Så vandrade jag full af lyckliga känslor och tankar, till dess jag kom till en öppen plats i skogen, der man hade röjt, och der troligen fordom något nybygge stått. Nu var platsen öfvergifven. Den sköna skogen omgaf tyst den öppna, öde platsen. Hvarken menniskor eller djur syntes till. Det var djup, vild enslighet. Jag hade njutit så mycket af morgonvandringen att jag ön-

skade Mrs Howland att dela den, och jag återvände för att uppsöka henne. Jag fann henne på stranden sittande vid foten af några cypresser. Hon var nu ej fallen för promenad och så satte jag mig hos henne, och betraktade små hvita blommor, som, omgifna af en krans af blad, simmade på vattnet som små blomster-öar. Jag kände ej deras namn, men hade anmärkt dem före detta under vår flodresa. Som de äfven växte på vattnet tätt vid stranden, undersökte jag dem, och fann att hela lilla plantan blott med en enda trådsmal rot var fästad vid jorden. Denna afslites lätt af våg och vind, och plantan med sin hvita blomma midt uti bladkretsen (likt draba verna) far nu på utrikes resor, allt efter vågors och vindars lek.

Tillståndet ombord på Sarah Spalding var denna morgon något perturberadt. Ett par helt unga och rätt vackra flickor, som voro ombord utan moder eller äldre vänner, hade genom litet slarf och tanklöshet gifvit ett par herrar anledning till mindre fin kurtis, och vållat ett opassande uppträde, som vår styrande dam förstorade — kanske till de felandes bästa, ehuru icke till deras trefnad. De unga flickorna fingo lämpliga förmaningar af ett par af de äldre damerna, som dock voro främmande för dem. Och en af de felande herrarne tillrättavisades offentligen af ångbåtens kapten. Den förre var en äldre man och hade ett så godt uttryck, att jag näppeligen tror honom förtjent af den stränga näpst han rönte och som grep honom så att han blef sjuk.

Med uppriktigt nöje åhörde jag den värdiga och sant moderliga tillrättavisning som Mrs Howland gaf

den vackraste och efter utseendet lättsinnigaste af de unga flickorna, cch med lika stort nöje såg jag det sätt på hvilket den unga flickan mottog den. Hon stod stilla framför den äldre frun, som kallat henne till sig, och lyssnade tyst och aktningsfullt; icke ett ord, icke en min förrådde förtrytelse eller otålighet, hon såg ut som om hon rätt i hjertats djup gömde de kloka och goda orden, hvilka likt en god säd för framtiden utsåddes i hennes unga själ. Jag var den enda af de äldre fruntimren, som icke moraliserade de unga. Sanningen att säga, hade jag mera lust att systerligt sluta till mig den unga flickan, som så godt emottog den moderliga tillrättavisningen. Kanske förstod hon min välvilja; visst är att hon under dagen tycktes vilja visa mig sin, genom åtskilliga små behagliga tjenster, och då vi om aftonen åtskiljdes tog hon afsked på ett sätt som kom mig att gifva henne ett hjertligt: »God bless you!» med på vägen. Hvarföre skola sådana unga lam skickas ut i vildmarken på egen hand ibland ulfvar och ufvar utan en rådande eller ledande vän? Det är ej rätt eller godt! Min tro på det goda och rena hos unga flickor är stor, och bestyrkes äfven af denna lilla tilldragelse. Men man borde dock ej behandla unga barn som om de redan fått visdomständer.

Flodfärden var förtjusande hela dagen; ur de trånga, slingrande passen kommo vi ut i stora, klara insjöar, omgifna af yppigt grönskande stränder. Rikedomen af växt- och djurlifvet tycktes med hvar timme tilltaga; vändkretsens flora och vändkretsens luft tycktes närma sig; vi foro in i den eviga sommarens hem. Det vilda sockerröret, »the maiden cane» växte längs stränderna

och visade att marken här var tjenlig till sockerodling. Naturtemplen blefvo allt rikare. Sköna strålande blommor, röda och blå, på höga stänglar, hvita liljor och gigantiska vattenväxter, bland hvilka höga »Alisma Plantago», lyste som ljusstakar under de dunkelgröna hvalfven; svärmar af små gröna papegojor flögo qvittrande öfver de vilda sockerrören och in i palmettolundarne; vilda kalkoner, större än våra tama, syntes på stränderna; vackra, smärta vattenfoglar flaxade orädda rundtomkring, och lika orädda, men icke vackra, simmade dussintals aligatorer framför och på sidorna af fartyget, och fiskarne hoppade och plaskade som om de varit utom sig, jag vet ej om af förskräckelse eller förnöjelse; det var stort spektakel hela vägen!

Vi hade också ganska trefligt ombord, ty vårt lilla kotteri var nu nästan allena på Sarah Spalding, och till detta hade sällat sig den bildade och behagliga franska creolen från Cuba, Mr Belle-Chasse, som jemte en vän nu var stadd på upptäcktsresa i Florida, för att undersöka jordens brukbarhet för sockerodling. Hans sällskap var ett nöje och en prydnad för vårt sällskap. Kaptenen var en artig och godmodig man, och negrerna som utgjorde hela besättningen tycktes få göra ungefär som de ville. Men de ville väl, voro hyggliga och glada. Kocken, en ung man, som lagade rätt god mat, var ett qvickhufvud, som sade och gjorde många rätt roliga saker. Och perlan af den svarta besättningen var vår lilla uppassare, negerpojken Sam, flink, begriplig och villig, som uträttade alla våra ärenden, passade upp vid bordet, och hann med allting, och var alltid munter. Vi hade ingen uppasserska ombord,

hvilket vi funno här vara en vinst, ty dessa damer äro på amerikanska ångbåtar sällan mönster för sitt kön och slägte, antingen de äro hvita, svarta, bruna eller gula. På St. Matthew hade vi dock till »Stewardess» en utmärkt hygglig och äfvenså vacker, ung negrinna, som var en fri qvinna gift med en fri neger.

Enda plåga för mig under vägen var den mordlust, som isynnerhet en af passagerarne var besatt utaf, och som kom honom icke blott att skjuta alligatorer till höger och venster om oss, men äfven de vackra vattenfoglarne, som han dock ej kunde ha något godt utaf, och som det kostade på att se sårade slå ned här och der i vassen. Jag tog mig friheten att göra honom mina föreställningar öfver detta onödiga skjutande. Han smålog, medgaf, och — fortfor att skjuta. Jag önskade honom, in petto, dålig matsmältning.

Hvad alligatorerne beträffar, så kan jag ej känna medlidande med dem. De äro så stygga till utseendet och de äro grymma, ty ehuru de ej, om de ej bli anfallna, våga sig på stort folk, sluka de små negerbarn utan krus. De simma med öfre delen af kroppen öfver vattenytan, så att det icke är svårt att träffa dem med en kula i ledet emellan buken och frambenen. De dyka dervid eller, om de blifvit svårt sårade, vända sig på sidan; ofta ser man dem som massor af lefvande gyttja vältra sig uppåt stranden för att gömma sig i vattenväxterne der. Deras mängd och oräddhet här är förvånande. För ett par år sedan lära de varit i den mängd, att det varit svårt för båtar att komma fram. De ha ett slags grymtande eller rytande läte,

och lära tidigare om våren, då de ha sin parningstid, åstadkomma ett förfärligt buller.

Jag tillbringade hela dagen på piazzan, delande mig emellan naturscenerna och läsningen af Columbi dagbok, den han höll under sin första upptäcktsresa bland den nya verldens förtjusande öar. Sandbacks-Polly var besvärlig hela dagen, ehuru hon så mycket som möjligt hölls vid marginalen af vår styrande dam. På eftermiddagen foro vi förbi flera vilda orangelundar.

Det var i går afton som vi kommo till Lake Munroe, vår resas mål. Ty bortom denna punkt gå hvarken ångbåtar eller farbara vägar. Mr Belle Chasse lemnade oss här, för att till häst fortsätta sin upptäcktsresa i vildmarken.

Vi gingo i land vid »Enterprize», ett nybygge med sjukhus, i grannskapet af fästningen Fort Melun, hvilken äfven ligger nära sjön och är uppbyggd till skydd mot Indianerna. Husen vid Enterprize lågo i djupan sand, och rummen syntes så föga trefliga, och folkets ansigten der så sjukliga, att vi beslöto att tillbringa natten ute på sjön i vår lilla flytande bostad, med hvilken vi nu blifvit nästan goda vänner. Vi lade derför ut ifrån den ytterst skrala och vådliga bryggan vid det misslyckade Enterprize, styrde närmare Fort Melun, och kastade ankar ett stycke derifrån.

Icke långt härifrån, vid stranden, hade turturdufvoparet N:o 3 sitt nya hem, och det skulle nu lemna ångbåten. Det såg bra ut att en stund dessförinnan se man och hustru sitta tillsammans på sitt bagage, i stilla men glad väntan på båten, som skulle föra dem i land. Det såg bra ut också att se dem i den lilla

båten med barn och bohag afresa mot den gröna stranden, vänligt nickande farväl åt oss. Hade blott dottern Polly varit litet mera förtjusande! Sista plåga och sista minne af henne var, då hon tog fatt i min axel ungefär som man tar tag i en gärdgårdsstör, för att hjelpa sig klifva förbi en bänk, då hon af fadrens röst kallades ned till båten. Nå, nå, i Floridas sommar torde hon ännu uppblomstra till en ros och bli gift med kommendanten på Fort Melun eller ägaren af Enterprize!

När nybyggarefamiljen kom nära stranden, förlorade vi den ur sigte; men snart derpå tände sig ett klart ljus inom en boning nära stället der den stigit i land. Det var nu skumt och skymningen tilltog hastigt, oaktadt himmelen var alldeles klar. Länge satt jag uppe på däcket och njöt af den stilla scenen. Den dunkla, låga stranden låg som en stor myrtenkrans kring den spegelklara sjön. Eldflugor glimmade här och der öfver den, och fiskar, stora och små, slogo oupphörligt sina ringar. Aftonfogeln »the Whip poor Will» flöjtade sina ljufva toner från stranden, o h alligatorn grymtade bas till dessa. Negrerna på vår lilla farkost begynte spela duetter på fiol och flageolett rätt snällt och liffullt, med förträfflig takt och rythm, allt glada lekande melodier. De höllo på dermed tills emot midnatten. Blott från trenne ställen på stränderna lyste ljus. Det ena var från en orangeplantage tillhörig en enkefru, det andra från Enterprize; det tredje var från nybyggarehemmet, hos turturdufvoparet N:o 3, och detta brann så särdeles klart i den mörknande qvällen. Hela nejden var låg; intet föremål stod fram betydande.

Några skyar simmade eller rättare lågo som små öar på den vestra horisonten, och smälte småningom bort i den döende aftonrodnaden. Jag sökte fåfängt bland dem upptäcka några symboliska, poetiska figurer; det högsta jag kom till, var en fru i qväkarehatt sittande på ett hus. Hon och alla molnen förvandlade sig slutligen i en flock små grisar, och så försvunno de. Ljuset hos enkefrun i orangelunden, och ljuset vid Enterprize hade slocknat. Hvar vindflägt hade lagt sig till sömns. Allt i rymden var stilla, allt på stranden var mörkt. Endast ljuset i nybyggare-hemmet brann ännu, men dunklare; slutligen släcktes äfven det. Men, jag såg det brinna i hemmet ändå. Mot midnatten tystnade äfven negrernas musik; men alligatorn och Whippoor Will fortforo med sin duett hela natten.

Jag kunde blott litet sofva, ehuru jag mådde fullkomligt väl. Men luftandarne kallade mig, och åter och åter måste jag gå ut på vår lilla piazza i aktern, till hvilken dörrarne från salongen stodo öppna, och der, klädd blott i mina hvita nattkläder, måste jag åter och åter betrakta det stilla skådespelet. Ännu, i dagningen, då stjernorna slocknat och endast morgonstjernan stod klar öfver den spegelklara sjön, fortfor duetten emellan fogeln och alligatorn. När solen gick upp, teg den förre, och andra foglar begynte sjunga, och fiskarne att dansa. Och flodens odjur simmade (och simma ännu) rundtomkring oss funderande, såsom det tyckes, på vårt fartyg och dess matvaror. Den grymma jägaren är ej mera här. Och vi på Sarah Spalding lefva i fred med hela verlden och fundera bara liksom krokodilerna på frukost.

Sednare.

Vi skulle söka få färsk fisk till frukost; och så lät vår kapten ett par negrer ro ut med en båt närmare stranden och kasta ut ett par håflika nät, som kastades ut och togos upp nästan med detsamma. Om tio minuter hade vi en riklig rätt med läcker fisk, liknande till smaken flundror. Inga fiskare äro ännu bosatta vid dessa stränder och floden hvimlar af lif.

I eftermiddag anträda vi återfärden. Längre söderut i Florida kommer jag således ej; men jag ser här karakteren af landets natur i dess södra del. Landet är öfverallt lågt och rikt på sumpiga marker och träsk samt deremellan furuskog; en del deraf, kallade »Everglades», lära förete en rikedom af animaliskt lif som skall vara förvånande. Naturforskaren Agassiz såg dessa Everglades för första gången denna vår och sammanknäppte sina händer i beundran och tillbedjande vid åsynen af dessa hittills okända naturrikedomar. Här och allt djupare ned mot Mexikanska viken blir landet allt mera lågt, och vegetationen delar sig emellan den halftropiska, som jag redan sett, och stora skogar af Pinus Australis (Light wood eller lysved i hvardagsspråk). Indianer af Seminole och Creekstammarne lefva ännu i dessa vilda nejder, farliga för invandrare, men svåra att åtkomma. I sydligaste delen af Florida påstås att kokospalmen och bananasträdet kunna odlas. Hvilket rike, hvilken verld är ej Norra Amerika, omfattande alla klimater, naturskönheter och produkter! Det är sannerligen ett rike för alla jordens folk!

Ortega Plantage (Florida). *D. 23 Maj.*

Åter på landbacken, min Agatha, men nu icke i en ångbåt (vår stackars lilla magnolia lärer ännu ligga der utan hopp att komma lös förrän vid nästa fullmåne! melankoliskt!) utan på en mais-plantage tillhörig slägtingar af familjen Mac-Intosh, och njutande hvila och förfriskning hos en älskvärd familj i ett godt och gästfritt hem. Och bra godt smakar det att få hvila efter resans mödor och besvärligheter, som icke voro så ringa. Och det var stunder, då jag misstänkte att de första upptäckarne af dessa sköna vildmarker icke kunde ha slitit mera ondt än vi, bakade liksom i en ugn på vårt fartyg af den brännande solen, och i brist af drickbart vatten. Med Mr Belle-Chasse försvann allt vårt goda iskylda vatten, och vi upptäckte då först, att den artige creolen låtit oss fruntimmer få den is, som han medhaft från Cuba. Nu var den slut; Sarah Spalding hade ingen butelj drickbart vatten i sitt skafferi, och vi voro reducerade för dryck till flodvattnet, som var ljumt af solhettan och såg ut som om det varit destilleradt på alligatorer. Jag kunde ej dricka det. Men sedan på min bön kaptenen på fartyget — hederlig hygglig karl, den der kaptenen! — landsatt mig et C:o i en vild orangelund, och vi der plockat hela säckar fulla med oranger, brygde jag lemonad, och hela sällskapet vederqvicktes deraf. En underlig syn den der vilda orangelunden! Kaptenen och ett par karlar gingo förut med yxor, för att rödja vägen uppifrån stranden. Skogen var som ett tätt snår af taggiga växter, kullfallna träd, många slags buskar

och plantor. Inne i orangelunden regnade orangerna öfver oss vid minsta skakning af träden, och tusentals lågo nedfallna på marken. Många voro stora som små barnhufvuden. Dessa oranger äro sura, men mycket saftiga och af en behaglig syra. Vildmarkens gyllne källor gåfvo oss en rikelig förfriskning. Kaptenens sockerförråd strök med på kuppen, men den hedersmannen sade aldrig ett ord derom, och så fick han af lemonaden så mycket som han förmådde förtära. Af orangeträdens stora utskjutande taggar (stundom två alns långa) lät jag hugga af fyra till fem käppar för några herrvänner hemma (svåger Q. och Fabian W. äro bland de utkorade). Dessa käppar bli rätt vackra då de bli betsade, äro duktigt starka, och mycket omtyckta af amerikanska herrar. Af minnena från orangelunden medtogo vi, utom oranger och käppar, en myckenhet små kryp af det slag som här kallas »tics» och som vi äfven känna hemma som små stygga platta kräk som äta sig in i huden. Jag var synnerligen begåfvad med dessa orangelundens invånare, och arbetade hela dagen på att bli dem qvitt.

Bland våra äfventyr på återresan var att vårt soltorkade fartyg tog eld på en af insjöarne, hvilket gaf vår styrande dam mycket att bestyra med tungan. Hon gjorde den qvarters höga lågan två alnar stor, och »hade hon icke varit, så — hade det varit ute med oss». Kapten och manskap släckte emellertid elden så hastigt och tyst, att jag ej visste af faran förrän den var förbi.

Om nätterna ledo vi af kackellackor och myggor, om dagen af den heta solen och af oset från fartygets

maschineri. Emellanåt kommo bättre stunder, stunder då svalkande flägtar tilläto att åter njuta det alltid sköna fantastiska skådespelet och vänners umgänge och samtal.

En eftermiddag sågo vi en stor så kallad »Crane-roost», det är en republik af hvita tranor. Denna var på en holme, med höga lummiga träd. Vid ångbåtens annalkande flög republiken i vädret som ett stort moln; straxt derefter slog den åter ned, och holmen såg ut som om den varit alldeles öfversnögad.

Under återfärden lade vi till vid tvenne städer, Jacksonville och St. Mary. Jacksonville är en växande stad, emedan dess läge för handel är gynnsamt, men den ligger i sanden, och var ett förfärligt hett, otrefligt ställe. Vi lågo der om natten i ett hotell liknande en ramlande trädbarrack. St. Mary, några år äldre, har mindre godt handelsläge, och är i aftagande, men var trefligare än Jacksonville genom dess vackra, skuggrika trädplanteringar på gatorna. Vandrande här, fick jag se en välklädd neger omkring 50 år, som var tattuerad likt Luccomeerna, dem jag sett på Cuba. Jag tilltalade honom sägande: »Ni har kommit hit från Afrika!» Han svarade ja; han hade blifvit insmuglad hit ifrån Cuba för flera år sedan. Han var nu »Overseer» på en plantage, och tycktes stå sig mycket väl. Han var kristen och tycktes glädja sig deröfver. Han talade särdeles klokt och frimodigt, och hade ett godt, öppet ansigte.

»Ni ville väl icke återvända till Afrika?» sade jag.

»Åh jo, Missis, ack jo, det vill jag!» svarade han. »Der var det ändå bättre».

»Men folket slå ju ihjäl hvarandra der ofta!»

»Åh, — men det bryr man sig inte om. Och — der är många goda menniskor som lefva i fred».

»Men »look here» min vän», sade Colonel M. J. som är en sträng Calvinist, »om ni hade blifvit qvar i Afrika, så hade ni icke blifvit kristen, såsom ni nu blifvit det, och då hade djefvulen slutligen fått rå om er!»

Negern skrattade, såg ned, skakade hufvudet och vred på sin mössa, som han höll i handen, och utropade slutligen i det han såg upp med ett uttryck fullt af humor och fyndighet:

»Now Massa, look here!» — Nu blir Evangelium som bäst predikadt öfver hela Afrika. Om jag fått bli qvar der, hvarföre skulle jag ej varit af dem som fått höra det der, så väl som här?!»

Häruppå hade vi intet att svara, och den kloke, godmodige negern fick så behålla sista ordet.

Ett angenämt äfventyr var äfven att vår styrande dam öfvergaf oss under vägen, för att styra till ett boardinghus, tror jag, i någon af städerna i denna nejd af Florida, och luften blef helt lätt deraf inom vårt lilla samhälle. Miss Dix lemnade oss äfven, för att fara till St. Augustin, den sydligaste stad i Förenta Staterna, hvars fängelser och fattigförsörjningsanstalter hon ville besöka. Öfverallt der hon kommer, söker hon verka godt för de sjuka, vansinniga eller brottsliga, och söker, hvar hon förmår, sprida den andliga bildningens frön. Miniatur-böcker, kallade »daggdroppar», innehållande religiösa tänkespråk, och en mängd små tracts med vackra träsnitt och dito berättelser

och verser för barn, strör hon omkring som en morgondagg. Och Sandbacks-Polly torde ännu af denna manna hämta näring till att bli en tänkande och älsklig qvinna.

St. Augustin är grundlagd af spanjorer, och är den äldsta staden i Norra Amerika. Staden bevarar ännu karakter och byggnader, som vittna om dess ursprung, men har i sednare år förfallit mycket, och sedan frosterna förstörde de orangeplanteringar, hvilka utgjorde stadens förnämsta handelsgren, har den blifvit allt mer öfvergifven. Den besökes nu mera för det mesta af sjuklingar, som under vintermånaderna komma för att andas dess ljufliga luft och stärkande hafsvind. St. Augustin ligger litet sydligare än NewOrleans, men har ett vida mer hälsosamt klimat. Först år 1819 kom Florida ifrån Spaniens i Förenta Staternas välde, och blef förenad med dessa som sjelfständig stat år 1845, men lärer ännu ej räkna större folkmängd än omkring 80,000 hvita. Indianerna och den vattenrika jordmånens farligheter ha återhållit och återhåller ännu landets odling. Men i statens nordvestra delar är landet högre och mera odladt, har ett par växande städer — hufvudstaden (den politiska) heter Tallihassee — vackra plantager, villor, trädgårdar och, som jag hört sägas, ett gladt familje- och umgängeslif i den sköna, sommarvarma naturen. Och der anglo-amerikaner komma, der kommer alltid det lyckliga familjelifvet, det vänliga umgängeslifvet och alla lifvets comforts!

Allt detta njuta vi äfven i detta vänliga hem, ehuru glädjen icke egentligen är hemma der. Husets äldsta dotter, en skön, ung nygift fru, i blomman af

sitt lif och sin modersglädje, har nyligen blifvit död, i det hon gaf lifvet åt sitt andra barn, och sorgen deröfver hvilar tungt öfver hennes moders sinne. En präktig liten sonson, lik mormodern, och full af lif, kan icke trösta henne; hennes man och andra barn dela hennes sorg. Hela familjen har ett uttryck af så mycken godsinthet och mildhet, att man nog ser att slafvarne på denna plantage icke kunna lida nöd. Men torkan är förfärlig, maisplantorna förvissna i sanden, hvaraf denna plantage har mer än tillbörlig del, och det ser mörkt ut med årets skörd. Det är nu nära fyra månader, på hvilka jag ej sett en mulen dag. Äfven i det sköna Florida göra sig lifvets tyngd och torka gällande hos jordens stackars barn!

Men om morgnarne tidigt, när jag vaknar och känner Floridas balsamiska vind spela genom de hvita förhängena kring min säng, och hör Amerikas näktergal på sina många tungomål utgjuta sina melodiska ingifvelser i träden utanför fönstren, då prisar jag Sommarens hem, och undrar ej att Ferdinand de Soto och hans unge män tjusades deraf, och det förefaller mig nästan onaturligt att lifvet här kan kännas tungt eller mörkt.

Vi bli här ett par dagar, i afvaktan på en god ångbåt, som skall föra oss till Mr Coopers plantage vid Darien. Derifrån fara vi till Savannah åter.

Denna plantage ligger i en sandig trakt; och sanden inkräktar betydligt på naturens och landtlifvets behag. Men här är en gångstig utmed floden längs med en vild, skogig strand, som ej kan tänkas mera pittoresk, isynnerhet för de massor af träd och vildt

buskage, som uppstiga likt en hög mur emellan stranden och de högre upp liggande åkerlanden. Magnifika magnoliaträd, betäckta af hvita blommor, höja bland dessa sina mörka, lummiga kronor. Magnolian är södra staternas praktträd. Jag vandrar här ensam om eftermiddagarne, undrande stundom om jag ej ur de täta snåren skall få höra skallerormens varnande signal; ty denna orm har den naturliga nobless att ge varning, innan den anfaller eller innan man kommer den nära. Men fastän en mängd skallerormar finnas i Florida, har jag ej ännu fått se eller höra någon lefvande. Deremot fick jag i dag på eftermiddagen se en, som negrerna på plantagen nyss dödat och släpade fram till herrskapshuset. Den kunde vara omkring tre alnar lång, och tjock som min arm. Hufvudet var illa tilltygadt af slagen det fått, och de farliga huggtänderna voro blottade. Skallran med dess fjorton ringar fick jag, för att taga hem med mig till Sverige. För ett år sedan blef en neger på plantagen huggen i benet af en skallerorm. Man försökte länge att frälsa benet från amputation; men den måste slutligen ske, för att göra slut på stora och stigande plågor.

En liten skön fläck här på plantagen är hemmet, der herrns i huset gamla svarta »Nurse» hvilar från sina mödor, i omgifningar som bära vittne om den ömmaste vård. Hon har sitt eget snygga hus på en terrass vid flodens strand, och derinom alla beqvämligheter som den gamla kan önska; äfven en beqväm gungstol var bland dessa; och barn och barnabarn af familjen, som hon troget tjenat, besöka henne med kärlek och gåfvor. Hon hade haft flera egna barn;

men hon erkände att de hvita barnen voro henne kärare. Och denna kärlek till de hvita barnen af deras svarta ammor eller sköterskor är ett välkändt faktum. Ett, som man äfven ofta får se i slafstaterna, är den ömma omvårdnad som på deras ålderdom skänkes dessa trogna, svarta sköterskor inom familjerna; då nemligen dessa familjer förmå det.

S:t Simons ö. *D. 27 Maj.*

Der utanför mitt fönster, rinner bred och klar den vestra armen af Altamahah-floden, och der bredvid sitter undertecknad på en ö på kusten af Georgia emellan floden och atlantiska hafvet. Det är i plantage-ägaren Mr J. Coopers familj jag nu befinner mig, bland trädgårdarne och olivelundarne, der den söker sitt sommarnöje och hafvets skyddande luft, då febrarne börja grassera på den stora plantagen vid Darien, familjens hufvudsäte.

Mr C. är en af de största plantage-ägarne i söder af Förenta Staterna, och rår om 2000 negerslafvar, dem han använder på ris- och bomulls-plantager. Man hade omtalat honom för mig som en reformator, som bland sina slafvar infört jury m. fl. bildande anstalter, för att bereda slafvarne till ett framtida frihetslif. Och detta drog mig att söka lära känna honom och hans plantager. Men — en reformator fann jag icke i honom, utan blott en ordnare med stor praktisk takt och äfven någon »benevolence» i behandlingen af negrerna. Jag fann föröfrigt i honom en äkta representant af de

södra staternas gentlemen, en mycket artig man, mångkunnig som ett lexikon, och för mig i hög grad intressant genom rikedomen och behaget af hans konversation. Han är utmärkt som naturforskare, har vackra samlingar af Amerikas naturalster, och den föreläsning, jag denna morgon fått höra af honom midt ibland dessa öfver Amerikas geologi och bergsformationer, har gifvit mig en klarare blick öfver denna verldsdels jordbildning än jag ännu ägt.

Mr C. har en ovanlig förmåga att systematisera och att träffa de karakteristiska punkterna hos föremålen. Ett samtal med honom i hvad ämne som helst får intresse, äfven om man är af olika mening med honom i sak.

Men då Mr Cooper i frågan om slafveriet i Amerika sluter sig till det goda parti i södern, som betraktar Afrikas kolonisation genom Amerikas befriade negerslafvar såsom slafveri-institutions slutliga resultat och föremål, så hade jag icke svårt att samtala med honom i detta ämne och hvad dertill hörer. Äfven kunde jag ej annat än sluta mig till honom i de åsigter han yttrade öfver negerraçens förmögenheter och framtid; ty de kommo nära mina egna iakttagelser. Bland hans yttranden, dem jag måste adoptera, minnes jag dessa:

Tropiska folkslag kunna ej komma till de i tempererade zoner infödda hvita folkens utveckling i intelligens. De brista i förmåga att tänka abstrakt, att systematisera, att följa stränga förnuftslagar, och att förena sig på grund af sådana. Tropiska folkslag framställa känslolifvets högsta blomning. Naturlifvet fäng-

slar dem. Lösta från detta genom religionen, kunna de framställa djurlifvet och plantlifvet i deras förklaring (nb. denna tanke tror jag att jag skänker Mr C. ur mitt eget magasin). De äro mottagliga för bildning, och kunna under påtryckning af en mera utvecklad folk-race utveckla en viss, ganska aktningsvärd förmåga i tänkande och konstfärdighet. De kunna hinna en aktningsvärd grad af *semi-civilisation*, intressant genom de egna former, som den genom folkets egendomlighet kan antaga.

Mr Cooper antog slafveriet i Amerika som en skola för Afrikas barn, i hvilken de skulle uppfostras till sjelfstyrelse på Afrikas jord. Han var böjd att se institutionen som en välgerning för dem. Och att den *kan* vändas dertill, är visst. Men att den varit enda medlet att bibringa Afrika kristendomens och civilisationens välsignelse, kan tryggt förnekas. Och jag hade lust att låta den kloka negern från Florida här predika för den kloka hvite mannen. I väsendets urbanitet och samtalets behag påminde mig Mr C. ofta om Waldo Emerson. Men i allmänhet ha södra staternas herrar för litet af den idealitets organ som de nordligas ha något för mycket af.

Mr C. vitsordade negrernas lätthet att lära slöjder och deras skicklighet som handtverkare. Man har i Georgia begynt använda dem med framgång vid fabriker.

Jag påminner mig nu att jag förlidet år besökte nära Augusta ett bomullsspinneri, som drefs med svarta arbetare. Jag kunde ej se det med nöje; ty jag kunde ej tro att de svarta sjelfmant skulle välja denna

sysselsättning, med dess buller och bråk och dammiga osunda luft, de som varit vanda vid det fria fältet.

Jag frågade några qvinnor vid spinnmaschinerna, huru de trifdes vid detta arbete. Ett par af dem svarade att de tyckte rätt så bra om detta som något annat; men en äldre qvinna med ett godt ansigte svarade med ett uttryck af djup nedslagenhet och trötthet: »*Nej*, hon älskade ej detta arbete. Hon ville hellre arbeta ute på fältet». Jag undrar ej derpå. Stället var icke heller någon Lowells fabrik.

Hemmet här är fullt af glada, unga ansigten, sex gossars och två flickors, af hvilka den yngsta är fadrens afbild och glädje — och Mrs C. är en ungdomlig, täck och glad moder till den vackra barnflocken.

Icke långt härifrån är en skock små svarta barn, 70 eller 80 till antalet, som jag besökte härom morgonen, och som saknade — mödrar. Ett par häxlika negrinnor med spön i händerna styrde skocken med fruktan och förskräckelse. Man hade sagt mig att de äfven undervisade barnen i att bedja. Jag samlade omkring mig en liten flock och stafvade för dem »Fader vår», i det jag bad dem att läsa orden efter mig. Barnen grinade, skrattade, visande sina hvita tänder, och utvisade tydligen att ingen af dem visste hvad den underliga bönen skulle betyda, eller att de hade en fader i himmelen.

Barnen voro väl födda. De hållas här skiljda ifrån sina föräldrar, emedan denna tid febrar grassera på plantagerna der dessa arbeta.

Om

Om jag icke här funnit reformatörer, såsom jag väntade mig, så har jag här hört talas om ett par sådana, plantageägare, en i Florida och en i Georgia, som hålla skola för äfven negerslafvarnes barn i afsigt att bereda dem till goda och fria menniskor. En af dessa män, Mr N., sades ha de största förhoppningar om negerbarnens bildbarhet, ja äfven framför de hvita barnens.

Hvarföre har jag ej förr hört om dessa kristliga plantskolor? Jag skulle ha gjort allt möjligt för att få besöka dem, få se dem med mina egna ögon. Sådana plantager inom slafstater äro att betrakta som heliga orter, dit de pilgrimer böra valfärda, som söka själens upphöjelse och ny kraft att tro och hoppas. Hvad har jag väl sökt och frågat efter i de södra staterna så ifrigt som sådana orter?!.....

Det ligger ej i min natur att söka ämnen för tadel. Jag upptager ej sådana, utom då de tvinga sig på mig. Jag skyr ej att se natten, men jag söker ljuset, som kan förklara natten, i allt, hos alla. I slafveriets natt har jag sökt frihets-momentet med tro och med hopp på Amerikas genius. Att jag funnit natten så väldig och ljusets arbete i slafstaterna så svagt ännu, är icke mitt fel.

Charleston. *D. 3 Juni.*

Åter här, i min goda Mrs Howlands goda hem, ett af de på en gång fridfullaste och skönaste som jag funnit i Förenta Staterna. Godt att få hvila här en

liten tid efter de tre sista veckornas strapatser, som icke varit så ringa emellanåt. Men så har jag sett Florida, och förstår bättre arten och vidden af det rike, det stora hem, som bildas i Norra Amerika för alla jordens folk.

Från den eviga sommarens hem reser jag nu upp mot vinterns, »de hvita bergen» i Ny-Englands mest nordliga stater, och sedan — hem, ty jag har då sett hvad jag ville på denna sida oceanen.

Bland minnesvärdigheterna på vår sednaste färd får jag icke glömma morgonfärden i stora båtar af urhålkade cypressträd, ifrån Ortega-plantagen till Jacksonville der vi togo ångfartyget. Morgonen var herrlig, och negrerna rodde duktigt och med friskt mod. Herrarne af den älskvärda familjen på Ortega följde oss ombord. Den var af de goda och stilla i landena.

Från Mr Cooper skiljdes jag med verklig tacksamhet för hans intressanta umgänge, och med ett bestämdt tycke för en af de unga sönerna i huset hvars breda panna gömde ett fördomsfritt tänkande och humoristiskt sinne.

Stället der vi skulle taga ångbåten till Savannah var det, der fordom staden Frederica anlades af Georgias första odlare Oglethorpe.

Läget syntes ha varit förträffligt, men af staden återstod blott ett par ruiner kransade af gröna träd och buskar.

Vi kommo i god tid hit, men ångfartyget dröjde flera timmar. Emellertid gick det oss såsom i fée-sagorna. En liten allrasomkäraste fru, ganska lik en god liten fé, tog oss in i sitt hus — ett riktigt litet

fé-slott för prydlighet, comfort och behaglighet. Allt lyste och tycktes vara lifs lefvande af renlighet och omvårdnad. Den lilla frun, gammal till åren, men full af ungdomlighet i sinnet, och med ett par klara, lifliga blå ögon, gaf — i det hon gjorde en humoristisk anspelning på mitt hufvud — en knack åt min panna som hade kunnat spränga dess skal, om det varit något mindre tjockt. Och så dukade hon för oss ett bord skinande af hvitt duktyg och porslin och silfver, och derpå en anrättning af thé och smör och bröd, potatis (min begäran), ägg m. m. Nej, ingen måltid af féhand kunde vara mera utsökt och mera välsmakande. Den glada och qvicka lilla frun och jag drucko med hvarandra en skål *»för vänskap och potatis»* som det nödvändiga för jordisk sällhet. Och så reste vi till Savannah.

I Savannah såg jag utom gamla, goda vänner — alltid goda och vänliga! — ett sjömanshem, under fruntimrens i stadens styrelse. Det var en enkel, men väl vårdad och lyckad inrättning der matroserna på skepp, som komma till Savannah, kunna för bästa möjliga pris få bästa möjliga comforts, och i en stor gemensam sal både kroppslig föda och god själaspis. Den sednare bestod af goda böcker och små »tracts» med afhandlingar och berättelser i religiös riktning.

Den lifliga, hyggliga fru, som förde mig hit, Mrs Burrows, dotter till senatorn Judge Berrian, är en af direktriserna, och ehuru lycklig maka samt moder för sex gossar och en flicka, finner hon tid och hjerta att vårda sig om hemmet för Neptuni söner, eljest lemnade för vind och våg, farligare för dem inom städerna

än ute på hafvet. *Maka, moder, medborgarinna* är titeln för den nya verldens qvinna.

Om afton i hotellet »Pulaski-house», der jag vistades under den korta tiden, för att icke skiljas ifrån Mrs Howland, gjorde jag bekantskap med en ung fru från en plantage som nu kommit till staden med en familj af sju gossar, alla efter hvarandra med ett eller högst två år emellan dem. Moder och barn voro fulla af friska lifsandar och den glada, unga modern endast i ångest för att kunna sammanhålla de muntra gossarne, som ville löpa omkring i staden, såsom de varit vanda vid på landet. De skulle här sättas i skola.

Familjerna i Norra Amerika äro rätt försvarligt talrika, dock ej så som i England. Högsta antal jag här hört omtalas är tolf barn på ett par, och detta var en sällsynthet. Sjutalet synes vara det allmännaste högsta antalet barn inom en familj. Icke sällan finner man äfven barnlösa äkta par.

Men nu måste jag säga dig litet om södra Carolina; ty södra Carolina vill i detta ögonblick vara en stat för sig, apart från alla andra stater. Den är nemligen högligen förtörnad öfver de oförrätter den anser att de södra staterna lidit vid sista kongressen genom kompromissen emellan de fria och slafstaterna i California-frågan; och helt nyligen har en stor »konvention» hållits af statens vise män i Charleston, på hvilken de, efter att ha ätit och druckit tillsammans, med stor enthusiasm tagit det hjeltemodiga beslutet att skilja sig (»secede») ifrån Unionen, och antaga mot dess norra stater en fiendtlig attityd. Palmetto-staten tyckes dervid ha räknat på att få stort medhåll af andra söderns

stater; men deri visar sig att den missräknat sig. Georgia, Alabama och Louisiana m. fl. ha öppet förklarat sig för Unionen; och i Florida tidningar läste jag skarpa ogillanden af palmetto-statens förfarande. Mississippi är ännu den enda stat som synes stå oviss om den skall förklara sig för Unionen, eller emot den och för södra Carolina.

Emellertid synes det som om södra Carolina sjelf, likt den stora kejsar Philippus af antik åminnelse, är af något olika sinnelag under ruset och efter ruset; och att de goda bröderna, som tillsammans i Charleston ätit och druckit och förklarat sig vilja ha krig, likväl, sedan de kommit derifrån, funnit att de vore mindre angelägna derom än att sitta i ro hvar hemma hos sig. Äfven felas icke kloka och goda medborgare, som öppet förklara sig emot den stora konventionens heroiska förklaringar, och man gör sig äfven lustig öfver dessa. I en af stadens tidningar läste man häromdagen följande citation ur ett tal, som sades vara hållet af en af den stora konventionens hjeltemodiga medlemmar:

»Ja, mina herrar, jag bedyrar, att när kriget kommer att bryta ut, så skall jag bli den första att springa öfver mina bomullsfält, utropande som general Washington på slagfältet vid Waterloo: »en häst, en häst! Mitt rike för en häst!»

På de anmärkningar, som jag hört, och i tidningarne här läst öfver denna konvention och dess följder, ser man huru frisk och klok »public opinion» är, blott den får tid på sig.

Troligen blir Södra Carolinas förklaring af »secession» blott ett bevis till för Unionens inre kraft att sammanhålla sig, trots enskilta missnöjen.

Mr Poinsetts bref till konventionen (till hvilken han varit kallad, men ej kunnat komma) berömmas som i hög grad utmärkta genom ädelhet och statsmannaklokhet. De råda starkt till Union, och bevisa Södra Carolina att den har orätt i sina påståenden. Ett enskilt bref från den gamle, ädle statsmannen har glädt mig i dessa dagar genom förnyad inbjudning att besöka honom i hans hem, »för att der samtala öfver Förenta Staternas tillstånd och framtid». Jag skulle mycket önska ett sådant samtal med honom; men tiden nekar mig att fara till hans eremitage.

Bland samtalsämnen för dagen är en skandalös strid som föres i NewYorks tidningar emellan enskilta personer. En af de förnämsta litteratörerne i staden är invecklad i striden, som gäller äfven ett par ansedda fruntimmers goda namn och rykte. Kampen föres med stor bitterhet och hejdlöshet, och de goda och tänkande se med ledsnad och afsmak derpå, äfvensom de klandra den riktning till personliga anfall och grofheter, som ännu torde vara en af den amerikanska tidningsprässens största synder. Vanligen skonas dock fruntimmerna derunder och finna alltid starka försvarare. En man, som i tal eller tryck skulle tillåta sig grofva uttryck eller utfall mot ett fruntimmer, skulle fördömmas af den bättre stora delen af folket som en karl af »dålig uppfostran, dålig smak». En tyst förkastelsedom utesluter honom ur bättre sällskap. Så ädelt ridderlig är andan här i landet.

Jag blir nu stilla här omkring en vecka, dels emedan jag finner mig så väl här och behöfver hvila; dels för att ställa litet i ordning min toilett under min goda Mrs Howlands ledning och biträde. Jag tänker mer på denna här än hemma, ty jag måste här representera som svenska, och vill göra det med heder, ehuru i all blygsamhet. Min drägt är derföre alltid svart siden, samt en mantilj eller lätt kofta, äfven af siden, garnerad med spetsar. På gatan kan du se mig i hvit sidenhatt och hvit slöja, svart sidensars-kappa eller klädning. Jag söker att förena allvar med någon elegans. Härifrån ämnar jag begifva mig genom Norra Carolinas högländer och Georgias dito, hvars naturmärkvärdigheter jag gerna vill se, in i Tennessee stat, på Tennessee-floden, och så in i Virginien, »the old Dominion», der jag vill dröja någon tid och lära känna både natur och menniskor. Här är nu grufligt varmt, och man går som i ett imbad. Jag skulle skrifva en mängd bref och läsa åtskilligt, men orkar långa stunder ingenting göra utom sitta i min gungstol och vagga fram och åter. »Det går väl an nu, i sommarens begynnelse», säger Mrs Howland, »men när denna hetta räcker i fyra à fem månader och aldrig tyckes vilja taga slut, då».....

Icke underligt att så många unga fruntimmer här se bleka och tynande ut.

Vegetationen är i högsta flor, och skogarne stå i herrlig blomning; »indiapride»-trädet, frans-trädet, tulipan-trädet, magnolian, m. fl. sända ut sina granna doftande blommor. I trädgårdarne dofta rosor och orangeblommor, nectarinerna sätta frukt och fikonträden bära

redan mogna frukter. Man njuter, men med matt lif. Skönast äro aftnarne, och att under dem vandra ute på den öfre piazzan, skuggad af rosenespaliern, och smekas af flägtarne från flodsidan är min största njutning.

D. 11 Juni.

I morgon lemnar jag detta goda hem, denna älskvärda familj för alltid. Det är mig tungt att säga det, men det är så. Ljufliga timmar och dagar har jag äfven denna gång tillbringat der och med några andra vänner i Charleston. Åter har jag outsägligt njutit af Mrs Holbrooks sällskap, åter vandrat med henne i myrtenlundarne på Belmont under en hel skön dag under samtal som på en gång fördjupa och utvidga lifvet. Mrs H. har mera fantasi än jag, och hennes poetiska sinne i förening med en synkrets af ingen inskränkt vidd, men som från jorden omfattar universala förhållanden och med detsamma drager sin näring ur ett kristligt religiöst centrum, gör hennes umgänge för mig i hög grad lifvande och välgörande.

Från flera goda vänner har jag fått förnyade prof på deras ständigt varma hjertlighet, och från den ädle, unitariske presten, Mr Gilman, en välsignelse, som jag gömmer i mitt hjerta. När jag en dag aftecknade hans ascetiskt rena profil, frågade jag honom: »I hvilken ålder har ni känt er lyckligast?» Han svarade: »emellan femtio- och sextiotalet!» Jag hörde det med glädje. Ty jag nalkas det tiotalet och hoppas på dess lugnande makt.

Den unga missionären Miles, hvars namn och bok du torde påminna dig af mina bref härifrån förli-

det år, har haft att glädja sig af några rader från den ädle Neander i Berlin, innehållande dessa ord: »Till den unge missionären i södra Carolina räcker den gamle Neander öfver oceanen sin hand, till broderlig förening och tecken af hjertligt erkännande», o. s. v. Sådana tecken äro glada tidens tecken!

Bland minnesvärdigheter under denna sista tid måste jag nämna slafvarnes marknad förliden lördagsafton, då nemligen de på plantager boende slafvarne komma till Charleston med sina varor och små industrialster af flätade korgar och mattor m. m. dem de offentligen utställa, uppropa och försälja; scenen är glad, men räcker blott en qväll! Vidare: besök i ett par negerskolor, och ett på den nyss anlagda stora begrafningsplatsen för Charleston, »the magnolia», samt — en natt på Sullivans ö!

Af negerskolorna var en för fria negrers barn. Den hölls af en hvit lärare och för öppna dörrar. Jag såg här en församling af färgade barn i alla skiftningar emellan korpsvart och nästan fullkomligt hvit färg. Skolböckerne, dem jag begärde att se, voro desamma som brukas i amerikanska skolor för de hvitas barn.

Denna skola är en god anstalt, men är tydligen ett farligt element inom slafstaten, om den ej sättes i harmoni med negerslafvarnes undervisning och utsigter derinom.

Jag hade ock hört talas om hemliga skolor för slafvars barn, men hade oändligen svårt att upptäcka en sådan, och när jag funnit en, att komma in i den — så rädd var man för lagens stränghet, som vid svåra straff förbjuder slafvarnes undervisning i läsa och skrifva.

När jag ändtligen kom i det hemliga rummet, fann jag i det otrefliga, skumma hålet ett halft dussin stackars barn, några med utseende som vittnade om största dumhet och djuriskhet. De hade tydligen blifvit satta hit på försök att något förmenskligas.

»Magnolia Cemetery» är en ädel och storartad ny anläggning, en heder för Charleston. Den är vid hafvet, hvars rena, förfriskande vindar fara deröfver med väckande lif. På tre sidor ser man i bakgrunden magnolia- och cederskogen; framför är det blåa hafvet. Platsen är lågländt, men icke sumpig, och kanaler ha blifvit gräfda för flod- och hafsvattnet att gå upp der, bildande små öar och halföar inom den stora begrafningsplatsen. Sköna grupper af söderns träd stodo här och der. Det sätt, på hvilket Amerikas folk sörjer för sina dödas hviloläger, profeterar det ett långt lif på jorden.

På den nyss anlagda grafplatsen såg jag blott två minnesvårdar; men de hade hvardera en så egen och så olika historia, att jag måste med få ord berätta dig dem:

Den ena tillhörde en ung flicka. Hon var sin moders enda barn. En dag hände sig att hon vidrörde sitt ena öga med den hand, som nyss vidrört den giftiga blomman, här kallad »nattskuggan» (Solanum Nigrum, som har en vacker ljusgul blomma till skapnad, lik vår potatesblomma), och ögat förgiftades deraf. Det växte ut och blef oformligt. Växten, och plågorna förenade dermed, tärde på den unga flickans lif. Hon vissnade bort, men skönt och fromt. Hennes lidande och hennes tålamod gjorde henne till ett

mål för allas kärlek. Hon och hennes moder förvandlade genom religionens kraft vandringen till grafven till en ljus väg, och »nattskuggan» fick öfver dem ingen makt. Efter två års lidande dog hon som en god engel kunde dö, och hennes graf omgifves af ljusa minnen.

Den andra griften tillhör en ung man. Han var officer i amerikanska krigshären under kriget i Texas (eller Mexico, jag minnes ej rätt hvilketdera). Han satt en dag till bords med en kamrat, då han fick kallelse att komma till den kommenderande officeren. I ungdomligt sjelfsvåld eller öfvermod sade han: »the deuce take me, if J go!» eller något liknande uttryck. Men han gick likväl. Det obesinnade uttrycket blef rapporteradt till chefen. Denne befallte att den unge militären skulle straffas genom kafle i munnen (om under en eller flere dagars tid, vet jag icke), för exemplets skull. Ynglingen sade, då straffet öfvergick honom: »härefter äter jag aldrig mer. Ingen skall få tillfälle att förebrå mig att jag haft kafle i munnen». Och han nekade att njuta någon föda. Chefen, underrättad om hans ord och uppförande i arresten, ångrade sin barbariska och förhastade befallning, och gick, säges det, sjelf till den unge mannen, för att förmå honom att uppgifva sitt beslut. Förgäfves. Den unge, raske krigaren dog af förbittradt hjerta och svält inom en veckas tid, till oändlig, bitter sorg för sin familj, som återhålles från att lagsöka den oförståndige befälhafvaren blott af modern till den döde, som med denne chefs familj stått i nära vänskapsförhållanden och säger med sanning: »hämnden kan ej återgifva mig min son!»

Stora lidanden ha redan invigt »Magnolia Cemetery» till ett hvilorum.

Färden till Sullivans ö gjorde jag med Mrs Howland ensam. Det var mig kärt att ensam med henne företaga denna sista utflygt i Södra Carolina, och med henne för sista gången smaka hafsvinden i palmetto- och myrtenlundarne på ön. Ankomna på ångbåt dit, togo vi en vagn att föra oss omkring på sandrefven. Vår körsven var en femtonårig Yankee, godmodig och munter, som kommit från Boston till Charleston för att försöka sin lycka. Gossen hade gått i en »Common school» och var särdeles förståndig i tal och svar. Vi förtrodde oss till hans anförande och fördjupade oss i ett samtal, som först efter en half timma lät oss märka att i stället att åka på den fasta sandrefven åkte vi alltjemt i vattnet och tycktes komma der allt djupare ned. Vi tilltalade gossen; han såg fundersam ut, men mente att vi nog skulle komma fram, och så foro vi ännu en stund. Men nu gick vattnet öfver halfva hjulen, vi kommo i djupa gropar; det var klart att vi ej voro på rätt väg; och när vi ordat vidare med vår unga körsven, befann det sig att han, i stället att med oss köra på den vanliga och södra sidan af ön, hade kört på den norra sida, emedan han velat utröna om icke man kunde komma lika väl omkring på denna sida. Han hade velat anställa ett experiment.

Mrs Howland skrattade så hjertligt åt gossens företag att med oss anställa ett experiment som kunnat kosta våra lif, att hennes bannor förlorade all kraft. Gossen var väl litet brydd, men smålog dock, och ville gerna föra experimentet till slut. Detta motsatte vi

oss dock bestämdt, då vi icke alls kände botten, och hvart nytt steg kunde blifva vårt sista. Vi läto landsätta oss bland buskaget på stranden och lemnade gossen att finna sin väg öfver ön med hästar och vagn bäst han förmådde.

Vi letade oss väg genom buskar och snår, Mrs H. skrattande hela vägen med makalös godsinthet åt Yankee-gossens karakteristiska upptåg. Efter en timmas väg, krypande genom täta snår och vadande i sand, funno vi en gångstig och spår af stängsel. Då vi härifrån sågo oss omkring, sågo vi på toppen af de högsta sandkullarne i denna trakt af ön, till vår förvåning en förspänd vagn stå. Var det — jo, ganska riktigt, det var vårt ekipage, som ur vattnet hade klättrat upp på denna höjd, och der på kuskbocken satt helt trankilt Yankee-gossen och såg sig omkring, utspejande öns geografi.

När vi efter ett par timmars förlopp ändtligen hade lotsat oss fram till södra sidan af ön och till fästningen, funno vi vårt ekipage och Yankee-gossen der väntande på oss, han så trankil och godlynt som om allt hade gått på bästa vis.

Vi tyckte just icke så, och mindre så ännu då vi fingo se sista ångfartyget afgå från ön till staden, innan vi hunnit till stranden. Vi måste förblifva öfver natten på ön. Men vi hade ett godt hotell, och hafvet, och det skönaste månsken, och den natten på Sullivans ö, till stor del tillbringad vakande, blef mig en af de minnesrikaste som jag tillbringat under södra Carolinas himmel.

I dag under en promenad i vagn utom staden såg jag en karl som förde en ung negergosse bunden med ett rep om båda händerna. Karlen satt till häst, den bundna gossen (han kunde vara fjorton à femton år) gick bakom hästen. Gossen hade troligen sökt att rymma, och fördes på detta vis in till staden för att piskas. Folket såg på detta likgiltigt, som något mycket vanligt. Vackra seder!

Under en vandring till fots i staden med min goda Mrs Howland, sågo vi en gammal välklädd neger sitta på en sten blödande näsblod. Hon stannade:

»Blöder ni, daddy?» frågade hon.

»Ja Missis, ja, svarade han vänligt, det vill icke upphöra».

»Ni skall få mina nycklar daddy, att lägga på nacken, så skall det snart upphöra!» sade Mrs H., tog upp sin nyckelknippa och satte den sjelf i nacken på svarta daddy, och dröjde en stund till dess den åstadkommit den åsyftade verkan. Daddy tackade hjertligt, men icke såsom för något ovanligt ynnestbevis. Och sådana seder och sätt från de hvita med de svarta äro heller icke ovanliga i slafstaterna. Men slafinstitutionen gör att man sätter god och elak husbonde under en hatt; och likväl äro de så åtskiljda som dag från natt.

Med min tilltänkta resa genom norra delarne af Georgien samt genom Tennessee blir, liksom förlidet år, intet utaf. Hettan är tryckande, Tennessee-floden så uttorkad att ångfartygen ej kunna gå på den, beqvämligheterna på denna väg äro inga, mödorna i diligencerna deremot på dåliga vägar både många och långa. Jag förtror mig således äfven denna gång åt

hafvet, men blott för ett dygn; går i land i norra Carolina och fortsätter resan genom denna stat till Virginia. Troligen reser jag norrut med samma ångbåt som Mrs och Mr Holbrook.

Jag är frisk, mitt lilla hjerta, och vänner i Savannah och Charleston smickra mig med att jag är föryngrad, förskönad (»wonderfully improved») och tillskrifva det Amerikas klimat (det värsta under solen för en föryngringsprocess). Men jag vet bättre och prisar Cuba. Dock — de goda hemmen både der och här framför allt. Välsignelse öfver dem! Men — gammal har jag dock blifvit till det yttre, det ser och känner jag och måste bereda dig på. Resans ansträngning och vesterlandets klimat ha lemnat tydliga spår. Jag ville kunna säga dig att något annat hos mig föryngrats, men vågar det icke ännu.

FYRTIONDE BREFVET.

Richmond. *D. 16 Juni 1851.*

God morgon, min lilla syster, på denna sköna morgonstund i Virginias hufvudstad! Jag är nyss återkommen från en vandring i parken kring kapitolium, hvarifrån jag sett den sköna St. James-floden (på Indianska Powhatan) med skummande fall och lugna silfverklara böljor bugtande vandra genom grönskande slätter och kullar långt, långt ut genom landet. En herrlig utsigt från detta ståtliga kapitolium! Jag önskade att den andliga utsigten från statens hufvudsäte motsvarade den. Men — Virginia är slafstat, och dess utsigter öppnas, och dess lifsflod rinner — såsom förhållandet är i alla slafstater — blott för halfva delen af dess befolkning. Man påminnes derom straxt vid portarne till den kapitolinska parken. Ty på portarnas pelare är en kungörelse uppsatt, som i stora bokstäfver förkunnar att hvarje slaf som vågar sig inom dessa portar undfår trettionio piskslag (»lashes»). I slafstaterna kan man aldrig njuta af eller beundra någonting utan att störas af dessa piskslag!

Men i materielt afseende huru väl vattnadt är ej Norra Amerika! Öfverallt, i alla dess stater, dessa sköna segelbara floder, som lika stora pulsådror upp-

taga i sig oräkneliga mindre strömmar och bäckar och kringföra till alla orter odlingens lif och odlingens frukter! Jag kan ej betrakta dessa sköna floder utan hopp att de skola bereda väg för den ädlaste af dessa.

Från min goda Mrs Howland, som blifvit mig kär som en syster, och hennes familj skiljdes jag med en smärta som jag sökte att icke lyssna till. Ty det måste ske.

Det var om eftermiddagen den 12 Juni jag lemnade Charleston och södra Carolina, der jag njutit så mycket godt. Sjön var »rough» och fartyget så fullt af folk att jag ångrade i tysthet det min önskan att vara med Mrs Holbrook låtit mig välja detta fartyg och icke hellre dröja ett par dagar längre med min afresa. Ty jag fruktade nu att besvära andra och bli besvärad sjelf. Men Mrs H. blef min tröst och hjelp. Bekant med negrinnan som passade upp i fruntimmers-salongen, lät hon den goda gumman bädda åt oss på mjuka säten nära fönstren, ty alla hytter i fartyget voro redan upptagna. Härigenom undsluppo vi de heta hytterna, och njöto under natten frisk luft från salongens fönster.

När det led åt natten blef sjön allt mera orolig, och molnen blefvo stormdigra, luften var tryckande het; passagen var af de farliga, och ångfartyget icke af bästa rykte.

Men jag tröstade mig och tänkte: »när månan kommer upp!» ..... Ty jag har den inbilska tron att månan är min vän. Den drog min blick till sig redan i mina barndomsår, och innan jag sade något annat ord, innan jag kunde säga fader och moder, sade jag:

»måna»! Mina första verser voro dedicerade till månan. De voro klena nog; men den himmelska kroppen, som jag hälsade som »lycksalig» och »de olyckligas tröstarinna», har likafullt alltid varit mig bevågen; och aldrig ännu under mina sjöresor har den förfelat att vid sin uppgång förströ molnen och stilla oroliga vågor och vindar. Jag har derföre alltid sökt att så ställa mina sjöresor att de kunna belysas af månan. Så hade jag äfven uträknat vid denna, för hvars behag jag tänkt på både Mrs Holbrook och månan. Ingendera bedrog mig.

Mrs H. var som sjösjuk och i ångbåtens trångmål samma älskvärda, fullkomliga »lady» som i salongen och i myrtenlundarne på Belmont; och månan var, så snart den uppsteg öfver hafvet, samma älskvärda, skyddande planet, som den förut bevisat sig för mig. Molnen försvunno väl ej, men de stodo liksom stilla, eller drogo sig tillbaka i pittoreska grupper. Vågorna blefvo vid att svalla, men icke stormande; det blixtrade oupphörligt och grant i skyarne, men utan åska. Det var som om det klara månanletet hade hållit tillbaka elementernas vildhet. De vågade ej bryta löst inför detta. Jag såg på månan och njöt af det granna, upprörda, men ej oroande lifvet på himmel och haf under natten. Ty jag mådde väl, ehuru alla andra passagerarne mer eller mindre ledo af sjösjuka, och jag gick ofta upp för att njuta det sköna skådespelet. Deremellan slumrade jag, ljufligt flägtad af hafsvindarne genom öppnade fönster.

Följande dag gingo vi i land, och foro på jernväg genom norra Carolina, som visade sig som en fortsatt

sträcka af tallskog med några öppna platser för planterande af bomull och mais — ett platt, enformigt och fattigt land, utom på tallskogens saft, hvaraf staten fått sitt folknamn »gamla tjära och terpentin» (Old tar and turpentine). De nordvestra delarne af staten äro bergiga och ha många naturskönheter. Mrs H. sade att »Old tar and turpentine» icke var namnkunnigt för något utom för sin ärlighet och sina enkla seder. När andra stater inom Unionen vägrade att hvar för sig betala de skulder till England som de ingått som bolag (en låne-affär som misslyckades), gaf »Old tar and turpentine» exemplet af punktlighet och ordhållighet, och betalade sin del af skulden utan krus. Norra Carolina har, ehuru slafstat, varit ett af qväkaresektens förnämsta hemvist i Amerika, och alltid varit känd för dess patriarkaliska lif och seder.

På ett par ställen, der vi stannade under vägen, var löfskog, och denna var, som vanligt i de södra staterna, rik på mångfaldiga trädslag. Jag räknade öfver fjorton i en skogslund. Mrs H. var mig under vägen, såsom alltid, en källa af vederqvickelse och nöje. Jag har ej träffat någon, hvarken karl eller qvinna, som på samtalet öfvar en så utvecklande verkan. Vi följas åt som två foglar, flygande upp och ned emellan himmel och jord, från stjerna till stjerna, land till land, träd till träd, blomma till blomma. Jag lär mycket med henne. Med sin man, den högt aktade naturalisten Holbrook, sin syster Miss Lucas och sin gamla vackra moder lefver hon ett skönt och rikt familjelif.

Mot aftonen denna dag kommo vi till den lilla byn Weldon, på gränsen emellan norra Carolina och

Virginia, der den vilda, skummande floden Roanoke rullar sina böljor, åtskiljande de båda staterna.

I aftonskymningen gick jag ned till fallen, och såg dem skumma och forsa. Eldflugorna glimmade dansande under trädens mörka hvalf. Naturen var här romantiskt vild och skön, och nejden så ödslig och tyst, som vore den utan menniskor.

Vi hade ett godt nattherrberge, och ehuru jag hade tillbud till en migraine, kunde jag, till min glädje, fortsätta resan nästa dag på ett långsamt »Accomodation» jernvägståg, som helt makligt och trefligt förde oss genom Virginias fält till Virginias hufvudstad Richmond, som har trettiotusen invånare (hälften deraf färgade) och ett romantiskt läge på höjder och i däl-der vid floden St. James. Och der är jag nu. Af mina reskamrater måste jag taga afsked redan i går afton. De fortsatte tidigt i dag på morgonen resan till Saratoga der de skola dricka brunn och bada. Längre fram på sommaren ämnar jag mig äfven dit, men icke för att dricka brunn, utan för att se den scen af amerikanska sällskapslifvet, som man sagt mig framställer sämsta sidan deraf: den fashionabla kalla osedligheten och samvetslösheten i galadrägt.

Sednare.

Usch en sådan predikan! Just en predikan — om den vore enda källan till kunskap om Gud — att göra folk till atheister eller kålhufvuden. Mig gjorde den otålig och förargad. Den unga predikanten utöste med stor sjelfbehaglighet vredens kalk, full af hotelser och straffdomar, i sin kalvinistiska straffpredikan

öfver syndare, som — icke funnos i kyrkan, åtminstone om jag får dömma efter utseendet. Kyrkan var mycket tunt befolkad; en del personer sofvo. Ett par mycket välfödda och välklädda äldre herrar, som sutto i en bänk framför mig, drogo då och då upp sina ur för att se hur tiden led till — middagen, såsom jag förmodar, ty på yttersta domen tänkte de synbarligen icke, oaktadt den unga prestens dundrande med den och dess kommande straff öfver de gudlösa. Sant är att den unga straffpredikanten höll sig så i det abstrakta och tomma, att ingen af hans syndabeskrifningar tycktes vidröra de menniskors hufvuden som sutto i bänkarne. Men — jag har hört flera prester än denne, som predika för ett auditorium som tydligen ej finnes i kyrkan.

Jag dröjer här ett par dagar och reser derefter på besök till vår landsman, professor Sheele de Vere, i Charlotteville, Virginias universitet, men återvänder sedan hit på en tid.

D. 18 Juni.

Jag har i går och i dag fått emottaga en hel mängd vänliga besök och dito bjudningar. Bland de sednare var äfven tillbudet af ett landtligt hem nära staden, hvilket jag genast antog för tiden af min återkomst från Charlotteville, så mycket tyckte jag om de personer som inbjödo mig, en Mrs van Lee (enka) och hennes dotter, — så mycken själfull godhet och finhet i känsla lyste ur deras milda ansigten. Dottern, en behaglig, blek blondin, yttrade ett deltagande för slafvarnas tillstånd, som genast drog mig till henne.

Hon förde mig i går i vagn att bese Richmonds vackra omgifningar; den stora parklika kyrkogården med höjder och dälder var bland dessa. Hela nejden kring Richmond afvexlar med kullar och dälder, och öfverallt är St. James-floden ett betydande och förfriskande drag i landskapet, som den i mångfaldiga bugter genomskär. Ehuru vi äro så nära midsommar, var det så kallt att jag riktigt frös i den öppna vagnen, och luften kändes hård och skarp.

Sedan foro vi till en stor tobaksfabrik, då jag önskade att se inrättningen der Virginias förnämsta produkt förarbetas. Här hörde jag slafvarne (omkring 100 till antal) sjunga, under deras arbete i stora salar, fyrstämmiga choraler och »Anthems». De sjöngo så rent och så fullkomligt harmoniskt, att det är svårt att tro det de äro sjelflärlingar. Men så är det. Gud har gifvit dessa arma varelser sångens gåfva till tröst i deras pröfvotid. Och deras lif i tobaksfabriken är visserligen intet Kanaans-lif. En del af arbetet, — t. ex. det att rulla tobaksbladen — hvarmed de som bäst voro sysselsatta, synes lätt nog; men det att packa dem i hårda kakor genom skrufmaschinerna, som vändas genom hand- och bröstkraft, är så tungt, att det ej sällan förorsakar bröstsjukdomar och kostar arbetarne hälsa och lif. Stanken och smutsen, som alltid råder i tobaksfabriker och som förefaller mig mördande, förmodar jag att man vänjer sig vid, då man sysselsättes der ifrån barndomsåren. Som arbetet här i fabriken upphör och arbetarena bli fria för dagen klockan sex på aftonen, och som klockan nu närmade sig dertill, så lät slafvarnes sköna sång: »Hallelujah, Amen!» icke

som en parodi. Men gladt lät det icke heller; ej heller sågo de sjungande glada ut. Den goda Miss van Lee kunde ej återhålla sina tårar. Slafvarne voro alla baptister, och sjöngo ej andra sånger än andliga. De glada, soliga negersångerna får man blott här höra i slafförsäljningshusen eller de så kallade »Negro Jails». Hade dessa slafvar blott någon framtid, något att hoppas, sträfva, lefva för, någon *utsigt*, ... så skulle jag ej klaga öfver deras lott; — men intet, intet!!! De oändligen få, som kolonisationsarbetet befriar, kunna ännu ej räknas i förhållande till mängden, som intet hopp hafva! . . . .

Vid mitt afsked från fabriken erhöll jag till skänk af ägaren (en tjock och treflig herre) gissa hvad?! — en stor kaka tuggtobak! Presenten var så karakteristisk för både fabriken och Virginia, att jag emottog den med särdeles nöje, då den dessutom skall vara af utsökt beskaffenhet. Jag höll den så långt från min näsa som möjligt under det jag åkte hem, men nog vet jag munnar i Sverige som storligen skola prisa dess behag.

Till aftonen var jag bjuden på en stor »party», der 1000 personer, »gräddan» af Richmonds societet, skulle infinna sig.

»Han är den hårdaste slafägare i hela nejden. Man känner igen hans slafvar på landsvägarne, så utsvultna se de ut!» . . . .

»Ja, han är en elak man, men han är mycket rik».

Så hörde jag ett par personer af mina bekanta, och sjelfva slafägare, samtala med hvarandra i går afton. Jag frågade: »hvem är så elak och så rik på en gång?»

»Just den herre, Mr N., till hvilken ni är bjuden i morgon afton på den stora festen», svarades mig. Jag efterfrågade förhållandet vidare af några andra personer, och fann att det var allmänt bekant.

»Och likväl besökes hans hus af stadens bästa societet?» sade jag förvånad; »och ändå påstå ni att allmänna opinionen beskyddar slafven och straffar den elaka husbonden».

»Mr N—s hustru och dotter äro så goda och älskvärda! Det är för deras skull man umgås med Mr N.»

Men jag misstänker att Mr N—s rikedom nog har lika mycken del i detta öfverseende, som hans frus och dotters godhet.

Jag tackade för bjudningen, men sände återbud.

För att denna prisade rättvisa allmänna opinion skall vända sig emot den rike slafägaren, så måste något rätt förskräckligt och flagrant ha kommit i dagen. Så har ock nyligen skett i Virginia. En rik plantageägare, ej långt härifrån, har för en tid sedan genom den grymmaste misshandling dödat en af sina husslafvar, en man som var hans förtroende-tjenare, och det för blott en misstankes skull. Saken var så ohygglig att den väckte allmän ovilja, och mördaren blef dragen inför rätta. »Hade rättvisa skett, så hade mannen bort hänga» har jag hört goda slafägare säga; men han var rik, offrade på lagkloka en betydlig del af sin förmögenhet, och de vände och vredo på saken och lagen så att domen, som nyligen fallit, dömmer mördaren blott till fem års fängelse i korrektionshuset. Flera

redligt

redligt sinnade personer här kalla det en skam. Men slafstatens samvete är förslafvadt.

Till lika stort straff har en gammal fri negrinna nyss blifvit dömd, emedan hon sökt förhjelpa en ung negrinna att rymma till de fria staterna. Guvernören afslog hennes ansökan om nåd »i anseende till stämningen emellan de fria och slafstaterna i närvarande tid».

Mammon och menniskofruktan!

I dag har jag på kapitolium bevistat en séance af den stora konventionen, här församlad för att ombilda eller rättare vidare utbilda statens konstitution. Jag hade der nöje af att se mängden välbildade hufvuden och pannor, och manliga, starka gestalter bland de 130 här församlade lagstiftarne, och skakade vänligen händer med åtskilliga af dem. Men — en fråga om anslag till uppfostringsväsendets befordran lades på bordet — tills vidare, utan att väcka mycken uppmärksamhet. Församlingen sysselsatte sig förnämligast med frågor rörande tillsättandet af flera domare på landet, för den ökade folkmängden. Riktningen af denna konvention var densamma som hos den i Ohio, och gick ut på att lägga större makt än förr i folkets händer, genom dess deltagande i val af domare och andra embetsmän, förut mera omedelbart tillsatta af statens lagstiftande makt. Det gläder mig att se Amerika fortgå i sin demokratiska riktning, trogen sin grundprincip. Ty om de nya steg, som nu på denna väg tagas, icke ha med sig en ögonblicklig nytta, så ha de det afgjordt för den stora folkuppfostran till medborgerligt medvetande, som här pågår.

I den stora rotunda-lika försalen till Capitolium står en staty af Washington, utförd af den franske bildhuggaren Houdon. Jag vet mig ej ha sett ett ädlare konstverk och ett som på fullkomligare vis framställt ideal-menniskan i den hvardagligt verkliga. Det är Washington, presidenten, med den starka hakan, den något stela gestalten i den gamla kostymen, och det är tillika typen för den nya verldens man, med denna ädla, sjelfmedvetna »well balanced mind», som Amerikanarne tala om som högsta förträfflighet, i harmoni med sig sjelf, viss om sin väg och sitt mål, besluten att framhärda intill ändan, frågande ingen utom den gudomliga rådgifvaren. Han har bundit svärdet vid pelaren, och står vid plogen, hvilande lugnt vid sig sjelf, utan stolthet, men utan tvekan, den stora, själfulla blicken riktad ut i framtiden! — — I sanning en herrlig bild, en herrlig stod, till hvilken jag gläder mig att återkomma då jag återkommer hit.

Men nu rymmer jag staden och reser till Charlotteville.

Charlotteville. *D. 20 Juni.*

I professor Sheele de Veres vackra hem! Professor de Vere har, sedan han var i Sverige, skaffat sig en allrakäraste liten fru, täck och god, och han och hon mottogo mig här på det vänligaste. Jag befinner mig här i en skön bergstrakt, med utsigt till bergsträckan »the blue ridge» som begränsar den stora Virginia-dalen, hvilken ligger mellan denna bergsrygg och en annan kallad »North mountain ridge», båda delar af

Alleghany bergskedjan. Rundt om universitets-byggnaderna, som äro byggda af förlidne pres. Jefferson med prakt och regelmässighet, ligger nejden med vågande höjder och dalsluttningar lik en grön matta, broderad med täcka landthus och små farms — ett vackert, fruktbart landskap, der man ingenting saknar utom vatten. Förnämst bland de prydliga villorna ligger, på en hög kulle, Jeffersons sommarnöje »Monticello», med sköna träd och en fri utsigt öfver nejden och universitetet, hvars grundläggare han var. Jag besökte stället i går på eftermiddagen med mina nya vänner. Huset stod nu öde, var i hög grad förfallet och gick tydligen sin förstörelse till mötes. Inredningen tydde på en ägare, som icke var öfver sig tillgifven republikansk enkelhet. En salong med mosaikgolf var ett praktfullt rum. Men öfverallt saknade jag utseende af trefnad, af ett ljust och vänligt hem.

Jefferson var vän af Th. Payne och, liksom han, atheist, och hans seder vittnade om en man af ingen sträng moral. Hans porträtter och byster visa en physionomi af energiskt, men oroligt lif; man ser en kämpande natur, envis, och genom motsägelse lätt retad till ytterligheter; för öfrigt verksam, glad, meddelsam. Pannan är mera bred än hög. Washingtons ädelhet och lugn saknas. Jefferson älskade sitt folk och förde dess frihetssträfvande till genombrott i den stora handlingen »Declaration of Independence», produkt af tidens och folkets ande mer ännu än af hans panna och penna.

Från Monticello såg jag solen gå ned i skönhet, sedan den befriat sig ur skymmande moln; en solnedgång mera lika Washingtons än Jeffersons lefnads-afton.

Vandrande i parken anmärkte jag den oändligt ljufva vällukt, som fyllde luften och som jag ofta kännt i Amerika. Man sade mig att det var af den vilda vinrankans blommor. Den växte yppigt här, såsom den växer i alla Nord-Amerikas stater. Ingenstädes så som här synes profetian kunna uppfyllas, att »hvar man skall sitta i ro i skuggan af sitt eget vinträd och fikonaträd och ingen skall hindra honom.»

Sednare på aftonen såg jag en stor del af universitetets lärare och deras fruar, bland hvilka några rätt hyggliga. Presidenten, Mr. Harrison, med vackra, djupa ögon och ett stilla, trefligt väsen, vann isynnerhet mitt tycke. Universitetet berömmes för grundligheten af den lärdom det meddelar och strängheten af de fordringar som der göras på de studerande. Den yngling, som fått lärdoms-diplomet vid detta universitet, kan vara viss om anställning och embete, då han utträder derifrån. En särskilt inrättning finnes här som ger fattiga ynglingar, med goda anlag och lust att lära, tillfälle att kostnadsfritt uppehålla sig vid akademien.

Då Jefferson grundlade akademien, förvisade han derifrån kyrkan och presten. Ingendera fick rum i hans lärdomssäte. Men så klar är hos detta folk insigten af samhällslifvets behof af det kyrkliga lifvet och af prestens plats i församlingen, att snart efter Jeffersons död en sal i en af universitetsbyggningarne inreddes till kyrka, och universitetets ledare öfverenskommo att kalla prester af åtskilliga christliga confessioner att turvis förrätta presterlig tjenst vid läroverket, så att de förnämsta kyrkliga sekterna i Förenta staterna, episcopaler, calvinister, methodister m. fl. här kunde

representeras, ingen kunde klaga öfver illiberalt uteslutande och den studerande ungdomen ha tillfälle höra allas lärosatser. Embetstiden vid akademien för hvar så tillkallad prest är fastställd till två år. Den nu här anställda predikanten hör till den episkopala kyrkan. Denna goda anordning har blifvit upptagen af de studerande ynglingarne på så sätt, att ehuru deras deltagande i gudstjensten, liksom afgifterna till den andlige läraren, äro helt och hållet lemnade till deras godtycke, försumma de sällan den förra — ej en gång under morgon- och aftonböner — och draga sig ej undan den sednare.

Den till kyrka upplåtna salen är högst enkel och ligger lågt, liksom vore den litet rädd att för mycket höja sig öfver jorden och bemärkas af anden från Monticello. Den synes skuggrädd ännu.

Jag ämnar dröja i Charlotteville öfver den stora examens- och prisutdelningsdagen, för att få se något mer af Virginias unga söner och blomman af dess skönheter, som väntas hit under högtiden. Emedlertid tänker jag företaga en excursion öfver de blå bergen och in i Virginia-dalen, samt der bese en beryktad grotta kallad »Weihers cave» af dess upptäckares namn. Törhända sträcker jag min utflykt äfven längre vesterut i Virginias bergstrakter, för att se »the natural bridge» m. fl. naturunder som äro mycket berömda. Det får bero på tid och omständigheter. Min vänliga värd och landsman professor de Vere är mig en god vän och rådgifvare. I eftermiddag afreser jag i diligencen, under eskort af en präktig gammal herre, lärd och god.

Charlotte ville. *D. 26 Juni.*

Just återkommen ifrån min utflygt öfver de blå bergen, men icke i diligencen. Der var det så trångt och hett, att blott jag kommit dit in, skyndade jag straxt ut, lät den fara, hyrde genom min vänliga värds försorg ett enskildt åkdon med två hästar och en neger till körsven, och nu, mitt lilla hjerta, ser du mig sitta der helt allena, fri och lätt som fogel på qvist, och helt lycklig att så i enslighet och frihet få genomfara den stora, romantiska nejden. Och min neger Davis är den bästa, godmodigaste neger i verlden, kör säkert, känner till alla orter, är mån om hästarne och mån om mig. Denna dag komma vi ej längre än till foten af »the blue ridge», der vi taga nattherberge.

Nästa morgon den 24:de vandrade jag i soluppgången öfver de blå bergen, mestadels till fots, för att desto bättre se det herrliga skådespelet af solens uppgång öfver dalsträckningarne af östra och vestra Virginia på båda sidor om »Blue Mountain ridge.» Det var en skön, klar, men kall morgon i den friska bergsluften. Vägen var god, och rika massor af skön löfskog åtföljde den uppför bergen. Min beskedliga neger följde mig till fots, utpekade för mig »Albemarle och Nelson County», och njöt med omisskännligt nöje af de stora sköna utsigterna, i hvilka blott vattendrag saknades. Kommen på höjden af den blå bergsryggen, såg jag midt emot mig resa sig en annan lika hög blå bergsrygg i samma sträckning med denna. Det var »North Mountain ridge.» Emellan dessa två bergsryggar sträckte sig Virginia-dalen i öster och vester, ett

stort, fruktbart landskap med välbyggda små gårdar, åkrar och betesmarker — en stilla blomstrande bygd, ur hvars trefliga hem man tycker att bönen »Fader vår» helt naturligt skulle uppstiga; ty allt är idylliskt täckt och fredligt; ingen stolt herregård, ingen arm stuga; alla lotter synas lika goda, och blott kyrkorna, Guds hus, framstå som något förmer i församlingen.

Vi åkte ned i dalen, och vid middagstiden kom jag fram till den berömda grottan, som ligger i ett berg vid stranden af den lilla muntra floden Shenandoah. Der nära är ett hotell för resande, och en tjock och treflig värdshusvärd anför de resande under besöken i grottan. Jag var nu allena på stället och fick ha grottan alldeles för mig sjelf; värdshusvärden och Davis följde mig med facklor, och tände upp ljus här och der i grottan.

Man kommer dit in genom en helt liten dörr uppe i berget, och några gångar äro trånga och besvärliga nog att genomkrypa, men så blir man belönad genom synen af präktiga bergssalar och öfverraskande figurer. Det tog omkring två timmar att genomvandra de mest betydande delar af grottan. Stalaktit-bildningarne voro likartade med dem jag sett i grottorna på Cuba, men vissa bestämda former återkommo oftare här. Bland dessa voro isynnerhet den räfflade pelaren, orgelpiporna, torn, kaskader, såsom af frusna, skummande vatten; sköldar utstående från murarne, behängde med spjut; ofantliga nedhängande draperier, ofta i de mest mjuka, plastiska veck; — om man slog på dem med käpp, gåfvo de en stark, klangfull ton, som genljöd genom de underjordiska hvalfven — vidare alcover,

och i dessa ensligt stående bilder, liknande menniskolarfver. Emellan dessa gestalter är längs med bergsväggarne ett hvimmel af fantastiska former af djur, blommor, vingar som tyckas söka lösgöra sig från väggarne, städer som tränga upp ur marken med gator och torg och torn och — allt hvad en god inbillningskraft vill se der. Det är en krypt-kyrka, der hela naturverlden är förebildad i stenlarfver, en bergskungens dunkla dröm om ljusverldens lif; — ty äfven sol och måna äro här förebildade i stora, runda, hvita skifvor, skinande fram ur djupa hvalf. Der äro stora salar, i hvars midt två à tre ensliga stenbilder stå alltid med vålnad af menniskor. Man ser här hjelten färdig att draga sitt svärd; der filosofen insvept i sina begrundningar; qvinnan med barnet i sina höljen; — på det hela en hemsk verld, der lifvet stelnat midt under sina aningar. En liten klar källa, hvars musikaliska droppande fall hördes långt ifrån, tillbjöd en kall läskedryck, och var det enda som här talade om lif. Det var så kallt i den underjordiska verlden, och jag befann mig så illa der både till kropp och själ, att jag var glad komma ut och åter dricka Guds varma luft och solljus.

Det var en oändeligen skön afton, och nejden var lik den skönaste idyll. Jag njöt dem under ensliga vandringar utmed den lilla, muntert brusande, dansande floden Shenandoah, och uppe bland de doftande fälten, der höet låg på slag och der man nyss hade begynt hveteskörden. De gyllne axen föllo för stora lior, försedda med en öfvervåning af trädspjälar, som kastade säden på sidan i knippor. Det såg tungt ut, men gick

mycket väl. Endast männer, inga qvinnor syntes ute på åkern. Männerna förrätta här i landet alla utsysslor, mjölka äfven korna. Qvinnorna blifva inom hus, de hvita qvinnorna nemligen; de svarta räknas ej såsom hörande till det svagare könet.

När jag återkom till mitt nattherberge, satt en gammal vacker man på gräset under träden nära huset, läsande i en tjock bok. Sednare gaf jag mig i tal med mannen och fick låna boken. Den var utgifven af sekten »the United brethren» och framställde dess läror, i ord och kopparstick. Dessa syntes mig egentligen bestå i ett mera bokstafligt följande af de första christnas bruk än vanligen är öfligt. Så bruka sektens medlemmar fottvagningen som religiös ceremoni, kyssandet då de mötas m. fl. forntida seder. Denna sekt, som äfven kallas *Dunkers* — hvilket ord lärer betyda döpare eller dykare — är talrik i denna del af Virginia-dalen; lärer ursprungligen härstamma från Holland, och utmärker sig genom dess religiösa inskränkthet och stillastående, men i öfrigt genom mycken endrägt, broderlig kärlek sins emellan och mycken idoghet.

För tvenne veckor sedan sågs vid Weihers grotta en rådslående församling af Dunkers, i hvilken tvåhundra män med långa skägg och långt hår afhandlade sektens förnämsta angelägenheter. En af hufvudfrågorna som förekommo var huruvida det var syndigt eller icke att uppsätta åskledare vid sina hus. Beslutet, till hvilket församlingen kom efter tvenne dagars ordande i frågan, var, att »de bröder, som redan uppsatt åskledare på sina hus, skulle icke tillrådas att bort-

taga dem; men de bröder, som icke ännu hade uppsatt sådana, skulle starkt tillrådas att låta det blifva och att trösta på Herren allena för bevarandet af sina hus.» I följd af denna stillastående princip låta Dunkers hår och skägg växa i allsköns ro, och skulle ej heller klippa sina naglar, om de vore rätt konseqventa, men de göra undantag när de så finna för godt. De döpa hvarandra i floder, i det de sänka hela kroppen under vattnet — deraf troligen deras benämning — och ha möteshus och möten lika qväkarnes, med omvexlande tal och tystnad, samt dessutom fottvagning. De idka åkerbruk, berga sig mycket väl, äro meddelsamma mot hvarandra, men något högdragna och kärfva mot dem de kalla »verldens barn.»

Medan »Dunkers» stå stilla på detta vis i Virginia-dalen, fastvuxna vid bokstafven och jorden, bildar sig i denna tid i den mest vestra delen af Virginia en stor koloni med namn »Égalitaires», som under ledning af franska kommunister inköpt stora länderier för att der inrätta ett samhälle af temligen olika riktning med Dunkers. Lyckliga land, der allting kan försökas, och hvar riktning i menniskolynnet få sin krets och sin plats, till gagn för menniskoandens mångsidiga utveckling och utan mehn för någon!

Under min resa ifrån Weihers grotta nästa morgon besökte jag en farm tillhörig en Dunker-familj. Den låg icke mycket långt ifrån landsvägen, och syntes mig idealet af en liten bondgård, så snygg och trefsam, välbyggd, väl skött, med trädgård och fruktträd. Den långskäggade mannen var ute på åkern, men hustrun, en bastant gumma i en drägt snarlik qväkarnes, var

hemma och betraktade mig med sneda, misstänksamma blickar. Hon bröt starkt på holländska, och var ej lätt att få i samtal, och sedan jag fått den vattendryck jag begärde och sett mig litet om inom och utom hus, fortsatte jag min resa på den sköna morgonen, emellan de båda bergsryggarne till höger och venster om mig, till den lilla staden Staunton. Här åt jag middag »en famille» hos en lagkarl, Mr Baldwin, hvars samtal intresserade mig. I Staunton äro några vackra, allmänna inrättningar, bland hvilka ett stort »Lunatic-Asylum», inrättadt efter samma principer som det vid Bloomingdale och det vid Philadelphia och som lemnar samma glädjande resultat vid dårarnes behandling. Botandet är regel, då de sinnessjuka ditkomma i begynnelsen af sjukdomstillståndet; obotlighet undantag.

Man bad mig välvilligt qvarstanna i Staunton, men jag önskade fortsätta återresan, och vid solnedgången befann jag mig åter på de blå bergens topp, med de stilla dalarne i öster och vester under mina fötter, med hvita små gårdar emellan gyllne åkerfält — — fredliga bygder till utseendet, men der striden om mitt och ditt icke dessmindre pågår rätt ifrigt ibland och skiljer mången från sitt. I skymningen tog jag herberge vid bergens fot på ett så vackert och trefligt ställe, der allt var så godt och luften så frisk, att jag frestades att dröja. Men David och hans hästar voro mig ett dyrt equipage, och derföre — lät jag mig föras deraf till Charlotteville, och hade en skön resa dit genom den stilla, fruktbara nejden.

Jag dröjer nu stilla här öfver examens-dagarne, hvarefter jag återreser till Richmond och efter ett par

dagars vistande der reser jag att besöka »Harpers ferry» en af de mest romantiskt sköna trakter, som det säges, i Virginia, vid föreningen af floderna Potomac och Shenandoah — den lilla muntra floden, som dansar förbi Weihers grotta. — Jag vill vara färdig att lemna Amerika i slutet af Augusti månad, och måste derföre uppgifva min önskan att se mera af Virginias bergsnejder. Virginia har dessutom inga bergstrakter jemförliga i storhet med de hvita bergen, och dem skall jag ännu besöka.

Medan jag dröjer i detta vackra och fridfulla hem, der två goda unga makar göra hvarandra lyckliga och njuta af att dela lifvets glädje med en krets af vänner, läser jag Virginias äldsta historia, och målar bilder ur denna. Virginias första kända historia utmärker sig genom en romantisk episod, så täck och så rörande att jag måste skrifva den här för dig, liksom jag för dig tecknat porträttet af dess hjeltinna, den unga indianskan Matoaka eller Pocahuntas.

När Norra Amerikas östra kustländer först ransakades af engelska sjöfarare, under drottning Elisabeths regering, voro de berättelser desse afgåfvo om deras skönhet och fruktbarhet så tjusande, att Elisabeth ville förbinda den nya jorden närmare med sig genom att ge den namnet som hon älskade att bära: Virginia. Virginia blef det symboliska namnet för den nya jungfruliga jorden; och England kände den först endast under detta namn. Äfven pilgrimerna från Leijden, då de af vind och vågor buros till Massachusetts strand, ansågo sig fara till »Norra delarne af Virginia, der de ville grundlägga sin koloni.»

Före dem hade engelske äfventyrare i södra delarne af Virginia trängt in i landet, sökande guld. De flesta af dem hade förgåtts eländigt i följd af utsväfningar och af klimatets sjukdomar. Den ärelystne och djerfve äfventyraren John Smith, lika klok som modig, lyckades genom sitt personliga inflytande gifva något bestånd åt en liten koloni, som nedsatt sig vid St. James-floden och der grundat en stad som den kallat »Jamestown.» Der, hvarest Richmond nu står, och litet högre upp än flodens fall, hade vid denna tid den mäktiga Indianhöfdingen Powhatan, som äfven kallades kejsare, sitt residens, och honom lydde en mängd mindre indianstammar, lägrade rundtomkring i nejden, der de brukade jorden. När J. Smith sökte tränga längre uppför St. James-floden, kom han och hans folk i handgemäng med indianerna. Hans följeslagare blefvo massakrerade, han sjelf blef fången. Han hade varit fången förr och såld som slaf i Turkiet, och under mångfaldiga äfventyr, som hans rastlösa ande drifvit honom att söka i Europa, Asien och Afrika, hade han blifvit välbekant med faran och oförsagd i hvad belägenhet som helst. Midt ibland indianerna, hvars hat och grymhet han väl kände, stod han lugn, fästade deras intresse genom att visa dem en kompass och låta dem se åtskilliga prof af sitt vetande och sin konst. Det väckte förvåning och beundran. Han fördes omkring ifrån den ena stammen till den andra som ett underdjur och en besvärjare, och slutligen till kejsar Powhatan, som skulle bestämma öfver hans öde. Under det Powhatan rådslog med sina höfdingar, om främlingen och den behandling som skulle öfvergå ho-

nom, tillbringade han tiden med att göra stridsyxor åt kejsaren och halsband af perlor åt hans lilla dotter prinsessan Pocahuntas, en flicka »af tio eller tolf år, till utseende och uttryck mycket framför alla indianska flickor, och för sin själ och qvickhet kallad »nonpareille» bland folket.» Kejsaren och hans höfdingar dömde Smith till döden. Han skulle offentligen offras åt folkets gudar, och hans hufvud krossas af klubbslag.

Man beredde sig som till en högtidlig fest. Eldar voro tända framför afgudabilderna, Powhatan satt i sitt högsäte; rundt om honom stodo hans krigare. Smith leddes fram och lades ned på jorden; hans hufvud lades mot en sten och stridsklubborna höjdes öfver det. På en gång sprang kejsarens lilla dotter Pocahuntas fram, kastade sina armar om Smiths hals och lade sitt hufvud öfver hans. Klubborna, som skulle krossa hans hufvud, måste först krossa hennes. Fåfänga voro hotelser, böner, föreställningar; barnet blef envist vid att omgifva offret med sina skyddande armar, tätt omslutande hans nacke. Detta rörde slutligen Powhatans och hans vilda krigares hjertan. Smith benådades för den lilla prinsessans skuld; och i stället att behandla honom som fiende, slöto höfdingarne förbund med honom, och läto honom gå till sitt folk.

Förhållandet emellan detta och indianerna fortfor dock att förblifva ett af misstroende och fiendtlighet, och indianerna spejade jemt efter tillfälle att öfverfalla engelsmännen. Men Pocahuntas förblef dessas goda engel. En gång då de voro i stor nöd, kom hon till dem med korn och matvaror; en annan gång kom hon till deras läger ensam genom skogen, midt i natten,

blek och med för vinden flygande hår, för att varna dem mot ett nära öfverfall.

Hennes skönhet och älsklighet frestade, några år sednare, en gammal lågsinnad äfventyrare att med hjelp af en flock samvetslösa likar röfva henne från sin fader. Men en ädel ung man och enthusiast i engelska lägret, vid namn Rolfe, blef hennes beskyddare. Ständigt tyckte han sig höra, »ja äfven i sin sömn», en röst som bjöd honom att han skulle omvända den indianska flickan till Christus och sedan taga henne till äkta. Och när den heliga anda frågade honom förebrående »hvarföre han lefde?» så blef svaret: för att leda de blinda på den rätta vägen.» Han sträfvade länge mot sin känsla för den unga hedniska prinsessan, såsom mot en farlig frestelse, men gaf slutligen vika för den manande rösten. Han vann hennes förtroende och blef hennes lärare. Hon lyssnade villigt till älskaren och läraren, och mottog en tid derefter offentligen det christliga dopet i den lilla kyrkan i Jamestown, »hvars hvalf uppburos af de ohyflade furustammarne ur hennes faders skogar, och der äfven dopfunten var ett urholkadt furuträd.» Snart derefter lät Rolfe, äfven der, viga sig vid Pocahuntas, som vid altaret efterstafvade den engelska vigsel-eden.

Detta skedde, säges det, med hennes faders och anhörigas samtycke, och hennes farbroder, indianhöfdingen Opachisco, ledde henne sjelf till altaret. Giftermålet vann allmänt bifall äfven från engelska sidan, och Rolfe afseglade år 1616 till England med sin indianska gemål, som under namn af Lady Rebecca blef presenterad vid hofvet och utgjorde genom sin

skönhet och barnsliga naivitet allas förtjusning. Som maka och som ung moder för en son var hon förträfflig, säger om henne krönikan, men de unga makarne fingo ej länge njuta sin lycka. Europas klimat blef farligt för den unga amerikanskan, och hon dog i England vid 22 års ålder. Hennes son blef, i Virginia, stamfader för flera slägter, som ännu i dag äro stolta att räkna sina anor från indianskan Pocahuntas. Och jag undrar ej derpå. Hennes minne står i sällsynt skönhet och ren glans. Folket, som framfödt en sådan dotter, hade förtjenat en bättre behandling af det folk som hon beskyddade, än det sedan rönte.

Porträttet af Pocahuntas, som jag copierat, visar henne i den drägt som bars af förnäma engelskor i Elisabeths tidehvarf; men de indianska stela hårtestarne hänga ned längs med kinderna under hatten och röja hennes stam. Ansigtet har ett rörande uttryck af barnslig godhet och oskuld; ögonens melankoliska behag och ansigtets bildning påminna mig om Fjädermolns-qvinnan i Minnesota. Porträttet är taget år 1616, då hon var tjuguett år gammal, och bär denna inskrift: *Matoaka Rebecca, Filia Potentiss. Princ. Powhatan Imp. Virginiæ.*

Smiths porträtt, som jag äfven aftecknat, visar en beslutsam, men oskön och mycket skäggig krigsman. Hans historia, äfven i Virginia, är en kedja af strider, djerfva handlingar och olyckshändelser, för hvilka han slutligen dukade under, utan att af sitt rastlösa kämpande lif ha lemnat något skönare minne än det som blef hans genom den indianska flickans barnsliga ömhet. Hvad hans starka arm ej förmådde vinna, det

vann för den äregiriga mannen två späda barnarmar lindade kring hans hals.

Mina förmiddagar har jag, som vanligt, för mig sjelf; eftermiddagarne för sällskap, promenader o. s. v. Jag har besökt några af de små farms i närheten, hvilka äro brukade af fria negrer, och fann dem lika snygga och trefliga som de hvilka tillhöra hvita jordbrukare. Jag har äfven varit hos min lilla värdinnas föräldrar, en planterare-familj ej långt härifrån, en af de goda slafägande, icke nog rik att emancipera sina slafvar, men för god att icke försörja dem väl och göra dem lyckliga. De äro af de många i dessa medlersta slafstater som skulle gerna se slafveriet der upphäfvet och ha hvita arbetare i stället för svarta, att odla sina mais och tobaksfält.

I skymningen sitter jag gerna på piazzan under de sköna träden med min lilla värdinna och lockar henne att berätta mig om sitt lif i föräldrahemmet, sin första bekantskap med sin nuvarande man, frieriet med hvad dertill hörer, om hennes sällhet som dotter, som maka, — en liten roman, så ren, så ljuf som luften och blomsterdoften, som omger oss i den stilla aftonstunden, medan eldflugorna dansa i trädens mörka skuggor. Kärleken till fadren var hennes första kärlek; den till den goda maken är hennes andra; och den tredje, till barnet som hon väntar, vaknar nu, dock med fruktan och bäfvan, i hennes unga bröst.

Om aftnarne ser jag sällskap hemma, eller är borta hos professorerna. De goda herrarne ha nu mycket att

göra med examina och utfärdande af betyg och diplomer. Ett par unga studenter skola hålla afskedstal till akademistaten innan de lemna akademien, der de nu slutat sina studier med heder, och jag är inbjuden att höra dem.

D. 28 Juni.

Ett af dem hörde jag i går afton, och blir det andra, som jag skall höra i afton, af samma skrot och korn, hvilket jag förmodar, så får jag föga glädje deraf. Det är märkvärdigt huru förslafvande slafveri-institutionen verkar på ungdomen och på vanliga intelligenser; och den unge talaren i går afton hörde till dessa sednare. Han var en yngling med fina drag af ett visst aristokratiskt uttryck, men utan egentlig nobless. Han var berömd för mycket goda studier och ovanlig talaregåfva. Hans tal strömmade verkligen med brusande fart; men ett sådant skryt öfver Amerikas Förenta Stater, ett sådant braskande af södern och söderns söner, »Unionens blomma och förhoppning», nej, det var makalöst! .... *Enda* hinder i Förenta Staternas storhet och växt och underbara, mäktiga framtid var — *Abolitionismen!* »Det var denna skorpion, denna hydra i Förenta Staternas sociala lif som skulle krossas (talaren stampade häftigt i golfvet) och tillintetgöras; då först kunde södern och norden, som tvenne mäktiga floder, förenas och gemensamt fortskynda till samma stora ärorika mål.

Hvad detta ärorika mål skulle vara, hörde jag ej nämnas; men de studerande, som voro i stor mängd närvarande, måste ha förstått det, ty de applåderade

stormande, och hvar heroisk apostrof öfver söderns söners heroism och ädelhet följdes af en salfva handklappningar. Efter talet förnyades dessa i flerdubbla omgångar och tycktes ej vilja taga slut. Så nöjda voro söderns söner med talaren, hvarandra och sig sjelfva.

Jag lemnade salen med nedslagna känslor. Skall jag då inom slafstaterna icke träffa, hvad jag i det längsta trott på, en ädel, frisinnad ungdom, med löfte om kommande befrielse? Skall jag åter och åter finna bland unga män denna brist af riktighet i blick, af mod och redlighet i sinnelag?! — Jag har ej lust att gå och höra talaren i afton. Jag är trött vid den gamla visan!

D. 29 Juni.

Jag har haft en stor, oväntad glädje; jag har hört sjungas »en ny visa» och .... men jag vill berätta det i ordning för dig.

Jag satt der åter i den folkuppfyllda salen vid ljusskenen, och ynglingen som skulle tala satt ensam på den upphöjda estraden »en face» af församlingen, medan sällskapet församlades. Det varade en god halftimme, och jag tyckte att ynglingens belägenhet skulle kännas brydsam der han satt så ensam ett mål för allas blickar, och jag frågade mig om det var denna känsla som kastade en viss slöja eller dåfhet öfver hans ögon. Han var en högväxt yngling af vackra, starka proportioner, som dock syntes mig ännu ej fullt utväxta, ansigtet var rent och godt, icke regelmässigt vackert, men vackert ändå, med ungdomsfrisk hy och bestämda drag. Nyfiken sökte jag i dessa gissa till

ynglingens själ. Men denna låg liksom beslöjad. Pannan var öppen, håret mörkbrunt och rikt.

Ändtligen kom stunden, då han reste sig för att tala. Han gjorde det med en stor enkelhet, utan gratie, men utan bryderi, och begynte sitt tal utan den förre talarens lätthet, men med lugn och klarhet. Första delen af talet gaf en hastig öfversigt af forntidens folk med afseende på hvad som gjort deras storhet eller fall. Han visade att öfverallt, der slafveri hade funnits, hade det neddragit de folk som hyst det, och förorsakat deras slutliga upplösning.

När jag hörde detta uppslag, tillstår jag att mitt hjerta började slå högt. »Är det möjligt», tänkte jag, »skall jag verkligen en gång, och här, inom slafstaten, inför denna församling af sjelfkära slafverigynnare, höra en yngling offentligt och manligt höja sin röst emot söderns svaga sida och den nya verldens nattskugga?»

Ja, jag skulle det. Ynglingen fortgick modigt att tillämpa på Amerika de grundsatser, hvars följder han påvisat i Asiens och Europas historia. Med klar logik och med ypperlig renhet och bestämdhet i uttryck sade han till sina landsmän: »Jag anklagar er icke att sakna mod, ädelhet och sinne för det goda och sköna, företagsamhet, gudsfruktan o. s. v., men jag anklagar eder (I charge you) att icke gifva uppfostran åt de fattiga af ert folk, att icke arbeta att upplyfta de lägre klasserna i landet» *). Talaren uttalade Amerikas mission

*) Denna anklagelse har här en god grund, då i Virginien, i följd af slafveriets hämmande boja, hvilken hindrar skolornas växt, det finnes öfver 80,000 hvita menniskor, som hvarken kunna läsa eller skrifva. Virginias befolkning, hvit och svart sammantagen, räknas vara omkring en och en half million stor.

vara »bibringandet af frihetens och bildningens välsignelser till allt folk. Om Amerika skulle uppfylla denna skyldighet, skulle det bli stort och lyckligt; om icke, så skulle det gå under, och storheten af dess vrak skulle blott kunna jemföras med storheten af den uppgift, den framtid som det förfelat.»

Jag kan icke säga dig med hvilka känslor af sällhet jag åhörde detta verkligen storsinta och modiga tal ur den rena ynglingasjälen. Det var så olika allt som jag hittills hört i slafstaterna. Det var hvad jag längtat få höra. Jag kände mina tårar rinna, men brydde mig ej om att man såg det. Jag var så lycklig.

Men hvar var nu enthusiasmen, som förra aftonen lifvade söderns söner? De lyssnade tysta, likasom litet häpna, och applåderna, som bestodos vid talets slut, voro knappa och liksom förlägna.

Den herrliga ynglingen såg ut som om bifall eller tadel ej angingo honom. Han hade talat ut sin öfvertygelse; hans ungdomsfriska kind lågade som af morgonrodnadens färg, och det mörka ögat och pannan lyste klara som en molnfri himmel.

Jag fick icke tala med honom sednare på afton, såsom jag önskat, ty ett bud kallade honom till sin fader, som var farligt sjuk, och han måste afresa ännu denna qväll. Men hans hand fick jag dock trycka och säga honom ett hjertligt *tack* i hans lärares och kamraters närvaro. Hans öppna glada uttryck dervid visade mig en ny skönhet i hans ungdomsfriska ansigte.

De goda professorerna voro liksom litet förbluffade öfver den unge mannens oväntade framställning; men mycket gillande, bevars! »De hade icke väntat ett så-

dant tal;»..... verkligen ovanligt! »Above the common average» o. s. v. och den unga Alexander S. Brown förklarades för »a fine fellow! a smart young man!» äfven »the president» hade yttrat sig med rätt mycket bifall» etc. Men de lagkloka och skriftlärda herrarne voro dock litet rädda att ge kejsarenom hvad kejsarenom tillhörde», och sökte frälsa sig i vissa nedlåtande, halft ursäktande medgifvanden.

Detta var en af mina lyckligaste aftnar i de södra staterna, och med gladare, kärleksfullare blickar ser jag nu på denna sköna jord, sedan jag vet att den bär en sådan yngling! Huru ädel och huru lycklig bör ej hans moder vara!

Richmond. *D. 1 Juli.*

Åter god morgon i Virginias hufvudstad; men nu icke i sjelfva staden, utan i en af dess landtliga förstäder, der mitt hem är ett vackert landthus med skönt läge på en hög terass vid James-floden, omgifvet af en park med höga, skuggande träd. Det är Mrs van Leus vackra hem, och jag är der oändligen väl, omgifven af goda, välviljande vänner.

Från professor S. de Vere och hans lilla snälla fru skiljdes jag under de bästa ömsesidiga välönskningar i går morgse, och hoppas inom kort få glada nyheter ifrån dem. Promotionen vid Charlotteville i lördags bestod förnämligen i tal och utdelande af diplomer. Jag kunde icke höra mycket af de förra, och hade mitt förnämsta nöje af betraktandet af fruntimmers-försam-

lingen, bland hvilken jag anmärkte en stor mängd mycket vackra och lyckliga ansigten. Man ser icke i Amerika Junoniska skönheter, såsom i Europa, deremot en vida större mängd gladt vackra ansigten, och nästan inga fula. Männerna äro ej vackra, men se manliga ut och ha vanligen välbildade, starka gestalter. Detta har jag visst sagt ett par gånger förr; men hvad jag ej sagt och som dock borde sägas, är att man hos amerikanare ej finner den bestämda typ af ett visst folkslag, såsom vi finna den hos engelsmän, irrländare, fransoser, spanjorer, tyskar o. s. v. En amerikan och en amerikanska kunde tillhöra hvad folk som helst i dess vackert menskliga, men minst nationella karakter, ja, äfven det svenska, nemligen när det framställer sitt mest regelmässiga ansigte; ty välbildade, fina näsor, och ovala ansigten, isynnerhet bland fruntimmerna, äro allmänna. Våra fullmånsansigten och näsor, som komma tvärt fram ur dem likt en händelse eller en utskjutande klippspets, dem ser man icke här, och potatesnäsor lika — min egen synas alls icke till. Men mången blomstrande flicka i Amerikas nordliga stater, mången vacker ung man har jag der sett likare svenskor och svenskar än engelsmän och fransoser. Ljust hår och ljusa ögon äro emellertid sällsynta.

Richmond. *D. 2 Juli.*

Hvad det är tröttsamt, detta frågande, detta tomma och tanklösa prat af kommande och gående, isynnerhet fruntimmer! Brist af uppmärksamhet, brist af öra för

det sanna lifvet är dock en af deras största brister här, och skolan, som framför allt skulle behöfvas i den nya verlden, är den urgamla pythagoreiska.

Lifvet med sina stora, heliga intressen, sina allvarliga uppträden går förbi dessa barnsliga, outvecklade väsen utan att de se det eller tänka derpå. Förströdda af det yttre och alldagliga, lyssna de ej till den stora, sakta rösten, som dagligen ropar till dem ur midten af det lif der de lefva som dagsländorna!....

D. 3 Juli.

Med en hederlig tysk herre, bosatt i Richmond, har jag i dag besökt några »Negro Jails», eller de fängelserum, der man dels afstraffar negrer, dels håller dem inneslutna till afsalu. I ett af dessa »Jails» såg jag en stor, starklemmad neger sitta tyst och dyster, den högra handen omlindad med ett kläde. Jag frågade om han var sjuk. »Nej», svarade den språksamma väktaren, »men han är en mycket elak »rascal». Hans husbonde, som lefver högre uppåt floden, har för att straffa honom, skiljt honom vid hustru och barn för att sälja honom söderut, och nu har den »scoundrel», för att hämnas på husbonden och hindra denne att få högt penningevärde för honom, huggit af sig fingrarne på högra handen. Den skälmen begärde af mig låna en yxa för att spika till spikarne i sina skor; jag lemnade honom den utan att misstänka något ondt, och nu har karlen stympat sig för alltid».

Jag gick till negern, som visserligen icke hade ett godt ansigte, och jag frågade honom om han var

kristen.

kristen. Han svarade kort: »nej». Om han hört talas om Kristus? Han svarade åter: nej. Jag sade till slafven, att om han känt honom, så skulle han icke ha gjort denna gerning o. s. v., men att äfven nu borde han icke tro sig öfvergifven, ty den som hade sagt: »kommer till mig, J alle som ären betungande», hade talat äfven till honom, och kunde trösta och vederqvicka äfven honom.

Han lyssnade till mig i början med mörk uppsyn, men småningom ljusnade han, och såg slutligen helt vek ut. Denna förbittrade själ var tydligen en tillgänglig och öppen ännu. Solen lyste in på fängelsets gård, der han satt med sin stympade hand och med tunga jern om fötterna, men ingen kristen kom hit att predika för honom nådens evangelium.

Dörren till fängelset öppnades oss af en neger, hvars fötter äfven voro fängslade af tunga jern. Denne man såg så godsint och så hygglig ut, att jag med någon förundran frågade:

»Men denne — hvad har han gjort, för att så fjettras?»

»Åh», sade väktaren småleende, »just ingenting; men hans herre hade hyrt ut honom för att arbeta i kolgrufvorna (the coal-pits) och der hände en — obehaglighet. Efter denna ville karlen icke mer arbeta der, och nekade att gå dit. För att straffa honom vill nu hans husbonde sälja honom, och har befallt att kedjor skola läggas på honom bara för att förödmjuka honom »only to mortify him».

Detta hade fullkomligt lyckats. Den stackars negern var så brydd och så skamfull, att han icke tycktes veta hvart han skulle vända sina ögon, under det väktaren berättade hans historia; derjemte såg den starka karlen så godsint, så vek ut, att man nog märkte att han mera kunde lida af en oförrätt än retas af den till trots och hämnd, såsom den andre negern. Han var tydligen en god man och värd en bättre husbonde.

I ett annat fängelse satt en vacker liten hvit gosse om sju års ålder, emellan stora negerflickor. Gossen hade ljust hår, de vackraste ljusbruna ögon, och rosor på sina kinder; han var dock af en färgad moder, en slafvinna, och skulle säljas. Hans pris var 350 dollars. Negerflickorna tycktes mycket hålla af den hvita gossen, och han var lemnad i deras vård; om till hans bästa har jag svårt att tro. Ingen moderlig kristen qvinna besökte den oskyldiga fängslade gossen eller de unga flickorna. De voro lemnade åt hedniskt lif och fängelsets mörker.

I ett annat »jail» höllos så kallade »fancy girls» för hugade köpare; de voro vackra, ljusa mulattskor eller nästan hvita flickor.

I ett »jail» sågo vi rummet der slafvarne piskas, (qvinnor så väl som männer), och der de bindas fast med jernringar fästade i golfvet, bindas till händer och fötter, sedan de blifvit nedlagda.

Jag såg på kohuds-remmen »the paddle» hvarmed de piskas, och anmärkte: »Slag af denna kunna dock ej göra mycket ondt».

»Åh jo jo, men», svarade väktaren grinande, med meningsfull uppsyn. »Den kan vålla så stor plåga som

något annat instrument, och äfven mera, ty man kan slå mycket med denna rem, utan att det lemnar yttre märken, den skär ej in i köttet».

Slafvarne kunna sitta flera månader i dessa fängelser, innan de bli försålda.

Södra staterna sägas utmärka sig genom religiositet; de gå i kyrka, sända missionärer till China och till Afrika. Men de oskyldigt bundna slafvarne i sina egna fängelser lemna de utan undervisning och tröst.

Ännu en gång — hvad kunde ej qvinnorna, hvad borde de här ej göra?!....

Jag har hört unga, sköna flickor förklara sig »proud» att vara amerikanskor och mer än öfver något annat »proud to be Virginians!» Jag hade velat föra dem i dessa »jails» och se om de inför dessa kunde vara stolta öfver att vara »Virginians», stolta öfver Virginias institutioner.

D. 5 Juli.

Äfven här, såsom öfverallt under min pilgrimsfärd, har jag lärt känna goda och tänkande menniskor, som bilda full motvigt till de icke tänkande eller icke goda, och som fästa mig vid orten och samhället der jag lefver. Främst bland de goda står familjen i hvilken jag nu är en gäst; ja, fruntimmerna der äro så ömhjertade, isynnerhet mot negerfolket, att jag här befinner mig stå på den återhållande och mindre liberala sidan, under det att jag dock innerligen njuter af att se varma hjertan blott fela genom öfverdrift af godhet mot en förtryckt folkras. Sådan syn är sällsynt inom slafstaten. Angenäma och kloka fruntimmer, hyggliga och tänkande

männer ha skänkt mig många goda stunder, och värmt mitt hjerta genom deras vänlighet och gästfrihet.

Bland mina herrbekanta har jag isynnerhet haft nöje af en äldre prestman — som jag tror af episkopala kyrkan — hvilken meddelat mig åtskilligt af intresse om negrernas religiösa lif och sånger; samt af en qväkare, Mr B., med ett vackert regelbundet ansigte och stilla, tänkande väsen. Han berättar mig mycket om qväkarne och deras styrelseformer som intresserar mig. Nyligen ha qväkareqvinnor blifvit kallade inför domstolen i NewYork för att aflägga vittnesmål i en invecklad rättstvist, och den bestämdhet och redighet, hvarmed de gjort detta, ha blifvit allmänt omtalade och prisade i tidningarne. Mr B. tillskref det lugn och det rediga väsen, som utmärker qväkare-qvinnorna, deras tidiga vana vid »selfgovernment» och allmän diskussion under deras deltagande i samhällets styrelse.

I går, den 4 Juli, firades, som vanligt, Amerikas stora dag med tal och paradering och skålar och uppläsande af »Declaration of Independence». Den upplästes här i den »afrikanska kyrkan» i staden; och hvarföre man valt just negerkyrkan till uppläsandet af denna frihetsförklaring, som så starkt svär emot slafinstitutionen begriper jag icke, då parodien som saken innehåller, måste falla i ögonen.

I dag har jag med en hygglig och vänlig Mrs G. besökt korrektionshuset härstädes. Systemet, som här följes, är det gamla, och den gamla artiga »Colonel» som förestod anstalten, såg ut som en styfnad qvarlefva från Washingtons Stab. Det öfverraskade mig att här icke finna en enda qvinlig hvit fånge. Manliga

voro deremot omkring 200. Några svarta qvinnor sutto här, bland dessa den fria negrinnan som velat hjelpa den unga slafvinnan att fly. Hon hade ett mycket godt och redbart utseende; men var nu dömd att sitta här i fem års tid. Rummen, der dessa qvinnor sutto, voro stora, ljusa och snygga, och Mrs G. mottogs af de svarta qvinnorna med synbar kärlek och glädje. Hon hörer till det fruntimmerssällskap som här (liksom öfverallt i Förenta Staterna) organiserat sig till fängelsernas besökande (men som i slafstaterna glömma de fängelser der oskyldiga sitta), och man såg att det hjertligaste förhållande rådde emellan henne och de svarta fångarne.

Den rika plantageägaren, som misshandlat och slagit ihjäl sin slaf och äfven derföre blifvit dömd till fem års tukthus, skulle sitta i detta, men var icke ännu kommen hit. Kanske köper han sig ännu fri derifrån. Mammon är mäktig.

Det råder i Virginia en stigande känsla af slafveriets börda och skadlighet, liksom i alla Amerikas medlersta slafstater, som skulle ha vida större förmån af de hvitas än de svartas arbete, och nu se sin utveckling hämmas så i andligt som materielt afseende genom slaf-institutionen; och jag anser troligt att dessa stater skulle redan afskuddat sig denna boja (såsom Virginia var nära att göra det för några år sedan), om de ej blifvit återhållna och retade till antagonism af den ovisa och orättvisa abolitionismen i norden.

Jag säger ej att detta är en hög ståndpunkt, — ty ingen orättvisa borde hindra oss att göra det rätta

och visa — men den är naturlig, och jag kan till en viss grad sympathisera dermed.

Nu, sedan de norra staterna, för att bibehålla frid med de södra, uppgifvit den för dem hedrande och heliga asylrätten, sedan de offrat den dyrbara rättigheten att skydda den flyktande slafven, af aktning för de södra staternas konstitutionella rätt, och sedan den våldsamma abolitionismen allt mer gifvit rum för en ädlare och lugnare, borde, tycker jag, ingenting längre hindra de medlersta slafstaterna att utföra hvad som skulle vara deras eget högsta intresse.

I Virginien har slafveri-institutionen icke blott låtit en stor mängd hvit befolkning uppväxa (som jag hört öfver 80,000), hvilken hvarken kan läsa eller skrifva, och som är lika rå i seder som okunnig; den har här, liksom annorstädes, förhindrat industriens utveckling, emigrationens inträngande, vållat brist af företagsamhet i allmänna arbeten, deraf brist af arbete för en stigande fattig befolkning. Följderna häraf ha med hvart år visat sig mera hotande. Ingen bakgrund af starkt och ädelt folklif finnes här, såsom i fria stater, ur hvilken statens embeten och lärosalar fyllas såsom af en frisk kärna. Råhet och fattigdom tilltaga. Och det kan ej vara annorlunda, der ena hälften af folket håller den andra i slafveri. Virginias planterare, stolta öfver sina minnen, öfver sina slafvar, bland hvilka de trott sig sitta likt feodala furstar i medeltiden (ehuru detta är ett stort misstag), förskansade sig inom sina traditioner och slafinstitutioner, kallade sig »highblooded, highminded» m. m., och sutto stilla, medan tidehvarfvets vagn åkte förbi dem. Den raska uppblomstringen af

Unionens fria stater, under ett lif fullt af stora företag så till intelligensens som industriens utveckling, och Virginiens sjunkande i förmögenhet och andlig kultur i förhållande till de förra har börjat öppna ögonen på folket, och under sednare år har ett nytt lif visat sig i industriella företag, förut försmådda såsom gemena och icke nödvändiga. Jernvägar anläggas, kommunikationsmedel befordras, ett friskare lif börjar cirkulera i statens materiella område. Och det skall nog ej stanna dervid.

Den konvention, som nu är samlad i Richmond, uppdagar i denna stund nya svårigheter, vållade af slaf-institutionen. Östra och vestra Virginien äro som bäst i öppen fejd om deras röstvigt vid voteringar. Östra Virginien har plantager och slafvar, och vill, enligt antaget bruk, rösta för sina slafvar så att tre slafvar räknas för en fri mans röst. Vestra Virginien, som är bergsland, har inga plantager och mycket få slafvar, vill bestrida östra Virginiens rätt att förstärka sig af sina slafvars röster, och har fått sig, på konventionen, en väldig kämpe i en Mr Weise, som lik en ny Nimrod kommer ur skogarne i full jägarrustning och slår omkring sig med väldigt jägarmod, talande i denna stil:

»Hvad? J viljen låta edra slafvars röster väga emot våra vid omröstningar? J glömmen att J förklarat att negerslafvar icke ha några själar. Kommen! sägen mig icke emot. Jag säger er att J han hundra gånger förklarat det genom lagar och bruk och förordningar. Svara mig, kom fram och säg mig emot den som kan. Han J icke köpt och sålt dem som oskäliga djur? Han J icke förbjudit att gifva dem undervisning, förbjudit

dem att känna, tänka, tala som förnuftiga menniskor o. s. v. Jag vill ge den hundra dollars som kan bevisa emot mig. Men bäst är att J slån er för munnen och tigen. Det är det förnuftigaste J kunnen göra, go' vänner. Vill någon mucka, så skall jag dräpa honom med mina ord. Jag är en proslavery man; jag hatar abolitionismen. Jag vill ej höra talas om den eller om slafvars emancipation. Men när J kommen och påstån att edra slafvar ha själar, och skola gälla som menniskor i rösträtt emot fria män — kommen, mina herrar, det är alltför galet, alltför orimligt, sedan J sjelfva i ord och gerningar bevisat att negrer icke ha själar, att de böra anses som oskäliga djur! Praten hit och praten dit, och praten så mycket J viljen. Mig pratar man icke omkull».

Så orerar och peronerar herr Weise långt och vidt och bredt på kapitolium i Richmond med så mycken djerfhet och så grofkornig qvickhet och putslustighet, att han bringar alla ur koncepterna, och under det han synes gilla slafveriet, yppar han de motsägelser och abnormiteter som det förer till. Hans tal göra stort uppseende i denna stund, och fylla tidningsspalterna.

I dessa offentliggöras äfven nu händelser inom Virginien, som mer än något annat synas mig tala afskräckande emot en institution, som tydligen undergräfver det hvita folkets seder och sans, i det den gynnar hos ungdomen alla sjelfrådiga och despotiska passioner. I Lynchburg — en större stad i Virginien — ha nyligen två unga män, båda tidningsredaktörer, skjutit hvarandra på öppen gata med pistoler, sedan de en tid hade tvistat i tidningarne och hotat hvarandra. Nu

möttes de en morgon, händelsevis, och utan aftal eller förberedelse skjöto de på hvarandra på mördare-vis. Den ena af dem dog samma dag, den andra är döende. Båda voro nyligen gifta, den ena sedan blott några veckor.

Den andra tragedien är en bortföringshistoria. En ung D:r Williams älskade en Miss Morris i ****. Hennes fader och familj (plantage-ägare i Virginien) motsatte sig deras förening, och han — enleverade henne. Hennes fader och bror reste efter de flyende och uppnådde dem i en liten stad. De sammanträffade vid table d'hôte i ett hotell. Unga Morris, Mr Williams och en ung man, hans vän, som hade biträdt vid bortförandet, kommo i ordvexling i matsalen, drogo sina pistoler, vexlade kulor, och följden af detta uppträde blef *tre lik*, hvaribland voro Miss Morris's älskare och broder. Gamla Mr M. återvände till sitt hem, förande med sig sin sons lik och sin dotter — vansinnig.

Händelsen talas mycket om och beklagas, men icke som någonting särdeles ovanligt.

Hemmen i slafstaterna kunna omöjligt vårda barnens sinnen såsom hemmen i de fria; de fostra sjelfva de lynnen, som sedermera mörda deras frid.

Inom det goda, kärleksfulla hem der jag nu lefver, ser jag blott det vackra förhållandet emellan hvita och svarta, och har tillfälle att ånyo beundra negerfolkets musikaliska anlag. En ung neger, som är uppassare vid bordet, sjunger visor så som han andas, sjunger äfven med buken (som buktalare), och då han under måltiderna flägtar bort flugorna (som vanligt med

en stor fjädervippa) gör han det omedvetet i takt efter någon melodi som tyst ljuder i hans minne.

Jag är nu i begrepp att lemna slafstaterna, för att ej mer återkomma till dem. Ej heller vill jag mer återkomma till ämnet om slafveriet, utan här gifva det mitt afskedsord. Jag gör det med den önskan:

Att de ädla, klart tänkande män och qvinnor, som jag vet finnas inom alla Nord-Amerikas slafstater, måtte träda bestämdare fram och skilja sig mera öppet från massan, bevisande i ord och gerning att de besinnat hvad deras folks och staters välfärd tillhörer. (Ja, kunde en konvention, en slags hög domstol bilda sig af söderns bästa och nordens bästa män till besinnande af slafverifrågan, så tror jag att Unionen och frihetens vänner lika skulle kunna glädja sig åt dess följder).

Att de ädlaste af slafstaterna måtte gå i spetsen för de öfriga genom antagande af de frihetslagar för slafvarne, som nu Spaniens monarki har framför amerikanska republiken *).

---

*) Man har ofta framsatt, som skäl för omöjligheten af negerslafvarnes emancipation inom Förenta Staterna, omöjligheten att göra dem delaktiga af Amerikansk medborgare-rätt; och de förslag, som blifvit gjorda i några af de fria staterna, att låta negrerna deltaga i voteringar inom staten ha alltid fått emot sig en stark allmän opinion. Jag tror denna ha rätt. Men hvad hindrar väl att negrerna kunde inom Förenta Staterna bilda små fria kristna samhällen för sig sjelfva, likt shäkers, dunkers m. fl., som lefva ett sjelfständigt lif inom det stora samhället, utan att deltaga i dess angelägenheter och utan att störa dem? Det är icke svårt att se af negrernas karakter att de skola föga bry sig om Förenta Staternas styrelse, blott de få ha sina kyrkor, fester, sånger och danser, sina egna prester och höfdingar för sig. Neger-*presidenten* blir alltid ett oting. Låt dem ha sina höfdingar eller furstar; och låt negersamhället blifva den pittoreska och glada tafla, som

Inga stater synas mig närmare att gå i spetsen för en sådan frisinnad rörelse än, bland de södra, den unga, frimodiga *Georgia* och bland de medlersta *Virginia*, — Virginia en af de äldsta i amerikanska staterna, en af de första i borgerlig frihet, och i kriget för friheten, Virginia, Washingtons och Jeffersons m. fl. stora mäns moderland — framförallt Washingtons — denna sanna förebild af den nya verldens man och medborgare — en af dessa sällsynta storheter som växa ju närmare man kommer dem, och som, liksom hvar sant fri man, icke lät sig beherrkas af tiden och menniskorna, utan beherrskade dem.

Jag har glädt mig åt Washingtons herrliga bild på Virginiens kapitolium, jag gläder mig åt den jag nu ser af honom framför mig tecknad på sista sidan (i tredje delen) af Bancrofts Förenta Staternas historia:

»Vid samma tid som kongressen i Aix la Chapelle hade fastställt fördrag, ämnade att stifta verldens fred och de mäktiga, som här ansågo sig för menniskoslägtets beherrskare, fastställt dem med alla former af monarkisk magnificens, just vid denna tid uppväxte fördold i Virginias skogar den unge Washington, en enkas son. Född vid stranden af Potomac, under taket af en »Westmoreland-farmer», var hans lott nästan ifrån barnaåren den af en faderlös. Ingen akademi hade mottagit honom i sin skugga, intet »college» krönt honom med utmärkelser: att läsa, skrifva, räkna — var

Gud i sin skapelse ämnat det till, och som han tydligt har anvisat i de naturanlag han gifvit. Förenta Staternas stora rike skall då framvisa en naturlig familj till, och ett pittoreskt skådespel mer, ej det minst intressanta bland dem man ser på dess jord.

hans kunskapsmått. Och nu vid sexton års ålder, sökande en hederlig bergning, under otroliga mödor, uppmuntrad genom att känna sig i stånd att skrifva till en vän ifrån skolåren: »kära Richard, en doubloon är min vinst hvar dag och ibland sex pistoles», sin egen kock, sällan sofvande i säng, hållande ett björnskinn för en ståtlig bädd, glad af en hviloplats för natten på litet hö eller halm, ofta lägrande sig i skogarne, der platsen närmast elden var en stor lyx; ströfvande öfver Alleghanybergens höjder eller längs med Shenandoahs stränder, vaken för naturens skönhet och »stundom tillbringande bästa delen af dagen i att beundra landets träd och rikedomar»; midt ibland skinnklädda vildar eller rå emigranter, »som aldrig ville tala engelska» — denna yngling, ransakare af skogarne, utan sällskap annat än sina olärda kamrater, utan vetenskapliga redskap utom sin kompass och landtmätarkedja, kontrasterade sällsamt med den kejserliga magnifisencen af kongressen i Aix la Chapelle. Och likväl hade Gud utvalt icke Kaunitz eller Newcastle, icke en monark af Habsburgska eller Hanoverska huset, utan Virginia-ynglingen för att gifva en ny impuls åt de menskliga tingen, hade gifvit oräkneliga millioner väsens rättigheter och öden i vård af enkans son».

Sedan denne fullbordat sitt stora värf och förvärfvat sjelfständighet åt sitt fosterland, krönte han sitt ärorika lif genom att ge friheten åt sina slafvar, efter att hafva troget sörjt för deras framtid.

Huru länge skall Virginia bli efter sin ädlaste son?

Men då vi ifra för slafveriets afskaffande och Amerikas ära, låt oss icke glömma huru det ännu står till

i Europa och äfven i vårt land för de ringare af vårt arbetsfolk. Är icke deras arbetslif, ofta nog, likt ett hårdt slafveri, isynnerhet för qvinnorna? Är icke de qvinliga hjonens dagslön, på landet, så usel att de, äfven då de arbeta hvar dag året igenom, knappt kunna föda och kläda sig och ett par barn. Kommer det tredje barnet, så kommer nöden med. Är det ej vanligt att höra stathustrurna på våra landtegendomar klaga, som öfver ett Guds straff, då de ånyo skola föda ett stackars barn till verlden, *mödrar* tacka Gud, som för en nåd, då han hjelpt dem af med ett barn, d. v. s. då det dödt! Sant är att vårt arbetsfolk *kan* förkofra sig, andligen och lekamligen; att hvar och en hos oss *kan* blifva sin lyckas smed. Och detta är redan ett stort företräde. Men ofta äro omständigheterna så bindande att denna frihet ej hjelper stort.

Jag lemnar Virginia, tacksam för det goda den gifvit mig i sköna naturscener, älskvärda vänner, för detta hem fullt af godhet, och för minnet af en yngling i hvars rena själ jag hämtat nytt hopp för Amerikas framtid, i förhoppning på den ungdom hvars representant jag vill se i honom!

FYRTIONDEFÖRSTA BREFVET.

Philadelphia. *D. 14 Juli 1851.*

Sedan jag sist skref, har jag haft för mig följande små utflygter och äfventyr. Ifrån mitt innerligt goda värdfolk i Richmond skiljdes jag förliden måndag, och reste St. James-floden utföre, genom Virginias kullar och fält, till Baltimore i Maryland. Dagen var liksom luftlös och tryckande het, och blef mig ändå mera tryckande genom en viss dogmatisk rektor, som gjorde sig till min andeliga cicerone, och beledsagade hvar och en af sina undervisningar med räckningar och rörelser af armarne, som om han ville laga sig i ordning att boxas eller företaga någon vigtig operation, hvarvid jag ej kunde hindra mig att få ett svettskäf af ångest som alldeles tillintetgjorde intrycket och minnet af hans lärdomar. En ung, artig och varmhjertad student från Charlottville var min förfriskning. Han hade fått slafstatens fördomar i sitt hufvud, men hjertat var godt och friskt, och jag tviflar ej att jag skulle trifvas väl på hans faders plantage vid den sköna floden. Huru älskvärd och uppfriskande är ej ungdomen, när — den vill vara det. Flodens stränder voro romantiskt vackra och yppigt grönskande — icke underligt att de tjusade de första hvita upptäckarne deraf, så att de beskrefvo landet som ett jordiskt paradis.

Ruinen efter den första kyrkan i Jamestown stod ännu, åtminstone en mur deraf, och lyste tegelröd ur en ljusgrön skogsdunge vid floden.

Om natten, på hafvet, var det äfven qväfvande hett. En god, fryntlig negrinna var min uppasserska, och vi hade åtskilligt samspråk. Hon hade varit slafvinna i Baltimore, och hennes herrskap der hade hjelpt henne till friheten. Jag frågade henne om hon bergade sig lika väl som fri, som då hon var slafvinna hos sitt goda herrskap.

»Better Máam, better!» var hennes energiska svar, och hon tillade: »Jag tror icke att Herren ämnat någon menniska att vara en annans slaf.»

Den goda qvinnan var särdeles treflig och belåten med sitt nuvarande lif.

Passagerare i damsalongen voro mycket få. Ett par vackra, matronlika äldre fruar sutto språkande halfhögt och stilla med hvarandra om lifvet och dess tilldragelser, de talade om vänners och bekantas öden, de talade om en dödsbädd der en gudlös man nyligen slutat sitt lif »utan en återblick af ånger på det förflutna, utan en blick af hopp för det tillkommande;» de gjorde deröfver reflexioner; deras ansigten voro milda och allvarliga. Tre unga flickor, från tolf till femton års ålder, sprungo derunder in och ut genom rummet, som ystra fölungar eller kalfvar, första gången utsläppta på bete; jag aktade mig väl att komma i deras väg. Fruarne sågo på dem:

»Vilda unga flickor!» sade den ena, mildt ogillande.

»Låt dem njuta sin frihet!» sade den andra mildare ännu, med en half suck; »det är deras tid; lifvet skall nog snart tämja dem!»

Men nog vore det bättre, om den unga flickan uppfostrades att möta tämjarens hand med annat sinne än fålen möter betslet. Mildare blefve då kampen och värdigare än efter denna fölungsfrihet.

Om morgonen befann jag mig i Baltimore, och reste derifrån samma morgon på jernväg till — *Harpers ferry.* Man hade så mycket omtalat för mig skönheten af landskapet i denna nejd af Virginien, att jag beslöt att fara dit för att rätt i ro njuta intrycket af Virginias »most sublime scenery.»

Jernvägståget flög i krokar och otaliga slingerbultar längs med de trädbevuxna, romantiska stränderna af en liten flod, med en häftighet och oregelmässighet att det påminde om en skenande ko, och lät mig befara att i hvart ögonblick kastas af i strömmen. Men vi kommo lyckligt fram till den lilla köpingen vid Harpers ferry. Jag blef här i tre dagar ensam och okänd, och njöt af ensliga vandringar öfver bergen och i den romantiska nejden. Den påminner om vissa bergstrakter i Dalarna, och ändå mer om Mündendalen i Tyskland, der floderna Fulda och Verra mötas, ty bergsformationen och vegetationen här och der ha kusin-tycke. Här är det den muntra, lekfulla Shenandoah och den allvarsamma Potomac som mötas, förena sig och tillsammans bilda den stora Potomac-floden. Shenandoah är en glad och god ung flicka, dansande sorglöst fram genom grönskande stränder, skrattande, hoppande i oskyldig lefnadsfröjd. Potomac är en äldre

herre, som allvarlig och stilla kommer gångandes ned ur skogarne i vestern med tröga steg och ringa lif. Han möter den glada Shenandoah och drager henne tyst till sig. Hon faller besinningslöst i hans famn och — uppslukas deri. Man hör ej mer, man ser ej mer den brusande, dansande Shenandoah, det är förbi med hennes glada humör, det är förbi med henne sjelf, hon har blifvit fru Potomac; och har ingen tillvarelse skiljd ifrån herr Potomac. Men herr Potomac breder ut sig med stigande, svällande vatten, lika lugn, men mera majestätlig än förr, och fortsätter sitt lopp till Washington och derifrån till hafvet. Stackars lilla Shenandoah! jag höll af henne, och känner sympathi för henne; och ehuru jag gerna ifrån höjderna såg Potomac komma gångandes i lugna, djupa bugter genom de vestra högländerna, så gick jag ändå hellre i dalen söder om bergen der Shenandoah, ungmö ännu, dansade fram längs med klippor, som krönte sina bacchantiska hufvuden med de skönaste kransar och kronor af löf, eller under höga träd, i hvilka flockar små gula foglar, liknande Canarifoglar, flögo och qvittrade gladt. Nejden var här oändligt täck och romantisk. Och Shenandoahs vågor, ehuru grunda, äro klara som kristall.

Längre ned i dalen, på denna sida, är ett stort gevärsfaktori, der som bäst rådde en stor verksamhet. På höglandet lågo arbetarnes boningar, små stenhus, väl byggda, alla lika, och från hvilka man hade sköna utsigter.

»Vi äro alla lika här,» sade till mig en ung qvinna i en af dessa boningar, i hvilken jag hvilade, »vi ha alla samma vilkor!» Dessa voro ganska goda. Vi sutto

i en parlour, der allt såg comfortabelt och äfven prydligt ut. Den unga frun hade en liten gosse på armen. Och likväl — var hon ej lycklig, det var synbart. Något i hennes milda, sorgsna uttryck sade mig att hon ej var lyckligt gift. I ett annat hem gjorde jag bekantskap med en äldre fru som bar prägeln af den djupaste sorg. Hon hade förlorat sin make, och han var glädjen i hennes lif. Hon talade derom med ord som kommo mig att blanda mina tårar med hennes.

Under de sköna aftnarne stodo vanligen dörrarne till hemmen öppna, och qvinnorna stodo derutanför med sina små barn eller sutto ute och sydde. Jag gjorde bekantskap med barnen och sedan med mödrarne.

Alla lika i lyckans lotter och likväl denna eviga olikhet i inre lycka! Så blir det alltid. Men denna inre olikhet bär man lättare än den som vållas af kastfördomar. Den väcker mindre knot och mindre bitterhet.

En afton var det bröllop nere i köpingen, och från boningarne på bergen vandrade festligt klädda bröllopsgäster på gångstigarne ned åt stranden. De voro klädda enkelt, men smakfullt, temligen likt som man kläder sig till sällskap i städerna, ehuru med simplare tyger.

En afton, då jag något sent gick hemåt öfver bergen, såg jag vid gångstigen, der jag gick fram, en man sitta i blå arbetarblus, och med pannan stödd mot handen i hvilken han höll en näsduk. När jag kom närmare, tog han bort handen och såg på mig, och jag såg — en irländsk näsa i ett godt ljuslätt ansigte, som visade mig en man af omkring trettio års ålder. Han sade (på engelska):

»Dä mycke varmt!»

»Ja, sade jag, i det jag stannade, och ni har arbetat hårdt?»

»Ja, mina händer äro alldeles förderfvade!» och han visade ett par blåfärgade och svullna händer.

Jag frågade litet om hans omständigheter. Han var en irländare, hette Jim, ... och hade kommit hit för att söka arbetsförtjenst. Den hade han fått här, och kunde i faktoriet förtjena 20 dollars i månaden. Men ändå älskade han mer »det gamla landet,» och tänkte återvända dit, så snart han fått ihop »en tusen dollars.»

Jag frågade honom om han var gift.

Nej; han tyckte det var bäst att vara ogift. Han frågade derpå, om jag var gift.

Jag svarade nej, att jag tyckte som han, att det var bäst vara ogift, hvarefter jag sade honom ett vänligt »good bye!»

Men han steg upp och följde mig sägande:

»Och ni vandrar här så allena, Miss! Tycker ni ej att det är ledsamt att gå omkring så allena?

Nej, Jim, jag tycker om att gå allena.

»Åh men, ni skulle känna er så mycket bättre, finna er så mycket mycket lyckligare, om ni hade en ung man att gå omkring med er och taga vård om er!»

»Åh men jag finner mig ganska väl, Jim.»

»Åh men ni skulle finna er så mycket mycket bättre ännu, om ni hade en ung man, jag försäkrar er, en ung man som höll af er och gick med er öfverallt. För ett fruntimmer så är det den största olikhet i verlden, jag försäkrar er.»

»Men, Jim, jag är ett gammalt fruntimmer nu, och en ung man skulle icke bry sig om mig.»

»Ni är icke för gammal att gifta er, Miss; och sedan — ni ser bra ut, Miss (you are good looking), ni ser mycket bra ut, Maam, och en ung hygglig man skulle mycket gerna vilja ha er, och gå omkring med er öfverallt.»

»Men, Jim, kanske han icke skulle vilja gå dit jag vill gå, och — huru skulle det då gå med oss.»

»Åh jo han skulle vilja det, Maam, jag försäkrar er att han skulle vilja det. Och — — — kanske att ni har en tusen dollars, som ni kunde underhålla honom med, Maam?»

»Men Jim, jag skulle icke tycka om en man som blott ville gå med mig för mina dollars skull.»

»Deri har ni rätt, Miss, mycket rätt, men ni skulle bli så mycket lyckligare med en ung »nice man» som tog vård om er! etc. etc.

»Look here Jim» sade jag slutligen, der, öfver molnen, är en stor (big) gentleman, som tar vård om mig, och när jag har honom, så behöfver jag ingen annan!»

Denna tanke anslog min varmhjertade Irländare, som utbrast:

»Deri har ni rätt, Miss. Ja, *Han* är *Mannen*, efter allt. Och när ni har honom, så behöfver ni icke vara rädd för något.»

»Jag är icke heller rädd, Jim, men nu gå »ahead» ty gångstigen är för smal för tvenne!» Och så skiljdes vi. Hvad tycker du om den tilltänkta svågern?

Tredje dagen af mitt vistande fick man reda på den ensliga vandrerskan i nejden, och vänliga bjudnin-

gar och besök kommo, som jag är ledsen att illamående af tandverk hindrade mig att emottaga. Hettan var nu åter tryckande och pressade själ och kropp.

Från Harpers ferry reste jag till Philadelphia. Dagen var en af de skönaste, men resan var besvärlig genom dess flera ombyten emellan ångbåtar och jernväg, och emedan jag var ensam om att bära mitt bagage, då ingen herr-vän var med mig, och jag ej ville besvära någon främmande. Jag var dock frisk och stark; men riktigt ondt gjorde det mig om ett fruntimmer, ensamt liksom jag, men svagt och sjukligt, som icke alls rådde med den nattsäck hon hade att bära. Och då jag såg stora starka män utan något i sina händer gå förbi det »lady»lika, tydligen hjelpbehöfvande fruntimret, utan att vårda sig om henne, tänkte jag med någon förvåning: »hvar är nu den beprisade amerikanska artigheten?» Mer än gerna hade jag hjelpt henne sjelf, om jag ej varit nedtryckt af mina egna saker och tiden ej hastat, ty dessa ombyten här ske mycket brådskande.

Jag afskyr fruntimmers pockande på männers artighet och tjenst, och tror att qvinnor, som ha aktning för sig sjelfva, äro just de som minst vilja påkalla dem. Men det borde dock ej förgätas att qvinnorna, inomhus, tjena männerna, att de vanligen göra det gerna och kärleksfullt, och få äro väl de männer, som icke någon gång fått erfara behaget af denna tjenst, ändå färre de, som icke för sin barndoms och ungdoms vård ha att tacka qvinnors omsorg och tjenst *). Icke

*) Så tänkte äfven och så handlade en äldre farmer i Vestern för någon tid sedan på ett jernvägståg. Vagnarne fylldes af

är det då för mycket, om de, på lifvets landsvägar, i förbigående, räcka dem en hjelpsam hand, isynnerhet då det tar dem föga tid och ingen sjelfuppoffring. Och vanligen är det ej för amerikanska män som man behöfver predika om artighet. Hvad jag här såg och äfven ett par andra gånger i Förenta Staterna sett, mycket stridande mot både vanlig artighet och äfven mot mensklighet, bevisar blott sanningen af den gamla sägen: ingen regel utan undantag.

Det är för öfrigt en stor brist ännu i Amerika — der dock så mycket är väl ställdt för resandes beqvämlighet — att icke der, liksom i England och andra Europas länder, finnas vid jernvägs-stationerna tjenstemän enkom lönade för att gå passagerarne tillhanda i hvad de kunna behöfva. Och i Amerika, der fruntimmer ofta resa ensamma, behöfdes det bättre än annorstädes, och skulle för dem vara största hugnad. Ty hvilket fruntimmer af granlagenhet vill påkalla en tjenst som kunde anses besvärande?

Den sköna dagen njöt jag sednare rätt mycket i stilla sällskap med min nya och enda bekant på resan — det redan nämda, hyggliga fruntimret; såg solen gå ned och månan gå upp i herrlighet! . . . Om aftonen var jag i Philadelphia, trefligt bosatt i det vänliga

---

folk, och den gamla herrn steg upp för att lemna sin plats åt ett par fruntimmer. Han ville sedan ej sätta sig förrän han sett alla fruntimmer i vagnen försedda med platser. Som han var en hög och ståtlig man, bemärktes hans uppförande mer än vanligt. »Ni är särdeles artig mot »the ladies, Sir!» anmärkte en herre, i det han sträckte sig beqvämligt. »Sir!» svarade den förre, »min Mor var »a lady!» och vidblef att stå, så länge som ett fruntimmer ännu sökte plats i vagnen.

qväkareparets Mr och Mrs E. Townsends vackra och beqväma hus.

Den englalika flickan Mary Townsend (min värds syster), som jag förlidet år, denna tid, såg ligga i hvita kläder på sin säng, var nu bäddad, sedan ett par dagar, ned i jorden, under gröna träd. Hennes död var ljus som hennes lifslåga, och i grafven vändes hennes ansigte mot den uppgående solen. Hon som skref om insekternas metamorphoser och älskade att framställa stunden då de löste sina vingar ur puppan, hon är nu löst och fri som dessa. Med hennes goda broder besökte jag i går afton hennes sista hviloläger på jorden; en vacker fridfull plats, under lummiga träd.

D. 15 Juni.

Ack, min unge! hvad jag är glad åt rit-akademien för unga flickor, som jag i går besökte! Det är en förträfflig anstalt, som kommer att verka oändligt mycket godt. Här kan snille och bildningsdrift hos unga qvinnor få näring och utveckling, och tålig flit och arbetskraft få sysselsättning och vinning på det mest behagliga sätt. Unga flickor få i denna akademi lära (de fattiga fritt, de förmögnare mot en obetydlig afgift) teckna, måla, komponera mönster för tyger, tapeter, mattor, göra trädsnitt, lithografera m. m. och så mycken framgång har redan anstalten, och så stora äro lärjungarnes framsteg, så många äro beställningarne för mönster, träsnitt o. s. v. och så väl betalas de, att de unga flickorna redan kunna förtjena ansenligt, och man motser med visshet att anstalten inom få år kommer att fullkomligt bära sig sjelf.

Det är samma skola, som jag förlidet år såg i dess barndom hos den varmhjertade Mrs Peter (brittiska konsulns fru härstädes), då helt och hållet beroende af hennes skydd. Sedan har den utvecklat sig hastigt, gått ut i lifvet, blifvit införlifvad med det förträffliga Franklinska institutet härstädes, fått årligt anslag af dess fond, och växer nu af egen kraft. Åtskilliga af de unga eleverna förtjena redan från 10 till 15 dollars i veckan. Utgifvaren af »Sartaines Magazine» sade mig att behofvet och efterfrågan af sådant arbete i Förenta Staterna, för tidningar, litterära magasiner, manufakturer m. m. var så stort att *alla* fruntimmer i landet, som hade tid att egna sig deråt, kunde få fullt opp med arbete. Och aldrig har jag sett i någon skola så många glada, liffulla ansigten. Ett af de gladaste var det af en ung flicka, som hittills hade försörjt sig med att sy kläder; men hon befanns ha en så afgjord talang för rita, att hon numera kunde vara säker om hederlig bergning genom denna konst för hela sitt lif.

Den glada, hyggliga föreståndarskan, Mrs Hill, sade mig att de unga flickorna voro så roade af sitt arbete, att de stundom stannade i skolan hela dagen i stället för de fem timmar som utgöra den egentliga skoltiden. Jag är förtjust öfver denna anstalt, som öppnar en ljus framtid för så många meddellösa, utvecklar skönhetssinnet hos unga fattiga flickor med detsamma som det bereder dem väg att inträda i flerfaldiga yrken; jag är så glad deråt, äfven emedan den är så tillämplig i Sverige och kan der öppna utsigt för många till förkofran af både själ och kropp. Jag har ifrån denna anstalt

med-

medtagit en mängd profver och mönster som välvilligt skänktes mig, och alla upplysningar, som jag kunnat få.

Ack! låt oss, om möjligt, skaffa pensioner och asyler åt de gamla, orklösa eller sjukliga; men åt de unga låt oss ge *arbete, fri täflan, öppnade banor* för utveckling, och *ädla lefnadsmål!* Det är den enda verkligen goda hjelp för medellösa flickor, ty den innebär upphöjelse, den bereder sällhet genom sjelfförvärfvadt värde. Mera om allt detta, när vi träffas. Jag tycker att tiden derför nu är så nära, att det knappt är värdt att jag skrifver långa bref.

D. 17 Juni.

Samma vänliga, hyggliga herre (Dr. Elder), som ledsagade mig till rit-akademien, förde mig i dag till det medicinska Collegium för fruntimmer, som här blifvit stiftadt för ett år sedan, och som skall ge fruntimmer tillfälle att vetenskapligt bilda sig till läkareyrket. Denna anstalt har ej kommit i gång utan stor gensägelse, men den har dock kommit i gång, den nya verldens anda och rättsinne till heder! Dertill torde äfven en ung amerikansk qvinnas fasthet och talang samt det rykte, som hon vunnit utomlands, ha bidragit. Elisabeth Blackwell, sedan hon under flerårigt ansträngdt arbete hjelpt att uppfostra och underhålla flera yngre syskon, egnade sig åt läkareyrket, fast besluten att på denna väg bryta en bana för sig och andra qvinnor. Hon mötte otaliga motgångar; fördom och ovilja försvårade hvarje hennes steg. Men hon besegrade alla

svårigheter, och fick slutligen studera och promovera som läkare i staden *Geneva* i vestra New-York. Derefter reste hon utrikes och begärde i Paris tillträde till medicinska collegium derstädes. Dess föreståndare förskräcktes. »Ni måste förkläda er till karl!» sade han. »Det går omöjligt an eljest.» »Jag skall ej förändra ett band på min hatt!» svarade hon. »Gör som ni vill — men ert uppförande skall bli bekant. Ni har sett mina betyg; ni har ingen rätt att neka mig tillträde.» Mr L. måste foga sig. Elisabeths qvinliga värdighet och hållning, tillika med hennes utmärkta kunskaper, imponerade på lärare och studerande vid anstalten. Den unga qvinnan fick vara i fred, skyddad af sitt allvar och sin vetenskap. Med utmärkelse och beröm lemnade hon lärosalarne i Paris, och reste till London, der hon skördade nya lagrar i både medicinsk och chirurgisk vetenskap. I denna stund väntas hon åter till Amerika, der hon ämnar bli praktiserande läkarinna. Dr Elder önskar att jag skall göra bekantskap med denna unga qvinna, som han innerligen beundrar, och faderligen gläder sig öfver, och som fått en så stark själ i en späd och fin gestalt. Han sade om henne: »hon är ej större än ni, men hon skall taga er under ena armen, min dotter under den andra, och springa så med er båda uppför trapporna.» Det ville jag väl se.

Det var nu ferier vid institutet (som redan räknar några och sjuttio qvinliga studerande), men terminen skulle snart begynna, och anatomie professorn (en vacker, vänlig man) var sysselsatt med uppställandet af ett menniskoskelett. Mycket önskvärdt synes det mig att denna anstalt ville rikta de qvinliga studerandes upp-

märksamhet, eller att de vilja rikta den sjelfva företrädesvis på den del af medicinska vetenskapen, som företrädesvis borde tillhöra dem. Ty finnes icke här, såsom i alla lifvets sferer, vetenskaper, konster och slöjder, ett gebiet, som framför allt tillhör qvinnan, på grund af hennes naturanlag? I medicinen är detta tydligen dels det *preventiva*, eller det som genom hälsovården och dieten verkar till förekommande af sjuklighet, isynnerhet hos qvinnor och barn; dels det par excellence *helande, läkande.* Qvinnor ha i alla tider visat utmärkta gåfvor i denna läkedomskonst, visat förmåga att genom örter och så kallade huskurer bota eller lindra plågor. Deras medicinska konst bör framför allt bli den smärtolindrande, den hugsvalande. I denna böra de kunna gå långt. Hjertats instinkt skall hos dem förena sig med hufvudets vetande. Den botaniska medicinen skall då stå dem närmare än chirurgien. Och örterna, de sköna, välgörande, som stå på kullarne och fälten likt helande englar vinkande i sommarvinden, skola af qvinliga läkares händer föras in i de lidandes boningar, och genom milda undergörande krafter, framkallade af kärleken och konsten, låta hälsans evangelium allt mer utbredas på jorden, och sjelfva dödens ofta fruktansvärda arbete, så mycket som möjligt, förvandlas till en fridfull öfvergång. O! den som vore ännu ung och finge egna sitt lif åt denna herrliga vetenskap!

I alla länder och alla tider ha qvinnorna öfvat läkareyrket i denna riktning, som deras natur anvisar dem. Den vetenskapliga anstalten bör fullkomna det redan begynta verket. Det arbete, som fordrar mera

ihärdigt studerande, en raskare beslutsamhet, en starkare, djerfvare hand, kommer här, såsom i alla yrken, alltid att blifva männernas del, emedan den af dem fylles bäst.

D. 2 Juli.

Jag är här ännu, qvarhållen af tilldragelserna inom den familj hvars gäst jag nu är. Ty en vecka efter Mary Townsends död följdes hon af sin mest älskade syster, och Mr E. Townsend, som skulle åtfölja mig till NewYork, måste stadna här öfver sin andra systers begrafning. Dessa två unga systrar, som båda voro sjukliga, hade friska, välbegåfvade själar, och hade alltid lefvat i innerligt vänskapsförhållande, under det att de tillsammans arbetat i litterära ämnen till ungdomens tjenst. Ömt förbundna i lifvet, var det godt att de fingo följas åt i döden. Men de lemna en stor tomhet efter sig i hemmet, der nu blott en dotter är qvar. Den som sist dog lefde hela sista dagen af sitt lif i de skönaste syner af den bortgångna systern och af deras uppåt sväfvande tillsammans i en förklarad verld.

Begrafningen, som jag i går bevistade, var enligt qväkaresed utan all onödig granlåt, utan alla ceremonier. Den gick för sig under afvexlande korta tal af män och fruntimmer samt tystnad, allt efter andans ingifvelse. Riktigt rörande och gripande var det då, i dödshuset, sedan alla slägtingar och vänner sutit tysta församlade i ett rum, den åldriga, djupt bedröfvade modern upphöjde sin darrande röst med dessa ord:

»Mitt hjerta har blifvit hårdt pröfvadt; men Gud har sett till mig i nåd!» Allt hvad hon sade kom så

rent ur ett christligt modershjertas djup, och var på en gång så ömt i känsla och så starkt i tro och undergifvenhet, att det — ej kunde vara bättre. Skönast var hennes tröst i vetandet om de bortgångna döttrarnes renhet i afsigt och lefnadsmål, och minnet af den yngsta dotterns sista ord kort före hennes dödsstund. Sedan modern tystnat under de närvarandes tårar, tog ett annat, äldre fruntimmer till orda, som hjelpte att torka dem. Ty hennes tal var ett kallt och tunnt uppkok på det första. Kom så en äldre herre som gaf den tredje upplagan, men ej förbättrad. Och det kunde dessutom ej ske. Vi foro ut till begrafningsplatsen under åska och störtregn. Men just som vi stigit ur vagnarne och kistan blifvit nedsatt på jorden, under de lummiga träden, bröt solen i nedgången mäktigt fram ur molnen och belyste på det herrligaste den stilla scenen, de ännu fallande dropparne (det såg ut som ett guldregn), de höga lummiga träden, och fortfor att lysa hela tiden under en af de älstas tal (hvilket var lika torrt och prosaiskt, som solskenet var varmt och poetiskt) och ända till dess kistan var nedsänkt i jorden. Besynnerligt nog lärer uppträdet varit precist detsamma vid Marys begrafning, samma utfärd under regn, samma granna solbelysning vid grafven. Är sådant blott tillfällighet? . . . De båda unga systrarne dela samma graf under samma skuggande träd, såsom de delat samma lif, fröjder och sorger, deras ansigten äro vända mot solens uppgång, och den poetiska svägerskan kan sjunga öfver dem:

»lay them together side by side
to slumber most serenely, etc.»

Mrs E. Townsend har en utmärkt poetisk gåfva, isynnerhet för balladen och romansen. Ett par af hennes små ballader äro af det täckaste jag hört i denna väg. Hennes man är en behaglig och bildad man, med det sinne för det allmänna bästa som utmärker amerikanaren. Sjelf utmärkt dentist och medlem i en association af dentister, söker han der som bäst verka till liberala mesyrer, som skola tillåta alla begynnare och fuskare i yrket fritt tillträde till associationens föreläsningar, instrumenter och experimenter, på det att en sämre eller ytligare konst måtte berigtigas genom inflytande och fritt tillegnande af en högre. Sjelf ger Mr T. hvar vecka gratis lektioner åt några unga begynnare i yrket. »Levelling upwards» (jemnande uppåt) är äfven för honom den drifvande grundsatsen, och han har skrifvit en förträfflig uppsats öfver denna associationens grundidé. Associationen är de fria staternas naturliga uppåtstigande lifsrörelse.

D. 21 Juli.

Det har händt mig dessa sednaste dagar i Philadelphia att bli — kär, ja, rigtigt förälskad och förtjust i — en ung flicka, icke så vacker just, men en herrlig, ung qvinnonatur, rikt begåfvad till kropp och själ, med denna gnista af inspireradt lif som är så tjusande och så outsägligt upplifvande, en flicka frisk som morgondaggen och som sjunger så, — som jag ej hört någon sjunga sedan henne, som länge sedan upphört att sjunga på jorden, dock ej i min själ. Men sant är att hon varit Fanny Kembles »pet» och haft i henne en makalös lärarinna i deklamation. Och flickan, den herrliga

flickan, den nya verldens flicka, som jag här för första gången sett sådan som jag anat henne, hon heter, . . . nej, jag vill ej skrifva hennes namn, jag tycker att jag vanhelgar det, och hon är mig helig. Jag kan gråta, när jag tänker att en sådan flicka icke skall ha ett annat öde än ganska vanliga flickor. En sådan ung qvinna borde bli prestinna i ett heligt tempel och uttala orakler för verlden. Munteligen mer om henne. Hon har kallat till lif i min fantasi en gestalt, som legat der bunden i mer än femton år.

I dag skall jag afresa till NewYork. Det har varit så qväfvande hett denna tid i Philadelphia, att jag ej förmått uträtta mycket. I dag, efter gårdagsregnet, är det skönt och friskt. Nb. det var den första ordentliga regnskur, som jag sett på fem månaders tid, och på hela denna tid har jag ej sett en enda helt mulen dag. Nu gläder jag mig hjertligen att snart få återse de goda, förträffliga vännerna i Rose-cottage.

Rose-cottage. *D. 24 Juli.*

Och der är jag nu, så lycklig som möjligt så långt ifrån mina kära, med den älskade rosenfärgade familjen, alltid lika god, lika »couleur de rose», och alla vännerna från NewYork kommande att kyssa mig, skaka hand och säga: »how do you do?» Lifliga, hjertliga, friskt impulsiva menniskor dessa nya verldens menniskor, det kan ej nekas. Och dina bref (bland dussintals andra) att välkomna mig här! Men ack! att du skall ha det så kallt och kulet. Det är då ovärdigt af fru Svea

att bestå sådant väder i Juni. Men nu, nu måtte du dock ha solbad nog, äfven i Sverige. Jag bereder mig på hemresa, men är andtruten i tanka på alla mina åligganden dessförinnan. Nu är jag på vägen till Boston och derifrån till de hvita bergen, till Maine, New-Hampshire och Vermont etc. Jag reser i morgon från vänner och till vänner hela vägen. Förr än de första dagarne af September kan jag ej bli färdig att lemna Amerika. Men då vill jag resa. Ack! Jag törs knappt tänka derpå, så mycket kostar det på mig. Men när Britt-sommarn kommer i Sverige, då skall jag komma till mina kära. Mamma talar nog för mig med St. Brigitta, att hon gynnar min hemfärd öfver de stora hafven!

Utomkring Rose-cottage och dess fridlysta område ha stora förändringar föregått sedan jag var der sist, d. ä. för ett år sedan. Visst öfver hundra hus ha uppstått deromkring, i alla riktningar, och en ordentlig gata går framför dess lilla park. När jag först kom till *Rose-cottage*, låg den på landet; nu ligger den snart midt i staden. Godt att den har nog mycket tomt och träd omkring huset att behålla fritt andrum!

FYRTIONDEANDRA BREFVET.

Nahant (Massachusetts). *D. 1 Aug. 1851.*

Hälsning och kyss till dig, min Agathina, på denna svala, sköna söndagsmorgon, som jag firar på en klippa, midt i hafvet, omgifven af glittrande, dansande vågor. Jag är hos Mrs Bryant, i hennes cottage vid Nahant, en liten badort några mil norr om Boston. Bostons aristokrati har der sina villor och cottages, der den ett par månader om året njuter hafsluften eller badar; och här är som bäst i dessa täcka boningar, omslingrade af gröna, doftande växter, på de kala klipporna, en liten utsökt sällskapskrets församlad. Här är den gamla präktiga Mrs Lee (Mrs Bryants moder) i sin cottage; här är Mr Prescott (den förträffliga historieskrifvaren) med sin familj; predikanten Bellows från NewYork, Longfellows, Mrs Skeyler m. fl. intressanta personer, och man umgås lätt och trefligt på små middagar eller thésoupeer om aftnarne. Amerikanarne äro ett i hög grad sällskapligt folk och tycka ej om att stänga sig inne eller sina vänner ute.

Jag kom hit för att ännu en gång se Mrs Bryant, som varit så vänlig mot mig; kom hit ifrån Boston, der jag tillbringat en vecka hos min förträffliga doktor Osgood, som, sedan han gjort mig frisk som sin patient,

nu gjorde mig lycklig som gäst i sitt hus, der jag blott hade en stående träta med honom, och den var att han icke förr lärt mig känna sin hustru, en af dessa lyckliga, älskliga naturer, som äro en källa till fröjd och frid för allt som omger dem. Åter ett sällsynt lyckligt och kärleksfullt äkta par.

Ifrån Boston gjorde jag ett par små utfärder; en af dessa var till Concord, ty jag ville återse Emerson och Elisabeth H. ännu en gång, innan jag lemnade Amerika för alltid. Jag kan ej rätt säga hvarför jag ville det; men det var mig en inre nödvändighet. Jag *måste* ännu en gång se Emerson.

Jag kom till Concord om eftermiddagen och hade mitt hem hos Elisabeth H. Vi gingo tillsammans till Emersons. De voro båda ute. Jag gick in en stund i Emersons »study», ett stort rum der allt är enkelt, ordnadt, osökt, comfortabelt. Intet fint skönhetssinne har såsom hos Downing förvandlat rummet i ett tempel, der vetenskapens och litteraturens heroer ha sina bilder. I den stoiska filosofens helgedom äro prydnader banlysta; comfortabla, men allvarsamma, stå möblerna der blott som tjenande redskap; en enda stor tafla synes i rummet, men denna står der med beherrskande makt; det är en stor oljemålning föreställande Michael Angelos herrliga Parçer. De tre ödets gudinnor äro ej afskräckande; dertill äro de för ädla och sköna, ehuru obevekliga. Skön är isynnerhet den, som håller lefnadstråden i sin hand. Den som håller saxen för att afklippa den, ser upp på den förra med ett frågande, medlidsamt uttryck; och dennas svar är ett leende af skönaste visshet och tillförsigt. Den dödliges blick

kan ej se derpå utan att hängifva sig med förtröstan i de odödliga, moderliga makternas hand?

På det stora bordet midt i rummet der E. sitter och skrifver, midt öfver denna tafla, lågo några papper mycket väl ordnade. Tyst och stilla stod jag en stund i rummet. Emersons ande tycktes mig råda i dess lugna, rena luft.

Om aftonen såg jag E. hos Elisabeth H. Han var vänlig och ljus, lik sig, då han är i sitt mest älskvärda lynne. Jag ville resa morgonen derpå. Han motsatte sig det bestämdt. »O nej, nej, det får ni icke tänka på», sade han; »jag har föresatt mig att föra er till en af våra vackra små skogssjöar i granskapet, och sedan — — måste ni se min moder och mottaga hennes välsignelse!»

Jag vet ej om jag sagt dig att E. har hos sig sin moder, en ädel gammal fru, i hvars ansigte man upptäcker månget drag liknande sonens. Den gamla modern var nu sängliggande i följd af ett fall, hvarvid hon brutit sitt ben.

Emersons vänlighet och dessa ord kunde jag ej motstå. Jag blef qvar. Dagen derpå afhämtade han mig i kabriolet, den han sjelf körde, och förde mig genom de täckaste skogsvägar till en liten sjö, som låg i skogens famn som en klar oval spegel omfattad af en dunkelgrön ram. Stället såg ut som en helgedom för vänliga natur-gudomligheters möte. Jag såg på den stilla scenen, men jag såg äfven på Emerson, som, der han stod tankfullt leende vid stranden af den stilla sjön, syntes mig dess menniskoblifna genius. Outplånligt är denna tafla fästad i min själ.

Vi talade mycket under vägen; ty med E. blir jag alltid lifvad till samtal på ett lugnt och behagligt vis. Hvad jag minnes af samtalet denna gång är förnämligast att jag frågade E. om han ej ansåg Ny-Englands-staternas bildning afslutad; och om man ej i dessa kunde se en typ af *det färdiga* amerikanska samhället?

»På intet vis (by no means); svarade han. Här äro i denna tid en mängd germanismer och andra idéer från Europa och äfven från Asien, som nu först begynna intränga i tankelifvet, och som skola frambringa nya utvecklingar».

E. anser tydligen Amerika ämnadt att framställa i en högre metamorfos de idéer, som under historiens lopp blifvit förebildade i andra verldsdelar. Öfver sednaste politiska medgifvande till slafstaterna af de norra staternas asylrätt uttalade han sig starkt ogillande, men på sitt lugna vis. Han har äfven offentligen med ädel harm uttalat sig deröfver.

»Här är en källa berömd för sitt goda vatten!» sade E. i det han stannade nära några höga träd vid landsvägen. »Får jag gifva er ett glas?» Jag tackade, samtyckande, och han steg af, band tömmarne om ett träd, och kom snart åter med ett glas kristallklart vatten ur brunnen.

Ett glas vatten! Hur mycket kan ej ligga i denna gåfva! Hvarför denna här blef betydande för mig kan jag ej säga. Men så var det. Jag har tyst, inom mig sjelf, kämpat med Emerson allt sedan jag första gången lärde känna honom; jag har frågat mig hvari låg denna andes makt öfver mig, då jag i så mycket må-

ste ogilla hans tänkande, då han i så mycket var mig otillfredsställande; hvaruti låg hans hemliga tjuskraft, den förfriskande, stärkande verkan som jag alltid erfar i hans umgänge och af hans skrifter. Efter denna styrkedryck af källans klara vatten af hans hand förstod jag det. Det är just detta rena kristallklara källvatten i hans personlighet, i hans skrifter, som förfriskar mig der, som åter och åter skall der förfriska mig.

Jag har kämpat emot E. inom mig och utom mig i samtal med andra, hans blinda beundrare. Jag skall stå emot honom äfven offentligen, i min andes öfvertygelse om det högsta rätta och ena nödvändiga.

Men länge härefter, och när jag kommer fjerran härifrån, i mitt eget land, och när jag blir gammal och grå, ja, alltid, alltid skola stunder komma, då jag skall längta till Waldo Emerson, för att af hans hand få — denna dryck friskt vatten.

För att få *vin,* värmande, lifsförnyande vin går jag till — en annan.

Emerson döper i vatten; en annan finnes som döper med ande och eld.

Emerson lemnar jag med en odelad känsla af tacksamhet för hvad han varit mig. Jag kan få se andra, måhända skönare, fullkomligare gestalter; men — aldrig skall jag se hans like mer!

Under mitt besök i Concord njöt jag åter af umgänget med den själfulla, djupt kännande och tänkande Elisabeth H. Jag återsåg äfven M. Fullers unga syster Mrs Channing — tio år äldre; så hade sorgen öf-

ver den rikt begåfvade systerns tragiska slut verkat på den unga makan och modern.

En annan utflygt ifrån Boston gjorde jag i sällskap med den goda Miss P., för att se seminariet för lärarinnor i WestNewton, stiftadt af Horace Mann, samt för att hälsa på honom och se Maria Child som nu bor i hans granskap. Jag bevistade en lektion i läroanstalten, der femtio à sextio unga flickor beredde sig till lärarinnor. En af de unga uppsteg på kathedern, under det de andra sutto på bänkarne i den stora, ljusa, luftiga salen. Hon gaf en lektion öfver Förenta Staternas styrelseform, i hvilken hon examinerade de öfriga. Den unga flickan var vacker, »ladylik» och högst behaglig i väsen och sätt. Då hon nedstigit ifrån tribunen, uppmanades de andra att kritisera henne, eller att säga det hvari de ansett henne ha felat. Några röster höjdes till anmärkningar; en af dessa anmärkte att hon uraktlåtit att helsa, då hon nedsteg ifrån kathedern. Den unga flicka, som uppträdde efter henne, hade ett mycket olika väsen. Mindre vacker och mindre »ladylik», var hon eldigare, bestämdare, och hade tydligen en mer än vanlig förmåga. Hon lärde och examinerade i geografisk statistik, och gjorde det med ett lif som lifvade hennes auditorium till full vakenhet. Äfven hon nedsteg och kritiserades, som den förra lärarinnan. Så få de unga qvinnorna tidigt vänjas vid offentlighetens vanliga följder och tidigt vänjas vid en uppmärksamhet på sig sjelfva, som är så vigtig, isynnerhet för skollärarinnan. Äfven deras yttre hållning, deras rörelser, gång o. s. v. bli här föremål för uppmärksamhet och vård.

Ingenting bör hos lärarinnan finnas, som väcker lärjungarnas leda eller löje. Stora flockar unga lärarinnor sändas ut härifrån vester eller söderut i det stora landet, der de snart bli upptagna af skolor eller — friare.

Horrace Mann, den hoppfulle, förtjenstfulle uppfostringsmannen för det unga slägtet såg jag sedan, jemte hans behagliga unga fru i deras cottage; jag önskade att få med honom ett grundligt samtal öfver — det otillräckliga af skolan såsom uppfostringsanstalt; men i Maria Childs sällskap och hem glömde jag mig qvar tills — jerntåget skulle fara och jag återvända till Boston. Den ädla, fint kännande qvinnan, den begåfvade skriftställarinnan lefde här på en liten farm, icke mycket olika en svensk bondhustru, och — ej i sitt rätta element. En liten vacker spanska, en af de många som Mrs Child räddat ur nöden, lefde här med henne, och för henne af innerlig kärlek. Vänner omgifva henne med deras omsorger. I Amerika mindre än annorstädes står någon ensam eller blottställd, som ej förtjenar det. Och den som förtjenar många vänner får det äfven.

Under mitt vistande i Boston intresserades jag lifligt af den nya ritskola för fruntimmer, som är på väg att der anläggas, i likhet med den i Philadelphia, af en Mr Whiteacker från London, med all Englands filantropi i sina ögon. Flera hederliga, förmögna herrar och män äro färdiga att bidraga till den med råd och dåd, af intresse för unga qvinnors framtid. Jag bevistade en lektion i skolan, och gladde mig hjertligen åt de utsigter, som dessa skolor öppna för tusentals

unga fruntimmer och i allmänhet till lifvets förskönjng. Jag tänker på Sverige och de svenska flickorna, svenska ritskolor, svensk konst och slöjd, och är varm af många framtidstankar.

I Boston var det föröfrigt nu så kallt och regnruskigt, att jag ej sett maken under sommaren. Allt sedan solförmörkelsen den — Juni har det här varit mulet och kallt, som hos oss i October. Detta amerikanska klimat springer beständigt från en ytterlighet till en annan. Jag frös som om vintern. För öfrigt är jag friskare än någonsin, sedan jag lemnade hemlandet, och det behöfves väl för att stå ut med att fara och fäkta, som jag nu måste göra det. Så t. ex. var jag häromdagen i rörelse och samtal allt ifrån klockan sju om morgonen till klockan half tolf om natten, på fem olika orter dels inom, dels utom Boston, allt med olika personer, med hvilka jag måste ingå med intresse i samtal öfver theologi, konst, politik m. m. — med herrar hemma i dessa ämnen; men detta roar mig mera än det tröttar mig. Bland mina närmare bekanta i Boston, under förlidna vintern der, återsåg jag nu ett intressant fruntimmer, en Miss Parsens, af svag kroppskonstitution, men af en ovanligt vaken själ; hon är nemligen clairvoyante utan att söfvas, och säger brefs innehåll eller deras skrifvares karakterer och tillstånd blott genom att hålla brefven slutna i sin hand eller mot sin panna. Jag ville icke tro på denna slags clairvoyance, men jag måste tro på den, sedan jag gifvit ett bref från dig på svenska i hennes hand, utan att hon förut kände hvem som skrifvit brefvet eller något om dig. Dessutom är hennes

karakter vida öfver allt charlataneri. Men denna klarseende själ lefver på kroppens bekostnad, hvilken allt mer blir liksom genomskinlig och andelik. I min goda doktors hus återsåg jag flera kära Bostonvänner och gjorde några nya intressanta bekantskaper, bland hvilka den unitariska predikanten Dr. Gannet.

Måndag. I Nahants kyrka hörde jag i går en förträfflig predikan af Mr Bellows, — ett af dessa sköna tal ur kristendomens medelpunkt, sådant det borde predikas vid hafvet — det stora hafvet, i hvilket alla enskilta vågor höja sig och sjunka som i en gemensam modersfamn; så alla skilda kristna sekter och bekännelser i det kristliga kärlekslifvets ocean.

Om aftonen hade jag det stora nöjet att samtala med ett par bildade och tänkande fruntimmer, af mina vänner, om Amerikas fruntimmer, om den brist af allsidig utveckling, brist af intresse för högre menskliga intressen och brist af samtalsförmåga, som man finner hos en stor mängd. Dessa älskvärda fruntimmer, sjelfva utmärkta i alla afseenden, kommo mig till mötes i mina anmärkningar, och sågo, som jag, ingen hjelp utom i en mera djupgående bildning och mera medborgerlig utveckling. Allt för många tecken hopa sig som tvinga dertill, om qvinnorna vilja behålla sitt eget köns, äfvensom männernas, aktning. Männerna ha i allmänhet nu mera galanteri, än verklig aktning för fruntimmerna. De äro artiga mot dem, eftergifvande för dem, men anse dem tydligen mera som täcka barn än som förnuftiga likar, och göra icke af dem sitt sällskap, då de söka näring för själ och tanke. De flera

sköna exempel, som man finner af ett motsatt, af ett fullkomligt förhållande emellan båda könen, kunna ej sägas höra till regeln. Qvinnan är väl herrskarinna i hemmet och sällskapslifvet, men ofta lika mycket genom sina svagheter som sina dygder.

Vi talade om de tecken som tyda på att bättre förhållanden nalkas. Vi sågo dem förberedas småningom i det allmänna medvetandet, och som en förelöpare betraktade vi äfven »Conventions of rights of Women» som ha sedan några år begynt hållas i de norra staterna. Bravaden i dessa är ett öfvergående moment som af sig sjelf skall affalla, när fulländningen kommer. Många djupgående och sanna tankar blefvo uttalade i den sednaste stora konventionen, som förlidet år hölls i Massachusetts, och som besöktes af tusentals både fruntimmer och män; förträffliga tal höllos värdigt och vackert af flera utmärkta talarinnor.

Bland dessa tankar minnes jag isynnerhet den öfver förhållandet emellan forntidens lif och bildning och nutidens. »Sysselsättningar och lefnadsmål skilja ej könen åt nu, såsom förr. Mannen lefver ej företrädesvis för krigiska yrken; han öfvar ej framför allt kroppskrafter och vapenbragder. Hans lif och idrotter ha blifvit intelligensens; båda könen ha, inom en andlig lifssfer, kommit hvarandra närmare i hemmet och i samhällslifvet. Mer och mer blir qvinnan der mannens sällskap och hälft; hans intelligens, hans själskrafter skola förlamas eller stiga, allt som han hos henne möter hvad som förslöar eller lifvar dem. Och hämmandet af hennes utveckling skall verka tillbaka på honom».

Detta blef sagdt — vida bättre än jag säger det — af Mrs Paulina Davis, konventionens vackra presidentska; den bleka frun med de ädla ansigtsdragen och rika gyllne håret, som jag såg i Boston hos min lilla doktorinna, Miss Hunt.

Här har jag njutit af den rena, friska hafsluften under ett stilla sällskapslif med goda och bildade menniskor, i förhållanden som tillåta att njuta alla lifvets behag och comforts. Den nya verldens »cottage» är en typ af det täcka och beqvämliga. Natur och konst förena sig der att omfatta menniskan. Verandan, som omgifver huset med blomsterrankor och löfverk, skuggande och doftande, erbjuder den skönaste plats för stilla njutning så af naturlifvet som af sällskap under de vackra dagarne.

Historieskrifvaren Prescott hade jag tänkt mig som en gammal man, nedtyngd af tankar och arbete, under hvilket han varit nära att förlora sina ögons bruk. Jag ville knappt tro mina ögon, då jag i honom fick se en lång och liflig gentleman med vida mer af ynglingen i utseende och väsen än af den åldrande tänkaren. Hans väsen och samtal röjer snillet; det är fullt af lif.

Vi ha månsken nu, och åkandet i vagn om aftonen längs med hafsredden, medan vågorna skumma och bullra, är ett stort nöje. Mrs Bryant är den behagligaste värdinna, och lilla Julia — — ack, den som hade en sådan liten flicka!

»White Mountains» NewHampshire. *D. 10 Aug.*

Åter ett stycke lifligt lif genomlefvadt sedan sist jag skref till dig i Nahant. Först resa från Nahant till Salem d. 3 Augusti, och sällskapande och handskakande der, i f. d. mairens Mr Silsbees hus, med femtio à sextio Salemiter, bland hvilka några rätt vackra unga »hexor», och några rätt goda vänner. Så nästa morgon rutsch derifrån till Boston med min qvicka och behagliga värdinna, Mrs Silsbee, att möta flera personer, bevista en lektion i Mr Whitackers ritskola; en i Mr Barnards phonografiska skola för små flickor (som der bära sig åt som små underverk), se Mrs Hollbrook ännu en gång, — ack, den sista! — Så hem till Osgoods att skrifva biljetter, se folk, stämma möten, ta afsked o. s. v. Så rutsch på jernbana till Salem åter till middag och aftonsällskap. Så en dag att skrifva och (jemförelsevis) hvila under stilla promenader, besök, och samtal om Salems hex-processer under år 1692, i hvilka processer samma slags fenomener upprepade sig som visade sig hos oss i Dalarna några år tidigare. Och Massachusetts puritaner visade sig icke här visare eller fördragsammare än de vise männen hos oss. Äfven i pilgrimernas fristat blefvo en mängd oskyldiga personer, isynnerhet qvinnor, misstänkta för hexkrafter, fängslade, pinade, och flera af dem aflifvade.

Vi äro nu mera, Gudskelof, så långt ifrån dylika ohyggliga uppträden, mer ännu genom andan än genom tiden, att vi tala derom som vi tala om dårhus-scener, och göra narr af dem då vi äro vid godt humör.

Det var man i Salems stad, förlidet år, på den stora dagen d. 4 Juli, och firade den derföre med en stor, historisk, humoristisk procession, i hvilken äfven hexprocesserna och deras personager, både hexor och domare, figurerade karikerade i groteska gammaldagsdrägter.

Af de historiska taflorne i processionen voro äfven några, som visade kommunikationernas utveckling sedan femtio år i deras väsentliga momenter. Först syntes en ryttare långsamt ridande med följande inskrift: »från Salem till Boston på fyratioåtta timmars tid.» Kom så en gammal, tung diligence med inskrift: »från Salem till Boston på tolf timmars tid.» Derefter ett jernvägståg med inskrift: »från Salem till Boston på en half timmas tid»; så en elektro-telegrafisk jerntråd med inskrift: »från Salem till Boston på ingen tid alls (in no time at all).» Hela den historiska processionen syntes mig en af de sinnrikaste, roligaste folkfester jag ännu hört omtalas, och lärer ha förorsakat största nöje. Den nya verlden, som alldeles saknar traditionella folksfester (utom den vackra tacksägelsefesten), tyckes kunna begynna en ny serie sådana med mera förnuftigt innehåll, mera föda för sund tanka och känsla, än Europas ofta tanketomma folknöjen. Bland amerikanska fester har jag hört omtalas några vackra, så kallade »floralfeasts» i Maj och Juni månader, hvilka fester synas mig sköna barn af den nya verldens anda. Men ännu är arbetsdagen här i landet så öfvermäktig, att man föga hinner sysselsätta sig med fester, åtminstone som produkter af ett medvetet egendomligt folklif.

D. 7 Augusti afreste jag från Salem till de hvita bergen med Mrs Silsbee och hennes unga son. Hennes sjelfmanta tillbud att vara mig följaktig på denna utflygt var mig särdeles behagligt, emedan jag tycker om hennes väsen och sällskap, och kan, i det jag gör resan med henne, undvika stora partier och stora sällskap, umgås i frihet med bergen, vattenfallen och skogarne, se allting, som jag vill se, på det stillaste och mest angenäma sätt i verlden.

Första dagens resa var ämnad till Shäker-samhället i Canterbury vid Merrimacfloden i NewHampshire, hvilket jag önskade besöka för att se dess botaniska trädgårdar och lära känna något mer af den besynnerliga sekten. Jag hade bref till kyrk-familjen i detta Shäker-samhälle från min lilla fruntimmers-doktor i Boston Miss Hunt, som brukar ibland vistas der som läkarinna. Vi foro på jernväg in i NewHampshire och stannade i en skog, hvarifrån vi skulle taga särskilt åkdon för att fara till den några mil längre bort belägna Shäkerbyn. Efter åtskilliga små svårigheter fingo vi en kärra med ett säte på, der Mrs S. och jag kunde sitta i bredd; vår körsven satt framför oss, till hälften på en liten fjerding, till hälften i knä på oss. Så tågade vi saktmodigt med en saktmodig häst på trånga, sandiga vägar genom skogen. Det begynte regna, först helt fint, så allt tätare och ymnigare. Vi spände upp våra paraplyer, och sutto tåliga i två eller tre timmars tid. Men rätt glada blefvo vi, när ändtligen, tvert igenom regnslöjan, vi sågo på afstånd framskymta på gröna höjder Shäkerbyns glada, gula tvåvåningshus.

Temligen lika våta höns kommo vi ur vår kärra; men snart öppnade sig för oss gästvänligt en dörr, och tvenne unga systrar med milda, bleka ansigten förde oss in i gästkammaren. Här var allt så fint och snyggt och putsadt som i ett dockskåp. Jag lemnade fram mitt bref, och såg genast dess goda verkan i en större vänlighet och i de hjertliga uttryck hvarmed »Harriet Hunt» efterfrågades.

Det var sent som vi kommo. De goda systrarne gåfvo oss the med godt bröd och smör, sylter m. m. och på min bön sjöngo de derunder några andeliga sånger. Deras väsen var stilla och ej gladt, men innerligen mildt och fridfullt. Efter aftonmåltiden förde de oss upp i våra sofrum, tvenne stora, ljusa rum, der ingenting var onödigt prydligt, men der allt var snyggt och beqvämt. Syster Lavinia sörjde synnerligen för oss.

Några dagrar i vester hade, vid solnedgången, låtit mig hoppas på en klar morgondag, och de bedrogo mig ej. Den klaraste sol lyste om morgonen öfver Shäker-boningarne och den idylliskt vänliga nejden, som omgaf dem och hvaraf en stor del tillhörde deras samhälle. Inga boningar, utom deras, syntes till i den ensliga trakten. Närmast omkring dessa var allt så stilla, så ordnadt, som om intet arbetslif fanns på stället. Det fanns dock, men så stilla och tyst att det föreföll nästan andligt.

Efter frukosten, som systrarne serverade riklig och god, frågade man oss om vi ville se skolan, och på vårt jakande svar förde man oss i en rymlig sal, der vid pass tjugo små välklädda flickor undervisades af en lärarinna. Denna lärarinna, som jag vill kalla Dora,

var helt ung ännu och af en sällsynt skönhet, ej heller hade hennes ansigtsfärg den blekhet, som är så vanlig hos qvinnorna i dessa samhällen, hennes kind var frisk som morgonrodnaden, och ett skönare ögonpar än hennes har jag ej sett. Hon lät de små flickorna utföra en af deras symboliska lekar. De ställdes upp i en vid krets, hvar och en stående tre à fyra steg aflägsen ifrån de andra. Så begynte de melodiskt sjunga versar, som jag ej ordagrannt kan återgifva, men hvilkas innehåll var:

»Skall jag här stå allena
och ingen ha som älskar mig,
och ingen ha som är min vän,
som jag kan hålla af igen?»

Härpå närmade sig en liten flicka till en annan, de togo hvarandras händer, lade dem mot sina hjertan och sjöngo:

»Nej, kom o! syster kära,
kom, jag vill bli dig nära
och bli din trogne vän,
dina sorger äro mina,
mina fröjder äro dina,
här skall ingen
slutas utur syskonringen.»

Alla barnen räckte hvarandra händerna och rörde sig sakta dansande i ring, i det de upprepade de sista orden eller liknande. Derpå drogo de sig allt närmare tillsammans, omflätade hvarandra med sina armar, till dess de stodo som en krans af blommor; då sjönko de på knä under en hymn, hvars första ord voro:

»Him-

»Himmelske fader, blicka i nåd
till denna lilla flock,
förenad i ditt namn!
Gif oss din anda o. s. v.»

Efter sången, och ännu knäböjande, kysste barnen alla hvarandra, hvarefter de uppstego och åtskiljdes. Den sköna symboliska mening som hela leken innehöll, den enkelhet och innerliga täckhet med hvilken den utfördes, tanken på olikheten i meningen af denna lek med den bittra verkligheten för många ensamma varelser i det stora samhället på jorden, rörde mig djupt. Jag kunde ej återhålla mina tårar. Äfven Mrs Silsbee var innerligen rörd. Ifrån denna stund voro Shäker-systrarne våra vänner och systrar, och omfattade oss med största hjertlighet. Ännu en vacker tänkvärd sång »speak gently» sjöngs af barnen mycket väl, och utvecklade i flera versar den välgörande verkan af »det saktmodiga ordet», en sång som alla barn borde lära och alla uppväxta lägga på minnet. Det var mig oväntadt att se barnen här väl öfvade äfven i grammatik, skrifva, räkna, geografi m. fl. verldsliga kunskapsgrenar. Till uppmuntran och belöning för flit och välförhållande gåfvos dem små färgade kort med tryckta tänkespråk eller uppmuntringar, i hvilka ej saknades en och annan eggelse till god äregirighet.

Ifrån skolan gingo vi till rummen der de fina yllevåfnader tillverkades, för hvilka detta Shäker-samhälle är berömdt. I ett rum sågo vi en stick-machin, stickande på egen hand ylletröjor och tillverkande tre på kortare tid än två menniskohänder behöfva att för-

färdiga en. Denna machin, som tycktes nästan helt och hållet sköta sig sjelf, såg högst kuriös och litet trollaktig ut.

Derifrån gingo vi att besöka mjölkkammaren och rummen der ostberedningen sker och der en mängd färska kolossala ostar vittnade om ladugårdens goda tillstånd. Den vackra, duktiga systern, som förestod detta departement, älskade det så mycket att hon, ehuru det stod henne fritt att utbyta det emot ett annat, hade blifvit dervid sedan flera år. Så gingo vi i köksbyggningen, der jag såg sex blomstrande vackra unga flickor fungera som kökspigor. Man var som bäst sysselsatt med bakande af stora tårtor. De unga flickorna blomstrade som rosor, och voro färdiga att utbrista i det gladaste skratt, då man gaf dem något tillfälle dertill. »Håll väl efter dem, syster!» sade jag skämtande åt den presiderande systern. Och de sex vackra flickorna logo så grant och godt att det var lust att se.

Ifrån de medicinska trädgårdarne, der Sasaparilla och flera välgörande örter odlades, gingo vi till huset der de rensades, inlades, och der rosenvatten som bäst destillerades.

Slutligen fördes vi i sy-salen, som tillika är salen der de gamla sitta tillsammans. Här i den stora, ljusa, snygga salen sutto de i ljusa, mestadels hvita kläder, och med ljusa, vänliga anleten också. Man kunde ej se en vackrare anblick af ålderdomen och dess vård. Här samlades nu många af systrarne omkring oss, och vi hade samtal och sånger, och jag uppläste för systrarne, på deras begäran, en svensk psalm. Jag valde denna: »Jag lyfter mina händer upp till Guds berg och

hus!» som de tyckte lät *riktig*, och jag sjöng med dem åtskilliga af deras sånger, som voro rätt vackra, under det takten, på vanligt sätt, utmärktes genom hviftande af händerna.

En medelålders shäkerqvinna kom till mig och sade med en viss häftig och utmanande ton: »Shäkers äro de bästa och gudfruktigaste af alla menniskor i verlden!» »O syster, säg icke så, sade jag, ty detta är högmodigt tal, och högmod är icke godt eller gudfruktigt!» Systern såg litet förbluffad ut, och då flera andra kommo omkring oss, nickande och leende bifallande till mitt svar, retirerade den första. De andra lyssnade villigt och äfven medgifvande till hvad jag vidare sade om frestelsen till andligt högmod, som jag ansåg deras sekt utsatt för. En af qvinnorna utkorade mig derefter synnerligen till sin vän; en annan omfattade så Mrs Selsbee och följde oss derefter öfverallt.

Sedan aftecknade jag systern Dora, som samtyckte dertill, med vilkor att jag ej skulle offentliggöra hennes namn, »ty», sade systrarne mildt, »vi äro ej vana vid sådant.» Dora tillhörde kyrkofamiljen i samhället och hade ingifvelser, sades det. Visst är att en mera tankfull, inspirerad blick än hennes har jag ej sett, och hennes rena skönhet intog mig än mera, under det jag aftecknade den ädla, fina profilen. Äfven Lavinia aftecknade jag. Hon hade ej Doras stränga skönhet, men deremot det mildaste behag.

Jag kan icke säga dig huru mycket jag tyckte om allt hvad jag såg af detta lilla samhälle under hela denna dag, och hur beundransvärd jag fann ordningen och nättheten i allt, ifrån systrarne sjelfva och till allt

som de hade under sina händer. Den manliga delen af samhället var sysselsatt med skörden, och jag såg af den blott några få representanter. Dessa syntes mig antingen ha ett dystert, nästan fanatiskt uttryck, eller ock ganska väl födda kroppar, utan allt andligt uttryck. De goda systrarne, som nu betraktade oss som sina vänner, gåfvo oss en mängd skänker ur deras salubod, verktyg, luktvatten, kakor af lönn-socker m. m. Och då vi dagen derpå skulle afresa och ville betala för vårt vistande på stället, svarades det oss: »Vi taga ej betalt af våra vänner!» och de ville ej emottaga det ringaste. En rymlig färdvagn, med flera säten, förspändes med tvenne frodiga hästar, körda af en bastant Shäkerbroder, som ingen skakningsdans förmått göra mindre fet och frodig.

Några af systrarne, sades det, behöfde väl taga sig litet motion i fria luften, och skulle fara med oss till jernvägsstationen. På mera grannlaga och vackert vis kunde omöjligt en artighet göras. Och der sutto vi nu på buffelhudar, Mrs Silsbee emellan tvenne shäkersystrar, och jag emellan tvenne, hvaraf den ena var den milda Lavinia, tvenne andra på sätet bakom oss, och så tågade vi genom skogen, under det shäkerbrodern, en godlynt, lustig ture, jemte systrarne stämde upp andliga sånger, hvaraf några äro rätt karakteristiska, såsom:

»J träd och buskar, dansen,
J strömmar, stigen högt,
fridsfursten kommer, etc.» *).

---

*) Ye trees and shrubs be dancing,
Ye rivers rise on high,
the prince of peace is advancing etc.

Så foro vi sju engelska mil; så kommo vi fram till jernvägsstationen. Och här dröjde systrarne med oss tills tåget kom, roade af att se porträtter och teckningar i mina rit-böcker. Att betala något för färden fick ej sättas i fråga. »Systrarne behöfde motion och hade gjort sig ett nöje af att vara med oss» o. s. v. Det är icke möjligt att skicka sig med mera naturlig fullkomlig finhet än shäkersystrarne emot oss. Med hjertliga handtryckningar skiljdes vi. Många af dessa systrar njöto tydligen ej god hälsa. Jag tillskrifver detta mindre deras stillasittande lif än deras diet, som jag tror ej vara sund. Att äta mycket smörbakelse, skulle göra den friskaste sjuklig i detta land.

Canterbury shäker-samhället består af omkr. 400 à 500 personer. Här voro oändligt flera vackra ansigten bland de unga qvinnorna än i NewLibanon-samhället. Drägterna voro desamma och bruken de samma också. Bland dessa är att man liksom qväkarne säger »thee» åt alla, samt »yea» och »nay» i stället för »yes och no.» De lägga stor vigt på det välvilliga och vänliga bemötandet af hvarandra i ord och handling. I sina stora familjer söka de skapa det kärlekslif, som är den lilla familjens skönaste blomma. Arbete och bön och ömsesidig kärleksfull tjenst är deras dagliga lif. Om dessa små samhällens styrelse har jag förut skrifvit till dig. Det i Canterbury har sin förnämsta inkomst af ladugårdsprodukter, medicinska örters beredning för pharmaceutiskt behof, samt af ylleväfnader.

Dessa shäker-samhällen äro de förnuftigaste och troligen de mest lyckliggörande af alla kloster-inrättningar. Jag skulle vara glad, om liknande funnes i alla

länder. Man må säga hvad man vill, och ställa till bäst man kan i det stora samhället, men det kommer alltid att behöfvas orter, dit de skeppsbrutna i lifvet, de lefnadströtta eller de ensamma och svaga kunna fly för att erhålla en fristad, och der deras goda vilja och arbetskrafter kunna, under en klok, kärleksfull styrelse, göras nyttiga; der olyckans eller eländets barn kunna fostras upp i renhet och kärlek; der man och qvinna kunna mötas och umgås i syskonlig välvilja och vänskap under samfällt verksamhet till hvarandras gagn och fromma. Det kunna de här. Shäker-samhället är, på några små inskränkta egenheter när, ett af de bästa små samhällen i verlden och ett af de nyttigaste inom det stora samhället.

Denna sekt är i allmänhet alls icke förstådd. Man anser dess dansande gudstjenst vara hufvudsaken, och den kunde rätt så väl vara borta; ehuru jag för min del gerna vill behålla den i dess symboliska betydelse, liksom de himmelska barnlekarne, som jag såg denna morgon.

Det finnes sjutton eller aderton shäker-samhällen i Förenta Staterna (de fria); men det i NewLibanon är moder-samhället, och de andra stå till detta i lydnadsförhållande. Sekten tyckes ej tillväxa under sednare år, men ej heller aftaga. Hvart år komma ensamma män eller qvinnor och äfven hela familjer att fylla de luckor som uppstått genom dödsfall eller medlemmars utträdande ur sällskapet.

Mot aftonen denna dag hade vi en skön färd på ångbåt öfver den stora insjön Winnepaseogee (den stora andens leende), som är beströdd af små öar, om-

sluten af brutna bergshöjder, och har stora utsigter åt de hvita bergen till. Mount Washington, Mount Jefferson, Adams, La Fayette m. fl. republikanska heroer vinkade oss i olympiskt majestät i glansen af den klaraste Augustisol. Det var den skönaste solnedgång öfver den stilla, leende sjön. När solen sjunkit bakom bergen, voro vi framme vid stranden och fingo temligen goda rum i värdshuset vid dess strand. Aftonen var sval och klar, och jag njöt af att befinna mig i bergsregionen, och var glad att komma jättarne närmare. Allt var stilla och tyst omkring oss. Men sent om aftonen kom ett »Mammoth party» af fyratio eller femtio personer, herrar och fruntimmer, som, liksom vi, ämnade sig till de hvita bergen, och som intogo hotellet med storm. Mrs S. och jag voro litet grå på sällskapet, dels för det larm det förde, dels för dess medlemmars »staring» hvarhelst man mötte dem. Men vi slöto en grundlig försoning med dem om morgonen, då de sände mig en hälsning att de önskade sjunga för mig vid min afresa. Mrs S. och jag sutto på buffelhudar i den öppna färdvagnen, då sällskapet församlade sig utanför huset och uppstämde i qvartett den rörande, vackra sången: »Sweet home!» Sångarne stodo på piazzan, omkring dem och vårt åkdon voro vid pass hundra personer församlade, alla med vänliga, allvarliga ansigten. Det var söndagsmorgon; himlen var klar och mörkblå efter gårdagens åskregn, luften frisk och ren som i Sverige.

Jag såg på den klara himmeln, och tänkte på mitt hem, på de mina, lyssnade till den melodiska sången »sweet home, sweet home!» hjertat svälde och ögonen

ville ej hålla sig torra. En skönare morgonhälsning har jag icke fått. Med den i hjertats djup, och vinkande, hälsande, kyssande händer, foro vi af i vårt öppna åkdon, in i den gröna bergstrakten.

En jättestark NewHampshire-farmer körde för oss med sina raska och sediga hästar; vagnen, lik en af våra vanliga färdvagnar, hvilade, olik dessa, på mjuka fjädrar, och man satt mycket beqvämt. Vi foro och voro glada, ty luften var ren som kristall, värmen ej stark, damm fanns intet, och hela vägen var löfvad af vacker skog, nu friskt grön efter regnet, och vi hade framför oss de stora bergen, till hvilka vi kommo närmare och närmare. Dessa hade nu ingen snö på sina hjessor, syntes mera gröna än hvita, och Mount Washington omgaf sig då och då med en krans af lätta skyar. Naturen omkring oss var lik den i medlersta Sveriges nordliga bergstrakter. Granen och björken äro hemma här, och under dem växa blåbär, hallon, ormbunkar o. s. v. Dock växer här äfven maisen, sockerlönnen, valnötsträdet, kastanien m. fl. växter och träd som tillhöra en sydligare natur. Jag kan ej säga dig huru mycket jag njöt af denna lugna, friska färd i öppen vagn, i den stilla, sommarglada bergsnejden; huru frisk och angenäm jag fann den i jemförelse med farter i täckvagn eller på jernväg, hvilken sednare efter de första par timmarne blir plågsamt tröttsam för själ och kropp. Men här sutto vi vakna och glada hela dagen. Mount Washington stod för oss som ett ögonmärke hela tiden. Detta berg, störst och högst af de hvita bergen, är ej öfver 3000 fot högt öfver jordytan, men har en ganska markerad karakter. Denna är massivt

pyramidalisk, utan spets. Toppen är en platå, på afstånd ej olik den som vulkaner framvisa. Men olika vulkanerna finnes på toppen af Washingtons berg ingen krater, utan — en källa sött vatten. Djupa fåror, såsom af bergsströmmar, plöja bergets sidor. De andra bergen, som kedja sig i långa skaror till detta berg, likna det, men äro alla mindre betydande. Alla uppstiga i långsluttande pyramider, och ha rundade toppar eller ryggar.

Allt som vi kommo närmare de stora bergen, och allt som dagen led, blef det kulet. Jättarne insvepte sig i grå töckenmantlar, och insvepte oss med dem; de togo ej vänligt emot oss. Dock kände jag vänlighet för dem, och lät mig med ett slags nöje omgifvas af deras kalla andedrägt. Min vän, månan, steg upp, och kämpade en stund med töcken-andarne; och såg på oss ur dem med klara, vänliga blickar. Min vän ville mig väl, det kände jag grant. Men den förmådde ej fullt genomtränga de grå mantlarne. Djupare och djupare kommo vi i bergens famn på de ensliga vägarne, der vi under dagen ej mött en enda menniska. Redan är natten inne. Är det jättarnes inflytande, men jag känner ingen trötthet i förhållande till den långa dagsresan, och kunde gerna åka natten igenom. Först mot midnatten komma vi till herberget, der vi ha all möda att med larm på porten få värden vaken. Det lyckas slutligen, och värden, sömnig, men vänlig och beskedlig, skaffar oss eld och hvad vi behöfva till förfriskning och nattro.

D. 11 Augusti.

Skön, klar morgon, förtjusande morgonvandring. Morgondagg på gräset, i själen, i lifvet. Minnen af Vala-sången och dess profetia om förnyelsen, om menniskor födda af morgonens dagg. Himmelen vare lofvad, jag har i den nya verlden lärt känna några sådana! De lefva i min själ, väfva sig samman med fantasiens bilder, länge anade och hysta i själens tysta verkstad. Besynnerligt! Under södra Carolinas och vändkretsens milda himmel ville jag blott hvila, njuta och njutande lofsjunga. Här njuter jag ock, men annorlunda. Själen är kraftigare, mera lifaktig. Den mottager blott för att återgifva. Den vill producera och verka. Det dramatiska lifvet i berg och bergströmmar, skogar, skyar och solstrålar väcker det dramatiska lifvet inom mig och kallar till lif bilder och scener, som legat i linda inom mig sedan femton à tjugo år. De och jag fira denna morgon en uppståndelsefest. Lundarne äro fulla af fogelsång. I eftermiddag fara vi vidare.

Franconia Notch. La Fayette house. *D. 15 Aug.*

I de hvita bergens famn har jag lefvat allt sedan jag skref sist, hjertligen njutande af jättarnes sällskap, af molnens fantastiska lek med dem, af bäckarnas sånger och dansar i de djupa dalarne, af hela denna djerfva och starka natur, som låtit mig känna såsom hemma i Sverige, i Dalarnes eller Norrlands herrliga floddalar. Dock är naturen här mera pittoresk, mera lekfull och

fantastisk, har flera glada upptåg; och rikedomen af trädarter och vacker löfskog i dalarne är utomordentlig; man går eller åker oupphörligt emellan de täckaste vilda häckar af hassel, ahl, schumach (en mycket vacker buskväxt, allmän i Amerika), sockerlönn, gulbjörk, furu, gran och en mängd andra träd och buskar; och öfverallt sjunga och brusa silfverklara bergsströmmar genom dalarne. Det var så kallt i vissa delar af denna bergsregion, att jag ibland med möda kunde föra pennan för de stela fingrarnes skull. Men min själ och kropp mådde väl, och Mrs Silsbee är lika frisk och uppfriskande till sin natur, som naturen här med dess höjder, sjungande strömmar, hviftande blommor och buskar.

En egenhet i dessa så kallade hvita berg äro de många gigantiska menskliga ansigtsprofiler, som på många ställen blicka fram ur bergen, med en bestämdhet och regelbundenhet, som är alldeles förvånande. Mycket ha de roat mig, och flera af dem har jag aftecknat under mina vandringar. Vi bo här helt nära ett af dessa ansigten, längesedan bekant under namnet af »the old man of the mountain.» Det har ingen ädelhet i sina drag, utan liknar en gammal gubbe i dåligt humör och nattmössa, som tittar fram ur berget, halft nyfiken på verlden. Djupt under jättens ansigte är en liten förtjusande insjö, liknande en klar oval toilettspegel, infattad i grön löfram. Gubben i berget ser mörk ut öfver den stilla sjön, och molnen gå lågt under hans haka. Ett annat ansigte visar en krigare med hjelm och starka polisonger af magnifik mossa — tydligen en af Thors bussar. Ett par ansigten smickrar

jag mig med att ha upptäckt. Det ena, som ses fjerran mot den blå himmelen, är ett skönt qvinnoansigte, blickande uppåt med outsäglig melankoli. En gammal tall står som ett korstecken öfver hennes hufvud; pannan omgifves af ett diadem, likt vågande hår. Det är en högst märkvärdig profil, isynnerhet för den mjuka skönheten af läppar och haka. Under detta ädla ansigte ser man, då man drar sig ett par steg tillbaka, ett annat fult och grymmeligt, med en stor vårta i pannan. Klarligen en stygg jätte, som här håller en skön prinsessa fången! En mängd andra ansigten ser jag skymta, och skulle säkert få reda på, om jag hade tid att dröja längre i jättarnes sällskap.

Indianerna sägas ha dyrkat dessa anleten och offrat till dem, som till gudomligheter, samt om dem haft många legender. Det är sannolikt. Indianernas besegrare och efterföljare ha icke här lemnat andra spår än några tragiska tilldragelser. Ett ställe heter »Nancey bridge» efter en ung flicka som här funnits dödfrusen på snön. Hon var dotter till en farmer i nejden, och hade en afton haft en tvist med sin älskare, som i följd af den lemnade henne i vredesmod. Hon följde honom förtviflad; men natten och snön öfverraskade henne. Hon frös till döds, och hennes älskare blef — vansinnig.

Icke långt härifrån står i dalen det så kallade »Wileys house» nu öfvergifvet. För få år tillbaka bodde der en stor familj. En natt väcktes den ur sömnen af ett förfärligt brak och dån; — det var tydligen ett stort snöskred, som störtade från berget ned mot huset och skulle begrafva det. I den mörka natten störtade familjen ur huset, för att hinna ett ställe, der den

trodde sig vara utom all fara. Men snöskredet tog riktningen just till detta stället, och begrafde hela den flyktade familjen af nio personer. Huset, ur hvilket de flyktat, förblef alldeles oskadadt. Hawthorne har tagit denna tragiska händelse till ämne för en af sina täckaste berättelser: »the ambitious guest.»

Man brukar nu fara upp för berget, från hvilket snöskredet kom, för att derifrån betrakta dalen. Och just nyss har en färdvagn, förspänd med sex hästar, förande tjugo à trettio personer, farit i flygande fläng ifrån hotellet och uppför berget. Mrs Silsbee och jag ha afböjt förslaget att fara dit upp, äfvensom jag afstått från att bestiga Mount Washington och andra berg, dit man klättrar upp ridande och med otroligt besvär, för att se — oftast ingenting, och i bästa fallet, neml. om inga moln skymma, en ofantlig, men oredig utsigt af jord och vatten.

Hela denna bergsnejd är mycket vild, och man ser nästan inga boningar, utom hotellerna för resande. Men de äro också öfverfulla af stojande och rustande sällskap, som icke tyckas förstå sig på att njuta naturen annorlunda än pratande, skrattande, ätande, drickande, och under allahanda bullrande nöjen. Man far uppför bergen skrattande och i flygande fläng, och kommer i flygande fläng ned igen. I hotellet springa champagnekorkarne; herrarne sitta och spela kort midt på dagen, fruntimmerna tala om sömmerskor och moder.

Hur olika är icke detta tanklösa vilda lif med det i naturen, der molnen komma ned liksom för att stilla samspråka med bergen, stundom ridande öfver dem som luftiga drakar, stundom svepande omkring

dem smekande med kransar och lätta, sylfidiska gestalter, som fukta deras skogar med mjuka daggslöjor, medan nere i dalen strömmarne växa och sjunga, och träd och blommor hvifta öfver dem välsignelser på färden; och öfver allt detta spelet af skuggor och dagrar, solstrålarnes i kaskaderna der de hoppa från klipporna; de stora anletena i bergen, de qvittrande små-foglarne — detta är lif! Menniskornas tanklösa rumlande midt uppe i denna natur-herrlighet kunde göra mig vemodig för mitt slägte. Dock — när jag var ung, förstod jag ej att njuta lifvet och naturen på annat vis. Anlag felades ej, men uppfostran felades, och tomheten kändes under den yra munterheten.

Menniskan söker den andliga champagnen, men misstager sig om den. Den äkta förhåller sig till den gemena, som Bacchus Dithyrambus till Silén.

Dock voro äfven här några sanna dyrkare af den stora gudinnan. En dag mötte vi en fader med sin lilla dotter. De hade botaniserat i skogarne, och visade oss åtskilliga vackra vaccinier samt en monotropa, som blott har en enda blomma och kallas här »den Indianska pipan». Fadern och dottern sågo milda och lyckliga ut. Det var en vacker och fullkomlig liten bild.

Äfven Mrs Silsbee och jag voro af dem som stilla upptogo de stora naturskådespelen i tacksamma sinnen, än sittande vid »Silfverkaskaden» under hela timmar, än vandrande på ensliga upptäcktsfärder emellan de romantiska bergspassen.

I eftermiddag ha vi vandrat uppför »the Flume». Det är en trång remna emellan tvenne höga granithäl-

lar, genom hvilken en ström forsar fram i nästan rak linea, öfver 800 fot lång, tills den faller ned i en kaskad af 660 fots längd. Längs med ena bergsväggen hade värden i vårt hotell på Yankee-manér utfört en väg af brädlappar, stenar, grenar, som — icke liknade någonting, men på hvilken man, till sin egen öfverraskning, kunde gå alldeles säkert och utan minsta svårighet, då man tillika med ena handen stödde sig mot bergsväggen. Just för några dagar sedan hade han fört vägen öfver strömmen en femtio fot längre upp. Der den nu upphörde voro vi nära ett ofantligt rundt stenblock, som fallit ned i remnan och fastnat så att det bildade öfver den en slags paulun; bortom det mörka passet, som var nästan svart, såg man, längre upp, strömmen kasta sig från venstra sidan in i bergsremnan i en stark kristallklar stråle. Hvarifrån, kunde man ej se, men solen lyste klar i vattenstrålen, och öfver den vaggade en liten björk sina ljusgröna, mjuka grenar. Ursprunget till den mörka floden låg i ljus. Det gladde mig, och hela vägen öfver den sjungande forsen sjöng och spelade i mig scener och samtal — som jag hemma skall tala om för dig.

Hela denna scen och nejden omkring var förfriskande vild och pittoresk.

Flera märkvärdigheter finnas i dessa berg, och ett tryckt kort som jag fått af min värd i »Lafayette house» lofvar:

»An echo from the cannon every evening on the lake».

Men — du kan ha nog af det redan beskrifna!

Vi skola nu från de hvita bergen i NewHampshire begifva oss ill de gröna bergen i »Vermont».

Burlington, vid Lake Champlain. (Vermont). *D. 19 Aug.*

Jag skrifver nu till dig från ett skönt hem vid stranden af Lake Champlain, med en af de herrligaste utsigter öfver vatten och bergsnejder, sådan jag ej sett sedan vid Geneversjön i Schweitz. Naturen är grandiosare der, och till alpernas hjessor hinna ej Aderondacksbergen, framför mig, i vestra NewYork eller de gröna bergen i Vermont, men de ha pittoreska former, och något stort och modigt i dessa, och öfver den glada, stora nejden lyser nu en skön Augustisol i nedgången, och färgar molnen i obeskriflig gyllne prakt. Berget kalladt »le lion couchant» synes få lif och resa sig i den granna belysningen, — en präktig jättegestalt. Och många berg med markerade symboliska gestalter ser man háromkring.

Vi (Mrs Silsbee och jag) äro här i ex-akademi-presidenten Mr Wheelers hus, dit jag blifvit vänligt inbjuden af far och döttrar. Det är en ädel och vacker familj, der huslig andakt öfvas, och der blott — en moder saknas. Denna är död för ett par år sedan och sörjes ännu ömt af barnen, tre söner och tre döttrar, behagliga och äfven begåfvade unga menniskor.

Familjefadren, en ståtlig, äldre herre och sträng puritan, fyra alnar hög (tror jag), vid hvars arm jag (under promenader) hänger likt en gunga i ett träd, har ett karakterstarkt ansigte, skarpa, men varma ögon, är stark whig och icke god på demokrater, för öfrigt en ganska artig och angenäm gentleman, för mig mycket underhållande att samtala med, genom hans fullkomliga kännedom af landets kyrkliga tillstånd, det systematiska

i hans åsigter (dem jag dock ej i allt kan dela) och det angenäma i hans meddelelse-sätt. Huset är en villa nära staden och har alla det anglo-amerikanska hemmets behag och comforts.

I går voro vi på en »pleasure-party» öfver den vackra insjön, till Aderondacks-bergen på NewYorks strand. Dagen var skön, farten äfvenså, naturskådespelen längs med den lilla strida, men grunda floden »Au Sable», der naturen af bergen byggt regelmässiga, oöfverstigliga fästningsvallar, högst märkvärdiga; och jag skulle ha njutit den mera, om jag fått mindre många tanklösa frågor att svara på. Det var isynnerhet ett fruntimmer med en hvass, pipig röst, som plågade mig med examina lik denna: »Hvart ämnar ni er härifrån? — Hvarifrån kommer ni hit? — Hvarifrån kom ni dit? — Hos hvem bodde ni der? — Hvem såg ni i deras hus?» o. s. v. Ack! att menniskor dock vore litet mera lika naturföremålen; att de nalkades hvarandra med ett positift innehåll, och nöjde sig att verka på hvarandra genom stilla meddelande af detta, — huru mycket mera skulle de ej locka ur oss, huru mycket mera få veta om oss än genom dessa tanklösa, ytliga frågor — dem i öfrigt de tänkande här i landet ogilla och göra sig lustiga öfver, lika mycket som någonsin utländningar. Ej heller felades vid denna »picknick» personer sådana jag nyss önskade dem. Der var isynnerhet en älsklig ung fru, själfull och frisk som den sjungande strömmen, det hviftande trädet. Att sitta med henne, se på henne, lyssna till hennes själfulla meddelanden, var mig en ljuflig vederqvickelse. Men knappt voro vi rätt inne i vår tête à tête, så kom den frågande damen

med den sylhvassa rösten, satte sig framför oss och begynte sina examina.

När jag tycker om ett fruntimmer och vi dragas till hvarandra, faller det sig vanligen af sig sjelf att jag snart får någon del af hennes biografi. I denna älskliga unga frus frapperade mig följande: träffad af en stor och förkrossande sorg, kände hon att hon måste duka under för den, eller — resa bort från den, från sina tankar, från sig sjelf. Utan plan eller mål, annat än — att resa bort, satte hon sig i en jernvägsvagn och lät tåget föra henne ut i vida verlden. Träden hviftade och vinkade henne utåt i verlden, molnen foro framför henne, och allt som hon följde dem och föremålen växlade och nya följde på nya, blef det henne lättare och bättre till mods. Hon kunde tänka friare, lifvet och tingen syntes i ett klarare ljus. Efter en utflygt af blott några dagar kunde hon återkomma till sitt hem, sina föräldrar, med återvunnen fattning och frid. Och nu, ett par år sednare, var hon förvånad öfver den fullhet af lycka, som hon kunde njuta.

»De tysta suckarnes tid är förbi!» sade en gång Geijer. Ack! det felas ännu mycket. Men visst är att lättheten att förflytta sig, få nya intryck, och de lättade kommunikationer, som medgifva det, närma den tiden. I ett land, der jernvägar och ångfartyg korsa landet i alla riktningar och tillåta menniskan att flyga genom verlden, behöfver hon ej mögla eller surna af stillasittande.

Den 20 Augusti.

Skada att dessa hvilodagar, i detta sköna hem, bland dess vänliga invånare, nu nalkas sitt slut. Jag

har hjertligen njutit af de herrliga utsigterna och af prakten vid solens nedgång, den jag ser från mina fönster. Dessa insjönejder äro bekanta för deras praktfulla solnedgångar. Och jag har ingenstädes sett så pittoreska moln och granna färgbrytningar; det är en glöd och ett färgspel alldeles olika det mjuka och milda på söderns himmel. Bergens besynnerliga skepnader fästa mig äfven, och »le lion couchant» blir med hvar dag för mig mera lefvande. Lake Champlain har sitt namn efter den tappre och kloke fransmannen Champlain, som först upptäckte och sedan bebyggde denna nejd. Maine, NewHampshire och Vermont blefvo i begynnelsen befolkade från Frankrike och ha franske missionärer och franska nybyggare att tacka för sin första odling. Af denna är nu icke mycket qvar utom namn på ställen och floder och några katholska kyrkor och seminarier. Stora skogar, insjöar och berg äro dessa staters hufvuddrag, åkerbruk, boskapsskötsel och timmerhuggning deras förnämsta näring. En vacker binäring är tillverkningen af lönn-socker, som drifves i temligen stor skala. Man aftappar trädens saft, såsom vi göra björkens för att få björklake. Sockret formas i små kakor, det är brunt till färgen och ganska sött.

I går afton såg jag en del af Burlingtons sällskapskrets församlad här i huset. Glada och hyggliga ansigten sågos många bland de unga. I sällskapet var en allmänt aktad och omtyckt skollärarinna, som allt sedan sin ungdom fått ensam arbeta för sig och sin familj. Hon hade gjort det med den följd, att hon uppfostrat flera yngre syskon, betalat familjens skulder,

försörjt sin gamla moder och slutligen byggt åt denna ett hus. Efter att ha utfört allt detta, stod hon nu, vid trettio års ålder, i begrepp att gifta sig med en man som hon länge varit fästad vid. Hon kunde nu tänka på egen lycka, på ett eget hem och hus. Det allmänna deltagande och den glädje, hvarmed jag hörde detta omtalas af flera, talar mycket för andan i ett samhälle, der en enskilt ringa varelses sköna lif så uppskattas.

Saratoga. *D. 22 Aug.*

Från de hvita och de gröna bergens famn, från shäkers verldsföraktande samhälle har jag nu kommit till den mest fashionabla och mest (och sämst) verldsliga ort i Förenta Staterna, för att kasta en blick derpå och upptaga intrycket af dess lif i min nya verldspanorama.

Vi lemnade Burlington i går. Flera af våra nya vänner följde oss på ångbåten öfver sjön, och vår artiga värd ex-presidenten och hans ena dotter (en älsklig, men kroppsligt mycket svag, ung flicka) ända hit, der de dröja ett par dagar med oss. Taflan af den romantiska sjön och af det kolossala hvilande granitlejonet, som i den sjunkande solen syntes växa, under det det allt mer drog sig tillbaka i det dunkla fjerran — den taflan har jag med mig bland dem af Amerikas skönaste naturscener.

Vi kommo fram till Saratoga (i vestra delen af NewYork) om aftonen och gjorde ännu samma afton vårt inträde i sällskapssalongen.

I salongen voro 50 à 60 personer församlade. Några par, herre och dam, promenerade i ring, i midten af salen, under starkt lysande ljuskronor. Ett par ådrog sig isynnerhet vår uppmärksamhet. Det var en ganska vacker, ung flicka med ganska vackra (och ganska bara) skuldror, och en ung man, äfven vacker och elegant. De voro, sades det, denna saisons »älskande par». Bland de äldre i församlingen var en gammal, vacker fru, som sades vara mycket lik Mrs Martha Washington, och klädde sig på samma sätt som hon, enligt gammaldags vis med höga klackar och friseradt hår, hvilket klädde henne mycket väl. Hon såg i denna drägt både originell och bra ut, och jag tycker så mycket om litet kostym, och att hvar och en klär sig efter sin individualitet till figur och lynne, att jag var helt road af församlingen. I afton är »saisongens» stora bal; jag är inbjuden till den och får då se hela grannlåten. Denna saison lärer ej varit mycket »briljant», väderleken har varit kulen och regnig. Det regnar som bäst.

D. 23 Augusti.

Nu har jag sett grannlåten, nemligen den stora balen, och den är icke stort att säga om. Det var ej mycket folk och bland folket ingenting utmärkt, utom hos de dansande damerna ett halft dussin utmärkt smakfulla och vackra toiletter. Omöjligt att tänka sig dem mera harmoniska och eleganta utan minsta prål eller öfverdrift. Damerna som buro dem voro äfven vackra och behagliga, och hade i sina kostymer träffat den karakter som passade dem. Minst behagade mig

balens förnämsta »belle» och danserska, ty hon hade så mycket kanter och vinklar i gestalt och fasoner, och gjorde så tvära hopp, och den röda törnroskransen satt på hennes hufvud med så litet behag att jag blott kunde förundra mig öfver henne. Herrarne dansade ej bra, och polkan var särdeles ogratiös. Det kostade på mig att se några små bleka flickor utstyrda som stort folk och gamla i förtid. Att rycka barnen ur barndomen, är att förderfva hela deras framtid. En af herrarne, som presenterades för mig, hade fått i sitt hufvud att jag icke kunde riktigt uppskatta anstalten »Girard College» i Philadelphia, och hade föresatt sig att här vara min läromästare öfver denna anstalt »ensam i sitt slag i hela verlden». Jag anmärkte att flera liknande instituter funnos i Schweitz och Tyskland. »Alldeles icke!» af alla de Europeiska slöjdinstituterna fanns intet *alldeles lika* detta. Och hvari Philadelphia-institutets originalitet bestod; det ville min informator med all gevalt pränta uti mig. Jag kände mig obeskrifligt oläraktig, och tänkte på Salomons ord: »Allt hafver sin tid!» och att denna balsal icke var tid och ställe för denna lektion. Lyckligtvis blef den afbruten af ett par herrar, som voro mera kloka och angenäma samtalare. Och jag måste säga att så fort jag träffat en person, som gör sig skyldig till det slags egenkära skryt som man förebrått amerikanarne, så har jag merendels straxt derpå eller med detsamma råkat en man, som bildat dennes motvigt och kritik.

En äldre man vid Saratoga, med sjukligt och behagligt utseende, frågade mig med tviflande uttryck:

»om jag verkligen trodde att folket i Amerika var lyckligare än det i Europa?»

Jag får så ofta och så många egenkära frågor om Amerika, att den frågan var mig en riktig förfriskning, och det gladde mig att kunna svara att jag trodde att här fanns mera *hopp* än der; och det var redan en större sällhet.

Oaktadt de många exempel jag haft af amerikansk kritik öfver amerikanismer, kan jag ej neka till att jag stundom måste tänka på en engelsmans ord:

»Jag vill ej säga att icke amerikanarne göra flera stora ting, men de göra dem icke på ett heroiskt sätt; (in a heroic way).» Och det har stundom synts mig, att hvad som mest felas detta folk för att blifva rätt stort är: ett storsint missnöje med sig sjelf! Men ha engelsmännen, ha fransmännen ett sådant? har någon nation det utom i sina ädlaste representanter? Och sådana felas icke här, såsom jag ofta visat.

Illuminationen om aftonen af brunnsbyggnaderna vid Saratoga var smakfull, supén och tillställningen af balen vittnande äfvenså om omsorg och god smak. Vår lilla Vermont-blomma Miss W. kunde dess värre ej vara med oss denna afton. Med saknad tog jag afsked af henne och hennes far; såsom jag äfven saknar att icke kunna antaga hans tillbud att med honom bevista en stor synod af presbyterianska kyrkan som nästa månad skall hållas i Maine. Han är en mångkunnig man, isynnerhet i theologiska ämnen, mycket angenäm samtalare och fullkomlig gentleman.

NewYork. *D. 4 September.*

Ack, min unge, hvilken väderqvarn af skiftande scener, sysselsättningar och förhållanden har icke denna sednare tid varit! Jag har knappt kunnat komma till sans och samling, mycket mindre till pennan, och äfven nu skrifver jag på flygande fot som Mercurius — om jag får så säga — beredd att hvart ögonblick bortföras af nya ögonblickets kraf, eller af goda vänner.

Men en liten redogörelse måste du ha i hast och korthet öfver mina upptåg.

Från Saratoga reste vi till Lennox i Massachusetts, der jag enligt aftal sammanträffade med mina förträffliga vänner Osgoods från Boston. Der skiljdes jag vid mitt behagliga ressällskap, Mrs Silsbee, och hennes man, som haft vänligheten komma emot oss på vägen.

Trakten kring Lennox är romantiskt vacker, afvexlande med skogväxta höjder och de täckaste små insjöar. I denna nejd ha Miss C. Sedgewick och N. Hawthorne sina landtliga hem. Jag var bjuden till båda, och ville gerna se båda. Hos den förträffliga, älskvärda Miss C. Sedgewick och hennes familj tillbringade jag ett dygn, njutande af hennes och flera angenäma fruntimmers sällskap. Herrar syntes icke till; och lära i allmänhet vara sällsynta i sällskapskretsen i denna nejd. Men de saknas mindre här än vanligt i umgängeslifvet, ty fruntimren i denna krets ha mer än vanligt utvecklad intellektuell bildning; några äro begåfvade med snille och talanger. (Fanny Kemble

har

har här sitt hem, då hon vistas i Amerika, men nu är hon i England), naturen är skön, fruntimren njuta af den och af hvarandra, och lifvet kännes fullt för de flesta.

I allmänhet frapperar mig mängden af fruntimmer och bristen af herrar inom hemmen och små städerna i östra staterna. Herrarne draga till de stora städerna, eller till den stora vestern, för att handla, göra jernvägar, förtjena penningar. Många ensamma fruntimmer finnas i de östra staterna, som sakna hvarken behag eller själsgåfvor och som dock åldras ogifta. Flera af dessa har jag hört önska sig en friare verksamhet, tillfälle att föra ett mera lifvande och mera allmänt nyttigt lif. Gamla klagomål öfver lifvets stiltje och tyngd, som jag hört i Europa, återkomma här. De borde ej komma här, i den nya, unga verlden! .....

Med Miss Sedgewick tillbringade jag en oändligt angenäm dag, och med Hawthorne en afton under försök att samtala. Men, vare sig hans eller mitt fel, det ville ej gå; jag fick tala ensam, och blef slutligen deraf helt hemsk och underlig till sinnes. H. var dock tydligen vänlig och ville mig väl, men — samtal blef det ej af. Jag hade dock nöje af att se detta vackra, betydande, men icke fullt harmoniska hufvud. Pannan är stor och klar som himmelens hvalf, och vackert omkring den krusar sig en skog af lätta, mörkbruna lockar; de sköna, djupa ögonen blicka under de fint hvälfda ögonbrynen likt de dystra, men klara sjöarne i nejden ur bergens och skogarnes mörka famn, näsan är fin och regelmässig, munnens leende likt solens öfver som-

marlunden, när den ler, men den kan ha äfven ett bittert drag. Hela öfre delen af ansigtet är klassiskt skön. Den nedre svarar ej rätt deremot, och saknar bestämd karakter.

Straxt utanför Hawthornes hem är en af de små klara insjöar i dyster skogsram, som karakterisera denna nejd, och H. tycktes njuta af utsigten öfver den och det vildt skogiga landet. Hans älskvärda hustru är outsägligt lycklig öfver att se honom lycklig här. Hans leende, ett ord af honom, säger henne mer än andras långa tal. Hon läser i hans själ, och — »han är den bästa make!» »Rose Hawthorne» deras yngsta barn, låg ännu vid modrens bröst. Hawthornes hem är ett lyckligt stilla litet bo, omslutande ett skönt familjelif!

På det landtliga värdshuset, der jag bodde med Osgoods, vistades som gäster flera unga flickor för att njuta landtluften och lifvet. Der var äfven en vacker, ännu ungdomlig moder med fem vackra döttrar. Jag frågade en morgon hvar och en af dessa om hennes önskade lefnadsmål. Hvar och en svarade med att nämna temligen likgiltiga sysselsättningar och lefnadstillstånd. Jag förebrådde dem att ej vara uppriktiga, och frågade om de, på samvete, ej ville svara som en älsklig ung flicka, till hvilken jag en en gång ställde samma fråga: »bli gift, och se alla mina vänner lyckliga omkring mig». De unga flickorna skrattade, och ett par af dem svarade: »om den rätta kommer». Och detta svar karakteriserar den unga amerikanskans lefnadsställning och sinnelag. Den unga flickan, gynnad af alla, njutande sitt lif och sin frihet, föga tvungen eller bunden, är icke angelägen om att byta om sin

lefnadsställning. Dock säger hon ej nej, »om den rätta kommer». Och för mången ung flicka kommer han alldeles för tidigt, så åtminstone synes det mig af många som gifta sig då de nyss kommit ur barndomsåren. Jag har hört om en flicka som blef gift vid fjorton års ålder och sändes sedan, af sin man, i skolan.

Med mina vänner Osgoods besökte jag en söndag shäkersamhället i NewLibanon, som blott ligger några mil från Lennox. Vi voro åter der i stor församling, sågo precist samma dansfigurer, och hörde samma slags tal och sånger, som jag der hörde förlidet år. Samma vänliga shäkersystrar gingo flyttande bänkar för åskådarne, samme »Elder Evans» stod fram och höll till församlingen samma slags straffpredikan. Allt hade stått stilla, allt stod på samma punkt, eller rörde sig i samma cirkel.

Under mitt vistande i denna trakt var det ganska kallt; på potatesåkrarne voro stjelkarne bortfrusna. Vinden var hård och full af frostkänslor. Aldrig har jag hos oss i Sverige känt det så kallt i Augusti månad.

Från Lennox reste jag med Osgoods till NewYork genom den sköna Housatonia-dalen, hvars oändligt pittoreska och stundom grandiost dystra sceneri jernvägsrasslet, dammet och röken väl tillät mig att se, men icke att njuta, så döfvande verkar det på sinnena. Nära NewYork flyttade vi oss i ett annat jernvägståg, långt som en gata och der vi vandrade genom rader af folk, från ena vagnen till den andra, för att söka platser.

Denna rörliga gata var ett tåg af visst tusen personer. Med detta kommo vi till NewYork, och jag

var ej ledsen att dermed ha sagt farväl till Amerikas jernvägståg. Förträffliga i flera afseenden, isynnerhet genom den beqvämlighet de tillbjuda åt alla, och genom deras billiga priser, lika för alla, äro de i hög grad tröttande. Efter de par första timmarne är det förbi med allt nöje af resan, och man sjunker i ett lidande, dåsigt tillstånd; man känner sig icke menniska, utan nattsäck, och jag kan ej på det hela tänka mig ett mindre nyttigt och nöjsamt sätt att resa. Man kan derunder ej få en näsa frisk och ren luft. Kunde mängden af rök och dam minskas, så vore det en stor välgerning för passagerare. De Europeiska jernvägståg, med hvilka jag rest, äro i detta afseende vida öfverlägsna de amerikanska.

I NewYork måste jag skiljas vid Osgoods. Ack! det kostade på att skiljas vid dessa vänner, med tanken att jag troligen aldrig skulle se dem mer — min goda doktor, min älskliga Marianne, hans hustru! Ända i sista stunden öfverhopade de mig med kärleksbevis — jag kan ej kalla det annorlunda. Ypperst bland dessa räknar jag den medicinska förordning, som min goda doktor uppsatt för dig, på min beskrifning af ditt tillstånd eller dina tillstånd, hvarjemte han rikligen utrustat mig med homöopathiska medikamenter så för dig som för mig. Så han; och hon — ack Agathe! det gifves små kärleksfulla, moderliga eller systerliga omsorger, som äro ovärderliga för en resande i främmande land, och som röra mig mer än stora gåfvor, och för sådana tjenster har jag henne liksom flera moderliga fruar, så i Amerika som på Cuba, att tacka. När jag tänker på hur deras händer arbetat för mig, hur de

vårdat sig om mig i de minsta detaljer — känner jag behofvet att trycka dessa händer till mitt hjerta och — mina läppar.

Hennes vänliga, vackra ansigte, hans allvarliga ögon med deras blick så full af känsla skall jag alltid se i minnet och en gång, helt visst, åter i — uppståndelsen. Det kan ej vara annorlunda. Sådana andens uttryck kunna ej dö. »Man hafver en naturlig lekamen; man hafver ock en andelig lekamen», säger Paulus.

Bland vänner, som mötte mig i NewYork, var professor de Vere från Charlotteville, men icke mer i glädje. Hans vackra hem var nu ett sorgehem. Hans unga hustru, min älskliga värdinna der, var blifven död i det hon gaf lifvet åt sitt första barn. Det gjorde mig hjertligen ondt om honom och det moderlösa barnet.

I NewYork tillbringade jag dagarne med att göra närmare bekantskap med den del af den stora stadens lif, som hörer till den nattliga — skuggornas och Hels mörka riken, sådana de ännu finnas på jorden. Men jag vandrade genom dem beledsagad af en ljusets engel. Jag kan ej kalla annorlunda den qväkarefru, som anförde mig, ty hennes ansigte var ljust och skönt som den renaste godhet, och öfver de milda blå ögonen hvälfde sig ögonbryn, ljusa som guden Balders måtte varit det; de tecknades blott af en ljus gyllne rand. Mrs Gibbons är dotter till den ryktbare gamle qväkaren Isac Hopper. Af fadren har dottren ärft det verksamma, menniskoälskande sinnet och den fasta karakter, som ej viker eller ryggar tillbaka för något på den väg som de beslutat att vandra. En stor del af hen-

nes tid upptagas af de olyckligas, de brottsligas och fångnas vård, och så allmänt känd och värderad är hennes verksamhet derutinnan, att för henne alla fängelser, alla allmänna välgörande anstalter äro öppnade, och den som vid hennes sida går genom NewYorks mest förderfvade tillhåll känner sig der trygg. Hennes ljusa, milda ansigte är bekant, äfven i de mörkaste trakter, som det af ett ljusets budskap.

Med henne vandrade jag en dag genom trakten kallad »the five points», ty jag ville se detta näste, der den vildaste och mest förnedrade delen af NewYorks befolkning trängt sig samman, förmodligen genom den attraktion som låter »lika söka lika». För kort tid sedan voro främmande vandrare der icke säkra för sina lif. Men methodisterna i NewYork fattade den gudomligt djerfva tanke, att midt i denna medelpunkt af last och elände bygga en kyrka åt Gud. De hyrde der ett hus, sände en prest, som bosatte sig der, stiftade skola, arbetssalar m. m., som skulle låta »den andre herrn» rymma platsen. Striden emellan den gode och den onde var nyligen begynd i »the five points», och redan visade sig flera tecken lofvande seger.

»The five points» är en af de äldsta delarne i staden, och har sitt namn af de fem gator som här löpa ut till ett stort torg. Dessa gator och isynnerhet detta torg äro tillhåll för alla den stora stadens yttersta eländen. Längre än till de »fem punkterna» kunna ej förfallna menniskoväsen sjunka. Här äro offentliga prostitutionshus, der eländiga qvinnor hålla så kallade »fancy män» och »fancy qvinnor». Trätor och slagsmål, plundring och äfven mord, höra till ordningen för da-

gen och natten. Här är, vid torget isynnerhet, ett stort gulfärgadt, förfallet, gammalt hus kalladt »det gamla brygghuset» »the old brewery» emedan der fordom varit ett bryggeri. Detta hus är egentliga moderhemmet för eländet. Och den gamle bryggaren för allt verldens elände, Hin Onde, är väldig der ännu i dag.

Vi, Mrs Gibbons och jag, gingo ensamma igenom detta hus, der vi besökte många gömda kyffen, och samtalade med dess invånare. Vi ansågo det bättre och säkrare att gå ensamma än att ha någon herre med oss. Ej heller mötte vi någorstädes ohöflighet eller ens ovänlighet. Vi sågo unga gossar sitta vid spelbord med gamla skälmar, olyckliga qvinnor släpande på ohyggliga sjukdomar, bleka barn, lättsinniga flickor, argsinta hustrur, trätande med hela verlden; och äfven några familjer, som syntes mig mera usla af fattigdom än af moralisk förnedring. Ifrån den fräcka trotsande lasten och till den som, dignande under lastens följder, släpar sig mot döden utan att finna ett öra för sin jemmer, utan deltagande och utan hopp — voro här alla grader af moralisk förruttnelse jäsande, kokande i det gamla bryggeriet; osnygghet, trasor, förpestad luft, — allt var som det måste vara i det gamla bryggeriet, der jag i öfrigt ej såg något värre än hvad jag redan sett i Paris, i London, och — i Stockholm! Ack! i alla stora städer, der menniskomassor hopa sig, finnes »det gamla bryggeriet» för last och elände, och den gamle bryggaren destillerar der sitt gift. Samhällets afskum faller dit, förskämmes än vidare och förskämmer derifrån samhällets luft ända till dess samhällets

friska lif fått makt öfver den gamla surdegen; den nya kyrkan öfver det gamla bryggeriet. Stora rörelser i denna riktning ske i denna tid. Kristi kyrka sträcker sig icke blott till själarne, utan begynner omfatta hela menniskan; utvecklar sig i lärosalar, i hälsovård, i flerfaldiga anstalter som fortsätta Kristi helande kärleksverk på jorden och upprepa Herrens ord till den spetälske: »Jag vill; var ren!»

Ifrån det gamla bryggeriet och dess ohyggliga gestalter gingo vi till missionshuset, snedt emot, vid torget, och hade här ett långt samtal med missionären Mr N. en man med mörka, modiga ögon och den tro på Gud, som kan försätta berg, men äfven med något af den tro på sig sjelf, som kan föra till sjelfbedrägeri och till inbillning att man verkar mera än som verkligen är fallet. Visst är att hastiga omvändelser af syndare, länge vanda vid vissa skötesynder, äro sällsynta och icke hastigt att tro på. Hyckleriet är äfven ett knep hos den gamla ormen.

Midt på torget af »the five points» är (liksom på många torg i NewYork) en liten grön inhägnad af träd och buskar. Men den såg torr och vissnad ut. Ingen vårdande hand vattnade träden som försökte att grönska här. På planket rundtomkring hängde trasor till torkning.

Det har ofta frapperat mig huru skickelsen eller ett hemligt förstånd, som utom menniskans medvetande rör sig i de menskliga tingen, ger symboliska och liksom profetiska namn åt saker, ställen eller personer, som sednare uppfylla hvad deras namn tyckes ha kallat dem till. Så fann jag det här i förhållandet emellan

»de fem punkterna», det gamla brygghuset och det fängelse, som nära sluter sig till denna trakt, NewYorkstads stora fängelse, kalladt *grafvarne* (»the Tombs») af husens och murarnes massiva, monumentala byggnad. Denna byggnad är i Egyptisk stil, af granit, tungt men präktigt byggd. En massiv, hög granitmur omger, likt en fästningsmur, gården der fängelsehusen ligga, likt stora, regelmässigt huggna gråstensblock. När man kommer inom de ståtliga portarne af denna mur, tycker man sig stå inom en gigantisk grafvård. Och så är det. Den stora stadens afskum och brottslingar förpassas hit. En del dömmas och afrättas här; en del föras härifrån till »Blackwells island», der de egentliga straffanstalterna för NewYorks stad ligga. Få äro de som utgå härifrån fria, som icke återkomma hit för att bindas hårdare eller dö. Det gamla bryggeriet alstrar oupphörligt föda åt grafvarne.

Framför fängelsets dörr på den inre borggården satt, i en beqväm länstol, som väktare eller ordningsman, en fin herre med juvelsringar på händerna och juvelskråsnål i bröstet. Om de voro äkta vet jag ej, (de föreföllo mig så på glansen); men att mannen icke var af äkta menskligt värde, det var ej svårt att se, och hans plats här icke den rätta. Han var i hög grad högdragen och syffisant, och lyfte ej en gång på hatten för den ädla, vackra frun som tilltalade honom; mycket mindre lyfte han på sig sjelf. Hon visade sitt inträdeskort, och vi fingo på detta slippa in, — först i ett rum der en del af fängelsets embetsmanna-personal var församlad. Den synliga hufvudmannen för denna, en tjock herre med ett plumpt ansigte, satt med hatt

på hufvudet och sin ena fot uppspetad högt mot väggen; öfver benet hängde ett tidningsblad; ett annat höll han i handen, sysselsatt med dess läsning. Vid Mrs G—s milda och höfliga tilltal vände han litet på hufvudet, såg snedt på oss, lyfte ej på hatten, ej heller nedtog han den uppspetade foten från muren, utan gjorde några frågor med grötmyndig min, såsom han kunnat tala med arrestanter, lät oss vänta en stund, efter hvilken vi fingo slippa in i fängelset, der han troligen helst icke velat låta oss ingå, om han vågat hindra det. Vi kunde ej hindra oss, Mrs G. och jag, att anmärka att flera af dessa fångvaktare sågo ut som om de bordt vara bland fångarne, ja sågo sämre ut än många af dessa.

I karlarnes stora fängelse (bygdt i elliptisk rundel, med ett galleri följande längs utanför cellerna) kunde jag blott förundra mig öfver — oordningen, som rådde. Fångar spatserade der, pratade, rökte cigarrer; säljare af cigarrer och annat kram vandrade fritt omkring bland dem. I flera af fångcellerna bodde två fångar tillsammans. Här voro flera utländningar, bland dem ett par dömda till döden. Jag frågade en af dessa, som var en slags beläst och bildad man, om hans befinnande i fängelset, han svarade med bitter ironi: »åh jo, det är så bra det kan vara för den som har alla stunder om dygnet sin dödsdom för ögonen», och han visade mig en skrifven papperslapp uppklistrad på väggen, der man läste (illa skrifna) dagen och timman då han skulle hängas. Fångarne voro vida höfligare och hyggligare i sitt väsen mot oss än de vakthafvande herrarne varit det. Några syntes glada öfver vårt besök, tackade oss och talade

hjertligt. Medan vi voro der, bar man in, i den nedre afdelningen af fängelset, en drucken gammal man. Sättet, på hvilket han bars in och vräktes in i en cell, visade en hög grad af råhet. Jag var här i en oupphörlig förvåning att ett fängelse i Förenta Staterna — hvars fängelser man i Europa hört så mycket beprisas — kunde framvisa sådana tillstånd och scener, som detta. Men NewYorks stad, liksom NewYorks fängelser, äro icke mönsterställen efter hvilka amerikanska städer och fängelser skola bedömmas. Philadelphia-fängelset var mycket olika detta.

I den qvinliga afdelningen af grafvarne var tillståndet äfven mycket annorlunda. Här var en qvinna regentinna, och hon var en af de varma, kraftiga naturer som öfverallt skapa omkring sig en ny natur af ordning och friska inflytelser. Hennes gestalt, som antydde mycken hjertlighet och betydlig kroppskraft, syntes liksom gjord att bära fängelsets barn, att upplyfta dem utan att nedtryckas af dem. Glad var hon och frimodig, godmodig och dock så bestämd med fångarne, att ingen af dem vågade motsätta sig henne. Många tycktes betrakta henne som en moder, och många tycktes hon betrakta som sjuka stackare snarare än som brottslingar; detta var isynnerhet fallet med dem, som voro här för fylleri. »O Miss Foster, Miss Foster!» jemrade en blott halft medveten qvinna, vaknande i cellen ur sitt rus, »jag är nu här igen!» »Ja, det är du, din stackare!» sade Miss Foster och gick medlidsamt att lyfta hennes hufvud ur den ytterst obeqväma ställning det antagit under ruset och sömnen. Der hon ingick i cellerna, talade de fångna till henne som till

en beskyddarinna och vän. En qvinna, som flera gånger blifvit fängslad och hitförd för dryckenskap, men som alltid inom fängelset skickat sig exemplariskt väl, hade så fästat sig vid Miss F. att hon begärt att få qvarstanna alltid inom fängelset, der hon ville gå Miss Foster tillhanda. Detta hade ock blifvit beviljadt, och hon var nu inom fängelset Miss Foster till en god hjelp. Här var ett rum som kallades »femdagarsrummet», äfven »de obotligas rum», dit för fylleri kända qvinnor föras, då de ånyo finnas i rusigt tillstånd. Efter fem dagars arrest släppas de åter ut.

Från fångrummen gingo vi ut på gården der de fem dagars fångna sitta under dagen, sedan de sofvit af sig ruset. Här voro fyrtio à femtio qvinnor församlade, flera af dessa helt unga och några med vackra ansigten. Bland dessa qvinnor voro äfven lösdrifverskor, eller sådana som blifvit häktade för oljud och slagsmål på gatorna nattetid. En af dessa, en helt ung och ganska vacker qvinna, gret mycket. Mrs G. talade vänligt till henne, frågade henne om hon ej ville komma till *Hemmet* (menande hemmet i NewYork för fallna qvinnors förbättring), få der god vård och undervisning, och derifrån komma i tjenst i ett hederligt hus. Hon svarade tacksamt härpå, och saken blef afgjord. Så fort hennes fem dagars arresttid var utlupen, skulle hon komma till »hemmet».

Så uppsökes här bland »grafvarne» det förlorade fåret och bringas åter i den goda herdens vård af hans sanna tjenarinnor.

Samma fråga ställdes af Mrs G. till en annan ung flicka, en vacker, men vild Irländska. Hon svarade

hånfullt: »nej, hon ville ej komma till ett sådant ställe!» »Hvarföre?» sade Mrs G. godt leende, »är icke det ett godt ställe?» »Åh jo, Maam, ett mycket godt ställe, mycket godt, men — jag vill ändå icke dit!» Det vilda sinnet behöfde tydligen lång pröfning ännu, om det skulle vilja det.

Här sutto ett par unga negrinnor. Jag frågade en af dem om hon var kristen. »Nej, Maam!» svarade hon. »Har du ej hört om Kristus?» »Jo, Maam». — »Håller du ej af honom?» — »Jo, åh jo, honom, men — jag har sett många saker, jag kan icke vara en kristen». — »Hvarföre, om du håller af Kristus?».... »Jag har tjenat hos flera kristna, jag har sett många saker..... jag kan icke bli en kristen!» Annat besked ville hon icke lemna.

Under samtal med dessa qvinnor kunde jag ej undgå att märka att de blefvo uppmärksamma och liksom träffade af hvart förnuftigt ord, som sades dem på ett hjertligt sätt. Oppositionen och djerfheten i uttryck lade sig alltid dervid, och ett bättre, eftertänkande uttryck intog dess ställe. Dessa själar voro tydligen icke förhärdade och kunde öppna sig för åter och åter kommande ljusstrålar.

På den stora gården, som omgaf fängelsekärnan, voro en stor del fångar ute. Bland dem var en gosse om tio års ålder. »Hvad hade han gjort?» — »Intet», var svaret; men han hade funnits, om nätterna, på gatorna, liggande än här än der, och kunde ej uppgifva något hemvist, och som man ej visste hvad man skulle göra af honom, hade man fört honom hit, der han nu varit en längre tid. Medan vi talade vid den lilla

gossen, samlade sig flera af fångarne omkring oss alla, yttrande vänliga, berömmande ord om honom. Jag såg den moderliga fruns tårar rinna öfver den moderlösa, vanvårdade gossen, och hörde hennes sakta gifna löfte att taga sig honom an, att komma och afhämta honom.

Under det vi stodo här, uppstod en rörelse på gården. Man hörde portar öppnas och orden: »the black Maria! the black Maria!» sorlade i församlingen. Och in kom genom fånggårdens portar en stor rödmålad trädlår eller lång kista, dragen af två hästar. Det var vagnen som hvar dag afhämtar, vid åtskilliga stationer i staden, de personer som af polisen befunnits ute om natten görande oljud eller i rusigt tillstånd och blifvit på stationerna intagna. De föras till fängelset att undergå ransakning och dom. Den röda vagnen har sitt namn »the black Maria» efter en svart qvinna, som varit den första som åkt i den till »Grafvarne». Den röda omnibussen stannade framför en port till fängelset; en dörr öppnades såsom på andra omnibusvagnar, och ut kommo gossar och qvinnor och män, en del liknande det gamla bryggeriets personal. De försvunno inom fängelset, och vagnen fylldes straxt derpå med en ny personal, som ur grafvarne skulle föras till korrektionshusen på Blackwellsön. Man visade oss inom gården stället der de lifdömda hängas.

Innan jag lemnar »the Tombs», måste jag ge en afskedsblick åt Miss Foster, — denna lifsvarma, ljusa gestalt bland grafvarne. Ty hennes åsyn, den hjertlighet, det tålamod och goda lynne, den friska kraft och

ihärdighet, hvarmed denna qvinna sedan flera år lefver bland grafvarnes befolkning, var en hjertstärkande syn.

På gården inom qvinnofängelset hade hon inredt en liten trädgårdsbädd och planterat den med blommor. Geranium och reseda doftade här, och törnrosor voro som bäst i knopp. Fångar, som skickade sig väl eller voro i mycken bedröfvelse, fingo af dessa blommor. Jag mottog af hennes hand en törnrosknopp, som jag behåller till minne af henne och af Grafvarnes hopp. Ty inom dessa grafvar hade jag ju sett uppståndelsens verk.

Men ett mörkt intryck hade jag ändå fått af dem. Och jag har hört att i det stora fängelset i Singsing mörka scener och missbruk af fångstyrelsen mot fångarne nyligen tilldragit sig. Det sjelfkonstituerade sällskapet för fängelsernas besökande, hvaraf qväkaren Isac Hopper är en medlem, har i sednare tider uppdagat flera sådana. Detta sällskap öfver en nyttig kontroll på fängelsevården och dess styrelse. Men den utför ej sitt verk utan kamp och motstånd.

Dagen derefter tillbringade jag med att i Mrs Gibbons sällskap besöka inrättningarne för fattiga eller föräldralösa barn på Randalls Island, en frisk och förträfflig lokal för dessa. Här voro stora barnhus, och stora barnsjukhus; och allt var i hög grad ordentligt, snyggt och i godt stånd, hvad yttre vård angick. Men icke så till det inre. Bland de tolf à trettonhundra församlade barnen saknades — *mödrar* eller moderliga qvinnor. Barnen voro väl hållna, men som maschiner i en fabrik; de gåfvo mig ett sorgligt intryck, — ehuru deras lifsandar ej voro egentligen qvästa, och de kunde

vara ostyriga nog emellanåt. Föreståndarskan, som jag såg sitta omgifven af blankskurade kopparkittlar, gjorde på mig intrycket af ett kopparkäril, så hård och mörk såg hon ut; ej det ringaste lik Miss Foster. Och en Miss Foster och flera hennes gelikar hade så väl behöfts som moderliga fostrarinnor bland dessa barn. Här fanns väl äfven en varmhjertad och gladt välvillig qvinna, men år och tilltagande sjuklighet hade satt henne ur verksamhet. Koppar-madamen var äfven gammal och förtorkad nog att få afsked, men bibehölls, sades det, af direktionen »för konsiderationers skull.»

Ett ändå sorgligare intryck gjorde på mig barnsjukhusen, i öfrigt väl inrättade och vårdade med afseende på snygghet och beqvämlighet. En mängd barn, som voro här för ögonsjukdomar, sutto i stela ringar på golfven, utan att ha något att göra eller att leka med. De sutto tysta och liflösa. »Ha de inga leksaker?» frågade jag. »De ha fått sådana af »the ladies», men de bara bryta sönder dem.» — »Men låter man dem ej sysselsätta sig med *något?*» — »De få icke för ögonens skull.»

Den som vet, hur lätt ett barn kan af små stenar, trädbitar, tallkottar m. m. skapa sig en hel liten verld af lefvande föremål och är lyckligt dermed, måste förundra sig att se dessa små så beröfvade alla medel till nöje och tidsfördrif, emedan »de bryta sönder sina leksaker.» Och om de skulle göra det, — hvad gör det, i jemförelse med det själsdödande lif som de nu måste föra, och som måste förvandla dem till fånar, om det räcker länge på detta vis?! . . .

Vid diakoniss-anstalten i Kaiserswerth voro äfven barn med svåra ögonsjukdomar, men huru glada och liffulla voro de ej; hvar och en sysselsattes med lek eller småsaker, som icke kostade på ögonen. Alla kunde sjunga glada och vackra sånger; och milda systrar (diakonissor) togo om dem moderlig vård.

Dessa anstalter på Randalls ö svarade lika litet som NewYorks-fängelset mot hvad man har rätt att vänta af den nya verldens christliga sinne och kraft. Fångarnes missvård måste läggas männerna till last, barnens — qvinnorna!

Straffanstalterna på Blackwells-Island berömmas som väl vårdade och ändamålsenliga, och jag hade ämnat beskåda dem, men — Marcus Spring hade kallat mig och H. W. Channing till ett möte vid »Nord-Amerikanska Phalanxteren», och det ville jag på inga vilkor försumma. D. 29 afreste jag dit i sällskap med Channing.

Det var en oändligt vacker dag. De mildaste vindar fläktade oss från NewYork fram till kusten af New-Jersey. Här mötte oss Phalanxterens waggon, och här slöto sig till oss några personer, som från andra orter ämnade sig på besök till Phalanxteren. Andra scener och syner, än dem jag sednast sett i NewYork, mötte oss här.

När vi kommo till det lilla mörka skogspasset, som utgör liksom porten till det »harmoniska sällskapets» gebiet, öfverraskades vi af Marcus Spring, som kom åkande i sin buggy, förspänd med Dolly, — buggy, Dolly och Marcus sjelf kransade med blommande vild clematis. Jag måste stiga ur vagnen och sätta mig bredvid Marcus, och så tågade vi sakta af mot Pha-

lanxteren, sittande i en doftande berså. I parken mötte oss barnen och ungdomen och några af de gamla, alla med gröna kransar och blommor. Det var det vackraste, gladaste tåg. Under vägen sågo vi gruppen af åker-arbetarne stå i trädens skugga, sysselsatte med att äta en ofantlig vattenmelon. Det var just nu middagstimme.

Marcus S. hade under förlidna året byggt sig ett litet vackert hus vid Phalanxteren, för att der med sin familj njuta den goda luften och sjöbaden under sommaren. Familjen lefde der för sig, men åt vid Phalanxterens bord. Jag hade, som förr i Rose-cottage, mitt rum i mina vänners hus. Med dem gick jag derifrån till Phalanxterens middagsmåltid.

Den var dukad vid många, små, aflånga bord (tolf à fjorton till antalet) i en mycket stor, aflång sal med fönster på tvenne sidor. Genom de höga fönstren inströmmade den friskaste luft. I fonden af salen var anbragt en stor tafla, med en väl gjord, något phantastisk målning af Phalanxtere-samhället på jorden i dess fulländade tillstånd. Öfver denna läste man i stora bokstäfver, formade af evigt gröna löf, inskriften: »den stora glädjen» (the great joy). Borden, som kunde beqvämligt rymma, hvart och ett, tio à tolf gäster, voro glänsande af hvitt duktyg och porslin. Uppassaregruppen bestod af vackra, unga gossar och flickor, alla med artistiskt gjorda kransar af gröna löf kring sina hufvuden. Till denna sällade sig äfven nu den goda Marcus. En vackrare grupp, en gladare måltidsscen, är icke lätt att se. Rätterna voro enkla, men utsökt goda och väl lagade. Man hade hvarken vin eller skålar el-

ler sånger; men ett gladt, sakta brus af vänligt samtalande röster hördes oupphörligt under hela måltiden och blandade sig med luftens friska flägtar, med åsynen af alla glada och friska ansigten, af den vackra ungdomen som kringsväfvade borden, likt välgörande tjenstandar; allt förenade sig att göra denna måltid mer festlig än någon med berusande champagne och musik.

Vid Phalanxteren hade, sedan jag var der sist, för nära två år sedan, stora förbättringar föregått. Ett nytt hus hade blifvit tillbygdt, och utom den stora salen hade en annan församlingssal, som kallades »den lilla glädjen», blifvit tillagd. Köket hade blifvit försedt med ångmachineri, som sparade mycken tid, arbetskraft och kostnad både för kokning och tvätt. Mr Arnold (f. d. presten och farmern) var nu Phalanxterens president, och hans konstruktiva hufvud gjorde sig gällande i flera ekonomiskt förträffliga inrättningar. Samhällets personal hade nu ökat sig till 100 personer, och rundt omkring de större byggnaderna hade flera familjer byggt åt sig små hus, der de lefde ungefär i samma förhållande till Phalanxteren som Springska familjen, med intresse följande anstaltens utveckling.

Efter middagen församlade sig en del af sällskapet i parken, under några stora skuggande träd, stora korgar med meloner buros fram och man trakterade sig mangrant dermed. Jag har aldrig sett ett sådant öfverflöd af meloner — de voro här visst hundratals; ej heller smakat så goda, så saftiga och välsmakande. Canteloup-melonerna voro isynnerhet utsökta. Jorden i denna nejd, och öfverhufvud i NewJersey, är namnkunnig för dess drifvande af goda frukter.

Vid Phalanxteren tillbringade jag tre dagar under omvexlande scener och uppträden, hvaraf flera af stort intresse för mig. Främst bland dessa var en sammankomst, föranledd af Channing, till besinnande af qvinnans sociala ställning, dess brister, de lidanden de vålla, och medlen att afhjelpa dem. Församlingen utgjordes af omkring tjugu fruntimmer och af de männer som de tillkallade. Det var en församling af tänkande, milda anleten. Ordförandeskapet lemnades enhälligt åt Channing. Han öppnade sammankomsten med en framställning af de lidanden, som kunna drabba qvinnan i hvad hon äger ädlast och bäst inom sig, under nuvarande samhällsordning. Jag lyssnade till honom med känslor som jag har svårt att beskrifva.

»Är det möjligt, tänkte jag, är det verkligen sant att jag hör en man så förstå, så upptaga de suckar, de qval, den längtan, som jag under en stor del af mitt lif känt ända till förtviflan, som många känna liksom jag och många duka under för? Är det en man, som jag hör föra den fångna qvinnlighetens talan och yrka befrielse? Och hör jag genom honom verkligen en bättre tid nalkas, mera rättvis, mera upplyst, mera helig och god? Är det ej en dröm? Skall verkligen »de tysta suckarnes tid» upphöra på jorden? Skall der bli ljus och väg och frihet, en öppnad himmel för alla?»

Jag såg mig om i kretsen af de församlade. Der voro några sköna qvinnor med tänkande pannor, hvilkas märkliga lefnadsöden talade mäktigt för den reform som talaren yrkade; der voro milda, moderliga qvinnor,

sådana som Marcus S—s syster, Mrs Arnold, och Rebecca Spring, som under egen huslig sällhet icke hade förlorat sinne för medborgerligt lif, ej heller för deras mindre lyckligt lottade systrars rätt. Der var Channing med sitt ädla, af ingifvelse glödande ansigte, der var den allvarlige Arnold, den goda Marcus, och flera personer, i hvilka jag såg representanter af menskligghetens högsta samvete. Mina blickar föllo, under sin vandring, på en tafla, den enda i rummet; det var en vacker gravyr, föreställande timmarnes dans kring tidens blomsterströdda vagn. Jag tänkte på Geijer, på de profetiska syner och drömmar, i hvilka denne sanne siare såg den nya tiden komma och hälsade den i jubel kort innan han lemnade den jordiska skådebanan. O! att han hade varit här, att han hade hört och sett här de tider komna, om hvilka han drömde och talade hänryckt och — oförstådd af många, dock icke af mig, i sina sista stunder. Minnet af honom, af det förflutna, intrycket af det närvarande, af det tillkommande, stormade in på mig med nästan öfverväldigande makt.

Utom Channings tal frambringade sammankomsten ingenting, som stannat i mitt minne. De ämnen, som här vidrördes, skola vidare fortsättas och utvecklas vid den stora »Womens rights convention», som i början af October månad skall samlas i Worcester stad, i Massachussets, och till hvilken flera af härvarande medlemmar skola begifva sig, mina vänner Springs bland dessa. De önska att jag skall komma med dem, och — hvad jag gerna ville det! Men — den 13 dennes skall jag lemna Amerika för Europa. Jag måste se England på min

väg hem, och jag skulle bli för länge fördröjd ifrån hemmet.

Medan jag är inne på kapitlet om qvinnans ställning i samhället och »womens rights conventions», så vill jag säga ett par ord till om dessa. Jag är mycket glad åt dem, emedan de låta en mängd vigtiga fakta och goda tankar komma i dagen och till allmänheten. Jag är glad åt den ädelhet och klokhet, med hvilken flera talarinnor der uppträdt, åt de djupa, tänkvärda sanningar, som flera af dem yttrat, åt de djup af qvinnans erfarenhet af lifvet, hennes lidande och längtan, som genom dem komma i dagen, glad och öfverraskad att se så många utmärkta män deltaga i denna rörelse och stödja qvinnorna i deras uppträdande, ofta förande deras sak med ännu starkare ord än de sjelfva. Jag är glad också att sällskapet med anglo-amerikansk organisationskraft så hastigt gått ifrån tal till gerning och indelat sig i särskilta komittéer för särskilta departementers utveckling, till beredande af den nya samhällsordningen. Men jag är icke glad åt några mindre välbetänkta mått och steg, som blifvit föreslagna, icke glad åt den ton af anklagelse och bravad, som här och der gjort sig väg inom konventionen, och åt flera uttryck, mindre ädla och vackra.

Det måste dock sägas, att dessa skuggor öfver den nya morgonens himmel äro få och flygtiga, i jemförelse med de stora, rena ljuspartierna. Konventionerna äro goda, emedan de lägga tonvigt på det stora, nya lifsmomentet i samhället; de äro goda som en sofrande vind, skiljande agnarne från hvetet. De skola, *om* rätt anförda, påskynda den kommande dagen. (I annat fall

skola de tillbakahålla den). Tecken finnas nog både i Europa och synnerligen här i landet, som bebåda annalkandet af tiden, om hvilken redan Moses profeterade i orden: »döttrarne träda in i regementet.»

Och skulle du säga, som en gång förr då vi samtalade härom:

»Då skola alla de galna vilja regera, och det blir en skam för hela corps'n!» så ville jag svara:

Jag fruktar ej derför; och mindre nu än någonsin. Se på qväkarnes samhällen, på de små socialistiska samhällena här. Alla qvinnor derinom ha rättighet att tala i församlingen. Men inga begagna rättigheten, utom de som ha afgjord talang eller något ganska godt att säga. Alla deltaga i styrelsen. Men det sker i all stillhet och synbarligen till samhällets bästa. Ej heller hör man inom dessa samhällen omtalas några tvister emellan qvinnor och män, om oenighet och skiljsmässor emellan äkta makar. Med kärleksfullt medgifna rättigheter går vanligen mycken oppositionsanda och oro bort. Förnuftets och tillgifvenhetens makt får större välde. Besinning och saktmod äro utmärkande drag hos dessa fria qvinnor. Helt nyligen har, vid Phalanxteren, utslaget af en allmän votering på slående sätt bevisat det välgörande inflytandet af hemmets moraliska förstånd på samhällets angelägenheter, genom det direkta inflytandet från hemmets hjerta och medelpunkt.

»Gallerna, berättar oss Tacitus, inkallade vid vigtiga tillfällen en utvald församling af qvinnor i rådsförsamlingen och lät deras röst ge utslaget.»

När det qvinliga medvetandet af lifvet blir hvad det i våra tider kan blifva, huru välgörande bör ej dess

inflytande kunna bli på samhällets rådsförsamling. Nu är denna beröfvad det befruktande lif som tillhör den moderliga sferen, och hemmet uppfostrar icke medborgaren och medborgarinnan.

Icke att jag inbillar mig att en ny och bättre ordning skall frambringa fullkomlighet. Ack! man kan ej ha hunnit till femtio år och af egna och andras brister blifvit någorlunda hemmastadd med ofullkomligheterna i menniskan, och ännu tro att allt skall bli *bra* på jorden, men — något *bättre* blir det nog ändå, när de, som äro menniskoslägtets mödrar och fostrarinnor, bli så goda och så visa, som ljuset af en vidgad lifssfer skall göra dem, när den ljuskälla, som Skaparen skänkt deras natur, får obehindradt framvälla och sprida sina lifvande floder inom hemmet, samhällslifvet och staten.

Jag kan ej se det annorlunda. Jag tror att denna frihetsutveckling är den yttersta och djupaste, på hvilken samhällets pånyttfödelse beror, och på hvilken den nya verldens storhet och lycka bero.

»Mödrarnes mörker kastar sin skugga öfver barnen; mödrarnes klarhet kastar sitt ljus öfver barnen ifrån slägte till slägte.»

Det är i denna öfvertygelse, som jag ville förena mig med konventionen och säga med den:

»Sjunger Herranom en ny viso, sjunger den all verlden!»

Och nu åter till Phalanxteren.

Om aftonen andra dagen efter vår ankomst var der sällskapsspektakel och bal. En liten munter pjes, men utan djupare innehåll, spelades lifligt och väl af

några

några af ungdomen. På balen syntes en stor del af de unga fruntimren i den så kallade Bloomer-drägten, nemligen: korta klädningar, höga i halsen, och pantalonger. Denna drägt, som i grunden är vida blygsammare än den vanliga salongskostymen, och som ser rätt bra ut för unga fruntimmer i deras hvardagssysslor, är icke förmånlig för balsalen och tar sig isynnerhet icke bra ut i valsen, helst då kjortlarne äro mycket korta, hvilket var fallet hos ett par i öfrigt rätt väl klädda och rätt täcka danserskor. Några hade verkligen i deras Bloomerdrägt en viss fantastisk gratie; men då jag jemförde denna med den äkta qvinliga gratie, som uttryckte sig hos några unga flickor med långa klädningar och i öfrigt lika blygsamt klädda som Bloomerdamerna, så måste jag ge palmen åt de långa klädningarne. Bland de behagligaste danserskorna i dessa, var den vackra Abbie Arnold, Phalanxter-presidentens dotter.

Balen var i öfrigt vida vackrare (om än ej damernas toiletter voro fullt så eleganta) och dansen vida smakfullare än den jag såg vid Saratoga.

Då jag om förmiddagarne på mitt rum aftecknade medlemmarne af den vackra uppassare-gruppen, vid första dagens middagsmåltid, frågade jag dem, den ena efter den andra, om de funno sig lyckliga i deras lif här på stället. De svarade enhälligt, att de alls icke kunde tänka sig att vara lyckliga i andra förhållanden. Lifvet kändes för dem så fullt och skönt.

Huru många unga menniskor inom den gamla verldens hem skulle gifva detta svar? . . . . .

Bland fruntimmer, nu medlemmar i sällskapet, var ett ännu ungt, utan all skönhet, men med en hög, tänkande panna. Inom denna panna hade tankar arbetat öfver den orättvisa delningen af menniskolotter, öfver disproportionen mellan det lif och den längtan, som hon kände inom sig, och den del hvilken (som en fattig och sjuklig qvinna) blifvit hennes, till dess dessa tankar och denna lefnadsställning nära drefvo henne till vansinne. Hennes strängt kyrkliga anförvandter hade ingen annan tröst för henne, än förmaningen: »bär ditt kors!» Hon kom hit. Kärlek och frihet mottogo henne här — den friskaste luft för kropp och själ. Som en blomknopp öppnade och utvecklade sig hennes väsen. Det lif af samhällig kärlek och medborgarsinne, som legat bundet hos henne, befriade sig, och snart blef hon en af det lilla samhällets verksammaste medlemmar i odlandet af trädgården, i vårdandet och meddelandet af dess blommor och frukter. Hon var nu en allmän gunstling inom det lilla samhället, och kallades der blott med ett smeknamn, uttryckande allas kärlek till henne.

En afton i hennes lilla rum lyssnade jag till den enkla, rörande historien om hennes inre kamp och hennes närvarande lycka. Det lilla rummet var ej mycket större än en vanlig fångcell, hade blott kala, hvitlimmade väggar; men ett stort fönster gaf det ljus och luft; vi sutto på en mycket beqväm soffa, och rummets panelningar och hörn voro från taket till golfvet klädda med rika rankor af vackra grässlag, grupperade med utsökt smak. Rummets invånarinna kände ej deras namn, hon hade aldrig fått lära något om natu-

ren och dess alster; men hvart och ett af dessa gräs hade hon plockat med kärlek, betraktat med beundran och sammanbundit med andra, så att dess egna skönhet gjordes gällande. Den fantastiska ramen af gyllne gräsväxter var rikare än någon af guld.

Förr än jag ville, kallades jag från mitt samtal i det lilla rummet, för att i sällskapssalen se en allrakäraste ung flicka dansa den skottska »Hornpipe.»

Om söndagen höll Channing ett offentligt föredrag öfver religionens förhållande till samhället, öfver den inre lagens förhållande till den yttre; — ett tal rikt af christligt medvetande, i hvilket jag blott saknade framhållande af detta medvetandes tyngdpunkt: behofvet af nåden, af gudomlig andas meddelelse, och af — *bönen*, detta underfulla språkrör emellan jorden och himmelen.

Om aftonen, som var skön, besteg jag i solnedgången, med Marcus och Eddy, en grön höjd ett stycke ifrån Phalanxteren, som af sin bildning kallas sockertoppskullen. Härifrån ser man vidt omkring, och vi sågo i det sjunkande, gyllne solljuset den fruktbara, odlade nejden, full af små landtliga gårdar, inbäddade i parker af lummiga träd. Bland dessa togo sig Phalanxterens ljusgula hus ut som en större herregård.

Jag såg på den med glada känslor, ehuru jag ej kan frigöra mig från tvifvel på dess samhälles bestånd. Och några af dess tänkande medlemmar äro ej heller utan betänkligheter, i anseende till ekonomiska svårigheter.

Detta samhälle och de som likna det, här i landet, åsyfta att tillvägabringa mönster-samhället på jor-

den, det fullkomliga samhället. De kalla denna samhällsbildning *den harmoniska*, och sätta den öfver den gamla som kallas *den civiliserade*. »The Civilians» utgöra den artificiella bildningsgraden, »the harmonians» den andligt naturliga, som i sin fulla utbildning skall föra till ett fullkomligt och i alla riktningar rikt utveckladt samhälle.

Det vill dock synas mig att alla de olika talanger och naturgåfvor, på hvilkas högsta utveckling samhällets fulla utveckling ytterst beror, aldrig här kunna vinna den fördjupning de dertill behöfva. Ett litet samhälle kan näppeligen gifva utrymme nog för de många olika krafterna och — dessa ..... Men jag vill ej säga mer härom. Jag känner att jag ej äger ämnet klart, och att de inkast, jag kunde göra, kunde mötas med svar ur vidgade kretsar af den plantskola jag här ser. Jag vill hellre stanna vid det som jag innerligen förstått, som gör mig anstalten kär, och som jag är viss om är ett oförgängligt moment af dess lif och verksamhet i mensklighetens nya lefnadsdag.

Den är ett verk af den christliga menniskokärleken. Den åsyftar att bereda hvar man och hvar qvinna tillfälle till harmonisk utveckling enligt dess innersta väsen, under ett harmoniskt samlif, der alla skola njuta frukterna af allas verksamhet och alla njuta frukterna af Guds rika och sköna jord. Den lägger, i sin enskilta verksamhet, tonvigt på det mål, hvartill det stora samhället i Amerika syftar i sin allmänna. Den är en förelöpare och en profet. Ålderdomens profeter blefvo stenade och dödade. De fingo dock rätt till slut. Och deras röster ljuda än i dag öfver jorden.

Phalanxter-samhället, sådant jag ser det här, med dess kärna af fromt och allvarligt arbetande medlemmar, med dess krans af tänkande, tillgifna åskådare, är en produkt af Jesu kärlekslära och åsyftar att göra den lefvande i samhället. *Det är ett redligt och ädelt försök.* Och genom sådana utvidgas Guds rike. Må hvar och en blifva trogen i sin del. Och skulle Phalanxteren, i dess inskränkta form, bli ett af jordens »enfans perdus», så skall den ej blifva det i det nya samhällets historia, ej heller i Guds hus.

För egen del fruktar jag, att dessa små socialistiska samhällen icke skola bära sig längre än de uppbäras af de ädla andar som nu i dem ingjuta sitt energiska kärlekslif. De borta, skall sannolikt deras verk sönderfalla. Men om dessa samhällen under en kort blomstringstid uppenbarat hvad menskliga samhället kan vara, när alla dess medlemmar lifvas af en ädel och välviljande, en sann christlig anda, under handhafvande af de materiella förmåner som associationslifvet erbjuder — — de ha då ej blomstrat, ej lefvat förgäfves.

Och det kan ej nekas, att det moraliska element, som de upptaga som associationens princip, — och som utgör deras karakteristiska kännemärke — äfven börjar göra sig gällande inom de stora kommerciella, industriella och vetenskapliga associationerna i Norra Amerika. Man erkänner allt mera att menniskan är mer än maten, och *jemnande uppåt,* »levelling upwards», är den lösen, som allt allmännare ljuder inom associationslifvet. Associationer inom alla yrken och vid alla företag uppväxa som jordens naturliga alster, och allt mer inser man att deras mest förbindande makt är en

— öfvernaturlig, och hvilar ytterst på hvad som är högst och bäst i menniskan. Associationerna bli förbrödringar.

Sista aftonen af mitt vistande i Phalanxteren, anförde jag hela dess personal i en stor svensk nigarpolska, som verkligen gjorde »furore», och sällan kommer väl »den stora glädjen» att genljuda af ett mera allmänt och hjertligt jubel.

Morgonen derpå skulle Channing afresa. Efter frukosten gingo vi samtalande i parken; och ehuru vi mötte flera personer, som nog gerna hade vexlat några ord med den älskade läraren, var det ingen som störde vårt samtal, ingen som afbröt vår samvaro. Jag såg ett fruntimmer, som satt och läste ensam under lummiga träd. Hon satt så fredad som i sitt eget rum. Så respekteras vid Phalanxteren personernas enskilta krets.

Bland de skiftande scenerna under dessa dagar var äfven den af en somnambule, af den art som kallas ett *medium,* d. v. s. en person som under magnetiskt tillstånd står eller anser sig stå i rapport med en afdöd vän eller anhörig, och uttalar meddelanden från denne. Detta medium var här en täck, ung flicka (icke af Phalanxterens medlemmar), och anden som sades tala genom henne var hennes faders. Vi satte oss (vid pass tjugu personer) omkring ett bord, alla bildande en kedja genom händernas beröring med hvarandra; och andliga sånger uppstämdes på lifliga melodier. Efter en stund bleknade den unga flickan hastigt, hennes hufvud sjönk ned och dragen blefvo bleka och stela, nästan som i döden. Detta varade ett par minuter, under hvilka sången fortfor. Den unga flickan vaknade

under några kramplika sträckningar, och begynte derefter med krampaktig häftighet med fingret fara öfver ett stort alphabet, som låg framför henne och i hvilket hon utpekade vissa bokstäfver. Andra personer skrefvo upp dessa, och så sammankommo ord och meningar. Sålunda besvarades frågor som gjordes somnambulen, som jag är öfvertygad ej ville eller kunde öfva något bedrägeri; men de svar, hon afgaf, visade tydligt att anden, med hvilken hon stod i rapport, ej var mycket klokare än vi stackars frågande, sökande dödliga. Hon hade innerligen älskat den bortgångna fadern och först efter hans död kommit i detta besynnerliga tillstånd. Svaren vittnade väl om ett rent andligt lif, men icke om något öfvernaturligt förstånd. Scenen intresserade mig, men gjorde ett plågsamt intryck på Channing, hvars rena andliga natur stötes af dessa konstlade eller abnorma andliga förhållanden.

I Förenta Staterna, isynnerhet i de norra, finnas sedan en tid en mängd clairvoyanter af alla grader; och Mediums, andliga knackningar (spiritual rappings), m. fl. dunkla andliga fenomener, höra till ordningen för dagen. De förlöjligas af många, men tagas på allvar af många också.

Sjelf har jag af clairvoyancens företeelser här sett nog för att öfvertyga mig att de ingalunda sakna ett ljus, öfverträffande det vanliga, naturliga, men att clairvoyanten icke är ofelbar. Clairvoyanten ser vissa saker med underbar klarsynthet, men misstager sig på andra. Clairvoyanten är ingen säker ledare. Oändligen dyrbar är dock clairvoyance-phenomenets säkra vinst, nemligen vissheten att själen äger organer och

sinnen inom de kroppsliga, oberoende af dem, att den andliga lekamen är före den naturliga, och att denna sednare är blott den förras naturliga medium.

Bland personerna på besök vid Phalanxteren intresserade mig synnerligen en äldre fru af engelsk börd, med en ovanlig praktisk förmåga och ett varmt menniskoälskande hjerta. Sedan hennes man gjort cession och dött, har hon, som enka, genom redbarhet och talang i handel, betalat hans skulder, uppfostrat och utstyrt sina barn och förvärfvat en betydlig förmögenhet, den hon använder på ädlaste vis. Vid »Womens rights conventions» är hon medlem af kommittéen för industriell utveckling, och talar för qvinnornas rätt till undervisning i ämnen hörande till denna.

Efter dessa lifliga, festliga dagar vid Phalanxteren reste jag åter till NewYork, der jag åter är i mitt goda qväkarehem, sysselsatt med att bese allmänna inrättningar och ställa i ordning till min resa. Jag åtföljes och biträdes dervid af älsta sonen i huset, en älskvärd nittonårig yngling, vacker till kropp och själ, en af dessa som låta mig tänka på den nya menniskan som Vala-sången talar om, född af morgondaggen! . . . . .

Under mina färder hit och dit inom NewYork, denna sednare tid, har jag ofta mött stora afdelningar militär, och i går en stor kavalleri-korps, paraderande genom gatorna, hvilken till både ryttare och hästar såg rätt martialisk och magnifik ut. Jag har i ingen af Europas hufvudstäder sett så mycken militär i rörelse som i NewYork. Men denna utgöres af sjelfkonstituerade regementen, och öfvar sig i militära rörelser —

för ro skull. Flera gånger om dagen, på Broadway, hör man glad regements-musik, och ser mindre trupp-afdelningar, i vackra uniformer och med god hållning, marscherande, ofta med blommor i bösspiporna. Dessa fri-korpser, ung borgarmilis, ha då utom staden öfvat sig i skjutande och exercis, och återvända derifrån under en musik, som alltid är god och spelar raska, glada marscher eller »qvick steps.» Detta fredpredikande folk är krigiskt till sin natur; och dess eröfringsanda har tvenne fysionomier, liksom guden Janus.

Krigs-akademien vid *Westpoint* — enda anstalten af detta slag inom Förenta Staterna, — har jag af europeiska kännare hört berömmas som utmärkt, och officerarne, som utgå derifrån, såsom lika utmärkta för kunskaper som för tapperhet. Under mexikanska kriget var antalet af sårade och döda bland officerarne vida större, i förhållande, än det bland soldaterna, och bär vittne om det hjeltemod med hvilket de anförde sina skaror.

I dag har jag tagit rum på det stora amerikanska ångfartyget »the Atlantic», som den 13 dennes lemnar NewYork för Liverpool. Ångfartyg och kapten (Mr West) äro af första klassen, och med dem kan man vara trygg. I eftermiddag reser jag åter till Springs i Brooklyn, och i morgon möter jag Mr Downing, som kommer ifrån Washington och förer mig åter till sitt sköna hem vid Hudson. Der blir mitt sista besök i Amerika; der var mitt första. Några andra besök hinner jag ej med, så gerna jag ville det. Men detta bjuder mig både pligt och kärlek.

Gårdagsaftonen — min sista afton i NewYork — tillbringade jag med min älskvärda värdinna Mrs G. i hennes faders, den gamla namnkunniga qväkaren Isac Hoppers hem. Den präktiga gubben är åttiofyra år gammal och ännu så rask och eldig nästan som en yngling. I det karakterstarka, vackra ansigtet ser man krigsandens eld förenad med fredsprincipens fasthet och klokhet, understödd af mycken humor och slughet. Gestalten i dess qväkar-kostym är icke utan en viss chevaleresk sprättaktighet. Man ser på »Fader Hopper» (såsom han vanligen kallas), att han tillhör den stridande kyrkan, och hela hans lif har burit vittne derom. Han har under sin verksamma lefnad i de förtrycktas tjenst varit medlet att frälsa mer än ett tusen flygtande slafvar ur deras förföljares händer, och derunder flera gånger vågat sitt lif, blifvit misshandlad, släpad på gatan, kastad ut genom fönster — en gång ur tredje våningen af ett hus, — och alltid återkommit, ihärdig, fast, munter, full af mod och medel att verkställa det han begynt, med en godmodig envishet, som slutligen segrat äfven på hans motståndares ovilja. På hans dotters och min bön berättade han några af tilldragelserna i sitt lif under sitt arbete att rädda flygtande slafvar. Intressantare uppträden vet jag mig sällan ha hört, och sällan tillbringat en så rik och upplifvande afton. Gubben Hopper har tolf barn, och vid hans bord satt, i sin fina, hvita qväkardrägt, hans vackra, andra maka. En ung dotter förskönade ännu den gamle fadrens hem. Lefve Fader Hopper och hans familj!

D. 5 och 10 Sept.

Dagar vid Hudson! sista dagar i mitt första sköna hem vid dess strand, sköna dagar, men ändå — bittra. Det kommer öfver mig allt som oftast, med en känsla af sönderslitande smärta som jag icke kan beskrifva, tankar att tiden nu stundar till skilsmässan, att jag *verkligen* och för alltid skall lemna detta stora, herrliga land, der jag lefvat så rikt, som mottagit mig med så makalös gästfrihet, dessa ädla, älskvärda menniskor, som äro mina vänner, som jag så djupt fästat mig vid, som jag ville lefva och umgås med alltid. Ingenstädes har jag funnit sådana vänner! — Tro ej, min egen Agatha, att jag derföre mindre gerna kommer hem; tro mig, jag kunde ej lefva och verka utom i Sverige, men ändå — det är mig bittert att skiljas härifrån, och jag begriper stundom icke att det kan vara möjligt, verkligt! .... Det förefaller mig så orimligt!

Mr Downing, Andrew Downing, min första vän på Amerikas jord, min unga amerikanska broder, som jag älskar att kalla honom — hvad det var mig kärt att återse honom! Den goda Marcus S. hade fört mig ned till ångbåten, och satt med mig i salongen der, väntande, då efter aftal Downing kom, — han kom från Washington — och Marcus S. öfverlemnade mig i hans vård. Det var mer än halftannat år sedan jag såg honom sist. Han syntes mig vackrare, manligare, det syntes mig som om han vuxit, utvecklat sig, det var äfven så; han hade andligen utvecklat sig; och sin verld. Hans sköna ögon strålade af sjelfmedveten kraft.

Vi foro uppför Hudson, såsom förr en gång, för nära två år sedan; han satt bredvid mig tyst, som vanligt, sedan vi vexlat de första naturliga meddelanden emellan vänner; jag kände ej heller behof att tala, ty — — vi förstodo ju hvarann.

Det var den skönaste eftermiddag och afton. Vinden var liffull och frisk, ehuru varm; böljorna, mer än vanligt upprörda, dansade och sjöngo kring oss, naturen var full af ett oroligt men ljufligt lif. Ingen nattfrost ännu hade andats på de gröna höjderna, höstsommarens tjusande slöja begynte att lägga sig öfver dem. Månan steg upp och blandade sina vågor af ljus med vindens och vattnets. Jag satt tyst lyssnande och — vemodig. Jag kände att afskedets stund var nära.

Caroline D. mötte oss, som en gång förr. Äfven henne fann jag föryngrad, förskönad. Jag kände mig ha blifvit äldre till kroppen, till själen. Men också hade jag på dessa tvenne år upplefvat mer än på tio år, — och mycket deraf kan jag, i hvad som innerst rör mig, först muntligen meddela dig.

Jag gläder mig mycket att se den utveckling af lif och verksamhet, som hos Downing föregått. Hans yttre verkningskrets står nu i högsta blomning. President Fillmore tar den i anspråk för stora parkanläggningar kring kapitolium i Washington; och här äro nu tvenne unga arkitekter från England, som under Downings ledning göra upp planer till hus, dem han blir anmodad att låta bygga för enskilta personer, som i sina villor och cottages vilja förena det sköna med det beqväma. Downings verkningskrets och korrespondens är i denna tid otroligt stor, och sträcker sig öfver hela

Unionen. Likväl sköter han dem så lätt, så con amore, som Jenny Lind synes sjunga. Men hvad som isynnerhet gläder mig att se, är den riktning som hans litterära verksamhet tagit. Jag har stundom, halft på skämt, halft på allvar, förebrått D. att vara mera exclusiv och aristokratisk i sin förskönande verksamhet, än som anstår en rättskaffens republikan. Och vi ha deröfver haft åtskilligt vänskapligt gnabb med hvarandra. Man kan äfven lätt se af Downings naturligt förfinade väsen, att han måste ha svårt att förlika sig med vissa grofheter och omanérligheter, som måste finnas hos ett folk, der alla ha lika rättigheter och anse sig lika goda, ännu innan alla vunnit den inre och yttre bildningsgrad, som allena gör jemlikhet naturlig, och jemnlikhetslifvet behagligt. Han syntes mig också i sin stämning till denna folkklass stå alltför frånhållande och indifferent. Men så borde han ej stå som kristen republikan. Det är derföre som jag med hjertlig glädje nu läst en ledande artikel af D. öfver »the NewYork Park» i den sednast utkomna nummern af hans månadtliga Journal »the Horticulturist», i hvilken artikel D. intagit en högre ståndpunkt än den han tillförne innehaft. Du, min Agathe, måste äfven läsa med mig några ord af honom, ty de förtjena att läsas och — de bli de sista som jag citerar ifrån den nya verlden! Jag låter Downing tala:

»Vi ha icke ännu sagt något om det sociala inflytandet af en sådan stor park *) för NewYork. Men detta är i sjelfva verket den mest intressanta sidan af

*) D. ifrar nemligen, i sin artikel, för att parken måtte anläggas i betydligt större skala än den nu tilltänkta.

hela saken. Det är ett märkligt faktum i Amerika, att ehuru dess politiska tendenser äro ultra-demokratiska, äro dess mest intelligenta sociala tendenser nästan i en helt och hållet motsatt riktning. Och ibland de ämnen, som afhandlats emellan dem som tala för och dem som tala emot NewYorks park, synes intet vara så ringa förstådt, som sakens sociala förhållande. Det är i sanning både besynnerligt och lustigt att se den ståndpunkt, som på ena sidan tages af millionen att parken är gjord för de »höga tio», som åka i granna vagnar, och på den andra sidan af de förmögna och förfinade i landet, att en park i detta land kommer att bli »inkräktad af hamnbusar och mobb». Skam öfver våra republikanska landsmän, som så litet förstå det upplyftande inflytandet af det sköna i naturen och i konsten, då det njutes gemensamt af tusentals och af hundratusentals menniskor af alla klasser utan åtskilnad! De kunna ej ha sett huru, öfver hela Tyskland och Frankrike, hela städers folkmängder tillbringa sina eftermiddagar och aftnar tillsammans i de sköna, allmänna parkerna och trädgårdarne; huru de tillsammans njuta af samma musik, andas samma atmosfer af skönhet och konst, njuta samma sceneri, och växa i social frihet och förfining genom sjelfva inflytandet af den fria, lätta sammanvaron, i den rymd och skönhet som omgifver dem. De kunna ej ha sett huru, i Tyskland isynnerhet, de högsta och de lägsta lika dela samma njutningar» etc. etc.

»Dessa sociala tviflare, som så förskansa sig i exclusivitetens citadell i republikanska Amerika, misstaga sig på vårt folk och dess bestämmelse. Om vi skulle

ha lyssnat till dem, så skulle våra praktfulla flod- och insjöångbåtar, dessa verkliga palatser för millionen, icke haft några sammetssoffor, inga stora speglar, inga rika mattor. Sådana kostbara alster af civilisationen — skulle de ha sagt oss, — kunde endast rätteligen begagnas af välmågans privilegierade familjer, och skulle bli nedtrampade och alldeles ruinerade af landets demokrati, som reser hundra mil för en halfdollar. Och likväl, dessa våra flytande palatser och våra stora hoteller, med deras purpur och fina linnen, äro de ej aktade af majoriteten af dem som begagna dem, lika mycket som andra palatser af deras rättmätiga herrskare».

»Ack! öfver trolösheten af de få, som äga, med afseende på förmågan till bildning, privilegier framför de många som sakna den. Äfven på den lägre platform af frihet och uppfostran som massorna stå i Europa, kunna vi se de upplyftande inflytelser som utöfvas genom folkets tillträde till konstgallerier, publika boksamlingar, parker och trädgårdar, hvilka ha upplyftat folket i *social* civilisation och social odling till en vida högre terrass än vi ännu ha uppnått i republikanska Amerika. Och likväl *måste* denna breda grund af folklig förfining intagas i republikanska Amerika; ty den hörer mera väsentligt hit än någor annorstädes. Den är republikansk i dess innersta idé och tendens. Den tager upp folkuppfostran der hvarest den allmänna skolan och voteringsurnan lemnar den, och upplyfter arbetskarlen till jemnhöjd med mannen af ledighet och talent. Hvar och en mans högre sociala och artistiska elementer ligga slumrande inom honom, och hvarje arbetskarl är en möjlig gentleman, icke genom

ägandet af penningar eller fina kläder — utan genom det förfinande inflytandet af intellektuell och moralisk odling. Öppnen vida, derföre, dörrarne till edra bibliotheker och målningsgallerier, alle J sanne republikaner! Byggen salar, hvarest kunskap fritt skall spridas ibland menniskor!»

— — — — — — — — — — —

»Planteren vidsträckta parker i edra städer, och upplåten deras portar vida såsom morgonens portar för hela folket. Liksom det icke finnes några mörka ställen i middagens solljus, så skall uppfostran och odling — själens sanna solljus — förjaga demokratiens plågoris; och den okunniga exclusiven, som icke har någon tro på en republiks förfining, skall, i nästa århundrade, stå häpnande framför ett helt folk, hvars system af frivillig uppfostran omfattar (i förening med fullkomlig individuell frihet) icke blott allmänna skolor af förberedande kunskaper, men gemensamma njutningar för alla klasser i de högsta sfererna af konst, litteratur, vetenskap, sociala förlustelser och njutningar. Om våra lagstiftare vore visa nog att förstå i dag den nya verldens framtida öden, så skulle Sir Philip Sidneys finhet, gjord till hvar mans, icke blifva något hälften så förvånande femtio år härefter i Amerika, som tanken på en hel nation af arbetsfolk, läsande och skrifvande, var i hans tid uti England».

Så min vän Downing, som häruti har från sin sfer som kristlig artist och tänkare uttalat den nya verldens uppgift, och sjelf intagit den position som är värdig en son af den nya skapelsen. Han har gått ut ibland folket för att från sin ståndpunkt upplyfta det;

han har förenat sig med det stora sant republikanska parti i landet, hvars bemödande är att *jemna uppåt* (»levelling upwards») och hvars valspråk är »allt för alla!»

Det är mig en särskilt glädje att se huru nära D. från sin ståndpunkt nu kommer den, som mina vänner Springs intagit. Troligen komma de härefter äfven i närmare personlig beröring. D. vill besöka Phalanxteren och kommer förmodligen att gifva den ledningen af sin kunskap och sitt artistiska snille vid de byggnadsföretag, som der förehafvas.

Så knyter sig syskonkedjan, hvars första länk hvilar i hans hand, som först på jorden uttalade att alla menniskor äro bröder. Hans kraft skall genomströmma den ända till dess sista länk! Pris vare honom!

Aftonen.

Nu skrifver jag föga mer härifrån; tid felas mig, hjerta felas mig. Många bref att skrifva, stundens åligganden upptaga timmarne, och tanken på skiljsmässan från detta land, dessa vänner, detta folk är mig som ett törne i hjertat. Väderleken nedtrycker mig också; värman är qväfvande, ingen vindflägt, ingen luft utom en het, liksom en kokt. Blott om aftnarne sedan månen gått upp och gjuter sina silfverfloder ibland strändernas och flodens skuggor, då — är det skönt! I går afton smög jag genom parken ensam och med outsägligt vemod. »Detta allt är då förbi, denna tid, dessa band af vänskap, dessa stora syner af en ny verld, dessa sköna, lifsvarma förhållanden, förbi, förbi!» Jag vattnade gräset med mina tårar. Men när jag såg upp, då såg fullmånan på mig klart och stort, och lyste mig

in i själen sägande: nej, det är icke förbi. Styrk ditt hjerta vid det ljus, som evigt varar. Hvad menniskan så funnit, så förnummit, det är hennes — för alltid, och kan icke dö. Det är en oförgänglig säd, som skall förnya sig i nya, rika skördar uti ljusets rike!» Ser du, det sade mig månan, min vän, och tröstad gick jag in igen, och var stilla och tacksam. I morgon reser jag till NewYork, dit mina vänner följa mig.

Månget innehållsrikt ord har jag under dessa dagar hört af min stilla vän, hvilken nu, såsom förr, säger blott litet, men i detta lilla — så mycket. Han önskar att jag skall uppfatta godt och ondt i detta land med klarhet, och uttala det utan förbehåll, men lemnar åt min egen ande att finna sanningen och sättet. »Det der allt,» säger han, »skall ni veta, när ni kommer hem och i ro!» Hans sätt och hans fullkomliga förtröstan förtjusa mig. D—s intresse för fruntimmernas intelligenta utveckling i Amerika är ett kapitel, som särskilt förbinder mig med honom. Denne klarsynte observator ser bättre än någon hvad deruti felas. Med stort nöje har han nu omtalat för mig Miss Coopers (romanskrifvarens dotter) nyss utkomna arbete »Rural hours», en dagbok, der hon enkelt och sanningsfullt redogör för alla företeelser, som inträffa under ett stilla lif på landet, i naturen omkring henne; man ser årstiderna, gräsen, blommorna, foglarne komma och gå, och vackra afbilder af de sednare pryda arbetet. I sin journal »the horticulturist» uttalar sig D. med stort bifall öfver Miss Coopers arbete, både för dess vettenskapliga värde och för den föresyn det ger åt den qvinliga uppmärksamheten, riktande den på de dagliga undren i

naturen och på det stora äfven i det stilla hvardagliga lifvet, der blommornas, insekternas, foglarnas biografier borde företrädesvis uppfattas och tecknas af qvinliga naturälskarinnor. D. är i öfrigt en stor »ladysman», som man kallar det här, och beundrare af det egendomliga hos qvinnan. »Qvinnorna måste socialt pånyttföda oss» (socially regenerate us) är ett uttryck, som jag mer än en gång hört af honom. O! — — att jag skall skiljas vid denna vän, en af de bästa, för min natur mest passande, som någonsin lyckan, eller rättare Guds godhet gifvit mig! . . . . .

Rose-cottage. *D. 12 Sept.*

Ännu ett par ord, men blott ett par, ty jag är öfversvämmad af bref, af göromål, och ännu nedtryckt af en migraine, vållad af själens och kroppens öfveransträngning. Innan jag skiljdes vid Downings, tillbringade vi en dag tillsammans vid Westpoint. En herrlig utsigt, men dagen tryckande het och utan luft. Seglen gledo på Hudsons spegelstilla yta, jag vet ej af hvilken kraft, ty vind var det icke. Vid table d'hote om middagen sutto framför oss ett par små, magra, spinkiga, gulbleka flickor ensamma, som drucko vin och åto af alla kräsligheter vid bordet, såsom om de varit stort folk. Det undgick ej D—s allvarliga ogillande blick. Han sade till mig: »detta är af de förhållanden, som jag önskar att ni ville göra uppmärksam på!» Man gör så mycket för barnen i detta land; man an-

ser dem nästan som heliga väsen, och likväl förderfvar man barndomen genom veklig vanvård!

»Detta måste ni taga med, från mig, åt er syster Agatha!» sade D., i det han gaf mig en stor vacker gravyr af utsigten vid Westpoint. Hans sista gåfva till mig var Bartletts dyrbara verk »American scenery» samt Miss Coopers »Rural hours.» Det var i NewYork. I Astorhouse — der vi mött hvarandra för första gången, skiljdes vi — — jag känner att det är för alltid på jorden. Marcus S., mycket blek af hettan, men alltid god och vårdande, kom i vagn att afhämta mig till sitt hem.

Nu är det sent på aftonen, min sista afton i den nya verlden. Hettan är förfärlig; nätterna medföra ingen svalka. Menniskorna se ut som om de voro mjölade i ansigtet. Alla lida och pusta. Jag begriper ej hur jag skall hinna bli resfärdig tills i morgon. God natt. Snart skall jag återse Sverige. Ack, om då, som när jag kom ifrån Danmark, jag fick se ditt snälla ansigte på stranden, dina kära blå ögon! .....

Mitt lilla hjerta, jag har mycket önskat och längtat att ännu få ett bref ifrån dig, innan jag lemnade Amerika, som sade mig att du blifvit sommarvarm åter; de två sista voro så ganska kulna! Men intet sommarbref har kommit, och jag måste lefva i tron och hoppet. Och i kärleken omfamnar jag hjertligen Mamma och Dig!

P. S.

På hafvet. *Sept. 1851.*

Det är förbi. Jag har lemnat dem för alltid, det stora landet, de kära, dyrbara vännerna! Det måste ändå ske; och det har skett; men jag känner mig ännu liksom döfvad deraf. Gudskelof ändå att den svåraste stunden är öfver. Och morgonen då jag skulle afresa — det var en underlig morgon. Jag var nästan förtviflad öfver mängden af små åligganden, som jag ännu hade att afgöra, och af ihängande hufvudverk; men på en gång vek den, och allting ljusnade; uppe på mitt rum satt den goda Marcus och förseglade mina biljetter, allt efter som jag skref dem, och mottog mina uppdrag, och sade emellanåt lugnt och lugnande: »plenty of time! We are in good time!» Och det föreföll mig nästan underbart, hur timmarne och tiden sträckte sig, allt redde sig, allt blef ljust och lätt, så underligt lugnt och äfven ljuft; — det var inflytandet af den milda ande som var mig nära. I god tid var jag färdig, allt var färdigt. Jag omfamnade min kära Rebecca, kysste Jenny och baby, och reste, åtföljd af Marcus och Eddy.

Om bord på »the Atlantic» befann jag mig, på en gång i en rigtig hvirfvel af gamla bekanta och nya bekanta, herrar som skakade hand med mig och gåfvo mig afhandlingar som de skrifvit; fruar som skänkte mig vackra gåfvor; bekanta som introducerade bekanta; kära vänner från norr, från söder, som här velat öfverraska mig och säga mig lef väl, och hvart jag vände hufvudet, kysstes jag af någon. Ack! jag måste vara

glad, när klockan ringde vännerna ifrån bord och jag fick gömma mig i min hytt. De sista ansigten jag såg der voro den englalika Eddys och den broderliga, goda Marcus Springs. Sedan blef jag sittande tyst och orörlig under timmar; men i mitt rum hade Marcus S. upphängt en bukett af evigt gröna växter och röda och gula eterneller ur trädgården vid Rose-cottage, och fästat dervid ett kort med några ord skrifna i blyertz, och på denna bukett såg jag nästan oafvändt till dess den liksom flätat sina saftgröna löf kring mitt hjerta, och allt blef lugnare inom mig.

Det var vid middagstiden som vi afreste. Mot aftonen gick jag upp på däck, för att ännu en gång kasta en blick på den stora, nya verlden. Der låg den vid den vestra horisonten, dunkel-grön på de blå vattnen, i en stor halfcirkel, lik en öppen famn, en lugn, inbjudande hamn. Moln, med persikomjuka färgskiftningar ifrån mörkaste violett till klaraste guld och mildaste rosenrödt, lågo i pittoreska massor öfver den; regnskurar och solstrålar gjöto sig öfver den, befruktande; solen befriade sig ur molnen och strålade allt klarare, allt som den sänkte sig djupare mot himmelsranden, der det stora landet låg. Så var den sista syn jag såg deraf; så skall jag alltid se det i min själs djup.

Nu ser jag det ej mer med mina ögon, utan blott himmel och haf. Jag genomlefver åter en paus emellan tvenne lifstider och tvenne verldar. Men mitt hjerta är fullt. Och frågar man mig hvad den nya verldens folk har framför den gamlas, så svarar jag, med intrycket af hvad jag i Amerika sett och genom-

lefvat, friskt i min själ: ett varmare hjertslag, ett mera energiskt, ungdomsstarkt lif.

Bland de bref jag fick, kort innan jag gick om bord, är ett som jag alltid skall gömma. Det är ej undertecknadt af något namn, men visste dess skrifvare dock (stylen är en mans) huru mycken glädje det skänkt mig! Jag har ibland retligt klagat öfver bevis af bristande grannlagenhet; men jag har ej omtalat de många jag rönt af den mest intagande, grannlaga godhet, som nalkats blott för att skänka nöje och undandragit sig tacksägelsen. Detta bref hörer till dessa.

Vädret är nu stormigt, och hafvet går högt. Jag lefver stilla i mitt rum, och ser på den lilla buketten af gröna löf och ljusa eterneller. De tala till mig om Amerika, om de minnen jag medför derifrån. Jag skall icke se på kärare föremål, till dess jag återser den svenska kusten och — *dig!*

Tillägg i Maj 1853.

Henne, till hvilken dessa bref voro skrifna, fick jag ej mer återse. Vid tröskeln af mitt hem mötte mig orden: »hon är icke här; hon är uppstånden!» I mitt ödsliga hem mottog mig min åldriga moder med tårar. Hon, som var hemmets sol och lif, var borta. Derute föll snön på hennes graf.

Hade hon lefvat, så hade troligen aldrig dessa bref blifvit tryckta. Eller de skulle derförinnan ha undergått en omsmältning, troligen för det bättre. Ty jag hade då haft en vän vid min sida, i hvars rena

sinne jag, likasom i en klar spegel, hade kunnat se mina brister. Nu har jag varit allena.

Brefvet till Professor H. Martensen, som härefter följer, tänktes öfver i Amerika, men nedskrefs först i Europa. Tid och lugn till en redig öfverblick i de ämnen jag ville skrifva om, felades mig under min resa i det stora Vesterlandet. Jag kunde stundom ej se skogen för trädens skull; och kyrkorna hindrade mig att rätt uppfatta *kyrkan.*

Nu då den nya verldens skogar susa fjerran ifrån mig, och den stora bilden af dess samhällslif står för mig i stilla klarhet bortom det stormande hafvet, nu kan jag bättre än förr urskilja de hufvudsakliga, bestämmande dragen. Några af dessa har jag redan tecknat. Ett af de mest betydande har jag försökt att här framställa för den ädle och skarpsinnige tänkare, som jag är lycklig nog att få kalla min lärare och min vän.

FYRATIONDETREDJE BREFVET.

Bref till Theologiæ Doctorn, Professor H. Martensen i Köpenhamn.

Stockholm *i Maj 1853.*

Af den lyckliga tid, under hvilken jag hvar vecka njöt af ert umgänge och ert samtal, är det tvenne ögonblick som framför allt qvarstå i min själ, såsom brännpunkter för det ljus som genom Guds nåd flödat till min ande ifrån er. Den ena var den sena aftontimme, då jag i er studerkammare, djerf af min andes kamp, lika som af er godhet, dref hedendomens läror emot christendomen, frågande efter *det nya* lifvet, till dess jag gjorde er otålig, men framlockade af era läppar ett ord, inför hvilket min själ blef stilla, ty den varsnade deri frågans rätta lösning och det nya lifvets uppgång. Den andra stunden var den förstas fullbordan. Många frågor hade blifvit sammanträngda i en enda knut. Ni löste den med ett enda hugg af det andeliga svärd, som är ordets (och i detta det urskiljande förnuftets), som det eviga ordet gifvit i er hand såsom sällan åt en dödlig. Makten af dessa par ord af er — som ännu genljuda i min inre verld — var, att de träffade medelpunkten i ämnet och framhäfde det väsentliga, det vitala.

Kunde jag dock göra sammalunda nu, då jag ville redogöra inför er för det nya lif, som jag under tvenne år, sedan vi skiljdes, betraktat i det stora Vesterlandet, dit jag reste, liksom förut till er, som en frågande, en sökande!

Detta är min önskan. Men blott ett kan jag lofva, och det är, att jag icke skall uppehålla er med många ord.

»Hvad skall ni i Amerika, hvad vill ni se der?» frågade ni och mången vän i Danmark mig före min afresa.

Jag ville se — den kommande.

Ty en är, som sakta kommer gångandes genom tiden, allt ifrån begynnelsen af verldens historia. Blodiga åldrar, glänsande, granna tidehvarf, äro blott olika gemak, genom hvilka hon framgår tyst, stilla, allt mer klarnande ur skymmande höljen, ända till denna tid, vid hvars tröskel hon nu står, betraktad af många med förtjusning, af många med bäfvan. Och frågas det, hvilken är denna gestalt, inför hvilken thronerna vackla, kronorna affalla, all jordisk purpur bleknar, så blir svaret:

Menniskan! Menniskan i ursprunglig sanning! skapad efter Guds beläte.

I alla kristendomens riken varsnar man henne, talar om henne, kämpar för henne, kämpar mot henne och — bereder henne väg. Ty hennes dag är kommen, och hon måste komma med den *).

---

*) Som sköna bevis derpå, synas mig den fria, varma hyllning, som fria folk i våra dagar egna ädla och frisinnade regenter, såsom Leopold, Victoria och Oscar. Hvilka forntidens triumf-

Jag ville se menniskan, sådan hon framträder i den nya verlden, sedan hon afkastat alla häfdvunna välden, former och uniformer, som i den gamla blifvit till tryckande bördor — sedan hon på den nya jorden upprättat åt sig ett rike och åt alla folk ett verldsasyl, efter ingen annan lag än den, gifven i den kristna uppenbarelsen, och den i hennes eget bröst. Den menniskan ville jag se, lära förstå, och med henne det nya samhället och lifvet.

Betrakta ett ögonblick med mig denna menniska, sådan hon uppstiger ur »Majblommans» sköte och på den nya jorden planterar den första laggifvande kolonien; se henne i pilgrimernas lilla flock.

De ha dragit ut som apostlar från den gamla verlden, ty midt under förföljelsen för sin tro och kampen för dagligt bröd »kände de sig kallade att utbreda Kristi rike i den nya verlden, ja om än de blefve endast såsom ett trappsteg för andra.» De kalla sig »oberoende» (independents, nonconformists) och puritaner, ty de ha skiljt sig ifrån den yttre kyrkan och all verldslig makt, och fordra rätt att styra sig sjelfva enligt Guds ord allena och samvetets ljus. Det förnämsta, som de medföra till den nya verlden, är bibeln och arbetets redskap.

De vilja på den nya, jungfruliga jorden upprätta en kyrka och ett samhälle i renaste styl, ur den inre menniskan, upplyst af Guds ord.

---

tåg kunna väl jemföras med de ädelt menskliga tacksägelsefester, som i år firats öfverallt i Sverige och Norge för Kung Oscars återvunna hälsa, hyllningar lika mycket åt menniskan som åt regenten!

Hvar man i den lilla flocken är en Guds frigjorde och en fri medborgare. Och icke blott medborgare. Regenten, presten, domaren, embetsmannen till allt embete, är i honom; ty han kan och skall äfven vara allt detta, då han dertill nämnes af församlingen. *Menniskan* bär inom sig förmågan dertill. Hvar man känner sig en man för sig, och med detsamma djupt förenad i solidariskt förbund med alla de öfriga. Församlingen styr sig sjelf genom tillsättande af sina styresmän. Dessa väljas genom röstande. De flestas röster bestämma. Alla förbinda sig att respektera och lyda lag eller styresman, som af de flestas röster blifvit förordnad.

Dokumentet öfver denna öfverenskommelse undertecknas af utvandrarne ännu innan de lemnat Majblomman och uppstigit på den nya jorden. När det lilla samhället beträder den, är det redan färdigt i sin väsendtliga, sin skapande princip. Der skola finnas styresmän, prester och domare, såsom allt menskligt samhälle det fordrar, men de skola väljas af folket. Hvarken rang eller rikedom skall dervid gälla; intet i det nya samhället skall gälla högre än de egenskaper, som gjorde Peter fiskaren och Paul tältmakaren till apostlar i Kristi rike. Den i Kristo frigjorda menniskan står högst på jorden; och öfver henne gifves ingen högre. Hennes rang och värdighet är absolut. Hennes arbete får äfven derigenom ett högsta värde. Lifvets helgelse och arbetets heder äro lagar i pilgrimernas samfund; och sammanfattningen af deras lif i den nya verlden, under de första decennierna, är gudstjenst och arbete.

Så Majblommans lilla koloni. Den var fröet. Det föll i god jord och bar frukt hundradefallt. Det var

en skapande kraft i det sädeskornet; och vi igenkänna det i denna dag i alla de förenade Staternas samhällsförfattningar och andliga lif, äfven der detta ännu hämmas af tillfälliga bojor, eller förmörkas af den gamla natten.

Menniskan, lagstiftare för denna verldsdel, uppträdde der med fullt medvetande af sig såsom Guds tjenare och såsom samhällsmedlem. De två äro hos henne såsom ett. Det är hennes egenhet, hennes egna fullkomlighet. Hennes lefnadsregel är: låt hela ditt lif bära vittnesbörd om din tro.

Många af våra landsmän se i Förenta Staterna endast ett aggregat af oharmoniska delar, tillhopakomna händelsevis och sammanhängande händelsevis, utan inre nödvändighet, utan organisk medelpunkt.

Men för den, som någon längre tid lefvat inom Förenta Staterne, med ledighet att besinna det inre af deras lif, kan det ej bli fördolt, att de ega inom sig en gemensam skapande och i högsta grad vital lifsprincip, och denna är: det religiöst medborgerliga medvetandet.

Det är detta, som öfverallt uppbygger kyrkan, organiserar samhälls-institutionerna och de ändå mäktigare fria associationerna, detta som ger riktning åt uppfostran, bestämmer hemmets karakter, detta som gör sig väg i litteraturen, i alla stora sociala rörelser, allt under lösen af det älsta gudomliga budordet:

»Älska Gud öfver allting och din nästa såsom dig sjelf.»

Ingenstädes på jorden har väl det kristliga medvetandet om sann mensklig frihet kommit till så fullt

genombrott som i Förenta Staterna; ingenstädes har uttalats och uttalas i ord och handling så allmänt den lära, att den rena religionen är den rena moralens grund och fäste; att den sanna gudstjensten är den sanna menniskokärleken; att det bästa offer, som kan frambäras folkens fader, är synen af ett fritt, fromt och lyckligt folk, der alla ha lika rätt och lika tillfälle att förvärfva högsta menniskovärde, högsta menniskosällhet.

Detta medvetande är den nya verldsbildningens tyngdpunkt, inom Nord-Amerikas stater. Allt annat, vare sig statskonst, materiell utveckling, vettenskap eller skön konst, subordinerar derunder och måste frivilligt eller ofrivilligt lyda den. Der äro skiljda corpser och skiljda anförare, och mångahanda namn, men *en* är den kommenderande chefen, som de alla måste hörsamma och följa, och denne är *den stora menniskan*, menniskan i sin högsta personliga och samhälleliga utveckling. Dennas idé är den ledande tanken, som allt och alla måste tjena. Denna är det som skall verkliggöras i hvar enskilt menniska och i hela samhället.

Bibeln och arbetets redskap hade pilgrimerna från Europa medfört till den nya verlden. Man kunde säga, att de tvenne äro än i dag stormakterna i den nya verldsbildningen. Det religiöst andliga lifvet utvecklar sig i jemnbredd med den materiella förkofringen. Menniskan och mensklighetens betraktas och befordras framför allt i deras himmelska och deras enkelt jordiska förhållanden. Allt annat är bisak.

Det andliga lifvet måste här framför allt betraktas i det kyrkliga och hvad derifrån utgår.

I Europa förebrår man vanligen Norra Amerika dess många olika religionssekter, dess många skiljda kyrkor. Man förbiser dock dervid att de ha en väsentlig enhet i lära och lif, ehuru hvar särskilt sekt har med det samma församlat sig omkring en särskilt sanning, som den uppsatt till sitt standar *). Det var dess uppgift, dess kallelse, dess nödvändighet. »Gud ville det så!» har jag måst säga mig, då jag betraktat de menniskors lif och historia, som i Norra Amerika stif-

*) »Äfven mormonerna?» torde ni misstroget fråga. Utan att kunna med bestämdhet redogöra för det utmärkande i mormonernas lära, måste jag dock säga på grund af hvad jag i Amerika inhämtade om denna sekt, dess ledare och läror, att jag tror de beskyllningar, som blifvit gjorda dem, vara till stor del falska. Mormonerna erkänna, som sin, de kristnas uppenbarelse och bibel. Deras sednare profeter (hvilket jag sjelf haft tillfälle öfvertyga mig om) innehålla endast närmare, speciellare profetior om Kristus, inga nya läror. Sederna bland folket äro — så försäkrades mig af en tänkande man, icke mormon, som vistats tvenne år bland mormonerna i Utah — utmärkt rena, och mormonernas qvinnor upphöjda öfver allt förtal. Sektens stiftare, Joe Smith, var en man af simpel bildning, men egande några ovanliga gåfvor, äfven af den sekundära profetiska art, som man känner i Skottland under namn af »Second sight.» Han trodde sjelf på sina uppenbarelser, — åtminstone på en del af dem. Efter hans död styres mormon-samhället af män, som J. Smith förordnat till sina efterföljare. De styra, såsom Smith, efter bibelordet och andans ingifvelser. Styrelsens hierarkiska karakter utgör för närvarande, under kloka ledare, dess kraft och makt att låta samhället hastigt uppblomstra, under anglo-amerikansk sedelag och ordning — som äfven i den stora Saltsjödalen bevisa sin skapande kraft, — den är äfven dess fara och skall troligen en dag bereda dess fall. Den dagen blir, då den ingriper i det enskilta lifvets helgd. Skulle styrelsens ingifvelser tillåta polygami, så skall aldrig anglo-amerikanska hemmet tillåta det.

Not tillagd år 1854.

Af en förträfflig man och vän i Amerika erfar jag att detta fall verkligen inträdt inom mormonska sekten. Månggiftets införande och qvinnans förnedring ha inträdt och förebådar sektens upplösning.

tat betydande sekter. Roger Williams, Anne Hutchinson, Fox (qväkaren), Anne Lee m. fl. voro alla drifna af en anda, starkare än deras egen vilja. De begynte med att motstå den inre rösten (såsom Luther), men måste slutligen följa dess bud. Dessa gudomligt besatte drefvos af sin inre demon ur trygga och glada hem, ut i vildmarken, i fängelser och förföljelser och marter af mångahanda slag, att förkunna den sanning, som de hade omfattat, att lida, stundom att dö för de läror, de förkunnade. De kunde ej annat, de *skulle* ej annat, om de voro värdiga att vara Guds tjenare.

»Stån icke stilla med Luther och Calvin», tillropade pilgrimernas andlige herde, Robinson, dessa från den gamla verldens strand; »de voro stora och skinande ljus på sin tid, men de genomträngde icke all Guds rådslag. Jag besvär eder, kommen ihåg det — det är en artikel af er församlings kyrka — att J hållen er färdiga att emottaga hvilken sanning som helst, som skall komma till eder från Guds skrifna ord.»

Det var på grund af denna fortgående gudomliga meddelelse från Gud till menniskan, som Luther appellerade från påfvens bullor till bibeln; det var på grund af samma lära, som puritanerna vädjade från Englands statskyrka till menskliga samvetets rätt, att efter skriftens ord bestämma öfver sin tro och gudstjenst. Det var äfven på grund af samma lära, som sednare Anne Hutchinson och Henry Vane — hos hvilka det sades, att »Calvinismen gick i frö» — vädjade från bibelordet och Calvinismens despotiska orthodoxi till det enskilta samvetets domstol och Guds röst

i detta. Guds ljus i skriften, i förening med Guds uppenbarelse i skriftforskarens samvete, *kunde, skulle* allena bestämma. Förföljelse och landsflykt endast stärkte ropen ur det inre.

Drifven ur sitt hem och sitt hemland, öfvergifven af alla, anklagad af sina vänner och äfven af sin hustru för brottslig egenmäktighet, måste den milde, men faste Roger Williams för läran om samvetets frihet fly ut i ödemarken. Men Gud var med honom, ock kring honom uppväxte en stor stad *Providence,* och sednare en stat *Rhode-Island,* till den religiösa tolerancens och menniskokärlekens hem.

Frihetsprincipen, som pilgrimerna först planterade på den nya jorden, blef en allt innerligare, och fordrade, att menniskan skulle lemnas allena med Gud.

Väl veta vi, min ädle vän, för hvilka faror af sjelfförvillelse och högmod menniskan är utsatt på denna ståndpunkt. Men — hvar ståndpunkt har sina faror, då tidsåldern är mörk och menniskan svag eller inbilsk. En högre och innerligare gifves dock ej, än denna: menniskan ensam med Gud. Gud talade i fordna dagar med de stora lagstiftarena, med Moses och profeterna. Det är vår kristliga, vår lycksaliggörande tro, att Gud i dag talar enskilt till hvar och en af sina barn, såsom han i Kristo talade till Johannes och Maria; att hvar och en af oss kan i våra heligaste stunder förnimma hans röst och bli öra och tunga för hans sanning. Allt beror härvid på renheten och lydaktigheten hos den enskilta menniskan. Det kan vara oförlåtlig dumdristighet att framträda med anspråk på ett högre vetande. Det kan vara brottslig feghet att tiga

stilla. Gud allena kan dömma deröfver. Menniskan står ytterst allena med Gud, och ingen är då emellan henne och honom. Mycket kan kyrkan lära, mycket kan samhället bilda; — ytterst förslå de ej. Menniskan måste tala med Gud allena. Deruti ligger en stor fara, men ock en stor styrka och tröst. Amerikas sektstiftare ha känt båda delarne.

Och om de icke fullt undgått den förra, om de till en del blifvit bländade af det ljus, som de kände sig kallade att frambära, så ha de dock, hvar i sin del, utfört det arbete som den nya verlden känner sig kallad att utföra i verldshistorien, det att sätta friheten i samvetets innersta grund, och göra samvetet fritt i Gud, att sätta hvar menniska fri i direkt förhållande till Guds röst i hennes inre och sålunda bereda hennes högsta personliga utveckling. Läran om högheten af denna ståndpunkt är gammal på jorden. Socrates och Seneca kände den. Verldens Frälsare gjorde den till lif i menskligheten. Amerikas sektstiftare upprepa dess frihetsmoment. Deras skönaste lära till menniskoslägtet är denna: »bekänn högt hvad du tror. Var sann inför Gud, dig sjelf och din nästa. Må hela verlden vara emot dig; stå fast vid din öfvertygelse och din bekännelse.» Det enskilta samvetet är för dem högste laggifvaren.

Må det än sägas och fritt tillstås att denna källa icke är ofelbar, tillstås måste äfven att endast i denna renade källa lifvets ursprungsord — Guds ord, kan rent mottagas och ur den åter framvälla *).

Not tillagd i Maj 1854.

*) Till en religiös vetenskaplig, organisk åsigt af Guds uppenbarelse i historien och i bibeln lik den som uppstått i Schweits

Skulle ni fråga hvartill kyrkans splittrande i många sekter visat sig föra i den nya verlden, så svarar jag: i första rummet till en stor allmän kyrklighet och en mäktig kyrklig disciplin. Antalet af kyrkor — alltid väl och prydligt byggda — i större och mindre städer, måste frappera hvar resande i Förenta Staterna. Vanligen finnes en kyrka för hvart tusental personer, stundom för femhundra, stundom för färre. Hvart kyrkligt samhälle styrer sig sjelft, tar reda på alla sina medlemmar, sina fattiga, och öfvar en nyttig uppsigt öfver seder och ordning.

Presten är uteslutande själarnas herde, och befattar sig med intet utom själavården, genom offentlig predikan och enskilt förmaning eller deltagande. Församlingen, som valt sin prest, är vanligen mycket tillgifven denne och uppbär honom högt, då han förtjenar det. Man har i Europa talat mycket om presternas lycksökeri i Amerika. Men jag måste säga, att jag funnit, att de prester, som haft stort christligt värde och stor sjelfständighet, alltid blifvit med stor kärlek om-

---

under inflytande af tysk spekulation och fransysk precision, incarnerade i den ädlaste ande A. Vinet och hans efterföljare, har kyrkan i Amerika icke kommit. Blind bibeldyrkan uppträder der i motsats med en bibelkritik, sjelfständig och moraliskt ädel (såsom hos Unitanierna) men saknande djupsinne. Begreppets utveckling och andlig lifsprocess förbises i bibeln och uppenbarelsen. Man fäster sig vid ord och enskildheter mer än vid lifvet. Kyrkan, »i anda och sanning», har ännu ej uppträdt på den nya jorden. När den kommer, skola de många sekterna blifva såsom försalar till det innersta templet, och ur dem alla skola framgå bekännarne som tillbedja i detta, i enahanda tro och kärlek. Det kyrkliga lifvets utveckling i Förenta Staterna är ännu mera på bredden än åt djupet och höjden. Frihetsmomentet herrskar; men detta saknar det positiva innehåll som det vunnit i Alpernas land.

huldade af sina församlingar, och af dem behållna, värderade och vårdade ända till sina sista dagar. Presterna utgöra en del af Amerikas aristokrati; och jag har bland dem funnit de mest intelligenta och intressanta personligheter.

Följden af sekternas frihet visar sig vidare i en stor utveckling af det religiösa tänkandet. Hvar betydande sekt har sin egen religiösa tidning, i hvilken dess läror utvecklas, under diskussion med andra, och kyrkans förhållanden betraktas mångsidigt. Deraf kommer ett mycket allmänt tänkande och förstånd i sådana ämnen. Och deraf kommer, att man om Amerikanska folket kan säga, såsom Svedenborg på sin tid sade om Engelsmännen, i sin vision af yttersta domen:

»De bästa af denna nation äro i medelpunkten för »alla christna, och orsaken hvarföre de äro i medel»punkten är, emedan de hafva utveckladt inre förnufts »ljus (intellektual light). Detta ljus kommer af den fri»het, som de njuta i tänkande och deraf i talande och »skrifvande. Bland folk af andra nationer är detta för»nuftsljus fördoldt, emedan det icke har någon utväg.»

Ni känner säkerligen karakteren och antalet af de betydligare religionssekterna inom Förenta Staterna. Jag vill här blott tala om hvad som utmärker dem gemensamt och betecknar deras inre samfälta lif. Några af dem tala mera till den omedelbara känslan, andra till förnuftet, alla lägga de dock största vigt på kärlekens verk. Catholiker och qväkare räcka hvarandra härutinnan handen. Till ett universelt kyrkligt medvetande, jemnhögt med Förenta Staternas politiska medvetande, synes mig ingen kyrka ha kommit, utom hos dess ädlaste

representanter. Jag har hört snillrika prester, baptister, kalvinister, unitarier m. fl. öppna Kristi kyrka för hela verlden. Så i synnerhet den äldsta presbyterianska, kongregationella, som jag äfven ville kalla pilgrimernas kyrka, ty inom den deltaga alla lekmän i kyrkans angelägenheter. Predikan, som utgår af denna, står fast på det gamla hälleberget, men utbreder sig derifrån till omfattande af hela verldslifvet. Äfven naturen, konsten och det materiella lifvet kristnar den till Guds tjenst.

Till phenomener, gemensamma för flera protestantiska kyrkor i Förenta Staterna, som tyda på dessas lifaktiga princip, höra de så kallade »Revivals», perioder då personer, utrustade med ovanliga gåfvor och drifna af brinnande nit, draga omkring som missionärer, i städerna och på landet, låtande på nytt utgå Johannes döparens rop till menniskorna: »omvänder eder!» Sådane perioder genomgå kyrkans lif som djupa, friska andedrag ur den religiösa lifssferen; och tusentals individer räkna från dessa perioder sitt nya bättre lif.

Ett af den gemensamma kyrkans skönaste företeelser inom Förenta Staterna synes mig vara den stora anstalt till spridning af folkskrifter i religiös-moralisk syftning, men utan sekterisk anda, som upprättades i Newyork för omkring tjugo år sedan, och hvartill flera olika sekters anhängare räckte hvarandra handen och ännu i dag samverka endräktigt och kraftigt. Tjugu tryckpressar (alla drifna med ångkraft), utsända hvar dag derifrån 25,000 tryckta skrifter, 3000 böcker inberäknade »för att utbreda kunskapen om vår Herre Jesus »Christus, såsom syndares återlösare, och för att befor»dra lefvande gudaktighet och sund moral genom cir-

»kulation af skrifter egnade att vinna alla evangeliska »kristnas gillande».

»American tract society» tog så pressens krafter i tjenst för att »evangelisera Amerika». Perlorna af Englands och Amerikas religiösa och moraliska litteratur på vers och prosa samlas i dessa folkskrifter, som tryckas prydligt, och förses med vackra träsnitt. Flera hundra kolportörer utsändas årligen att sprida dem öfver hela unionen, äfven till dess mest aflägsna delar, bland främlingarne, i vildmarkerna; och så fortfar den evangeliska kyrkan än i dag att låta ett sakta mannaregn falla öfver landet såsom en säd af den store såningsmannens hand; och det goda, som häraf väckes och uppspirar, synnerligen i barnens och ungdomens hjertan, är oberäkneligt.

Och ser man från denna stora såningsanstalt — hvilken i flera af de norra staterna fått efterföljare — till folkskolorna, till inrättningarne för de vanvårdade, för de brottsliga, asylerna för de vansinnige, de olyckliga inom samhället, och framför allt till den växande uppmärksamheten på dessa, — öfverhufvud till arbetet inom Förenta Staterna att upphäfva nattsidan af samhällslifvet, så kan det ej nekas, att de framför alla stater förtjena namnet af Kristliga Stater.

Men ni skall säga, att detta är blott en sida af taflan; att vi veta väl, att äfven ett annat lif växer i dessa stater, en dyrkan och en kyrka som icke är Guds. Jag vet det väl. Den gamla ormen lefver äfven på den nya jorden. Och kalla det mammonsdyrkan, slafveri, despoti, mobbokrati eller hvad namn som helst betecknande sjelfviskhetens eller lögnens princip, det lefver,

det växer der såsom ogräset jemte hvetet. Ja, det synes mig, att de väsentligaste af de riktningar inom menniskoanden, i godt som i ondt, hvilka under historiens åldrar uppspirat och blommat i Asien och Europa, skola i Amerika sätta frö och bli färdiga till skörd. Ofta under mitt vistande i Amerika måste jag tänka på de ord i er dogmatik (i artikeln om »Herrens tillkommelse och alla tings fulländelse»), i hvilka ni säger:

»Ju mera historien närmar sig sitt slut, med desto »större slutningshastighet röra sig tidens hjul, med desto »större plötslighet och rapiditet, desto hastigare omvex»ling af olika tillstånd framskyndar utvecklingen; och »den torde mycket missräkna sig som menar, att för »det att i våra närvarande verldstillstånd ännu åter»står så mycket att göra, som kan behöfva århundra»dens arbete, måste änden ännu vara mycket långt borta. »Ty när Herren vill, kan detta göras på en innehålls»rik dag; och utan en sådan skulle det aldrig blifva »gjordt. Derför strider det icke heller mot skriftläran, »när vi tänka oss det tusenåriga riket som ett ganska »kort tidsrum, som en dag, hvilken i sig koncentrerar »en fullhet och en glans, som eljest är spridd i århun»dradens räcka» *).

---

*) Man finner äfven i Norra Amerika, i synnerhet i de fria staterna, en allmänt spridd aning och tro att dess folk skall frambringa ett Millennium på jorden, och antydningar härom träffar man ofta i tal och skrift och bilder, som tala om den tid då »lammet skall ligga i ro bredvid lejonet, då hvar man skall sitta i ro i skuggan af sitt eget vin och fikonaträd» m. m. Ty att detta Millennium skall framställa ett tillstånd af högsta materiella välmåga, liksom af högsta inre frid och fröjd, synes allmänt antaget. Tron derpå är den eldstod eller den molnstod som leder folket under dess vandring och arbete.

Norra Amerikas lif häntyder på ett sådant framskyndande, en sådan koncentration af utvecklingens fullhet i godt och — i ondt. Denna verldsdels storhet och omfång, omfattande alla jordens zoner och produkter; kommunikationsmedlens mångfald och snabbhet, som sätta dessa inom hvar mans ägo, vidden af enskilt frihet, gränslösa täflingsbanor, ja, sjelfva klimatets nervösa lynne och eggande verkan på en folkras, hvars medfödda energi drifver den framåt och låter den medtaga alla andra folk på dess väg, allt fortskyndar dess fart med lavinens makt, till — domedagen. Ty, jag har redan sagt det, men måste omsäga det här, vi ha icke af Amerika att vänta ett Utopien, utan snarare en domedag, ett närmande till skördetiden för menniskoslägtet. Och till intet folk, såsom till detta, synes mig ljuda Herrens förmanande rop: *Vaker!* Ser jag likväl på det lif, som i denna tid är det mäktigast växande, det stigande, det öfverhandtagande inom Förenta Staterna, så måste jag säga, att mitt hjerta är uppfyldt af hopp. Ty skulle Förenta Staterna — och jag tror, att de skola det — ur sin närvarande lagstiftning utplåna dess största motsägelse; skulle de inom slafveriet inrymma befrielsear-

---

Mormonerna, af alla Amerikas sekter, lägga största tonvigt på eröfvandet af det *jordiska paradiset*, och tron på denna deras framtidssyn torde utgöra deras sanna ingifvelse, liksom nyckeln till deras inflytande äfven i främmande länder.

Mig vill det tyckas att Millennium icke skall komma här eller der på jorden, utan öfver hela jorden, när en gång alla jordens länder — Oceaniens förtjusande öar likasom Siberiens vilda stepper och tundror — bli så sammanbundna genom anda och ånga, att ingen plats mer blir främmande och otillgänglig; att den stora menniskan kan råda öfver alla och på hvar punkt framkalla det högsta menskliga i menskligheten. Emellertid må Amerikas folk behålla sin tro.

betets rätt, stadga en gradvis emancipation såsom lag, och med afseende på slafvarnes barn lyda den Gudomliges ord: »låter barnen komma till mig», då . . . .

Se, jag tänker mig att någon stor naturrevolution skulle på en gång tillintetgöra hela denna verldsdel, tänker mig den hastigt sjunka i hafsens djup, med sina stjernströdda flaggor, sina flottor och jernvägståg, sina stora städer och stimmande menniskomängder, sina stolta capitolier och sköna, stilla hem, tänker mig allt detta försvinna, tystna i djupet, som i en ofantlig graf, och böljorna brusa fram deröfver, och »rymden öde och tom», men domens engel allena flygande fram öfver den förgångna verlden, med skriften öfver dess gerningar i sin hand för att föra den in i lifsens bok inför den allsmäktige domarens thron — då skulle vi läsa på bladet:

»Detta folk gjorde allvar af att grundlägga Guds rike på jorden!»

Se här, min dyrbara vän och lärare, min trosbekännelse öfver den nya verldens lif; låt mig hoppas, att en dag få muntligen försvara den inför er uti edert hem, eller i mitt eget. Det var en af mina lifligaste önskningar i Förenta Staterna, att göra dem bekanta med er och ert theologiska tänkande; det ligger mig nu om hjertat att göra er närmare bekant med dem, viss om, att Skandinaviens kristliga tänkare och Amerikas folk äro djupt förbundna genom deras arbete i samma Herres tjenst och ha mycket att säga hvarandra.

Låt mig få vara innesluten i er godhet, i er vänliga åminnelse!

Slut på Tredje och sista delen.

Bihang.

Det var min afsigt vid begynnelsen af detta arbete att i ett särskilt bihang, vid dess slut, införa några tilldragelser, som mött mig inom Amerikas slafstater och på Cuba, dem jag ansåg böra bli bekanta, men som jag ej ville omtala i mina bref, då jag ej ville utpeka orter och personer. Mrs H. Beecher Stowes bekanta bok »Uncle Toms Cabin» och än mera hennes nyss utkomna arbete »a Key etc.» ha hulpit mig ifrån detta mig icke behagliga offentliggörande. Ty mina berättelser skulle icke gifva något väsentligt nytt, afvikande från det som anföres i hennes arbeten; och jag vill då ej med dessa förlänga min redan allt för långa bok, endast anmärka, att de indragna berättelserna förnämligast skulle bekräftat min ofta gjorda anmärkning om slafveri-institutionens demoraliserande verkan på det hvita folket. När jag sett en ung man af nästan seraphisk skönhet, en adelsman till börd och utseende, sälja sin själ, med fullt medvetande deraf, för att betalas som slafdrifvare, hört honom erkänna att han icke vågade läsa bibeln, hört honom säga att han i begynnelsen af sitt yrke icke för något pris velat röra en neger med piskan, och nu vara i stånd att utan tvekan låta piska negern till döds »för exemplets skuld,» jaga dem med blodhundar, m. m.; när jag hört en af Louisianas rikaste plantageägare och mest artiga gentlemän naivt berömma sig och sitt system på sina slafplantager, utan att ana det eländiga skrymteri och den

despotism, som hela detta system röjde; när jag sett en kristen qvinna och moder förbjuda sin dotter att dansa om söndagen, men finna ingenting anstötligt i att hennes slafvar för henne arbetade hela söndagen, under musik af piskans klatschar *); när jag sett angenäma och älskvärda unga menniskor, ömsinta för hvarandra, betrakta med fullkomlig köld en ung negerqvinnas grofva misshandling af hennes husbonde — då har jag måst med min vän, planteraren på Missisippi, säga: »det är systemet, det är systemet, som verkar detta!»

Ära åt den ädla, varmhjertade Amerikanska, som i våra dagar uppträdt mot slafverisystemet, och såsom — inom litteraturen — ännu ingen qvinna, talat för menskighetens sak och sitt fäderneslands ära, med en kraft, som låtit henne vinna hela menskligہetens öra. Ära och välsignelse åt henne! Hvad måste ej det folk blifva, som kan frambringa sådana döttrar! . . .

Från den ädla förf. till Uncle Tom afviker jag endast i min öfvertygelse om sättet för emancipationen från slafveriet. Det är min öfvertygelse, att Amerikas slafstater ha begynt verket visligen, i det de begynt med att låta negerslafvarne bilda sig i kristna församlingar, och deruti att de förenat emancipationen med negrernas kolonisation i Afrika. Endast ur stadgade kristna negersamhällen kan en god befrielse utgå. Negrernas tillstånd i Afrika och på Jamaika tyda på hvad detta folk blifver utan grundligt kristligt lif och kristlig samhällslära. Det är ingenting att prisa eller att bjuda på. Jag upprepar det, en begynnelse är gjord i flera af

*) Detta var icke i Förenta Staterna.

slafstaterna, i denna tid, till upplyftande af negerslafvarnes tillstånd, och min hjertliga önskan och min förhoppning är, att ännu mera snart måtte göras, så genom befriande lagar som genom negerbarnens undervisning. Slafvarnes egna predikningar, dem jag hört i flera af Amerikas slafstater, bevisa bäst, på hvilket lefvande sätt de uppfatta kristendomen. De ha en egen förmåga att tillegna sig dess innersta lif och förnuft. Gifve Gud, att de fingo höra evangelium allestädes inom slafstaterna! Men deri felas ännu mycket, oförlåtligt mycket!

Mitt vissa hopp står nu, såsom förr, till den ädlare södern, min varma önskan är, att den måtte taga slafemancipationsfrågan i sin hand. Den allena — icke England — icke Amerikas norra stater — kan fullt inse hela frågan. Södern allena känner bördan, faran, ansvaret, alla de stora svårigheterna; den allena har arbetet och mödorna. Om den skall lyckas lösa slafvarnes bojor och sitt herrliga, stora land från slafveriet, tillkommer den en oförvansklig ära!

Stockholm i Maj 1853.

INNEHÅLL

AF TREDJE DELEN.

TRETTIONDEANDRA BREFVET.

TRETTIONDETREDJE BREFVET.

TRETTIONDEFJERDE BREFVET.

TRETTIONDEFEMTE BREFVET.

TRETTIONDESJETTE BREFVET.

TRETTIONDESJUNDE BREFVET.

TRETTIONDEÅTTONDE BREFVET.

Till Enkedrottningen af Danmark.

TRETTIONDENIONDE BREFVET.

FYRA-

FYRATIONDE BREFVET.

FYRATIONDEFÖRSTA BREFVET.

FYRATIONDEANDRA BREFVET.

Tillägg år 1853.

